

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BÖLÜCÜ KÜRTÇÜ HAREKETLER
(1961-1980)

DOKTORA TEZİ

MUTLU AKKURT

İSTANBUL 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BÖLÜCÜ KÜRTÇÜ HAREKETLER
(1961-1980)

DOKTORA TEZİ

MUTLU AKKURT

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ALİ KARACA

İSTANBUL 2019

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Mutlu AKKURT'un "Türkiye'de Bölücü Kürtçü Hareketler (1961-1980)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ali KARACA
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Harun DUMAN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Ali SATAN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Ökkeş Kürşad KARACAGİL
Üniversitesi İstanbul Üniversitesi

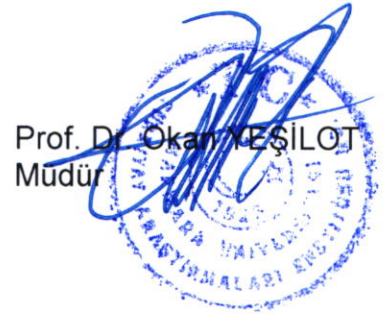
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN
Üniversitesi 29 Mayıs Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 24/05/2019 tarih ve 2019/12-06 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOĞLU
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	V
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR	XI
TABLolar LİSTESİ	XV
RESİMLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1
1. Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması (1806).....	8
2. 1812-1846 Yılları Arası Kürt Olayları.....	8
3. Bedirhan Bey Ayaklanması (1846).....	10
4. 1847-1878 Yılları Arası Kürt Olayları.....	12
5. Şeyh Ubeydullah İsyanı (1880).....	12
6. Hamidiye Alayları.....	15
7. XX. Yüzyıl Başında Kürt Siyasi Kuruluşları.....	17
8. 1912-1915 Yılları Arası Kürt Olayları.....	18
9. Paris Barış Konferansında Kürt Meselesi.....	19
10. 1919-1921 Yılları Arası Kürt Olayları.....	20
11. Cumhuriyet'in İlanı Sonrasında Kürtlerin Karıştığı Olaylar (1923-1925).....	23
12. Şeyh Said İsyanı (1925).....	24
13. 1925-1926 Yılları Arası Kürt Olayları.....	27
14. Ağrı İsyanları (1926).....	30
15. 1927-1937 Yılları Arası Kürt Olayları.....	31
16. Dersim İsyanı (1937).....	33
17. 1938-1960 Yılları Arası Kürt Olayları.....	36
18. Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı.....	37
19. Umumi Müfettişlikler.....	38
20. Kırk Dokuzlar Olayı.....	40
21. Sivas Kampı (55'ler) Olayı.....	41

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YIRMİNCİ YÜZYILDA TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE KÜRTÇÜLÜK FAALİYETLERİ	43
1. 1. İran'da Kürtçülük.....	44
1. 1. 1. Mahabad Kürt Cumhuriyeti ve İKDP'nin Kuruluşu.....	44
1. 1. 2. İran İslam Devrimi ve Kürtlerin Durumu.....	47
1. 2. Irak'ta Kürtçülük.....	47
1. 2. 1. Otonomi Antlaşması ve Sonrası.....	50
1. 2. 2. İran-İrak Savaşı ve Sonrasındaki Gelişmeler.....	52
1. 3. Suriye'de Kürtçülük.....	53
1. 4. Diğer Ülkelerde Kürtçülük.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1961-1971 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK	58
2. 1. Türkiye İşçi Partisi (TİP).....	60
2. 2. Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti (23'ler Olayı).....	69
2. 3. TBMM'de Kürtçülük Tartışmaları.....	72
2. 4. Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP).....	74
2. 5. Doğu Mitingleri.....	79
2. 6. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO).....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1971-1980 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK	88
3. 1. KUK-RNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları).....	91
3. 2. KÖİP-PPKK (Kürdistan Öncü İşçi Partisi).....	96
3. 3. TKSP-PSK (Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi).....	99
3. 4. RIZGARİ-KKP-PRK (Kürdistan Kurtuluş Partisi).....	102
3. 4. 1. Komal Rızgari.....	104
3. 4. 2. Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı).....	105
3. 4. 2. 1. KSB-YSK (Kürdistan Sosyalist Birliği).....	106
3. 5. Kawa.....	106
3. 5. 1. Denge Kawa (Kawa'nın Sesi).....	108
3. 5. 2. Red Kawa.....	109

3. 5. 2. 1. Kawa PSŞK (Kürdistan Devriminin Kızıl Peşmergeleri)....	110
3. 5. 2. 2. Kawa KPSK (Kürdistan Kızıl Partizanlar Örgütü).....	111
3. 5. 2. 3. KPB-YPK (Kürdistan Proletarya Birliği).....	112
3. 6. KSH-TSK (Kürdistan Sosyalist Hareketi).....	115
3. 7. KİP-PİK (Kürdistan İslam Partisi).....	116
3. 8. Tekoşin (Mücadele).....	117
3. 9. Bölücü İttifaklar.....	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. APOCULAR-PKK (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ-PARTİYA KARKEREN KÜRDİSTAN)	120
4. 1. Abdullah Öcalan'ın Kişiliği.....	121
4. 2. Abdullah Öcalan'ın Yükseköğretim Yılları ve Örgütlenmeleri.....	128
4. 3. Dikmen ve Diğer Toplantılar.....	130
4. 4. Kürdistan Devriminin Yolu İsimli Manifesto.....	134
4. 5. PKK Parti Programı ve Tüzüğü.....	134
4. 6. PKK'nın I. Kuruluş Kongresi.....	139
4. 7. PKK'nın Eylemleri (1978-1980).....	144
4. 8. PKK'da İsim Değişiklikleri ve Güncel Durum.....	160

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE DIŞI ETNİK TERÖR (ETA ve IRA ÖRNEĞİ)	169
5. 1. ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük-Euskadi Ta Askatasuna).....	170
5. 1. 1. ETA'nın İdeolojisi ve Eylemleri.....	173
5. 1. 2. İspanya'da 1978 Anayasası'nda Bask Bölgesi.....	177
5. 1. 3. İspanya'nın ETA İle Mücadelesi.....	178
5. 2. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu-Irish Republican Army).....	181
5. 2. 1. IRA'nın Kurulması, Değişimi ve Eylemleri.....	184
5. 2. 2. İngiltere'nin IRA İle Mücadelesi.....	190
SONUÇ	194
BİBLİYOGRAFYA	203
EKLER	222

EK-1 PKK'nın (Apocular) ilk iddianamesi.....	223
EK-2 PKK (Apocular) Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt Batman ve Mardin grubu gerekçeli karar I. cilt.....	224
EK-3 PKK (Apocular) Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin grubu gerekçeli karar II. cilt.....	225
EK-4 PKK (Apocular) Hilvan ve Siverek grubu gerekçeli karar I. cilt.....	226
EK-5 DDKD-KİP gerekçeli hüküm.....	227
EK-6 Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK gerekçeli hüküm I. bölüm.....	228
EK-7 Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK gerekçeli hüküm II. bölüm.....	229
EK-8 Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Diyarbakır, Mardin ve Siirt grupları kovuşturmayaya yer olmadığı kararı.....	230
EK-9 Kawa Örgütü gerekçeli kararı I.....	231
EK-10 Kawa Örgütü gerekçeli kararı II.....	232
EK-11 Kawa-Red Kawa iddianame ve kovuşturmayaya yer olmadığı kararı.....	233
EK-12 Abdullah Öcalan hakkındaki iddianame.....	234
EK-13 PKK Parti Programı (3. Bölüm), Eylül 1977.....	235
EK-14 PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978.....	239
EK-15 PKK Kuruluş Bildirgesi (İlgili Kısım), 1979.....	246

ÖNSÖZ

Şark Meselesi, Kürt Sorunu, Terör Sorunu, Kürtçülük gibi isimlerle adlandırılan ve hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası arenada önüne engel olarak sunulan bu mesele, güncelliğini koruyarak çözüme kavuşmasını beklemektedir. Çözüm için öncelikle bu meselenin ne olduğu, ne zaman ortaya çıktığı, nasıl geliştiği, ne aşamada olduğu vb. soruların yanıtlanması gerektiği gibi bu meselenin çözümünde geçmişten günümüze ne tür doğrular ve yanlışlar yapıldığının delillerle ortaya konulması gerekmektedir.

27 Kasım 1978 tarihinde PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi) kurulmasıyla birlikte, özellikle de 15 Ağustos 1984 tarihindeki Şemdinli ve Eruh baskınlarından sonra PKK hakkında yüzlerce kitap yazıldı ve bir o kadar akademik çalışma yapıldı, ancak PKK'nın kurulma sürecini etkileyen 1970'li yıllardan bahseden çok az oldu. 1961 Anayasasının verdiği özgürlükler ortamından yararlanarak legal ve illegal olarak kurulan Kürtçü örgütleri, 1974 yılından sora Kürtçülük faaliyetlerinin bölücü örgütlere dönüşme sürecini inceleyen çok az akademisyen oldu. 1961-1980 yılları arasındaki Kürtçülük faaliyetlerinin akademik olarak incelenmesi önündeki en büyük engel bu döneme ait Devlet arşivlerinin kullanılmamasıydı. Ancak bu araştırmada, Kürtçülük faaliyetlerinin bölücü örgütlere dönüşme süreci yıllarını açıklığa kavuşturacak, PKK'nın ilk iddianamesi, Kawa ve Red Kawa iddianame ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı, DDKD (Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri), KİP (Kürdistan İşçi Partisi) ve KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) örgütlerinin gerekçeli kararları gibi orijinal mahkeme belgeleri kullanıldı. Bununla birlikte bu yıllara ait tüm TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Milli Birlik Komitesi tutanakları ile Resmi gazete taranarak ilgili kısımlar teze işlendi. Dönemin gazetelerinden de faydalanıldı. Kawa ve Rızgari örgütü eski üyesiyle röportaj yapıldı.

Döneme ait kısıtlı akademik çalışmalar yapıldı. Gökhan ÇAL'ın "Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi (1969-1971)" isimli Yüksek Lisans tezinde; 1965 yılından 1975 yılına kadar Kürtçülük faaliyetleri, özellikle de Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ele alınmaktadır. DDKO'nun kuruluşunu tetikleyen Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Fikir Kulüpleri Federasyonundan (FKF) bahsetmektedir. DDKO kurucu üyeleriyle yapılan röportajlara yer verilmiştir. Tezde ağırlıklı olarak Kürtçü düşünceye sahip yazarların eserlerinden ve röportajlarından faydalanılmakta, DDKO üyelerinin yargılandığı iddianamelere yer verilmemiştir. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illeri 'Kürt ili' şeklinde nitelemekte, hatta DDKO kurucularına ve faaliyetlerini yürütenlere;

Kürtlerin ulusal ve siyasal hakları için mücadele ettiğinden bahsederek onlara saygı sunmaktadır.

Safiye DÜNDAR'ın “Türkiye’de Kürt Sorunu ve Azınlık Tartışmaları” isimli Yüksek Lisans tezi; kimlik, kültür, ulus, milliyetçilik, azınlık gibi kavramları açıklayarak Kürtlerin kökeni hakkındaki görüşleri ortaya koymaktadır. Osmanlı Devletinin son döneminden başlayarak PKK'nın faaliyetlerini de içine alacak şekilde tüm Kürt ayaklanmaları ve Kürtçülük faaliyetlerini işlemektedir. 1974 yılından sonra kurulan bölücü örgütlerden sadece isim bazında bahsetmektedir. Azınlık tartışmaları çerçevesinde Kürtlerin durumunu ele almaktadır.

Selin Yeleser'in, “A Turning Point in the Formation of the Kurdish Left in Turkey: The Revolutionary Eastern Cultural Hearts (1969-1971),” isimli İngilizce olarak yazılmış Yüksek Lisans tezinde, Kürt sol hareketinin oluşumundaki başlangıç adımı olarak Devrimci Doğu Kültür Ocaklarını görmekte, DDKO'ların, çoğunlukla sosyalist eğilimli Kürt gençliği liderliği ile etnik görüşler temelinde sosyalizm ve etnik meseleyi bir araya getiren ilk legal özerk Kürt örgütü olduğunu savunmaktadır. Sıkıyönetim mahkemeleri ve Yargıtay aşamasında yapılan savunmalara ağırlık vermektedir.

Barış ERTEM'in “Türkiye’de Kürtçülük (1950-1984),” isimli doktora tezinde; Cumhuriyet'in kuruluşu sonrasındaki Kürt isyanlarından bahsedilmekte, Kürtçülük faaliyetlerini 1942-1950, 1950-1958, 1958-1960, 1961-1974, 1974-1984 yıllarına ayırarak Irak ve İran'daki gelişmeler çerçevesinde incelenmektedir. Bu çalışmada TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Milli Birlik Komitesi tutanakları ile dönemin gazetelerinden fazlaca yararlanılmış, 1974 yılından sonra kurulan Kürtçü örgütler bölümü yüzeysel olarak anlatılmıştır.

Beş bölümden oluşan Türkiye’de Bölücü Kürtçü Hareketler (1961-1984) isimli doktora tezi, literatür taraması tekniğiyle yazılmış olup, giriş bölümünde; Kürtçülük meselesinin tanımı açısından Osmanlı Devletindeki yurtluk-ocaklık sistemine, bu sistemin faydalarına ve zararlarına, Kürtlerin kökeni konusunun bazı çevreler tarafından kullanılmasına, Kürtçülük ile bölücülük fikri arasında ince bir çizginin olduğuna değinildi. 1806-1960 yılları arasında Kürtlerin karıştığı olaylar, kronolojik olarak işlendi.

Araştırmanın birinci bölümünde; XX. yüzyılda Türkiye dışındaki ülkelerde özellikle Irak, İran ve Suriye'deki Kürtçülük faaliyetleri ve Türkiye'ye etkisi incelendi.

Araştırmanın ikinci bölümünde; 1961-1971 yılları arasında Türkiye'deki Kürtçülük faaliyetlerine, legal olarak kurulan Kürtçü yapılara, Kürtçülük faaliyetlerinin Türkiye İşçi Partisi içerisindeki gelişimine değinildi. Tüm bu gelişmelerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde yansması ve oradaki sert tartışmalar, TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Milli Birlik Komitesi tutanakları ile dönemin gazetelerinden yararlanılarak açıklandı.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; 1974 Genel Affından sonra cezaevlerinden çıkan Kürtçü isimlerin kurduğu Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK-KÖİP), Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP), Kürdistan Proletarya Birliği (KAWA), Kürdistan Kurtuluş Partisi (RIZGARİ-PRK), Ala Rızgari Birlik Platformu-Kurtuluş Bayrağı (ALA RIZGARİ), Kürdistan Sosyalist Birliği (YSK), Kürdistan Sosyalist Hareketi (TSK), Kürdistan İslam Partisi (PİK) gibi Kürtçü-bölücü örgütler ve bunların kendi aralarında yaptıkları ittifaklar hakkında belgeler ışığında bilgi verildi.

Araştırmanın dördüncü bölümünde; o zamanki ismiyle Apocular olarak bilinen PKK'nın (Partiye Karkeren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi) ilk kuruluş yıllarına değinildi. PKK örgütünün kuruluş yılı yukarıda bahsedilen örgütlerle aynı döneme denk gelmektedir. O dönemlerde birçok bölücü örgüt kurulsada güncelliğinin koruması ve yarattığı zararın büyüklüğü açısından PKK, kamuoyu tarafından daha çok bilinmektedir. Bundan dolayı PKK örgütünün kuruluşundan 1980 yılına kadarki süreci ayrı bir bölüm başlığı altında incelendi. Örgütün kurucusu Abdullah Öcalan'ın kişiliği analiz edilmeye çalışıldı.

Araştırmanın beşinci bölümünde; İspanya'da ETA, İngiltere'de IRA etnik terörden bahsedilerek, her iki ülkenin bu terör örgütleriyle mücadele yöntemlerine değinildi ve terörle mücadelede yaptıkları yanlışlar eleştirildi.

Araştırmanın sonuç bölümünde; Şark Meselesi, Kürt Sorunu, Terör Sorunu, Kürtçülük gibi isimlerle adlandırılan bu meselenin ne olduğu, ne zaman ortaya çıktığı, nasıl geliştiği, ne aşamada olduğu, bu meselenin çözümünde geçmişten günümüze ne tür doğrular ve yanlışlar yapıldığı anlatıldıktan sonra, bu meselenin çözümüne yönelik politika önerileri ile sosyal ve ekonomik düzenlemeler maddeler halinde işlendi. Terörle mücadelede İspanya ve İngiltere'nin yanlışları ortaya konularak, etnik terörle mücadelede yapılması ve yapılmaması önem arz eden uygulamalar konusunda, tavsiyelerde bulunuldu.

Bu çalışmanın yürütülmesinde bana emek ve tavsiyeleriyle yardımcı olan, yaptığı değerlendirmeler ve düzeltmeler ile tezin bu aşamaya gelmesinde büyük katkısı bulunan, kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ali KARACA'ya teşekkürlerimi

sunarım. Görüş ve tavsiyeleriyle araştırmaya yön veren ve yakın zamanda aramızdan ayrılarak ebediyete intikal eden değerli hocam Prof. Dr. Acar SEVİM'e (Ruhu şad olsun.), telkin ve teşvikleriyle tezin ortaya çıkmasına yardım eden değerli hocalarım Doç. Dr. Ali SATAN ve Prof. Dr. Harun DUMAN'a, doktora sürecinde zorlukları atlatmamda hep yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. Ş. Can ERDEM'e ayrı ayrı teşekkür ederim. Her daim benden desteğini ve tecrübesini esirgemeyen, başından beri beni destekleyen ve hep yanımda olan çok değerli hocam Prof. Dr. Okan YEŞİLOT'a müteşekkirim.

Mutlu AKKURT

İstanbul 2019

ÖZET

Şark Meselesi olarak Osmanlı Devletinin, Kürt Sorunu, Kürtçülük, Terör Sorunu gibi isimlerle Türkiye Cumhuriyetinin önüne engel olarak sunulan bu mesele, yıllardır çözülme beklemektedir. Bu mesele, kimi zaman bölgesel isyanlarla, kimi zaman uluslararası antlaşmalarda, kimi zaman da bölücü terör olarak Türkiye'nin gündeminden hiç düşmemektedir.

Öncelikli olarak sorunun kaynağının ne olduğu tespit edilmelidir. Doğru tespitler yapıldıktan sonra bu meselenin çözümünde geçmişten günümüze ne tür doğrular ve yanlışlar yapıldığı ortaya konmalıdır. Tarih tekerrürden ibarettir şiarıyla siyasi, sosyal ve ekonomik tüm çözüm önerileri masaya yatırılmalı, hangi çözüm yöntemi getirilirse getirilsin milli birlik ve beraberlikten asla taviz verilmemelidir. Araştırmada bu meselenin kaynağının ne olduğu ortaya konulmaya çalışılıp, çözüme yönelik değerlendirme yapılarak politika önerilerinde bulunuldu.

Etnik terör aslında bir propaganda savaşıdır, bu savaşı terör örgütleri kazanırsa geniş kitlelere ulaşır, mücadelesi çok uzun yıllar sürer ve ağır sonuçları doğurur. Propaganda savaşını devlet kazanırsa taban bulamayan örgütler kendiliğinden yok olur gider. İspanya'da ETA, İngiltere'de IRA terör örgütünün kurulmasına zemin hazırlayan faktörler incelendiğinde bu savaşı, ETA ve IRA'nın kazanması gayet doğaldır. Bundan dolayı terörle mücadelede İspanya ve İngiltere'nin yanlışları ortaya konularak, etnik terörle mücadelede yapılması ve yapılmaması önem arz eden uygulamalar konusunda, bu iki ülke nezdinde tüm dünyaya tavsiyelerde bulunuldu.

Anahtar Kelimeler: Kürt Sorunu, Kürtçülük, Terör Sorunu, Etnik Terör, Bölücü Terör, PKK

ABSTRACT

Orient issue as the Ottoman Empire, it remains to be solved for many years about Kurdish problem, Kurdish nationalism, this issue is presented as an obstacle in front of the name as the Republic of Turkey Terror Problem. This issue, sometimes with a regional revolt, sometimes in international agreements, sometimes fall with the separatist terror as Turkey's agenda.

First of all, the source of the problem should be determined. After making the correct determinations, it should be determined what kind of truths and mistakes are made in the solution of this issue from past to present. History is consist of repetition of all political, social and economic solutions should be discussed, no matter which method of solution is introduced, national unity and solidarity should never be compromised. In this research it was tried to put forward the source of this issue and the policy suggestions were made by evaluating the solution.

Actually ethnic terror is a propaganda war. Struggle lasts for many years and it will reach the masses and has heavy consequences if the terrorists organizations win this war. If the state wins the propaganda war, organizations that can't find a base will disappear automatically. ETA in Spain, IRA in England when examined the factors that pave the way for the establishment of a terrorist organization, it is natural that ETA and the IRA win this war. Therefore, the faults of Spain and England in the fight against terrorism were comment, about applications to be and to be important applications to be not done combat ethnic terrorism recommendations were made to the whole world

Keywords: Kurdish Problem, Kurdism, Terror Problem, Ethnic Terror, Separatist Terror, PKK

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACU	Aktif Servis Üniteleri
ADYÖD	Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği
AKTC	Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti
ALA-RIZGARI	Ala Rızgari Birlik Platformu-Kurtuluş Bayrağı
AP	Adalet Partisi
ARGK	Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu
ASALA	Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu
ASDK-DER	Anti Sömürgeci Demokratik Kültür Dernekleri
AT	Avrupa Topluluğu
ATCSA	Anti Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası
AYÖD	Ankara Yüksek Öğrenim Derneği
BAGEH	Bağımsız Gençlik Hareketi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIRA	Sürekli İrlanda Cumhuriyet Ordusu
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DDDKD	Diyarbakır Devrimci Demokratik Kültür Derneği
DDHKD	Diyarbakır Devrimci Halk Kültür Derneği
DDKD	Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri
DDKO	Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DEM-GENÇ	Demokratik Gençlik Konfederasyonu
DEV-GENÇ	Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu
DEV-LİS-DER	Devrimci Liseliler Derneği
DGH	Devrimci Gençlik Hareketi
DYGM	Demokratik Yurtsever Gençlik Meclisi
EGI	Bask Gençliği
ERNK	Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ETA	Bask Yurdu ve Özgürlük
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
FLQ	Quebec Kurtuluş Cephesi
GAL	Antiterörist Kurtuluş Grubu
GK	Güvenlik Korucusu

HAK-PAR	Hak ve Özgürlükler Partisi
HKD	Halk Kültür Dernekleri
HPG	Halk Savunma Güçleri
HRK	Kürdistan Kurtuluş Birliği
IKBDP	Irak Kürdistan Birleşik Demokrat Partisi
IKBY	Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi
IKDP	Irak Kürdistan Demokrat Partisi
IKSP	Irak Kürdistan Sosyalist Partisi
INLA	İrlanda Milli Kurtuluş Ordusu
IRA	İrlanda Cumhuriyet Ordusu
IRB	İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği
İGD	İlerici Gençlik Derneği
İHA	İnsansız Hava Araçları
İKDD	İşçi Köylü Dayanışma Dernekleri
İKDP	İran Kürdistan Demokrat Partisi
KAK	Kürdistan Özgürlük Derneği
KADEK	Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KAWA	Kürdistan Proletarya Birliği
KCK	Kürdistan Halklar Topluluğu
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KDP-T	Türkiye’de Kürdistan Demokrat Partisi
KKK	Kürdistan Demokratik Konfederalizmi
KKM	Kürdistan Kültür Merkezi
KKP	Kürdistan Komünist/Kurtuluş Partisi
KOÇ-KAK	Kürdistan İşçi-Kültür Derneği
KOMALEN CİWAN	Kürdistan Demokratik Gençlik Konfederalizmi
KOMELA	Kürdistan Hayatının Birliği
KONGRA GEL	Kürdistan Halk Kongresi
KÖİP	Kürdistan Öncü İşçi Partisi
KPSK	Kürdistan Kızıl Partizanlar Örgütü
KUDP	Kürdistan Ulusal Devrim Partisi
KUK	Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği

LLTE	Tamil Kaplanları
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı
MBK	Milli Birlik Komitesi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MEH	Milli Emniyet Hizmeti
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MSP	Milli Selamet Partisi
NORAİD	Kuzey İrlanda Yardım Komitesi
OİRA	Resmi İrlanda Cumhuriyet Ordusu
ORK	Kürdistan Kurtuluş Ordusu
PAJK	Kürdistan Özgür Kadın Partisi
PIRA	Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu
PİK	Kürdistan İslam Partisi
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PNV	Milliyetçi Bask Partisi
PP	Halk Partisi
PSOE	Sosyalist İşçi Partisi
PŞSK	Kürdistan Devriminin Kızıl Peşmergeleri
PTA	Terörizmin Önlenmesi Kanunu
RİRA	Gerçek İrlanda Cumhuriyet Ordusu
RİZGARİ	Kürdistan Kurtuluş Partisi
SAS	Özel Hava Birlikleri
SİHA	Silahlı İnsansız Hava Araçları
SKDP	Suriye Kürdistan Demokrat Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TECAK	Kürdistan Özgür Gençlik Hareketi
TEVGER	Kürdistan Kurtuluş Hareketi
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP/C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi
TİP	Türkiye İşçi Partisi

TİİKP	Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TKDP	Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TKSP	Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi
TKTC	Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti
TÖB-DER	Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TSK	Kürdistan Sosyalist Hareketi
UDA	Ulster Savunma Birliği
UDG	Ulusal Demokratik Güç Birliği
UFF	Ulster Özgürlük Savaşçıları
UKO	Ulusal Kurtuluş Ordusu
UVF	Ulster Gönüllüler Gücü
YCK	Kürdistan Gençler Birliği
YDG	Yurtsever Demokratik Gençlik
YDG-H	Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi
YDGM	Yurtsever Demokratik Gençlik Meclisi
YDK	Kürdistan Demokratlar Birliği
YEKBUN	Kürdistan Birleşik Halk Partisi
YÖGEH	Yurtsever Özgür Gençlik Hareketi
YPK	Kürdistan Proletarya Birliği
YPS	Sivil Savunma Birlikleri
YSK	Kürdistan Sosyalist Birliği
YTP	Yeni Türkiye Partisi
YXK	Kürdistan Devrimci Yurtsever Gençlik Birliği

TABLULAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1.	Yirminci yüzyılın başlarında Kürt siyasi kuruluşları	17
Tablo 2. 1.	Birinci ve İkinci Doğu Mitinglerinin Yeri ve Tarihleri	80
Tablo 2. 2.	İstanbul DDKO kurucu üyeleri	84
Tablo 3. 1.	KUK'un bilinen eylemleri	94
Tablo 3. 2.	Ala Rızgari'nin bilinen eylemleri	105
Tablo 3. 3.	Kawa'nın bilinen eylemleri	113
Tablo 4. 1.	PKK'nın bilinen eylemleri (1978-1980)	147
Tablo 5. 1.	ETA'nın Bilinen Eylemleri	177
Tablo 5. 2.	IRA'nın Bilinen Eylemleri	188

RESİMLER LİSTESİ

		Sayfa No
Resim 1	Kürdistan isimli ilk Kürtçe gazete	14
Resim 2	Hamidiye Alayı paşaları	16
Resim 3	Şeyh Sait ve taraftarları Diyarbakır'a götürülüyor	27
Resim 4	Seyyid Rıza ve taraftarları Elazığ'da mahkeme salonunda	36
Resim 1. 1.	Çarçira Meydanı'nda Kadı Muhammed tarafından Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi	45
Resim 1. 2.	Kadı Muhammed'in idam edilmesi	46
Resim 1. 3.	Barzani'nin peşmergeleri Rusya'da eğitimde	48
Resim 1. 4.	PKK'nın Suriye'de bulunan Mahsum Korkmaz Akademisi	55
Resim 2. 1.	Diyarbakır doğu mitingi	81
Resim 2. 2.	Mehdi Zana DDKO davasında yargılanıyor.	87
Resim 3. 1.	Ele geçirilen Kürdistan Ulusal Devrim Partisi'nin mührü.	97
Resim 3. 2.	Özgürlük Yol dergisi bürosunu faaliyete geçirenler	100
Resim 3. 3.	Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi amblemi	101
Resim 4. 1.	Abdullah Öcalan'ın Ankara'da öğrencilik yıllarındaki fotoğrafı	123
Resim 4. 2.	Doğu Perinçek'in PKK kampını ziyareti	128
Resim 4. 3.	Çubuk Barajı'nda toplantıya katılan örgüt üyeleri	129
Resim 4. 4.	Abdullah Öcalan ile Kesire Yıldırım	133
Resim 4. 5.	PKK'nın ilk amblemi	137
Resim 4. 6.	PKK'nın kongrelerinden kareler	138
Resim 4. 7.	PKK'nın kurmayı hedeflediği Birleşik Kürdistan Devletinin sınırları	144
Resim 4. 8.	PKK'nın bebek ve çocuk katliamları	161
Resim 4. 9.	Kenya'da yakalanan Abdullah Öcalan'ın uçaktaki görüntüleri	163
Resim 4. 10.	KADEK amblemi	163
Resim 4. 11.	KONGRA GEL amblemi	164
Resim 4. 12.	KONGRA GEL genel başkanı Zübeyir Aydar	165
Resim 4. 13.	PKK'da isim değişiklikleri ve amblemleri	166
Resim 4. 14.	PKK'nın gençlik örgütlenmeleri ve amblemleri	167

GİRİŞ

Kimine göre ‘Doğu Meselesi’, kimine göre ‘Kürt Sorunu’, kimine göre ‘Kürtçülük’, kimine göre ‘Kürt Milliyetçiliği’, kimine göre ‘Güneydoğu Sorunu’, kimini göre de ‘Böyle bir sorun yok.’ şeklinde ifade edilen, adının ne olduğu hususunda henüz anlaşılamayan, bakış açısına göre isim değiştiren, ama Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden günümüze kadar hep karşımıza çıkan bu meselenin ne olduğunu anlamak için 1514 yılını hatırlamakta fayda vardır.

23 Ağustos 1514’te bugünkü İran coğrafyasında Safevi Hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim arasında geçen Çaldıran Savaşı, Osmanlı Devleti’nin zaferiyle sonuçlanmış, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan eyaletler Osmanlı Devleti himayesine girmişti.¹

Doğu ve Güneydoğu’daki eyaletlerde Klasik Osmanlı Sancakları, yapılan idari düzenlemelerle Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancakları şekline dönüştürülmüş, başlarına getirilen Kürt Emirleri’ne, Osmanlı idaresi bir takım haklar tanımıştır.² Yurtluk Ocaklık Sancakları ile Hükümet Sancakları’na ‘Emirlik’ de denilmektedir.³ Bunların klasik sancaklardan farkı, sancak beyliğinin belli bir ailenin elinde oluşudur. Sancak beyi herhangi bir sebeple görevden alındığı zaman yerine kardeşi, oğlu veya akrabalarından biri getirilirdi. Görevden almalar beylerbeyi arzı ile olmakta fakat Divan-ı Hümayun tarafından yapılmaktadır. Bu sancaklar Diyarbakır, Erzurum, Van, Musul ve Rakka beylerbeyliklerine bağlıydılar.⁴

Bu şekildeki idari yapılanmanın Osmanlı Devleti’ne avantajları olduğu kadar dezavantajlarının da olduğu aşikârdır. Böyle bir yönetim şekliyle, coğrafi şartları zor olan o bölgeleri kontrol altına alma ve sınırları koruma amaçlanmış olabilir. Nitekim Osmanlı Devleti’nin güçlü zamanlarında faydalı olmuştur, ancak merkezi otoritenin zayıflamaya başladığı zamanlarda ise artan isyan hareketlerine sebep olmaktadır.

Bu meselenin ne olduğunu anlamının diğer bir yolu da “Kürtlerin kökeni nereden gelmektedir?” sorusunun cevabıdır. Sorunun yanıtı zordur, zira yine bakış

¹Ömer Turan, *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003, s.66

²Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitapevi, 8.baskı, Isparta, 2010, s.215-223, Aktaran: Melike Sarıçioğlu, “İran Arşivlerine Göre Şeyh Ubeydullah İsyanı,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Haziran 2013, s..1-2

³Cabir Doğan, “XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısı Altında Kürt Emirlikleri ve Statüleri,” *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 23, Mayıs 2011, s.34

⁴Ünal, “Diyarbakır’da Osmanlı Hakimiyetinin ve Diyarbakır Beyliği’nin Kurulması” *I. Uluslararası Oğuzlar’dan Osmanlı’ya Diyarbakır Sempozyumu Bildirileri*, 20-22 Mayıs, Diyarbakır, 2004, s.571 Aktaran: Cabir Doğan, a.g.m., s.35

açısına göre cevap değişmektedir. Bu soruya cevap bulabilmek için bilimden uzak birçok kitap yazılmış, uç iddialar ortaya atılmıştır. Kürtlerin kökeninin nereden geldiği meselesi başlı başına bilim adamlarının çalışma yapması gereken önemli bir konudur. Linguistik, Filoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Etnografya gibi bilim dallarının ortaklaşa çalışmasıyla sonuç ortaya çıkartılabilir. Bu konu çoğu zaman siyasi ve ideolojik amaçlar uğruna istismar edilmektedir. Bazıları Kürtlerin kökenini; Karduklara, Urartulara, Medlere, Perslere, Hititlere, Sümerlere dayandırmakta, bazıları da Kürtlerin aslında bir Türk boyu olduğunu iddia etmektedir.

Mehmet Eröz, Doğu illeri halkına hemen Kürt denilmemesi gerektiğini, orada yerli şehir Türklerinin, Türkmenlerin, Karakapakların, Azerilerin de yaşadığını belirtmektedir. Dahası Kürtlerin Kurmanç ve Zaza adı verilen iki büyük zümreye ayrıldığı, Zazaların Kürtlüğü kesinlikle kabul etmediğini söylemektedir.⁵ Eröz, Kürt kelimesinin Türkçeden geldiğini ve Kürt boyunun da bir Türk boyu olduğunu iddia etmektedir.⁶ Kürt diye anılan toplulukların ve aşiretlerin çeşitli Türk boylarının bir araya gelmesinden meydana geldiği, bunların içinde İskitler, Kumanlar, Çiğiller, Karahanlılar, Göktürkler arasında yaşayan ve Orhun Kitabeleri'nde kendilerinden bahsedilen ayrıca Macar âlimlerinin Batı Hunları arasında bulduklarını söylediği eski Kürt Türkleri, Kanglılar, Oğuzlar (Türkmenler) ve diğer Türk uruklarının bulunduğunu dile getirmektedir. Rus, İngiliz ve Avrupa ülkelerinin suni bir kavim yaratma gayreti içinde olduklarını, bunu da Türkiye'yi parçalamak için yaptıklarını belirtmektedir.⁷

Doğu illerinde Türklerinin, Türkmenlerin, Karakapakların, Azerilerin, Zazaların yaşamasının yanı sıra oralarda Kürtleşen Ermenilerin yaşadığı da iddia edilmektedir. 1915 yılında yeniden iskân edilmekten kaçınmak için bir kısım Ermeniler, Müslüman olup Kürtlerin arasına tek tek veya aşiret halinde karıştıkları dile getirilmektedir. Halen Batman'da etkisi olan Reşkotanlar (Rushdounik), Diyarbakır Bitlis arasında bulunan Mamikanlar (Mamigonianlar), Mardin Cizre taraflarında yaşayan Alikanlar (Alyan-Alan), Bitlis'te yaşayan Mutkiler-Motki (Magwuiler), Mardin Midyat taraflarında Mahallemiler, Mardin Kızıltepe'de yaşayan Aşıtiler (Ashdiank-Hashdinak. Bu aşiret Heverki ve Bakşuri isminde iki kola ayrılmıştır), Siirt Bitlis dolaylarında yaşayan Duderiler (Dour Dor), halen Silopi'de yaşayan Tayanlar, Tunceli bölgesinde Terçan

⁵Mehmet Eröz, *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1982, s.11

⁶Mehmet Eröz, a.g.e., s.87

⁷Mehmet Eröz, a.g.e., s.131

gibi aşiretlerin Kürtleşen Ermeni aşireti olduğu iddia edilmektedir.⁸ Aynı şekilde Türk Tarih Kurumu eski Başkanı Prof. Dr. Yusuf Hallaçoğlu, 2012 yılında A Haber’de yayınlanan ‘Deşifre’ programında, Türkiye’de kendi kimliğini terk edip başka kimliklere giren Ermeni cemaatlerin olduğunu, Ruşdonik, Mamogonian, Alyanlar, Aşdik (ya da Haşdiank) bu Ermeni cemaatlerden olduğunu, Houn ve Tayanlar’ın Türkiye’de yaşayıp Kürt kimliğiyle bilindiğini iddia etmektedir. Hallaçoğlu’nun saydığı bu aşiretler ile Thomas Mugerditchian’ın söylediği aşiretlerin birbiri ile örtüştüğü görülmektedir.⁹

Türklerin kökeninin, antik çağda Kuzey Medya’nın (İran’ın kuzeyi) dağlık kesimlerinde yaşadıkları bilinen bir halk olan Kurtoilerden¹⁰ geldikleri şeklinde teori öne sürülmüştür.¹¹ Her ne kadar Kurtoi adı verilen bir halktan söz edilse de Kurtoi varyasyonu muhtemelen Tourkoi¹² için bir yazım hatasıdır.¹³ Bu teoride de Türklerin kökeninin İran’ın kuzey bölgesinde dağlık kesimlerde yaşayan Kurtoi denilen halktan yani Kürtlerden geldiği öne sürülmekte, böylece Türklerle Kürtlerin aynı ırktan geldiği iddia edilmektedir.

M. Fahrettin Kırzioğlu “*Kürtlerin Türklüğü*” isimli kitabında; Tarih, Dil, Antropoloji, Etnografya, Etnoloji, Milli Destan, Gelenekler ve Folklor gibi bir ırkın köklerini ve soyunu araştırıp belirtmeye yarayan bütün ilimler bakımından Kürtlerin kökeni araştırılınca Türklük ve Oğuzluk varlığının ortaya çıktığını belirtmektedir. Başta Rusya olmak üzere bütün tarihi Türklüğü parçalayıp dağıtarak sömürmekle geçen emperyalist ülkelerin, kurduğu akademiler ve ilim adamları ile buz üzerinde yapı kurar gibi öteki Türk uruklarına benzer yöntemlerle Kürtleri de Türklerden ayrı ırktan gösteren yayınları konusunda herkesi uyarmaktadır.¹⁴

Diğer taraftan Zazalar, Türk toplumunun tarihsel bir olgusudur. Buna rağmen bu insanların kimlikleri, toplumsal yapıları, inanç ve davranış biçimleri hakkında yeterince

⁸Thomas ve Esther Mugerditchian (çev. Kaya Ataberk), *Ermenilerin Kaleminden Kürtleşen Ermeniler*, Tarih Kuram Yayınları, İstanbul, 2018, s.16-22. Kaya Ataberk’in Türkçe’ye çevirdiği bu kitap; I. Dünya Savaşı çıkana kadar Diyarbakır İngiliz Konsolosluğu’nda çalışan ve savaş sırasında Türkiye’yi terk eden Thomas K. Mugerditchian isimli Ermeni yazarın 1919’da kaleme aldığı Diyarbakır Katliamları ve Kürt Zulümleri isimli kitap ile Thomas K. Mugerditchian’ın eşi olup yine Diyarbakır İngiliz Konsolosluğu’nda çalışan Ermeni bir rahip olan Esther Mugerditchian’ın yazdığı Türk Tuzaklarından Bir Ermeni Ailesinin Kaçış Öyküsü isimli kitabın özet halidir.

⁹A Haber, Deşifre Programı, 8 Ocak 2012, Aktaran: Thomas ve Esther Mugerditchian (çev. Kaya Ataberk), a.g.e., s.9

¹⁰Kürt olarak anlaşılmaktadır.

¹¹Gaza, *De Origine Turcarum*, col.1000, Aktaran: Margaret Meserve (çev. Mehmet Tanju Akar), *Türk*, April Yayınları, İstanbul, 2011, s.291

¹²Türk olarak anlaşılmaktadır.

¹³Margaret Meserve, a.g.e., s.291

¹⁴M. Fahrettin Kırzioğlu, *Kürtlerin Türklüğü*, Hamle Yayınları, İstanbul, 1995, s..130-131

bilimsel incelemelerde bulunulmamıştır. Devletin resmi kayıtları, akademik camia ve özellikle de siyasi Kürtçüler, Zazaları Kürtlerle özdeşleştirmek suretiyle kimlik silinmesine yol açmışlardır. Dahası Zazaların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde bile Zazaca, Kürtçenin alt lehçesi olarak gösterilmiştir. Hâlbuki Zazacanın Kürtçeden farklı bir dil olduğu, Kürtlerle konuştuklarında birbirleriyle anlaşamadıkları aşikârdır.¹⁵ Osmanlı'dan günümüze Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin Kürt imajı biçiminde algılanması, Zazaların tamamen bir etnik grup olarak devre dışı bırakılmaları, onların Kürtlerle özdeşleşmiş halklar kategorisinde bulunma sonucunu doğurmuştur.¹⁶ O zaman Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin etnisite tablosuna Kürtler ve Ermenilerin yanı sıra Zazaları da eklemek doğru olacaktır.

Zazalar hiçbir zaman kendilerine Kürt demez, Zaza der. Asur Mari Kraliyet tabletlerinde geçtiği gibi Asurlular Susu ismini kendi telaffuzlarına göre Zaza olarak söylemekte ve burada Zazaları Türklerin bir kolu olarak göstermektedirler. Zazalar bugün Susu adını yaşatan Medlerin veya Sakaların bir kolundandır.¹⁷

İslam öncesi Arap kaynaklarında Kürtlerle alakalı herhangi bir kayıt bulunamaması ilginçtir. Bu demek oluyor ki Araplar, İslamiyet'ten önce Kürt diye bir halkı tanımıyorlardı.¹⁸ XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında da Bazil Nikitin ve Vladimir Feodoroviç Minorsky isimli iki Rus subay, Ermeni tarihiyle uğraşmayı bırakarak, bir anda Kürt tarihi üzerine birtakım iddialar ortaya atmaya başladılar.¹⁹ Başlangıçta ideolojik hareket eden Nikitin, Minorsky ve diğerleri, bilim adamı olmaları sıfatıyla gerçekleri söylemekten de vazgeçmemiştir. Nikitin, "*Kürtler*" isimli eserinde mevcut şartlarda ve eldeki verilerle Kürtlerin kökeni sorununun halledilemeyeceğini belirtip çoğu konunun karanlıkta kalacağını dile getirmiştir.²⁰ XX. yüzyıl sonu XXI. yüzyıl başlarında da çoğu yerli olan Kürtçüler, bu konu hakkında çeşitli iddialarda bulunmuşlardır: Messoud Fany, Kürtlerin kökeni konusunda benzer iddialarda bulunsa da daha sonra Kürt tarihi diye bir şeyin olmadığını itiraf etmiştir. Hoybun Cemiyeti kurucu liderlerinden olup, Ağrı İsyanı'ndan sonra İran'a kaçan İhsan Nuri, 1991 yılında yayınlanan "*Kürdler ve Kürdistan Tarihi*" isimli kitabın yazarı Botan Amedi, Ön Asya

¹⁵Orhan Türkdoğan, *Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.578.

¹⁶Orhan Türkdoğan, a.g.e., s.580

¹⁷Mehmet Bayraktar, *Medler ve Türkler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.433, yazar Gurmançların Türk soyundan Gur, çoğul ismiyle Guti şeklinde adlandırılan başka bir kolundan geldiğini, Soraniler ve Kelhurların da Türk-İran karışımı bir millet olduğunu iddia etmektedir.

¹⁸D. Ahsen Batur, *Kürdoloji Yalanları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011, s.49

¹⁹Şener Üşümezsoy, *Kürt Kimliği*, İleri Yayınları, İstanbul, 2006, s.36, Aktaran D. Ahsen Batur, a.g.e., s.57

²⁰D. Ahsen Batur, a.g.e., s.60

kavimlerine ait sanat eserlerini Kürtlere mal eden Nergize Tori, Kürtlerin kökeni konusunda dayanaksız iddialarda bulunan Cemşid Bender (asıl ismi Mehdi Halıcı) bunların bazılarıdır.²¹

Brüksel merkezli Ermeni DNA Projesi Başkanı Peter Hrechdakian Türkler, Kürtler ve Ermeniler üzerinde genetik araştırmalar yapmış, Türkler ve Kürtlerin aynı ortak atadan, aynı gen havzasından geldiği sonucuna varmıştır.²²

Kürtler bir Türk boyu olsa da tarihi çok eskilere dayanan ayrı bir millet olsa da 1071 yılından bugüne kadar Türkler ile ortak bir tarih oluşmuş, kültürel paylaşımlarda bulunulmuş, irsi akrabalıklar kurulmuş ve etle tırnak gibi ayrılmaz bir parça haline gelmiştir. Özellikle siyasi Kürtçülerin sık sık gündeme taşıdığı köken konusunun altındaki gerçeği görmek için çok zeki olmaya gerek yoktur. Israrla ayrı bir millet olduklarını söyleyenler, özerklikten bahsetmekte daha da ileri giderek Kürdistan Devleti kurma fikrini açıkça dile getirmektedirler.

Konumuz açısından ‘Kürt, Kürtçü, Kürtçülük, Kürdistan, Terör, Bölücü Terör’ gibi kavramlarının bilinmesinde fayda vardır. Türk Dil Kurumuna göre Kürt, “*Ön Asya’da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse,*” olarak tarif edilmekte, Kürdistan kelimesi için herhangi bir tarif bulunmamaktadır.²³ PKK terör örgütü ise, Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ni, Suriye’nin kuzeyini, İran’ın güneyini ve Irak’ın batısını Kürdistan olarak gösterir.²⁴ Terör kelimesini tarif etmek zordur, çünkü bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu terörün tanımını ayrıntılı olarak yapılmaktadır: “*Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen Cumhuriyet’in niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti’nin ve Cumhuriyet’in varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*”²⁵

²¹D. Ahsen Batur, a.g.e., s.63-66

²²Mehmet Bayrakdar, a.g.e., s.439

²³http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7a7f5fb2bc36.08964334, Erişim 02.03.2019

²⁴Bk. PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

²⁵Bk. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesi

Bölücü terör²⁶ ise ülke veya ülkelerden toprak koparıp ayrı bir devlet kurmak isteyen örgütlerin faaliyeti olarak tarif edilebilir. Kürtçü ve Kürtçülük kavramlarını ilk kez duyan bir kimse, bunların Kürt ırkını savunma, benimseme, başkalarına da benimsetme gibi anlamlara gelebileceğini düşünebilir. Yüzeysel olarak bu anlamlara gelebilir, ancak bu kavramların derinlemesine incelenmesi farklı anlamları karşımıza çıkarmaktadır. Kürtçü ve Kürtçülük fikirleri ile bölücü terör örgütleri arasında çok ince bir çizgi vardır. Bu ince çizgi ise ‘bölünme, ayrılma, ayrı devlet kurma’ nüanslarıdır. Kürtçülüğü savunurken bir bakarsın kendini terör örgütü içerisinde bulabilirsin ki, çoğu kez bu şekilde olmaktadır. Kürtçü olmak isteyen, Kürtçülük ideolojisini benimseyen Kürt kökenli vatandaşlardan beklenen; bu kavramları yüzeysel olarak benimsemeleri, aradaki çizgiyi çok iyi korumalarıdır. Bir kere diğer tarafa geçince geri dönmesi zor olmaktadır.

Eyalet sistemi, özerklik, ayrı devlet kurma fikirleri/teşebbüsleri ve bunların gerekçesi olarak tarihi çok eskilere dayanan ayrı bir millet olma iddiasına ek olarak bölgedeki çıkar kavgaları yaklaşık 213 yıldır²⁷ kendini göstermiş olup, bu durumdan hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti büyük zararlar görmüştür. Bu zararda dış güçlerin ve onlara yardımcı olan iç işbirlikçilerinin paydası azımsanamayacak kadar büyüktür. Osmanlı Devleti’nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni de bölmek isteyenlerin planı daima akamete uğramıştır.

Mehmet Akif Ersoy’un, “Tarih tekerrürden ibarettir.” dediğinden yola çıkarak tarihimizi bilmeliyiz ki ondan ders alalım, geleceğe yön verelim, şaşırmayalım, aynı hatalara düşmeyelim. Bu çalışma 1961-1980 yılları arasını kapsasa da bütün bu olaylar/isyenlar genelde aynı nedenlerle ve aynı kışkırtmalarla çıkıp, her zaman Türk milletine zarar verdiği için tarihimizi hatırlatmak babında geçmişe gidip, bölücü Kürtçü hareketleri 1806 yılından itibaren ana çizgileri ile ele almak istiyorum.

Osmanlı Devleti’nin zayıflamasına paralel olarak artan isyan dalgası yaşanırken, bu hareketlerin; Kürtçülük davası uğruna değil, daha çok bir pastanın paylaşılması ve daha fazla pay elde edebilmek amacıyla,²⁸ mevki hırsı, vergi vermeme, menfaat çekişmeleri, çıkarların zedelenmesini hazmedememe²⁹ gibi nedenlerle ortaya çıktığı

²⁶Günümüzde bölücü terör olarak PKK faaliyet göstermektedir.

²⁷1806 yılında Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması ile başlayan isyan dalgası ve ayaklanmalar günümüzde (2019 yılında) PKK terörü olarak kendini hala göstermektedir.

²⁸Mehmet Ali Birand, *Apo ve PKK*, Milliyet Yayınları 7. Baskı, İstanbul, 1992, s.51

²⁹Şadillili Vedat, *Türkiye’de Kürtçülük Hareketleri ve İsyenlar*, Kon Yayınları Cilt:1, Ankara, 1980, s..25-26

anlaşılmaktadır. Ama siyasi Kürtçülük yapanlar bu isyanları ‘Kürdistan için başkaldırı’ şeklinde nitelendirmektedirler.³⁰

XIX. yüzyıl Kürtlerin yabancı devletlerle ilk tanıştığı ve emperyalist politikalarına alet edilmeye başlandığı dönemdir. Bu ilk tanışmanın ardından Kürtler, bu devletlerle sıkı ilişkiler içinde olsalar da isteklerinin gerçekleşmeyeceğini görecektir.³¹ Türkiye stratejik ve jeopolitik öneminden dolayı başta Rusya olmak üzere İngiltere, Fransa ve Amerika gibi devletlerin sürekli olarak ilgisini çekmiştir. Çok çeşitli yollarla Anadolu’ya sızmak için en uygun zamanda birlikte hareket etmişlerdir.³² İngiltere’nin Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri’ne doktor, arkeolog, diplomat gibi isimler altında casusları gönderdiği bilinmektedir.³³

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde iç ayaklanma ve isyan hareketleri üst üste kendini göstermekteydi. 1804 yılında Sırp İsyanı, 1806 yılında Eflak ve Boğdan’ın Rusya’nın istilasına uğraması, 1807 Kabakçı Mustafa İsyanı, 1808 Yeniçeri ayaklanması, 1821 Yunan İsyanı bunlardan bazılarıdır. Osmanlı Devleti bir yandan bu isyan ve ayaklanmalarla uğraşırken bir yandan da Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’ndeki Kürt aşiretlerinin çıkardığı bölgesel ve küçük çaplı ayaklanmalarla uğraşmaktaydı. Bu ayaklanmalar bazen büyüyerek Osmanlı Devleti’ni fazlaca zorlamışsa da neticede bastırılmıştır. Bu ayaklanmaların çok azı Kürtçülük ideolojisi sonucu başladığı söylenebilir.

1806 yılında Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması ile başlayan Kürt ayaklanmaları o kadar birbirinin içerisine girmiş ve o kadar birbirini takip eden olaylar halinde ortaya çıkmıştır ki her birini birbirinden kesin olarak ayırmak mümkün değildir. Biten bir hareket diğerinin davetçisi olmuş, az zamanda yeni bir ayaklanma başlamıştır. Bununla birlikte kaynaklarda geçmeyen daha birçok mahalli ve küçük hareketlerin varlığı unutulmamalıdır.³⁴ Mümkün olduğu kadar o döneme ait Kürtlerin karıştığı olaylar, kronolojik olarak işlenmeye çalışılmıştır.

³⁰Mahmut Rişvanoğlu, *Saklanan Gerçek Kurmanclar ve Zazalar’ın Kimliği II*, Tanmak Yayınları, Ankara, 1995, s.703

³¹Erol Kurubaş, *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, Nobel Yayınları, Ankara, Ocak 2004, s.10

³²İbrahim Etem Gürsel, *Kürtçülük Gerçeği*, Kömen Yayınları, Ankara, 1977, s.23

³³Erol Kurubaş, *Başlangıçtan 1960’a Değın Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1997, s.17

³⁴İbrahim Etem Gürsel, a.g.e., s.27

1. Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması (1806)

Bugünkü Irak topraklarında bulunan Süleymaniye şehrinin valisi İbrahim Paşa, Baban Aşireti'ne mensuptu ve 1806 yılında vefat etti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti aynı aşiretten³⁵ Halit Paşa'yı Süleymaniye'ye vali tayin etmiştir. İbrahim Paşa'nın yeğeni³⁶ Abdurrahman Paşa, hakkının yendiğini iddia ederek ayaklanma başlatmış olup 1806 yılında başlayan bu ayaklanma Osmanlı Devleti'ni bir hayli uğraştırarak 1808 yılında bastırılabilmiş,³⁷ Abdurrahman Paşa İran'a kaçmak zorunda kalmıştır.³⁸

Abdurrahman Paşa Ayaklanması, bazı çevreler tarafından Kürdistan için yapılmış ilk isyan veyahut ilk Kürt milli başkaldırısı şeklinde yorumlanmaktadır; ancak bu ayaklanmanın Baban Aşireti'ne mensup fertler arasında tamamen şahsi menfaatlara dayalı, makam sevgisi sonucu meydana gelen bir ayaklanma olduğu değerlendirilmektedir.

2. 1812-1846 Yılları Arası Kürt Olayları

Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanmasından sonra şahsi menfaatlerin zedelenmesi, makam ve mevki ihtirası, vergi vermeme gibi nedenlerle, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde küçük çapta birçok olay vuku bulmuştur.

Babanzade aşiretinin başlattığı ilk ayaklanmadan itibaren 6 yıl sonra aynı aşiretten Ahmet Paşa'nın, Irak'ın Süleymaniye şehrinde, Abdurrahman Paşa'nın intikamını almak için 1812 yılında başlattığı **Babanzade Ahmet Paşa Ayaklanması**, kısa sürede bastırılmıştır.³⁹

Vergilere bazı aşiret reislerinin itiraz etmesiyle başlayan **Zaza Aşiretlerinin Ayaklanması** kısa sürede yayılmışsa da gerekli tedbirlerin alınmasıyla 1820 yılında sona ermiştir.⁴⁰

Sultan II. Mahmud'un Revandüz, Hakkâri ve bugün Irak sınırları içerisinde kalan Sincar Dağı Bölgesi'nde bazı idari düzenlemeler yapması **Yezidileri** rahatsız etmiş ve 1830 yılında ayaklanıp, 3 yıl Osmanlı Devleti'ni meşgul etmişlerdir. Bu olay

³⁵Ümit Özdağ, *PKK ile Pazarlık Öcalan İle Anayasa Yapmak*, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, s.13 isimli eserinde "farklı aşiretten" ibaresini kullanmaktadır.

³⁶Ümit Özdağ, *PKK ile Pazarlık Öcalan İle Anayasa Yapmak*, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, s.13 isimli eserinde Abdurrahman Paşa'nın, İbrahim Paşa'nın "torunu" olduğunu ifade etmektedir.

³⁷Mahmut Rişvanoğlu, a.g.e., s.703

³⁸Abdulhaluk M. Çay, *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Turan Kültür Vakfı Yayınları 4. Baskı, Ankara, 1996, s.285

³⁹Şadillili Vedat, a.g.e., s.27

⁴⁰Garos Sasuni, *Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri*, trc. Bedros Zartaryan-Memo Yetkin, İstanbul 1992, s.61, Aktaran: Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s.286

sırasında Batılı güçlerin desteği ile Yunanistan devleti kurulmuş,⁴¹ Cezayir Fransızlar tarafından işgal edilmiştir.⁴²

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa 1831 yılında Osmanlı Devleti'ne isyan edip, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki ordusu Osmanlı Devleti'ni yenmişti. Bundan cesaret alan Soran Aşireti Reisi **Mir Muhammed** ayaklanma başlatmış; ancak Molla Hadi gibi bölgedeki dini liderlerin tepkisi Mir Muhammed'i engelleyerek, teslim olmak zorunda bırakmıştır.⁴³

Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa İsyanı ile meşgul olması, **Revanduz Beyi Kör Mehmet Paşa Ayaklanması'nın** az zamanda büyük boyutlara ulaşmasına vesile olmuştur. Beyliğini Aşağı Zap Irmağı'na kadar genişleterek, Bağdat Valisi'ne onun yönetimini tanımak zorunda bırakmıştır. Dahası Akra, İmadiye ve Musul'a kadar olan toprakları ele geçirmiş,⁴⁴ bundan rahatsızlık duyan Osmanlı Devleti Kör Mehmed Paşa'nın itaatini sağlamak için Erbil ve Geviri'nin yönetimini ona bırakmış, 1830 yılında ona paşalık rütbesi vermiştir. Bütün bunlara rağmen ayaklanmaya devam etmesi sonucu 1832 yılında üzerine kuvvet gönderilmiş, İran sınırına yakın olan bölgede sıkıştırılmış, yardım almasını diye İranlılara para verilmiştir.⁴⁵

Osmanlı Devleti 1835 yılında eski sadrazamlardan Reşid Paşa'yı ve Bağdat Valisi Ali Rıza Paşa'yı Kör Mehmed Paşa'yı yakalamakla görevlendirdi.⁴⁶ Mehmed Reşid Paşa'nın karşısında direnemeyeceğini anlayan Kör Mehmed Paşa İran'a kaçsa da orada asi davranışları sebebiyle Osmanlı ve İran kuvvetlerinin ortaklaşa harekâtı sonunda yenilmiş, İstanbul'a gönderilmiş, burada vefat etmiştir.⁴⁷

Beş seneden beri Osmanlı Devleti'nin otoritesine karşı koyan, keyfi vergiler toplayan ve çeşitli gaddarlıklarda bulunan **Sait Bey'e** karşı 2 Mayıs 1838 tarihinde

⁴¹Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s.286

⁴²Alaettin Parmaksız, *PKK Gerçeği Terör Örgütünün İç Yüzü ve Çözüm Önerileri*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009, s.36

⁴³Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi C. V*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.124, Aktaran: Taylan Maral, *Türkiye'de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci*, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s.66

⁴⁴İbrahim Etem Gürsel, a.g.e., s.29

⁴⁵Fatih Gencer, *Merkeziyetçi İdari Düzenlemeler Bağlamında Bedirhan Bey Olayı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010, s..30-31

⁴⁶Takvim-i Vekayi, Defa 136, Aktaran: Fatih Gencer, a.g.e., s.32

⁴⁷William Eagleton, *The Kurdish Republic of 1946*, Toronto 1963; trc. Mehmet Emin Bozarslan, *1946 Mahabad Kürt Cumhuriyeti*, İstanbul, 1990, Aktaran: Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s.287. (Hıdır Göktaş, *Kürtler, İsyân-Tenkil*, İstanbul, Yeni Alan Yayınları, 1991, s.14-15 isimli eserinde Kör Mehmed Paşa'nın idam edilmeyerek memleketine gönderildiği, giderken Sivas valisine verilen gizli bir emirle öldürtüldüğünü iddia etmektedir.)

Mehmet Paşa komutasında askeri harekât başlamıştır. Bu harekâta karşı hemen kalesine sığınan Sait Bey, Osmanlı ordusu karşısında daha fazla dayanamayıp 10 gün sonra teslim olmak zorunda kalmıştır.⁴⁸

Diyarbakır'ın **Garzan** bölgesindeki (şimdiki Batman ili bölgesi) bazı aşiretler Osmanlı Devleti'ne asker vermemek için 1839 yılında ayaklanma başlatmış olup, Hafız Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri tarafından bu ayaklanma kısa sürede bastırılmıştır.⁴⁹

3. Bedirhan Bey Ayaklanması (1846)

Bedirhan Bey, merkezi Cezire olan Botan Hanedanlığı'nın en tanınmış isimlerinden olup genç yaşta beyliğin başına geçmiştir. 1839'da Mısırlı İbrahim Paşa, Nizip Savaşı'nda Osmanlı ordusunu mağlup edince, Bedirhan Bey Cezire'ye çekilerek gücünü artırmaya başlamıştır.⁵⁰ Ayrıca o dönemdeki Kürt ayaklanmalarını bastırmaya giden Osmanlı ordusunun yanında yer alan ve orduya destek veren Bedirhan Bey, bu sayede Osmanlı Devleti'nde olumlu imaja sahip olmuştur.

Dolayısıyla Bedirhan Bey Reşit Paşa'nın Cizre harekâtında Osmanlı birliklerine karşı çıkmamış,⁵¹ hatta bu tavrından dolayı tekrar Cizre Bey'i olarak atanmış, hükümet tarafından Bedirhan Bey'e "Cizre ve Bohtan Mütesellimi" ve "Asakiri Redife Miralaylığı" unvanları verilerek ödüllendirilmiştir.⁵² Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler içindeyken Bedirhan Bey'in Nesturilere saldırması olumlu tutumu tersine çevirmiş, bu saldırıda birçok Nesturi katledilmiştir.⁵³ Osmanlı Devleti'nin Nasturileri koruyamadığı ve katliamlara destek verdiği iddialarıyla İngiltere ve Fransa uluslararası faaliyetlere girişmiştir.

1838 Osmanlı-İngiliz Serbest Ticaret Antlaşması emperyalizmin Anadolu'ya girişinde önemli rol oynadı. Doğu ve Güneydoğu'ya eğitim kurumları aracılığıyla gelen misyonerler, bölgeyi tanıyarak, bilgi topluyor ve bu bilgileri metropollere iletiyorlardı.

⁴⁸Helmuth Von Moltke (çev. Hayrullah Örs), *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969, s..180-186

⁴⁹Mahmut Rişvanoğlu, a.g.e., s.705

⁵⁰Wadie Jwaideh, (çev. İsmail Çekem, Alper Duman), *The Kurdish Nationalist Movement: Its Origins and Development, Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999,s..121-122

⁵¹Cabir Doğan, *Cizre ve Bohtan Emiri Bedirhan Bey (1802-1869)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar, 2010, s.42

⁵²Cabir Doğan, *Cizre ve Bohtan Emiri Bedirhan Bey (1802-1869)*, a.g.e., s.42

⁵³10 bin kişinin katledildiği vurgulanmaktadır.

Böylece bir nevi isyan öncesinde hazırlık yapıyorlardı.⁵⁴ Bu tip antlaşmalar, Anadolu üzerine planları olan devletlerin kullandığı yöntemler arasındadır.

Askerlik alanında yapılan değişiklik ile Asker-i Redife Miralaylığı kurulmuştur. Buna göre ülkenin her yerinden bölgenin genişliğine ve nüfusuna göre asker toplanacaktı; ancak Diyarbakır Eyaleti'nin Cizre, Bohtan, Zaho, Garzan, Midyat ve Şirvan kazalarında bunu uygulamak epeyce zordu. Bedirhan Bey, Tanzimat öncesinde izlediği devlet yanlısı politikalar nedeniyle epeyce itibar kazanmıştı ve bu konumunu sürdürebilmek için kendi bölgesindeki asker toplama kararına karşı çıkmamıştır. Tanzimat ile birlikte idari alanda değişikliğe gidilmiş, etkinliğini kaybetmek korkusuyla Bedirhan Bey, başta askerlik olmak üzere Tanzimat'ın yeni uygulamalarına karşı cephe almıştır.⁵⁵ Bir yandan Bedirhan Bey'in Nasturiler'e karşı tutumu ve dış güçlerin Osmanlı Devleti'ni sıkıştırması, bir yandan da Bedirhan Bey'in ayaklanması Osmanlı Devleti'ni harekete geçirmiştir.

Topal Osman Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Bedirhan kuvvetlerini mağlup edip, Bedirhan Bey teslim olmak zorunda kalmış, kayınpederi Han Mahmud da Van civarında teslim olmuştur. Bedirhan Bey'in müttefiklerinden ve Van bölgesinde etkili olan Han Abdal da teslim olmak mecburiyetinde kalmıştır.⁵⁶

Yakalanan Bedirhan Bey, Han Mahmud ve Han Abdal İstanbul'a gönderilmiş, yıllardır devleti uğraştıran Bedirhan Bey, 22 Ekim 1867 tarihinde ceza olarak Girit'e sürgün edilmiştir. Ailesi ile birlikte rahat yaşaması için burada kendisine iki konak ayarlanmış, bir nevi göz hapsinde tutulmuştur. 1861 yılında padişahın izniyle İstanbul'un Fatih semtine yerleşmiş, isteği üzerine 1868 yılında Şam'a gitmiş, burada iki yıl yaşayıp 1870 yılında Şam'da vefat etmiştir.⁵⁷ Bedirhan ailesinden bazı kimseler hala yaşamakta ve bazıları kimliklerini saklamaktadır. Örneğin, bu aileden olan Kamuran Bey, Paris'te 1990'lı yıllarda yaşamaktaydı⁵⁸ ancak son durumu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bedirhan ailesinden bazıları, ileriki yıllarda sık sık karşımıza çıkacaktır.

⁵⁴Mustafa Sönmez, *Doğu Anadolu'nun Hikâyesi Kürtler: Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1992, s.82

⁵⁵Cabir Doğan, *Cizre ve Bohtan Emiri Bedirhan Bey (1802-1869)*, a.g.e., s.49-52

⁵⁶Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s.289

⁵⁷Fatih Gencer, a.g.e., s.201-209

⁵⁸*Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları-III*, Kaynak Yayınları:102, İstanbul, 1992, s.24

4. 1847-1878 Yılları Arası Kürt Olayları

Bedirhan Bey Ayaklanması'ndan sonra Kürtlerin yaşadığı bölgelerde çeşitli nedenlerden dolayı küçük çapta birçok olay meydana gelmektedir. Bunlara kronolojik sırayla aşağıda değinilmektedir:

1853 yılında Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya savaş ilan etmesinden sonra, Rusların daha önceleri bu bölgelerde yaptıkları tahrikler sonucu Bedirhan Bey'in yeğeni **Yezdan-ı Şir**, 1855 yılında Bitlis'te ayaklanma çıkarmıştır. Osmanlı kuvvetlerinin bilahare Rusya ile savaşmaları nedeniyle bu ayaklanma Musul'a kadar yayılmışsa da bastırılmış, Yezdan-ı Şir İstanbul'a getirilerek cezalandırılmıştır.⁵⁹

Osmanlı Devleti'nin paşalık makamına yükselttiği **Bedirhan Osman Paşa** da 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı-Rus Savaşı (93 harbi) sırasında Cizre bölgesine gidip, Rusların da yardımıyla, topladığı kuvvetlerle ayaklanma başlatmış, Osmanlı Devleti bu ayaklanmayı da bastırmıştır.⁶⁰

5. Şeyh Ubeydullah İsyanı (1880)

19. yüzyılın ikinci döneminde Kürt beyliklerinden boşalan iktidar koltuklarına Şeyh figürleri sahip çıkmaya başlamış, eski emirliklerin nüfuz alanları şeyhler tarafından idare edilmeye başlanmıştı. Ubeydullah'a bağlı Şemdinli şeyhleri Botan, Bahdınan, Hakkâri, Ardelan emirliklerine ait toprakları (bir kısmını da Barzan şeyhleri); Berzenci şeyhleri ise Baban toprağını denetimleri altında tutmaktaydı. Brifkanlı Kadiri şeyhleri ile Bamirnilî Nakşibendi şeyhleri ise diğer şeyhlere oranla daha zayıf bir konuma sahipti.⁶¹ Şeyh Ubeydullah ise Nakşibendi tarikatına mensup olup ilerleyen zamanda tarikatın başına geçip o bölgede geniş nüfuz sahibi olacaktır.

Bölgedeki tarikat mensupları ile iyi ilişkilerin kurulması, onların şeyh düzeyindeki şahsiyetleriyle sıkı irtibatın sağlanması, onların Osmanlı Devleti'ne bağlılığını güven altına almıştır. Şeyhlerin İstanbul'a çağırılması ve kendileriyle istişare edilmesi neticesinde Müslümanların halifeye bağlı kalmaları sağlanacaktır.⁶² Şeyh figürlerinin artması, İslam birliği düşüncesiyle II. Abdülhamit'in politikası olduğu söylenebilir.

⁵⁹Şadillili Vedat, a.g.e., s.30

⁶⁰Mahmut Rişvanoğlu, a.g.e., s.705-706

⁶¹Wadie Jwaideh, a.g.e., s.144

⁶²İsa Yüceer, "İslam Birliği Fikri ve II. Abdülhamit," *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2016, s.150

Diğer taraftan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşmasınının 61. maddesi ile Ermenilerin, Çerkezlerden ve Kürtlerden korunmasını Osmanlı Devleti taahhüt etmekteydi. Kurulması muhtemel bir Ermeni devleti korkusu Kürtleri şeyh etrafında birleştirmiştir.⁶³ Bu durum Kürtlerle Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirme konusunda Batılı devletlerin eline koz vermiştir.

Ayrıca Ermeniler, Kürt ağalarına kendilerini korumaları için Hevir-Hefir isimli vergi verirlerdi. Aynı şekilde Ermeniler, evlendikleri zaman gelinin ailesine verilen paranın Helal şeklinde adlandırdıkları bölümünü Kürt ağalarına verirlerdi. Bu vergiler verildiği sürece Kürtlerin korumasında yaşıyorlardı ve aralarında herhangi bir sıkıntı yaşanmıyordu.⁶⁴

Şeyh Ubeydullah İsyanı, Osmanlı Devleti'nde Kürtçülük adına yapılan isyanlardan biri olarak kendini gösterir. Nitekim Şeyh Ubeydullah, Tebriz'deki İngiliz Konsolosu William Abbot'a yazdığı mektupta; Kürtlerin etnik, töre ve din bakımından apayrı bir halk olduğunu, Osmanlı ve İran Devlet'leri altında devam edemeyeceklerini, Avrupa devletlerinden bir şeyler yapmasını istemektedir. Aynı şeyleri Amerikalı Misyoner Dr. Joseph Plumb Cochran'a da söylediği iddia edilmektedir.⁶⁵

Güneydoğu Bölgesi'ndeki 220 aşiret reisini Şemdinan'da toplantıya çağıran Şeyh Ubeydullah, 1880 yılında harekete geçip, Mahabat, Meyandiye ve Maragay'ı ele geçirerek, İran'da Tebriz'e kadar ilerlemiştir. Bu harekâtın, hem Osmanlı Devleti'ne hem de İran'a karşı⁶⁶ yapılması Şeyh Ubeydullah'ın gücünü zayıflatacaktır. Şeyh Ubeydullah'ın Tebriz'e kadar ilerlemesi bölgede emelleri olan Rusya ve İngiltere'yi hareket etmeye heveslendirecektir.

İran saldırısı başarısız olan Şeyh Ubeydullah Osmanlı topraklarına geri dönmüş, Osmanlı Devleti Şeyh Ubeydullah'ı kontrol altında tutabilmek için onu İstanbul'da zorunlu misafirliğe tabi tutmuştur. 1882 yılında Ramazan Bayramı sırasında tacir kılığına giren Şeyh Ubeydullah Hakkâri'ye kaçsa da Osmanlı kuvvetleri tarafından yakalanıp, oğlu Abdülkadir ile birlikte Mekke'ye sürülmüş, 1883 yılında Mekke'de

⁶³Cumali Aksu, *Türkiye'nin Kürt Sorununun Kökenleri (1908-1923 Dönemi)*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012, s.15

⁶⁴V. T. Mayevsriy, (çev. Mehmet Sadık ve Haydar Varlı), *19. Yüzyılda Kürdistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Kürt-Ermeni İlişkileri*, Sıpan Yayınları, 1997, s..213-224

⁶⁵Altumur Kılıç, *Titrek Pusula 19. Yüzyıldan Günümüze Kürdistan Hayali*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, s..50-51

⁶⁶Mahmut Rişvanoğlu, a.g.e., s.707

ölmüştür.⁶⁷ Şeyh Ubeydullah'ın ailesi ileriki yıllarda serbest kalıp İstanbul'a gelecek, Şeyh Ubeydullah'ın oğullarından Abdülkadir, Kürtçülük faaliyetlerinde kendini gösterecektir.

Şeyh Ubeydullah İsyanı, XIX. yüzyılda Kürtlerin yaşadığı bölgelerde meydana gelen olaylar içinde Kürtçülük ideolojisi sonucu çıkan tek isyan olarak değerlendirilebilir. Bu isyandan sonra da bölgede çeşitli olaylar cereyan etmektedir. Bu olaylar kronolojik olarak şu şekildedir:

Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Bedirhan Bey'in oğullarından **Emin Ali ve Mithat** 1889 yılında deniz yoluyla Trabzon'a buradan da karayolu ile Erzincan'a geçmiştir. Yakınlarının yardımıyla bölgeden silahlı adamlar toplayıp ayaklanmaya başlamışsalar da iki kardeş çatışmadan kaçıp uzun süre dağlarda gizlenmiştir. Bu sırada İstanbul'da saray çevresinde etkileri bulunan akrabaları Emin Ali ve Mithat'ı affettirip İstanbul'a geri dönmelerini sağlamıştır.⁶⁸

Bir müddet sonra Mısır'a kaçan Mithat 1898 yılında ilk Kürtçe gazete kabul edilen "**Kürdistan**'ı" yayınlamaya başlamış olup, kendisi Kürdistan gazetesinin yayımcısı ve ilk redaktörüdür. Mithat böylece siyasi Kürtçülük konusunda ilk adımı atmıştır. Mithat öldükten sonra kardeşi Abdurrahman ileriki yıllarda Kürdistan gazetesini Suriye üzerinden Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne taşıyacaktı.⁶⁹

Resim 1. Kürdistan isimli ilk Kürtçe gazete

⁶⁷Akın Ağca, *Şark Meselesinde Kürtçülük (1787-1923)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2012, s..105-106

⁶⁸Şadillili Vedat, a.g.e., s..32-33

⁶⁹Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s..296-297

Emin Ali ise, 1918 yılında Kürt Teali Cemiyeti'nde başkan vekili olarak faaliyetlerine devam edecektir.⁷⁰

6. Hamidiye Alayları

Bilindiği üzere 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin yenilmesi sonucu 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmış, antlaşmanın 61. maddesi: "Osmanlı Devleti Ermenilerin yaşadığı eyaletlerde yerel ihtiyaçların gerektirdiği reformları geciktirmeden yapmayı, Çerkes ve Kürtlere karşı Ermenilerin huzur ve güvenliğini sağlamayı taahhüt eder. Bu hususta alınacak önlemleri büyük devletlere bildirecektir ve devletler de alınan önlemlerin uygulamasını gözetleyeceklerdi,"⁷¹ şeklindedir.

Ermeniler, Berlin Antlaşması'nın 61. maddesi ile kendi meselelerini diplomatik hale getirerek Avrupa'yı kendi kimliğinden haberdar ettiler. Böylece Hıristiyan kamuoyunun desteğini kendilerinde hissettiler. Bütün bu gelişmelerden dolayı Sultan II. Abdülhamid, Halife sıfatını kullanarak Doğu Anadolu'da aşiret reisleriyle, şeyhlerle, ağalarla temasa geçerek, kendilerini müdafaa etmek için, silahlı birlikler kurma konusunda onları ikna etti. Sultan II. Abdülhamid, 20 Haziran 1890'da Erzurum'da ilk Ermeni İsyanının çıkmasıyla IV. Ordu Komutanı Müşir Mehmet Zeki Paşa'yı yerel alaylar kurma konusunda görevlendirmiştir. Zeki Paşa'nın, "Hamidiye Alayları" projesi Abdülhamid tarafında kabul edilip, 1891'de nizamnamesi çıkarılarak uygulamaya başlanmıştır.⁷² Hamidiye Alayları'nın kuruluş fikri Zeki Paşa'ya aittir, ancak Rus Kazak Alayları'nı yakından tanıyan Şakir Paşa, bu fikrin ilk oluşmasında II. Abdülhamid üzerinde etkili olmuştur.⁷³

Subay olma, insanlar içerisinde kendilerine özgü mevki sağlama ve Devlet içerisinde çeşitli ayrıcalıklar, aşiret Kürtlerini Hamidiye Alayları'nda yer almaya teşvik etti. Bunların haricinde bir tüfeğe sahip olma sevdası Hamidiye Alayları'na katılıma vesile oldu. Bu vesileyle Osmanlı egemenliğini tanıma konusunda sıkıntılar yaşanan

⁷⁰Şadillili Vedat, a.g.e., s.33

⁷¹Bilal Şimşir, *Osmanlı Ermenileri*, İstanbul, 1986, s.67, Aktaran: Ali Karaca, *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899)*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.38

⁷²Bayram Kodaman, "II. Abdülhamid ve Kürtler-Ermeniler," *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, Mayıs 2010, s..134-137

⁷³Yevm-i Servet-i Fünun, nr. 21 (2 Ağustos 1324), Aktaran: Ali Karaca, a.g.e., s..173-174

Kürt aşiretlerine, başkasının egemenliği altında olma duygusu aşılıp bu sıkıntının ortadan kalkması planlandı.⁷⁴

Hamidiye Alaylarını oluşturan aşiretler, vergiden muaf tutulmuştur. 1892 yılında İstanbul'da açılan Aşiret Mektebi'nde, bu reislerin çocukları eğitim almışlardır.⁷⁵ Hamidiye Alayları'nın kurulması Osmanlı Devleti'ne; Kürt aşiretlerini Halifeye yaklaştırarak disiplin altında tutmak böylece onlardan istifade etmek, Rusya, İngiltere ve İran'ın aşiret reislerini yanlarına alıp ayaklanma çıkarmalarını önlemek, savaş halinde bunlardan faydalanmak gibi avantajları olmuştur. Ancak asıl amaç Ermenilerin siyasi maksatlı ve planlı eylemlerini engellemek içindi. Nitekim Hamidiye Alayları kurulmasıyla Ermenilerden ve Avrupa'dan itirazlar gelmiştir.⁷⁶

Zamanla Hamidiye Alayları arasında rekabetten kaynaklanan çatışmalar çıkmış, bazı aşiret reislerinin dağlara çıktıkları görülmüştür. 1909 yılında II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Hamidiye Alayları'na mensup aşiretler arasında üzüntüye yol açmış, hatta bazı aşiretler ayaklanmıştır. 1912'de Balkan Savaşı'nda ve 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardımcı olan Hamidiye Alayları, 1915'de Sarıkamış yenilgisi üzerine dağılmaya başlamıştır.⁷⁷

Resim 2. Hamidiye Alayı paşaları

⁷⁴V. T. Mayevsriy (çev. Mehmet Sadık ve Haydar Varlı), a.g.e., s.190

⁷⁵Bayram Kodaman, "II. Abdülhamid ve Aşiret Mektebi," *Türk Kültürü Araştırmaları*, XV/1-2, 1976, s..255-264, Aktaran: İbrahim Yılmazçelik, "Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı İli İlgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar (1875-1918)," *OTAM*, Sayı 28, 2010, s.174

⁷⁶Bayram Kodaman, "II. Abdülhamid ve Kürtler-Ermeniler," a.g.m., s..137-138

⁷⁷Tekin Erer, *Kürt Meselesi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s..22-23

7. XX. Yüzyıl Başında Kürt Siyasi Kuruluşları

Yirminci yüzyılın başlarında Kürt siyasi hareketleri, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları bir kenara bırakıp, örgütlü kuruluşlarla kendini gösterdi. 1898 yılında ilk Kürtçe gazete kabul edilen Kürdistan'ın yayınlanmaya başlaması ve 1900 yılında ilk siyasi kuruluş olan Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti'nin kurulması Kürtler açısından farklı bir dönemin başladığının işaretidir. Bu dönemdeki Kürt siyasi kuruluşları ve yayınları tablo halinde aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. Yirminci yüzyılın başlarında Kürt siyasi kuruluşları.⁷⁸

Kuruluşun Adı ve Kurulma Tarihi	Kimlerin Kurduğu	Yayınları	Hakkında
Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti-1900	-Diyarbakırlı Fikri Efendi -Kürdizade Ahmet Ramiz Bey (Üye)	-	-İlk Siyasi Kuruluş -Jön Türklerle işbirliği içindedir.
Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti-1908	-Şeyh Ubeydullah'ın oğlu Seyyid Abdulkadir -Emir Ali Bedirhan -Muhammed Şerif Paşa -Mehmet Şükrü Sekban	-Kürt isimli gazete -Kürt Teavün ve Terakki isimli gazete	-Üyelikte Kürtçe bilmek zorunlu değil, arzulanan bir özellik -İngiltere'nin desteği ile kurulmuştur. -1912 yılında kapatıldı.
Hevi (Hewi-Hiva)-Umut Derneği-1912	-Dr. Mehmet Şükrü Sekban -Ömer Cemil Paşa, Kadri Cemil Paşa	-Roja Kurd (Kürt Güneşi) dergisi -Hateve Kürd dergisi	-İlk legal Kürt öğrenci derneği -Bir şubesi de Lozan'a kuruldu.
Kürdistan Teali Cemiyeti-1918	-Seyyid Abdulkadir -Bedirhanzade Mehmet Ali, Halil Rami Bey ve Bedirhan -Babanzade Hikmet	Jin Dergisi	-Osmanlıcılıktan uzaklaşıp Kürt milliyetçiliğine yönelme. -Amaç İngiliz himayesinde Kürt devleti kurmaktır.
Kürt Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti	Kürdistan Teali Cemiyeti'nin kurucuları	-Jin Dergisi	- Kürdistan Teali Cemiyeti'nin çatısı altında faaliyet gösteren alt kuruluş - Amaç Kürt yayın ve eğitim alanlarında çalışmalar yapabilmek.

⁷⁸Bu tabloyu hazırlarken yararlanılan kaynaklar: Habip Dursun, *Jin Dergisi'nde Kürt Milliyetçiliği*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, Oya Girit, *Milli Mücadele Dönemi Kürtçülük Hareketi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 1994, Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., Mahmut Rişvanoğlu, a.g.e

Kürt Kadınları Teali Cemiyeti-1920	-	-	-İlk Kürt kadın örgütlenmesi. -Amaç yardıma muhtaç Kürt kadın ve çocuklarına maaş bulmak, okul açmak. -Kürtlerin Türklere karşı olmadıkları vurgulanır.
Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti	-Kürdistan Teali Cemiyeti bünyesinde radikal kesimin kurduğu (Emin Ali Bedirhan gibi)	-Jin Gazetesi	- Kürdistan için bağımsız kimliği savunur. - Kürt bayrağı tasarlamışlardır. Yukarıda kırmızı, ortada beyaz üzerinde sarı güneş ve altta yeşil renk. Bilinen ilk Kürt bayrağı tasarımı.
Diyarbakır Kürt Kulübü-1919	- Hevi'ye üye gençler tarafından	-	-Amaç İngiliz himayesinde özerk Kürdistan kurmak. -1919 (aynı yıl) kapatıldı.
Kürt İstiklal Cemiyeti (Azadi)-1923	-Cibranlı Albay Hamit -General İhsan Nuri -Yusuf Ziya (Bitlis Mebusu) -Seyyid Abdülkadir	-	-Şeyh Said Ayaklanması hazırlığı ile adını duyurmuştur.

8. 1912-1915 Yılları Arası Kürt Olayları

Yirminci yüzyıl başlarında da Kürtlerin yaşadığı bölgelerde çeşitli olaylar meydana gelir. 1912 yılında Cezire'den gelen Bedirhanlı Hasan, yeğenleri Süleyman ve Abdürrezzak Botan'da halkı ayaklanmaya çağırır da peşine düşen olmayacak, şanslarını Midyat'ta deneyeceklerdir. Çilik köyünde Ali Remo'nun oğlu Halil Ağa ayaklanmaya ikna edilmiş, böylece Çilik köylüleri, Arabyan Aşireti ve Bedirhanilerin katılımıyla ayaklanma başlamıştır. Dört ay süren ayaklanma, hükümet kuvvetleri ile Mardin ağaları isyancılara karşı işbirliği yapınca bastırılmış, Çilik köylülerinden biri Süleyman'ı öldürünce, Bedirhanlı Hasan diğer yeğeni Abdürrezzak ile birlikte Bitlis'e kaçmak zorunda kalmıştır.⁷⁹ **Bedirhaniler İle Halil ve Ali Remo Ağa Ayaklanması'nın** başarısız olması sonucu Rusya'ya kaçan Abdürrezzak ileriki yıllarda çıkan olaylarda kendini gösterecektir.

Bitlis'teki **Molla Selim Ayaklanması**, üçlü ihanet yapıyı açıkça gözler önüne sermektedir. Bölgedeki Ermeni cemiyetleri, o dönemde Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki birçok olayda parmağı olan Rusya ve çıkarları uğruna dış güçlerin maşası olan bazı Kürtler bu yapının içerisinde yer alır.

⁷⁹Şadillili Vedat, a.g.e., s.34

Bitlis bölgesinde Molla Selim, Şeyh Said Ali ve Şeyh Sahabettin ayaklanmak için girişimlerde bulunduğu Osmanlı Devleti tarafından anlaşıldıktan sonra elebaşı olduğu düşünülen Molla Selim Hizan'da yakalanmıştır. Jandarma tarafından Bitlis'e götürülürken Şeyh Said Ali ve adamları, Molla Selim'i jandarmanın elinden alarak kaçırmış, böylece 1914 yılında ayaklanma başlamıştır. Kısa sürede yüze yakın kabilenin desteğini alıp silahlı 8000 adama ulaşan Molla Selim, Bitlis'e saldırmıştır. Molla Selim, ayaklanmanın gerekçesi olarak İttihat ve Terakki'nin İslami kuralların dışına çıkmasını ve yapılan reformların Kürtlere karşı sinsî hareketler içermesini göstermektedir.⁸⁰ Osmanlı kuvvetlerinin müdahalesi sonucu ayaklanma bastırılmış, Molla Selim ve arkadaşları Bitlis'te bulunan Rus konsolosluğuna sığınmışlardır.

Ayaklanmadan sonra Bitlis'te Divan-ı Harbi kurulmuş, olayla alakalı 122 kişi yargılanmış, yargılama sonucu suçsuz bulunanlar tahliye edilmiş, bir kısmı sürgüne yollanmıştır. Şeyh Said Ali ve Şeyh Sahabettin ile birlikte 11 kişi idam edilmiştir. Molla Selim ve arkadaşları ise, I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Rus Konsolosluğu tarafından Osmanlı Devleti'ne teslim edilerek idam edilmişlerdir.⁸¹

Kuzey Irak'ta kurulan Heviya Kurd (Kürt Ümidi) ismindeki cemiyet, bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak için propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Bu propaganda faaliyetleri ile birlikte Rusların teşvik ve desteği birleşmiş, 1908 yılında Kuzey Irak'ın Barzan bölgesinde **Şeyh Abdüsselam Barzani** liderliğinde ayaklanma başlamış, 1914 yılına kadar devam eden bu ayaklanma, Şeyh Abdüsselam Barzani'nin yakalanması ile sonuçlanmış⁸² ve Şeyh Abdüsselam Barzani, ayaklanma nedeniyle dönemin Musul Valisi Süleyman Nazif tarafından 1915 yılında idam edilmiştir.⁸³

9. Paris Barış Konferansında Kürt Meselesi

Osmanlı Devleti bir yandan bölgesel ayaklanmalarla uğraşırken diğer taraftan 30 Ocak 1919 tarihindeki Paris Barış Konferansı'na katılmakta, burada Osmanlı'dan ayrılacak topraklar listesine, İngiltere tarafından Kürdistan olarak tabir edilen bölge

⁸⁰Michael A. REYNOLDS, "The Mullah Selim Uprising and Imperial Russian Designs in Anatolia" Türk Dünyasına Bakışlar (Prof. Dr. Mehmet Saray'a Armağan), İstanbul, 2003, s.550-551, Aktaran: Erdal Aydoğan, "Yeni Belgeler Işığında Bitlis Vukuatı," *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Sayı 49, 2013, s.313

⁸¹Tibet ABAK, "Rus Arşiv Belgelerinde Bitlis İsyanı (1914)," *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 208, Nisan 2011, s.9 ve Erdal AYDOĞAN, a.g.m., s.318 Aktaran: Mehmet Demirtaş, "Tanin, Peyam ve Sabah Gazeteleri Örneğinde 1914 Tarihli Bitlis Ayaklanmasının Dönemin Gazetelerindeki Yansımaları," *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, Eylül 2015, s.181

⁸²Abdulhaluk M. Çay, a.g.e., s.307

⁸³Sait Yılmaz, *İsrail ve Barzani Ailesi*, Aydın Gazetesi (İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulama Gazetesi), 1 Ağustos-1 Eylül 2012, Sayı 14, sayfa 1

dâhil edilmektedir. Paris’te Osmanlı Liberal Türkler temsilcisi olarak bulunan Şerif Paşa, rota değiştirerek Kürtlerin temsilcisi rolüyle, Kürdistan meselesi kavramını ortaya atmış ve bu konuda konferansta bulunanları ikna etmeye çalışmıştır. 20 Kasım 1919’da ise Şerif Paşa ile Ermeni elçileri arasında anlaşma sağlanarak, “Birleşik Bağımsız Ermenistan ve Bağımsız Kürdistan” konusunda Konferansa önerge verilmiştir.⁸⁴

Şerif Paşa’nın Osmanlı Devleti adına konferansa gidip Kürtçülük faaliyetlerinde bulunması ve Ermeni delegeleri ile anlaşma yapması, hem Meclis-i Mebusu’nda hem de Osmanlı yönetiminde büyük tepkilere neden olmuştur.

Artan tepkilerden dolayı İtilaf Devletlerinin de desteğini yitiren Şerif Paşa, 15 Nisan 1919’da delegasyonluğu bırakıp, 5 Nisan 1920 tarihinde Kürt temsilciliğinden ayrılmıştır. Şerif Paşa’nın tutarsız politikaları güvensizlik yaratmıştır.⁸⁵

10. 1919-1921 Yılları Arası Kürt Olayları

Milli mücadele yıllarında bir yandan ülkeyi işgal eden emperyalist güçlere karşı mücadele edilirken, diğer taraftan değişik yörelerde meydana gelen ayaklanmalar Türk milletini uğraştırmıştır. O dönemde Kürtlerin yaşadığı bölgelerde meydana gelen Ali Batı, Cemil Çeto, Milli Aşireti ve Koçgiri Ayaklanması bunlardan bazılarıdır.

Ali Batı, Midyat’ın güneyindeki aşiretlerden birisinin reisidir. Milli Mücadele yıllarında düzensizlik ve karışıklığı fırsat bilen Ali Batı; Cizre, Nusaybin, Savur ve Mardin yörelerine hakim olmak düşüncesiyle, İngilizlerle de anlaşarak, 11 Mayıs 1919 tarihinde ayaklanma başlatmıştır.⁸⁶

Midyat, Nusaybin, Savur ilçelerindeki aşiretlerin bir kısmını etkileyerek Nusaybin’e gelen Ali Batı’yı kaza kaymakamı ikna etmeye çalışsa da sonuç alınamamıştır. O sırada Nusaybin’de 24. Alay bulunmaktaydı. Nusaybin’e takviye kuvvetler gelmesiyle ağır kayıplar veren Ali Batı, Midyat’ın güneyine çekilmiş, 18 Ağustos 1919 tarihinde Ali Batı ölü ele geçirilmiştir.⁸⁷ İngilizlerle işbirliği yapan Ali Batı’nın nihai amacının o bölgede Kürt Devleti kurmak olduğu söylenebilir.

⁸⁴Harry Howard, *Turkey the Straits on U.S Policy*, London, 1974, s.220 ve Garo Sasuni, *Kürt Ulusal Hareketleri ve Ermeni Kürt İlişkileri*, Stockholm, 1986, s..153-167 Aktaran: Abdulhaluk M. Çay, Dursun Yıldırım, Fahri Unan, Enis Öksüz, Suat Akgül, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992, s.92

⁸⁵Taner Aslan, “Saidpaşazade Mehmet Şerif Paşa Muhalefeti ve İkinci Meşrutiyet Döneminde Yasaklanan Bir Risalesi,” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXX, Sayı 30, s.19

⁸⁶Oya Girit, a.g.t., s.64

⁸⁷Yücel Özer, *Milli Mücadele’de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki Ayaklanmalar*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s..17-18

1920 yılının mayıs ayında Diyarbakır yöresindeki Hidranlı Aşireti Reisi Hüseyin Paşa, Garzan bölgesi Bahtiyar Aşireti Reisi **Cemil Çeto**'nun Ayınkasır'daki evine giderek Kürtçülük faaliyetlerine başlamıştır. İngiliz ve Fransızlardan da cesaret alan Cemil Çeto, bölgede bazı aşiret reislerini etrafına toplayarak Garzan'da bir Kürt Devlet'i kurmayı amaçlamaktadır.⁸⁸

Kürt Teali Cemiyeti'nin desteği ile başlayan Cemil Çeto İsyanı, düzenli ordu birliklerinin müdahalesi sonucunda bastırılmış, Cemil Çeto ve dört oğlu 7 Haziran 1920 tarihinde teslim olmuştur.⁸⁹

Bir yandan Afyonkarahisar bölgesinde Çopur Musa'nın, askerlerinin ordudan kaçmaya teşvik ve milleti askere gitmemeye telkin etme faaliyetleri, bir yandan Fransızların Urfa'yı ikinci kez zapt etmek amacıyla hareket etmesi, diğer taraftan Milli Aşireti reisleri Mahmut, İsmail, Halil, Bahur ve Abdurrahman Beylerin düşmanlarla gizli temas kurup, Siirt ve Dersim'e kadar o bölgeyi hükmetme çabaları,⁹⁰ milli mücadeleyi olumsuz yönde etkilemiştir.

1920 yılı haziran başında **Milli Aşireti** isyan ederek Siverek yönünde ilerlemeye başlamış, buna karşın o bölgede bulunan 5. Tümen ve Milli Kuvvetler görevlendirilmiştir. Bunun üzerine isyancılar, 19 Haziran 1920 tarihinde güneydoğu yönünde bulunan düşman bölgesine kaçmak zorunda kalmıştır. Düşman bölgesinde güçlenip, üç bin atlı ve develi, bin kadar piyadeden oluşan kuvvetle 25 Ağustos 1920 tarihinde Viranşehir'e gelen bu aşiret, o civarda dağınık halde bulunan askeri birliklere saldırıp mağlup etmiş ve 26 Ağustos'ta Viranşehir'i işgal etmiştir. O bölgedeki bütün telgraf hatlarını kesip, haberleşmeye engel olmuşlar. 5. Tümenin Siverek, Urfa, Resulayin ve Diyarbakır'da bulunan birliklerinden gelen takviye ve devlete bağlı aşiret kuvvetleri ile on beş gün sonunda isyan bastırılmış,⁹¹ asiler Suriye tarafına kaçmıştır.⁹²

Hafik, Zara, Suşehri, Refahiye, Kemah, Kangal, Ovacık, Kuruçay dolaylarında yaşayan ve yaklaşık 40 bin nüfusa sahip olan **Koçgiri Aşireti'nin** çoğunluğu aleviydi.⁹³

⁸⁸Yücel Özer, a.g.t., s.20

⁸⁹Erkan Şenşekerci, Hayrettin Şahin, Yılmaz Gülcan, Mine Ersevînc, *Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi-I*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2013, s.105

⁹⁰Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Elips Kitap Yayınları, Ankara, 2007, s.301

⁹¹Mustafa Kemal Atatürk, a.g.e., s.301

⁹²Meryem Çakır, *Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tutanaklarında İç İsyenlar (1920-1934)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s.29

⁹³Kenan Esengin, *Kürtçülük Sorunu*, Su Yayınları, İstanbul, 1976, s.113

İngilizler, Kürt Teali Cemiyeti ve bölgede sözü geçen kişilerle temas halindeydi. Haydar Bey isimindeki aşiret reisi, Kürt Teali Cemiyeti'nin bir şubesini İmranlı'ya açmış, diğer aşiret reislerinin birçoğu buraya üye olmuştu. Seyyid Abdülkadir İstanbul'dan aşiret reislerine mektupla talimat vermekte, İngiliz ajanı Noel ile temas halindeydi. Cemiyetin yayın organı Jepin isimli gazete bölgeye gönderiliyordu. Veteriner olan Nuri Dersimi (Baytar Nuri) bölgeye gelerek Kürtçülük faaliyetlerine başlamıştı. Birçok Kürtçü olaya bulaşan ve İngilizlerle temasa geçen Alişir bölgede isyan faaliyetlerine başlayacaktı.⁹⁴ Alişir, Koçgiri İsyanı'nda elebaşı durumundadır.

Önceden Yozgat'ın Yıldızeli ayaklanmasında parmağı olan ve eşkıyalıkla geçinen Zalim Çavuş da bu bölgeye yerleşmişti. Yanında 20-30 kişilik grupta bölgede eşkıyalık yapan Zalim Çavuş'u yakalamak ve asker kaçaklarını toplamak amacıyla 14 Şubat 1921'de 6. Süvari Alayı İmranlı'ya geldi; ancak bu alayın gelmesiyle Türklerin, Ermeniler gibi Kürtleri de yok edecekleri şeklindeki propaganda bölgede hızla yayıldı. Zalim Çavuş ve Alişir gibilerin devlet aleyhine propagandaları, İmranlı Nahiye Müdürü ve Koçgiri Aşiret Reisi Haydar Bey'in asilere gizli desteği o bölgeyi cesaretlendirerek 6 Mart 1921'de İmranlı'nın işgal edilmesini sağladı. Ayaklanma devlet tarafından anlaşma yoluyla çözülmek istense de bağımsız Kürdistan Devlet'i kurma hayali ile artan isyanlar, o bölgelerde sıkıyönetim ilan edilmesine sebep olmuştur.⁹⁵

Uyarma ve diğer tedbirlerle isyan hareketlerinin önlenemeyeceğini anlaşılınca Nurettin Paşa komutasındaki Merkez Ordusu bütün birlikleriyle harekâta geçerek isyan bastırılır, Koçgiri İsyanı'nı hazırlayan ve önderlik eden Alişan, Alişir, Baytar Nuri, Haydar gibi 32 kişi ve 600 civarında adamları yakalanarak Sivas sıkıyönetim mahkemesine teslim edilir.⁹⁶

Merkez Ordu Komutanı Nurettin Paşa, asi köylerini dağıtıp Anadolu'nun başka bölgelerine Türklerin arasına yerleştirme fikrini Genelkurmay Başkanlığına teklif etmiştir. Bu fikre Büyük Millet Meclisinde özellikle Kürt kökenli milletvekilleri şiddetle karşı çıkmış, bunun üzerine Dâhiliye Vekaleti ve Genelkurmay Başkanlığı,

⁹⁴Nazım Budak, *Varlığımızı Hedef Alan Tehdit Bölücü Terör*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s.144-145

⁹⁵*Türk İstiklal Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları Seri No: 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964, s.153-156

⁹⁶Şadillili Vedat, a.g.e., s.49-50

Nurettin Paşa'yı görevinden almıştır.⁹⁷ Bu fikir yerine Meclisten bir heyet seçilmiş, sorunu yerinde incelemek için Sivas ve Zara'ya gönderilmiştir.⁹⁸

11. Cumhuriyet'in İlanı Sonrasında Kürtlerin Karıştığı Olaylar (1923-1925)

Nasturi Ayaklanması, Cumhuriyetin ilanından sonra devlete karşı yapılan ilk silahlı ve toplu ayaklanmadır. Nasturiler, Kürtlerden ayrı bir ırk olarak değerlendirildiğinden Nasturi Ayaklanmasını Kürtçü hareket olarak düşünülemez. Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk isyan olması ve dış güçlerin desteğinin açık bir şekilde kendini göstermesi bakımından önem teşkil etmesi sebebiyle, Nasturi Ayaklanması'na değinmekte fayda vardır.

Nasturiler, Hakkâri'nin güneyi, Hasat, Başkale, Yüksekova ve Şemdinli bölgelerinde yaşamış olup, Hristiyan dinine mensuptular. Irki ve kavmi yapıları belirsizdi. İngilizler, sürekli olarak Osmanlı Devleti'nin Kürtleri kullanarak Nasturileri yok etmek istediği propagandasını bölge halkına yaymaktaydı. Lozan'da sonuca bağlanamayan Musul meselesinin Türkiye aleyhine sonuçlanması için İngilizler bu ayaklanmaya açıkça destek vermiştir.⁹⁹

Ayaklanan Nasturiler, 7 Ağustos 1924 tarihinde Hangediği mevkiinde teftiş görevi yapan Hakkâri valisini esir alıp, İl Jandarma Komutanı ile 3 jandarma erini öldürdüler. Bu olayın üzerine Nasturilere karşı alınacak tedbirler Bakanlar Kurulunda görüşülmüş, Genelkurmay Başkanlığı ayaklanmayı bastırmak için harekât planı hazırlamış ve harekâtı 7. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'nın¹⁰⁰ yönetmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰¹

İngilizlerin kışkırtmasıyla başlayıp, kendi sevk ve idarelerinde kuvvet kullandıkları ayaklanma, o günlerin zor şartlarında bastırılmış, asilerin çoğu sınır dışına

⁹⁷Kürt kökenli milletvekilleri, Koçgiri İsyanı'nda Topal Osman Paşa komutasındaki Giresun Alayı'nın, bölgede vahşice davranışlarda bulunduğunu iddia etmektedir. Bu iddia karşısında Nurettin Paşa'ya tepkiler yükselmiş ve sonucunda görevinden alınmıştır, bk. H. Faruk Alp kaya, *Cumhuriyet Rejiminin Bir Islah Çalışması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988, s.13. Bu olayla alakalı TBMM'de yaşanan tartışmalarla ilgili bk. Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Gizli Celse), Cilt 2, İ 87, 05.10.1921, C 1, s..272-287

⁹⁸*Türk İstiklal Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, a.g.e., s.171

⁹⁹Nazım Budak, a.g.e., s..149-150

¹⁰⁰Cafer Tayyar Paşa'ya Nasturi harekâtını yönetmesi görevi verilmeden önce, Mustafa Kemal Atatürk tarafından kendisine Musul'u geri alma görevi verildiği, Diyarbakır'a gönderildiği, o sırada Nasturi İsyanı'nın başladığı iddia edilmektedir. Bk. Erol Umut, *Musul Meselesinde Petrol Faktörü*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s..98-99

¹⁰¹Suat Akgül, *Musul Sorunu ve Nasturi İsyanı*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001, s..107-119

kaçmıştır. Bu olay sonunda Musul meselesinde kesin sonuç elde edilememiş, fakat ülkenin birlik ve bütünlüğü bir kere daha korunmuştur.¹⁰²

Nasturi Ayaklanması'ndan sonra 1925 yılındaki Siirt'in Kozluk ilçesinde Malabadi Köprüsü civarında **Zilan** aşireti reisi tarafından başlatılan ayaklanma, bölgede pek çok askerin şehit olmasına neden olmuştur.¹⁰³ İsyan bastırıldığında Zilan Aşireti Reisi Resül Ağa ve kardeşi Ağid ortadan kaybolmuştu. Bu iki kardeş daha sonraki olaylarda tekrar ortaya çıkacaklardı.¹⁰⁴

12. Şeyh Said İsyanı (1925)

Zaza olan Şeyh Said aslen Elazığ'ın Palu ilçesindedir. Sonradan Erzurum'un Hınıs ilçesine yerleşmiştir. Erzurum, Ruslar tarafından işgal edilince 1915 yılında Diyarbakır'a göç etmiş, Rusların geri çekilmesiyle yeniden Hınıs'a gelmiştir. İki evli olup on çocuğa sahiptir.¹⁰⁵ Nakşibendi şeyhlerinden olan Şeyh Said, bölgede nüfuz sahibi dini bir liderdir. Bu yüzden etrafında epeyce insan bulunmaktaydı.

Şeyh Said İsyanı ile doğrudan ilişkisi bulunan Azadi (Özgürlük) örgütü, 1923 yılında kurulmuş olup örgütün gerçek ismi Jiwata Azadiya Kurd (Kürt Özgürlüğü Cemiyeti) olarak bilinir. İleriki zamanda ismi Jiwata Khweseriya Kurd (Kürt Bağımsızlığı Cemiyeti) olarak değişmiştir. Azadi örgütü 1924 yılında ilk kongresini yapmış ve kongreye katılanlar arasında Şeyh Said de vardır. Kongrede; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde genel bir ayaklanma başlatma, ayaklanmanın ardından bağımsızlığın ilan edilmesi ve ayaklanma girişimi için öngörülen tarih 1925 yılının Mayıs ayının olması gibi kararlar alınmıştır. Ayrıca dışarıdan yardıma ihtiyaç olacağı tahmin edilmiş, yardım için İngilizler, Fransızlar ve Ruslar ön plana çıkmış, aralarından İngilizler seçilmiştir.¹⁰⁶

Erzurum merkezli illegal bir kuruluş olan Azadi örgütünün çekirdeğini Hamidiye Alayları subayları ile orduda görevli Kürt kökenli subaylar oluşturur. Örgütün liderleri Halit Bey ve Yusuf Ziya Bey'dir (eski mebus). 7. Orduda bulunan Azadi subaylarından İhsan Nuri ve diğer arkadaşları, 1924 yılında Nasturi isyanını bastırmak

¹⁰²Suat Akgül, a.g.e., s.176

¹⁰³M. Sadi Koçaş, *Kürtlerin Kökeni ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990, s.146

¹⁰⁴Şadillili Vedat, a.g.e., s.68

¹⁰⁵M. Kemal Öke, *Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918-1926*, TKAE Yayınları, Ankara, 1992, s. 158. Aktaran: Gökhan Emiroğlu, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Düünden Bugüne İsyân-Terör Olayları ve Kamu Faaliyetleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2012, s.59

¹⁰⁶Martin Van Bruinessen, (çev. Banu Yalkut), *Ağa, Şeyh ve Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s..411-413

için görevlendirilmişti. Bu arada İstanbul'da bulunan Yusuf Ziya Bey, Azadi yanlısı subaylara şifreli bir telgraf gönderir, bu telgrafi yanlış yorumlayan subaylar, genel bir ayaklanmanın başladığını zannederek silahlarıyla birlikte dağlara çıkmışlardır. Subaylar isyanın henüz başlamadığını öğrenince de silahlarını bırakıp Irak'a kaçmışlardır. Bu isyan teşebbüsü sonucu Yusuf Ziya Bey, Halit Bey ve bazı Azadi taraftarları tutuklanmıştır. Yusuf Ziya Bey ve Halit Bey hapiste ölmüşlerdir.¹⁰⁷

Azadi örgütü, Zaza aşiretlerinden destek aldığı gibi Şeyh Said'den de destek almıştır. Azadi taraftarları; Hilafetin kaldırılmasına, yeni eğitim sistemine ve Türk hükümetinin politikalarına karşı çıkmaktaydı. İngiliz desteği ile yürütecekleri bir isyanla bağımsızlık kazanmak istiyorlardı.¹⁰⁸

Azadi örgüt üyelerinin tutuklanması Şeyh Said'in planlarını değiştirdi. Tutuklanmayı önlemek ve ayaklanmayı koordine edebilmek için Hıms'ı terk eden Şeyh Said, Çapakçur (Bingöl), Palu, Lice ve Hani bölgelerine gitmiştir. Şeyhlik durumundan dolayı bu bölgeleri dolaşması şüphe uyandırmayacaktı. Her yerde kendisini görmeye gelenlere isyanla ilgili talimatları vermekteydi. Şeyh Said'in ilk işi aşiretler arası ihtilafların halledilmesi olacaktı. Aksi halde bazı aşiretler, düşmanları isyana katılırsa, ayaklanmaya tavır alabilirlerdi. Şeyh Said birkaç Alevi aşireti hariç bölgede kendisine destek buldu. Bölgede yapılan toplantılarda; tüm aşiretlerin kendi önderlerinin komutası altında ayaklanmaya katılması, kendi bölgelerini denetim altına aldıktan sonra kurulması öngörülen cephelere katılması kararlaştırıldı. Bu cepheler; Kuzey/Kuzeydoğu Cephesi, Harput-Elazığ Cephesi, Ergani Cephesi, Diyarbakır Cephesi ve Silvan Cephesiydi.¹⁰⁹

Şeyh Said'in Diyarbakır'ın kazası olan Piran'da kardeşi Abdürrahim'in evinde bulunduğu 13 Şubat 1925 tarihinde jandarma ekibi gelmiş ve yanlarında bulunan firari mahkûmların teslim edilmesini istemiştir. Bu istek reddedilmiş ve jandarma ile Şeyh Said'in adamları arasında çıkan çatışmada bir subay ile iki er şehit edilmiş, iki er de yaralanmıştır.¹¹⁰ Böylece Şeyh Said isyanının fitili Piran'da ateşlenmiş oldu. Ayaklanma kısa sürede Lice, Hani, Çapakçur (Bingöl), Elazığ ve Diyarbakır'a yayıldı;

¹⁰⁷Yaşar Kalafat, *Şark Meselesi Işığında Şeyh Said Olayı, Karakteri, Dönemindeki İç ve Dış Olaylar*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992, s.122-147

¹⁰⁸Gareth M. Winrow ve Kemal Kirişçi, *Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s.109

¹⁰⁹Martin Van Bruinessen, a.g.e., s.419-422

¹¹⁰Şadillili Vedat, a.g.e., s.77, Martin Van Bruinessen a.g.e. s.422'de bir askerın öldüğünü söylemektedir. Ayrıca olayın 8 Şubat 1925 tarihinde geçtiğini bildirmektedir.

isyancılar birçok yeri ele geçirdiler. İsyanın kısa sürede bu denli büyümesinde, bölge halkına “Halifelik ve Şeriat elden gidiyor.” inancının aşılması etkili olmuştur. İngiliz işbirliği altında Azadi örgütünün planları Şeyh Said isyanının gücünü artırmıştır.

Bu durum karşısında Fethi Bey hükümeti görevden çekilip yerine İsmet Paşa hükümeti kuruldu. (4 Mart 1925) Yeni hükümet kendisine olağanüstü yetkiler veren Takrir-i Sükûn Kanunu’nu TBMM’ye sundu ve kanun kabul edildi. Ayrıca ayaklanmanın 4. gününde yani 17 Şubat 1925 tarihinde Aşar Vergisi de kaldırılmıştır.¹¹¹ Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldıktan sonra İstanbul basını susturulmuş, her türlü düşüncenin açıklanması yasaklanmıştı. Hükümetin aldığı kararlar tartışılmayacaktı. Takrir-i Sükûn Kanunu ile Diyarbakır ve Ankara’da olmak üzere üyelerini TBMM seçtiği iki adet İstiklal Mahkemesi kuruldu. Ankara İstiklal Mahkemesi bütün illeri kapsayan yetkilere sahipti.¹¹²

Yaklaşık 2 ay süren operasyonlar sonucu 15 Nisan 1925 tarihinde Şeyh Said isyanı bastırılmış, isyana yardım eden ve yöneten asiler yakalanarak İstiklal Mahkemesi önünde yargılanmaya başlanmıştı. Şeyh Said de bunlar arasındaydı.

Şeyh Said ve 38 arkadaşı Diyarbakır hükümet konağı önüne getirilmiş, halka ve basına açık olan tüm duruşmalarda Şeyh Said, ayaklanmanın dini sebeplerden dolayı çıktığını, Kürtlük davası gütmediğini ifade etmekteydi.¹¹³ Diyarbakır İstiklal Mahkemesi’nde 14 Mayıs-23 Mayıs 1925 tarihleri arası devam eden yargılamalarda; Seyit Abdülkadir, Seyit Mehmet, Kemal Feyzi, Kör Sadi, Hoca Askeri, Av. Hacı Ahdi’nin idamına karar verildi. 26 Mayıs-27 Haziran 1925 tarihleri arası devam eden yargılamada; Şeyh Said, Şeyh Abdullah, Kamil Bey, Bababey, Şeyh Şerif, Fakih Hasan, Hacı Sadık Bey, Şeyh İbrahim, Şeyh Ali, Şeyh Celal, Şeyh Hasan, Mehmet Bey, Hanili Salih Bey, Madenli Kadri Bey, Şeyh Şemsettin, Genç Tahrirat Kâtibi Tahir, Bucak Müdürü Tayyip ve avanesinden 29 kişinin idamına karar verildi.¹¹⁴ Mahkeme kararı 29 Haziran 1925 tarihinde yerine getirilerek, aralarında Şeyh Said’in de bulunduğu 47 asi idam edildi.¹¹⁵

¹¹¹Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2001, s.182-183

¹¹²Tarık Ziya Ekinci, *Vatandaşlık Açısından Kürt Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi*, Küyerel Yayınları, İstanbul, 2000, s.168

¹¹³Ergun Aybars, *Yakın Tarihimize Anadolu Ayaklanmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.67-68

¹¹⁴Behçet Cemal, *Şeyh Said İsyanı*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.76-113, Aktaran: Yaşar Kalafat, a.g.e., s.178

¹¹⁵Ahmet Kahraman, *Kürt İsyanları Tedip ve Tenkil*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2004, s.176

Resim 3. Şeyh Said ve taraftarları Diyarbakır'a götürülüyor.

Hem İngilizler hem de Kürtler, İngilizlerin Şeyh Said isyanına destek verdiğini inkâr etseler de Azadi temsilcilerinin kendilerini maddi ve siyasi olarak desteklemeleri isteğiyle İngilizlere başvurdukları gerçektir. Ayrıca ordudan firar etmiş olan İhsan Nuri ve diğer subayların vasıtasıyla İngilizlerin ayaklanmadan haberi olması manidardır.¹¹⁶

Şeyh Said İsyanı, Hilafetin kaldırılması sonucu yeni kurulan sisteme karşı yapılan bir isyan olarak gözükmektedir, ancak Azadi örgütü ve İngilizlerle olan işbirliği, bu isyana Kürtçülük duygularının karıştığını hissettirmektedir. Şeyh Said, İstiklal Mahkemesi'ndeki sorgusunda bu isyanı Kürtçülük adına değil, dini duygularla çıkardığını beyan etmekte olup, isyana katılanlar ve destek verenlerin durumu göz önüne alındığında Şeyh Said İsyanı'nın dini duygularla başlayıp (veyahut dini duygular kullanılarak) sonrasında Kürtçülük duygusuyla büyüyen bir isyan olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

13. 1925-1926 Yılları Arası Kürt Olayları

Şeyh Said İsyanı sonrası Şemdinli Şeyhlerinden olan Seyit Abdülkadir'in asılması, oğlu Seyit Abdullah'ı Devletten intikam almak için harekete geçirip **Şemdinli İsyanı'nı** başlatmıştır. İstanbul'dan Şemdinli'ye gelen Seyit Abdullah, amcasının oğlu Şeyh Muhlis ile buluşmuş, bunlara Seyit Taha isimli bir şahıs da katılmıştır. Bu arada Gerdi aşireti de bunlara destek sağladı. Aralarında bir plan hazırlayıp uygulamaya koydular. Bu plan çerçevesinde, 25 Haziran 1925 tarihinde 6. Hudut Taburu subaylarını köye şölene davet ettiler. Üsteğmen Bekir Sıtkı annesini ve eşini de şölene getirmişti.

¹¹⁶Martin Van Bruinessen, a.g.e., s.431

Konukların sofraya oturduğu sırada gizlendikleri yerden çıkan silahlı adamlar subayları yakaladı. Seyit Abdullah komutansız kalan Hudut Taburu'nu kolayca ele geçirdi. Bu arada esir bulunan 6 subayı merhametsizce öldüren Seyit Abdullah, hükümet güçlerinin üzerine geldiğini duymuş, Irak'a kaçmaya karar vermişti. Yandaşlarına, Şemdinli'ye ikinci baskını yapacağını söylemekteydi.¹¹⁷

Azadi örgütü üyesi kaçak subay İhsan Nuri ve Seyid Abdullah'ın ikinci kez Şemdinli'ye baskın yapacağı haberini alan Şemdinli Jandarma Bölük Komutanı Hilmi, kasabayı boşaltarak gerekli hazırlıkları yaptı. İhsan Nuri ve Seyid Abdullah'ın komutasındaki 600 kişilik Gerdi Aşireti şehri kuşatmış, 12 günlük çatışma sonunda geri çekilmek zorunda kalmıştı.¹¹⁸

Bu arada **Reşkotan ve Reman** aşiretleri bölgede soygun ve talan hareketlerini çoğaltınca jandarma tarafından silah arama işlemi başlatıldı. Buna karşı çıkan iki aşiret 7 Ağustos 1925 tarihinde ayaklanma başlatmışsa da bir hafta içerisinde ayaklanma bastırılmış, bölge huzura kavuşmuştur.¹¹⁹

Bu olaylar esnasında farklı bir olayın da isyan için bahane olarak kullanıldığı görülür. Pervari'de kahvede başında siyah bir şapkayla gelen memur herkesin dikkatini çekmişti. Yakup Ağa'nın oğulları Misto ve Yusuf kardeşler memura başındakinin ne olduğunu sorduklarında, bunun şapka olduğu, yakında bunu herkesin giyeceği, Ankara'nın böyle dediği cevabını almışlardır. İki kardeş bu durumu babaları **Eruhlu Yakup Ağa**'ya anlattı, Yakup Ağa da diğer şeyhlere ve ağalara haber verip 1926 yılında ayaklanma başladı. Bunun üzerine 6. ve 18. Piyade Alayları Pervari'ye gönderilince, direnmekten vazgeçen Yakup Ağa ve oğulları Suriye'ye kaçmışlardır.¹²⁰

1926 yılının yazında yine **Pervari**'nin Rûba köyüne gelen jandarma ekipleri, bir davadan dolayı haklarında zorla getirme kararı olan köyün ağalarını götürmek istemişti. O sırada karşı taraftan açılan ateş sonucu Jandarma Başçavuşu vuruldu. Jandarmanın ağaları zorla götürme haberi çoktan civar köylere ulaşmıştı. Medrese köyünden Şeyh Abdurrahman ile kardeşi Şeyh Hani silahlı adamları ile birlikte Rûba köyünün

¹¹⁷İsmet Bozdağ, *Kürt İsyanları*, Truva Yayınları, İstanbul, 2004, s..59-60

¹¹⁸Şadillili Vedat, a.g.e., s..115-116

¹¹⁹İrfan Yılmaz, *Güneydoğu ve Şer İttifakı*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996, s.150

¹²⁰İsmet Bozdağ, a.g.e., s..63-64

ağalarının yardımına geldi. Ertesi gün bir Piyade Alayı Rûba köyünü çevirmişti. 17 gün süren çatışma sonunda ayaklanma bastırıldı.¹²¹

Şeyh Said isyanından sonra bazı aşiret ağalarının ve şeyhlerin Batı'ya zorunlu nakledilmesi, geride kalan ağaları ve şeyhleri rahatsız etmişti. Bir araya gelen Ertuş, Güyan, Jirgi ve Şerefhan aşiretleri, 1926 yılının Ekim ayında Çölemerik'te (Hakkari) ayaklanma başlatıp (**Güyan Ayaklanması**), bunu Van, Siirt gibi bölgelere genişletti ve ayaklanma yaklaşık bir yıl sürdü.¹²²

Birinci Piyade Alayı Güyan bölgesinin Çeme Şeyhan yörelerine gelmişti ve geceyi burada geçireceklerdi. Bölge büyük tepelerle çevriliydi. Ayaklanmada önemli rol oynayan Şeyh Enver'in adamları sabaha kadar Birinci Piyade Alayı'nı yaylım ateşi altında tuttular, Alay büyük kayıplar verdi.¹²³ İsyancılar tekrar tepelere çekilince alaydan geriye kalanlar Beytüşşebap'a doğru ilerledi. Güyan Ayaklanması elebaşlarının çoğu yakalanıp, idam edilmiştir.¹²⁴

Nusaybin civarında yaşayan Haverli Aşireti reisi **Şığı Haco**'nun Batı'ya zorunlu göç korkusuyla 1926 yılının mart ayında çıkardığı ayaklanma, 41. Tümen'in bölgeye ulaşmasıyla çabucak bastırıldı. Şığı Haco ve yakınları Suriye'ye kaçtı.¹²⁵ Güyan Ayaklanması da aynı nedenle çıktığı yukarıda belirtildi.

Şeyh Said isyanından sonra yakalanamayıp dağa kaçanlarla, **Koçuşağı** Aşireti mensupları, Dersim'de bazı bölgeleri ellerinde tutup devlete vergi vermiyordu. Ayrıca Beritanlı Aşireti'nin yaylaklarını ve koyun sürülerini ellerinden almışlardı. Daha da ileri giderek silahlanıp ayaklanmaya başlamışlardı.¹²⁶

Koçuşağı Ayaklanmasının bastırılması görevi Albay Mustafa Muğlalı'ya verilmişti. 7 Ekim 1926 tarihinde başlayıp, Ovacık, Çemişgezek, Erkek, Amutka, Beylan ve Yılan Dağı civarında gerçekleşen ayaklanma 30 Kasım 1926 tarihinde bastırılmış, isyancıların çoğu etkisiz hale getirilmiş, bir kısmı yakalanmış, bir kısmı da kaçmayı başarmıştır.¹²⁷

¹²¹Şadillili Vedat, a.g.e., s.119

¹²²İrfan Yılmaz, a.g.e., s.150

¹²³İsmet Bozdağ, a.g.e., s.68

¹²⁴Şadillili Vedat, a.g.e., s.121

¹²⁵Nazım Budak, a.g.e., s.163

¹²⁶Suat Akgül, *Yakın Tarihimizde Dersim İsyancıları ve Gerçekler*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.49

¹²⁷Şadillili Vedat, a.g.e., s..123-126

Jirki, Gevdan, Güyan ve Mahmuran aşiretlerinden yaklaşık 5 bin kişi, Livinli İsmail Ağa, Nordüzlü Lezki ve kardeşi Ebubekir ile birleşip 16 Şubat 1926 tarihinde **Hakkâri ve Beytüşşebap**'ta ayaklanma başlatmıştır. Bunun üzerine 4. Seyyar Jandarma Alayı hareketi geçmiş, bu arada Bonyaniş Aşiret Reisi Hayravatlı Kerem Zeydan'dan ayaklanmayı bastırmak için yardım istenmiştir. Yardımı kabul eden aşiret güçleri ve jandarmayla çarpışmayı göze alamayan isyancıların tamamı Irak'a kaçmışlardır.¹²⁸

14. Ağrı İsyancıları (1926)

16 Mayıs 1926 tarihinde başlayıp aralıklarla dört yıl devam eden Ağrı İsyancıları, Cumhuriyet tarihinin en uzun isyanlarından biridir. Üç ayrı isyan şeklinde kendini göstermektedir. Nasıl Azadi örgütü Şeyh Said isyanını tertiplemişse, Ağrı İsyancılarında da Hoybun denilen yani Kürt-Ermeni İşbirliği Cemiyeti'nin rolü büyüktür. Hoybun Cemiyeti 5 Ekim 1927 tarihinde Lübnan'da kurulmuştur.

Şeyh Said isyanından sonra bölgede devletin gücünü hisseden birçok aşiret Ağrı Dağı'na yerleşmiş, burada hırsızlık, yağma gibi eşkıyalık kültürüyle yaşamaya başlamışlardır.

1926 yılında İbrahim Haso Telli ve Yusuf Taşo'nun elebaşılığında I. Ağrı Ayaklanması başlamış, 1927'de Hoybun Cemiyeti tarafından firari Yüzbaşı İhsan Nuri'nin Ağrı'ya askeri komiser olarak getirilmesi, II. Ağrı Ayaklanması'nın daha da örgütlü hale dönüşmesini sağlamıştır.¹²⁹ Bu ayaklanmalara karşı sadece askeri harekâtın tam bir çözüm olmadığı görülerek 1928 yılında, daha fazla kan dökülmesin diye, af kanunları çıkartılmış, bölge temsilcileri vasıtasıyla isyancılarla temas kurulmuş; ancak Hoybun Cemiyeti'nin propagandaları çabaları boşa çıkarmıştır. Uzlaşmacı politikalar da çözüm getirmeyince, tekrar bir yandan bölgeye askeri birlik takviyesi yapılmış, diğer yandan İran Hükümeti üzerine siyasi ve diplomatik baskılar kurulmuştur. Hatta daha etkili diplomasi için Tahran büyükelçisi değiştirilmiştir. Amaç Türk-İran sınırını kontrollü hale getirmektir.¹³⁰ 1930 yılının haziran ayında III. Ağrı İsyancı'nı bastırmak için düğmeye basılmış, asiler Ağrı Dağı'ndan temizlenmiştir.

Ağrı İsyancılarının bu kadar uzun sürmesinin çeşitli sebepleri vardır: İngiltere, Rusya, Fransa ve Hoybun Cemiyeti bu isyanı sürekli desteklemiştir. Devlet güçleri

¹²⁸İrfan Yılmaz, a.g.e., s.151

¹²⁹Derya Yaylalı, *Cumhuriyet Dönemi Bölücü Faaliyetler İçinde Ağrı Dağı Ayaklanmaları (1926-1930)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007, s.106

¹³⁰Orhan Kılınç, *Ağrı İsyancıları (1926-1930)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.128

isyancıların üzerine gittiğinde, isyancılar Ağrı Dağı'nın sarp bölgelerinden İran'a geçebilmişlerdir. Bu durum Türkiye ile İran arasında gerginliğe sebep olmuştur.¹³¹

15. 1927-1937 Yılları Arası Kürt Olayları

Ağrı İsyanları'ndan sonra da bölgedeki hareketlilik devam etmekteydi. Şeyh Said İsyanı'ndan sağ kurtulan yaklaşık 2500 kadar asi dağlarda ve mağaralarda saklanıp seyyar jandarma taramasında gizlenerek yakalanmamayı başarırlar. Diyarbakır'ın Lice ve Hani ilçelerinin kuzeyi ile Kulp ilçesi batısında, Murat Suyu güneyinde ve Palu doğusunu içine alan bölgede **Bicar Ayaklanması** başlamış, 7 Ekim 1927 tarihinde 7. Kolordu Komutanlığı ayaklanmayı bastırmakla görevlendirilmişti. Otuz gün süren çarpışma sonunda yaklaşık 2 bin isyancının ölmesiyle ayaklanma bastırılmış oldu.¹³²

Hakkında tutuklama kararı verilen **Zilanlı Resul Ağa** ve kardeşi Agid, mahkeme kararını yerine getirmek için Siirt'in Eruh ilçesinin Lido nahiyesine gelen jandarma ekiplerine karşı çıkarak, ayaklanma başlatmışlardır. 1928 yılındaki bu ayaklanma yaklaşık iki ay sürmüş ve çok sayıda insan ölmüştür. Resul Ağa ve kardeşi Agid, İran'a kaçmayı başarmıştır.¹³³

Zeylan İsyanı, Kürtçü hareketler açısından önem teşkil etmektedir. İsyanın amacı Türkiye topraklarında özerk bir Kürt ve Ermeni devleti kurmaktır. Bu amaca ulaşmak için Van'da bulunan Zeylan ve Celali Aşiretleri, Muş'ta Hayderan ve Banuki Aşiretleri, Siirt'te Bekıran ve Bitlis'te Adaman Aşiretleri ile İran'dan gelen Ermeni Abraham Paşa bir araya gelerek 20 Haziran 1930 tarihinde isyanı başlattılar. Bu isyan aynı zamanda baba ve oğulları da karşı karşıya getirmiştir. Atatürk ile birlikte Milli Mücadele'ye katılan ve Mirliva (Tuğgeneral) rütbesini alan Ahlatlı Kör Hüseyin Paşa'nın oğulları Mehmet ve Nadir de isyancıların arasındaydı. Yaklaşık üç ay süren bu isyan 18 Eylül 1930 tarihinde bastırılmıştır.¹³⁴

Zeylan isyanına yardım amacıyla Ağrı'nın Tutak ilçesinin dağlık taraflarında Ali Can ve Seyidhan isimli eşkıyaların birleşip çıkardığı küçük çaptaki **Tutaklı Ali Can Ayaklanması**, 7 Temmuz 1930 tarihinde başlayıp, elebaşlarının da ölümüyle son

¹³¹Mehmet Köçer, "Ağrı İsyanı (1926-1930)," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt XIV, Sayı 2, s.383

¹³²Şadillili Vedat, a.g.e., s.136

¹³³İsmet Bozdağ, a.g.e., s.85

¹³⁴Şadillili Vedat, a.g.e., s..138-139

bulmuştur.¹³⁵ Tamamen eşkıyaların başlattığı bu ayaklanma zorlu dağ koşullarından dolayı dört ay sürmüştür.

Ağrı bölgesinde büyük bir isyanı destekleyip, devletin dikkatini başka yerlere çekmek, isyanı bastırmakla görevli kuvveti bölmek amacıyla çıkarılan ayaklanmalardan biri olan **Oramar Ayaklanması**, Hakkâri ilinde Irak sınırına yakın bölgede çıkmıştır. Irak'ta Şeyh Barzani'nin komutanlarından Molla Hüseyin Şerif idaresindeki 500 kişilik kuvvet Irak sınırından geçerek Oramar'ın 15 km doğusunda bulunan Sat Dağı'na yerleşmiştir. Molla Hüseyin Şerif oradaki bazı ağaları da ikna ederek Oramar'a baskın yapmayı düşünüyordu. Bu durumu haber alan hükümet kuvvetleri Oramar'a kuvvet kaydırmış, 16 Temmuz 1930 tarihinde başlayan harekât 10 Ekim 1930 tarihinde son bulmuş, Molla Hüseyin Şerif ve adamları Irak'a kaçmak zorunda kalmışlardır.¹³⁶ Oramar Ayaklanması'nda isyancılar havadan bombalanmış, dolayısıyla bir hava harekâtı da düzenlenmiştir.

10 Haziran 1929 tarihinde 1525 sayılı Şose ve Köprüler Kanunu çıkarılmış, bu kanunda yol vergisi ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Kanuna göre; 18-60 yaş arası her erkek yol vergisine tabidir. Vergi bedenen ve bizzat çalışmak istemeyenler tarafından nakdi olarak ödenebilecektir. Vergisini bedenen çalışarak ödeyeceklerin yılda on gün yol yapımında çalışması nakdi ödeyeceklerin ise sekiz lira ödemesi gerekmektedir. Bu nakdi yükümlülüğe yol parası denilmektedir.¹³⁷ Bu şekilde birçok maddesi bulunan kanunun uygulanması, dönemin koşulları dikkate alındığında oldukça zordur. **Buban Ayaklanması** da yol vergisini ödememek için 1934 tarihinde Bitlis'in Mutki ilçesinde, Buban Aşireti tarafından çıkarılmıştır. Jandarma taburu halkın da yardımıyla ayaklanmayı bastırılmış, isyancı elebaşılar ölmüş, geriye kalanlar kadın ve çocukları ile birlikte Batı illerine sürülmüşlerdir.¹³⁸

Siirt'in Kozluk ilçesinde, Nakşibendi davası uğruna, Abdülkuddüs'ün elebaşılık ettiği, 1935 yılında başlayan **Abdülkuddüs Ayaklanması**, bir yıllık mücadele sonunda bastırılmıştır. Ayaklanmanın diğer bir nedeni de bölgede yaşayan Reşkotan Aşireti'nden

¹³⁵Nazım Budak, a.g.e., s.164

¹³⁶Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Ağrı İsyânlarında Yabancı Parmağı (1926-1930)," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Aralık 2008, s.4-5

¹³⁷Nuray Özdemir, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yol Vergisi," *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXXII, 2013, s.222

¹³⁸İsmet Bozdağ, a.g.e., s.93

intikam almaktır. Ayaklanmanın bastırılmasıyla birlikte Abdülkuddüs ve yardımcıları Suriye'ye kaçmışlardır.¹³⁹

Siirt'in Baykal ilçesinin Melekan nahiyesinde 1935 yılında tuz ambarlarından önemli miktarda tuz çalınmıştı. Güvenlik güçleri hırsızları yakalamak için uğraşırken Abdurrahman ve arkadaşları buna engel olmak istedi. Böylece 2 yıl sürecek ayaklanmanın fitili ateşlendi. **Abdurrahman Ayaklanması** Siirt'in Molla Şeref, Miryan ve Navalan bölgesine yayılsa da 1937 yılında bastırıldı. Hükümet tuz hırsızlarını affetmiş, olayların meydana geldiği yerleri yasak bölge ilan etmiştir.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti'nde Ermeni ayaklanmaları ile kendinden söz ettiren Sason, Cumhuriyet döneminde 1925-1937 yılları arası çeşitli ayaklanmalarla kendini göstermektedir. **Sason Ayaklanması** her ne kadar küçük çaplı ayaklanmalar olsa da Şeyh Said, Ağrı ve Dersim gibi büyük isyanlarla aynı döneme denk gelmesi bastırılması açısından önem teşkil etmektedir.

Sason Ayaklanması 1935 yılına kadar iki kez bastırılmış, ancak tam netice alınamaması sebebiyle 1935 yılında üçüncü harekât başlamış ve harekât 10 Temmuz 1936 tarihine kadar devam etmiştir. Yine istenilen sonuç alınamayınca bazı yöreler yasak bölge ilan edilmiş, burada yaşayan halk Batı Anadolu ve Trakya'ya nakledilmiştir. Nisan 1937 tarihinde başlayıp Kasım 1937'de son bulan dördüncü Sason harekâtı asilere epeyce zayıf verse de yine de kesin sonuç alınamamış, 25 Ekim 1937 tarihinde Sason İslahat Programı yayınlanmıştır.¹⁴¹ Bu programda askeri ve idari tedbirler yer almaktadır.

Adnan Menderes Hükümeti 1 Temmuz 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile yasaklı bölgeyi tekrar iskâna açıp, arazilerin sahiplerine verilmesi ile ilgili kararname çıkarmıştır. Ancak o dönemde nakil olunanların büyük bir kısmı geri gelmemiştir.¹⁴²

16. Dersim İsyanı (1937)

Ağrı İsyanı'nın bastırılmasından sonra bölgede bazı ıslahat programları yürürlüğe girdi. Bölgede kanunların hakim kılınması, aşiretler arasında yağmacılığın son bulması, Şeyh, Seyit, Ağa, Bey gibi nüfuzların kaldırılarak devlet otoritesinin hakim

¹³⁹Şadillili Vedat, a.g.e., s.144

¹⁴⁰Şadillili Vedat, a.g.e., s.145

¹⁴¹Özgür Körpe, *Yakın Dönem Türkiye Tarihindeki Ayaklanmaların Modellenmesi (1800-1938)*, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012, s.183

¹⁴²Abdulaziz Kardaş, "Cumhuriyet Dönemi'nde Sason İsyancıları ve Alınan Tedbirler," *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 43, p.48-70, Spring I 2016, s..62-63

kılınması, iktisadi ve sosyal kalkınmanın başlatılması amacıyla çeşitli kanunlar çıkarıldı. Bunlardan biri de 14 Haziran 1934 tarihinde çıkarılıp, 21 Haziran 1934 tarihinde yürürlüğe giren İskân Kanunu olmuştur.¹⁴³

1926 yılından itibaren Dersim'deki sıkıntılarla ve ıslah çalışmaları ile ilgili devlet adamları tarafından birçok raporlar hazırlanmıştır. Bunlardan biri de 1931 yılında bölgede incelemelerde bulunan dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'dır. Dersim Islahı Esasları isimli raporunda; Dersim'de silahların toplanması, aşiret reislerinin o bölgeden uzaklaştırılması bunu yapabilmek için de askeri harekâtın şart olduğunu kaleme almıştır. Devamında askeri harekâttan sonra bölgedeki halkın dağlık bölgelerden ovaya, köylere inmesini sağlamak için toprak sahibi yapılması gerektiğini, bölgedeki adli teşkilatın yeniden düzenlenmesi, yerli memurların bölgeden uzaklaştırılması gerektiğini, bölgede acilen yol yapımı ve halkın eğitimi için okullar yapılması gerektiği şeklinde birçok tedbirlerden bahsetmektedir. Bu tespit ve raporlardan sonra harekete geçilmiş, 25 Aralık 1935 tarihinde TBMM'de kabul edilip 2 Ocak 1936 tarihinde yürürlüğe giren 2884 sayılı Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun bölgeye farklı bir statü getirmiştir. Bu kanun gereği; Tunceli, Bingöl, Elazığ ve Erzincan illerinin de içine alındığı Dördüncü Umumi Müfettişlik oluşturularak, başına Korgeneral Abdullah Alptogan getirilmiştir. Ayrıca Erzincan Vilayeti'nin Pülümür, Elazığ vilayetinin de Nizamiye, Hozat, Malazgirt, Ovacık, Pertek ve Çemişkezek ilçelerinden oluşan ve merkezi de geçici olarak Elazığ'da bulunan Tunceli ili kurulmuş oldu.¹⁴⁴

Dersim halkının çoğunluğu Zaza olup, Şii/Alevilik inancına sahiptir. Kürt İsyanlarına hiç katılmamışlardır.¹⁴⁵ Dersimli Şeyh Hasenan Aşiret reisi, Ocak sülalesinden Seyit İbrahim'in oğlu Seyit Rıza, bölgede önemli bir nüfuza sahiptir. Yukarı Abbas Uşağı Aşireti'nin reisiydi. Tunceli Dağı eteklerinde bulunan Ağdat köyünde yaşayan Seyit Rıza, Hayderan, Kureyşen, Yukarı Abbasan, Ferhadan, Kara Baliyan, Bahtirayan, Yusufan ve Kalan aşiretleri ile işbirliği halindeydi.¹⁴⁶

Merkezi otoritenin Tunceli'de güçlenmesi üzerine aşiretler arasında huzursuzluklar başlamış, menfaati zedelenen ağa, şeyh ve seyitler eski itibarlarını kazanmak amacıyla çeşitli toplantılar düzenleyip, birtakım anlaşmalara varmışlardır. Seyit Rıza'nın önderliğinde yoğun bir propaganda başlamıştır. Bu toplantılar sonucunda

¹⁴³Abdülhadi Toplu, *Tarih İçinde Anadolu Sakinleri ve İsyanlar-Ayaklanmalar*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996, s.373

¹⁴⁴Ferit Erden Boray, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İsyanlar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011, s..388-389

¹⁴⁵Wadie Jwaideh, a.g.e., s.416

¹⁴⁶Uğur Mumcu, *Kürt Dosyası*, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, s.42

“İçimizde karakollar yapmayacaksınız, köprü kurmayacaksınız, yeniden nahiye ve kaza merkezleri ihdas etmeyeceksiniz, silahlarımıza dokunmayacaksınız, biz her zamanki gibi pazarlık usulü ile vergilerimizi vereceğiz.” şeklinde Dersimliler tarafından hükümete gözdağı verilmek istenmiştir.¹⁴⁷

Demenan ve Hayderan aşiretleri o bölgede inşa edilen karakollara taciz ateşinde bulunuyor, sadece taciz ateşine karşılık verilerek, askeri harekattan kaçınılıyordu. Musul ve Hatay sorunlarından dolayı planlanan harekâtın zamanlanmasına dikkat ediliyordu. İlk olay, Demenan ve Hayderan aşiretlerine mensup kişilerin Kahmut ve Pah nahiyeleri arasındaki köprüyü 21 Mart 1937 tarihinde yakması ve 4 gün sonra Kahmut ve Pah arasındaki telefon hattını da kesmesiyle başladı. Ardından 24 Mart'ta Sin bucağı ve karakoluna baskın yapılır ve çatışmalar sabaha kadar sürer.¹⁴⁸ Aşiretlerin devlete karşı saldırıları hız kesmeden devam edecektir.

Bütün bu olaylar sonucunda 4 Mayıs 1937 tarihinde Cumhurbaşkanı Mareşal Mustafa Kemal Atatürk'ün başkanlığında Bakanlar Kurulu toplanıp, Tunceli Tenkil Hareketine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile olayların bastırılması için hazırlıklara başlanacaktır. Asilere karşı büyük bir harekât başlamış, özellikle Atatürk'ün manevi kızı ve dünyanın ilk kadın savaş pilotu olan Sabiha Gökçen'in de bulunduğu hava tayyareleri isyancılara büyük zararlar vermiştir. Bir oğlu öldürülen diğer oğlu da yakalanan Seyit Rıza 12 Eylül'de teslim olmuştur.¹⁴⁹

İsyan bastırılmasının ardından yakalanan isyancılar yargılanmaya başlanmış, 15 Kasım'da mahkeme kararını vermiştir. Buna göre; 11 kişi idam cezasına, 33 kişi ağır hapis cezasına çarptırılırken 14 kişi de beraat etmiştir. İdama mahkûm edilen 4 kişi yaşlı olmalarından dolayı cezaları otuzar yıla çevrilmiştir. İdama mahkum olan Seyit Rıza, oğlu Resik Hüseyin, Şeyhanlı Aşiret Reisi Hasso Seydo, Yusufanlı Aşiret Reisi Kamer oğlu Fındık (Fırdık), Demenanlı Aşiret Reisi Cebrail oğlu Hasan, Kureyşanlı Ulukiye oğlu Hasan ve Mirza oğlu Ali'nin cezaları¹⁵⁰ 18 Kasım 1937 tarihinde Buğday Meydanı'nda şafak vakti infaz edilmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁷Suat Akgül, *Yakın Tarihimizde Dersim İsyancıları ve Gerçekler*, a.g.e., s.123-125

¹⁴⁸Mahmut Akyürekli, *Dersim Sorunu (1937-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.108

¹⁴⁹Ferit Erden Boray, a.g.e., s.391

¹⁵⁰Suat Akgül, *Yakın Tarihimizde Dersim İsyancıları ve Gerçekler*, a.g.e., s.147

¹⁵¹Nuri Dersimi, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Ani Matbaası, Halep (Suriye), 1952, s.289

Resim 4. Seyyid Rıza ve taraftarları Elazığ'da mahkeme salonunda

Kış mevsiminin gelmesiyle ekim 1937 tarihinde harekâta ara verilmiş, tam sonuç için 1938 yılının baharı beklenmekteydi; ancak Ocak ayından itibaren olaylar yeniden patlak verdi. 12 Haziran 1938 tarihinde başlayan kara ve hava harekâtı 16 Eylül 1938 tarihinde başarılı bir şekilde son bulmuş, bölge isyancılarından tamamen temizlenmiştir.

17. 1938-1960 Yılları Arası Kürt Olayları

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki gençlerin İstanbul'da üniversitede öğrenimi sırasında barınmaları için Dicle Talebe Yurdu 1938 yılında açılmıştı. Bu yurtda öğrencileri bir araya getiren tek unsur Kürt olmalarıydı. Dicle Talebe Yurdu, Kürtçülük bilincinin kazanılmasında önemli rol oynamıştır.¹⁵² 1956 yılında maddi imkânsızlıklar sonucu Dicle Talebe Yurdu kapansa da Kürtçülük faaliyetleri Diyarbakır Talebe Yurdu bünyesinde yürütülmüştür.¹⁵³

1938-1960 yılları arasında kayda değer isyan ve ayaklanmanın olduğu söylenemez. Menfaatlerin zedelenmesi, rejim karşıtlığı, vergi vermeme gibi birçok nedenle çıkarılıp, ancak hemen hemen hepsinde Kürtçülük duyguları kullanılan isyanlarda, devletin aldığı gerek askeri gerekse siyasi tedbirlerle 1938-1960 yılları arasında duraklama dönemi yaşanmıştır. Çeşitli tarihlerde çıkarılan İskân Kanunları ile isyanlarda parmağı olan ağa, şeyh ve seyit lakaplı dönemin nüfuz sahibi şahısları Batı illerine nakledilmiş, isyan bölgelerindeki sıkı askeri tedbirlerle bölgede sükûnet sağlanmıştır.

¹⁵²Fuat Uçar, "Demokrat Parti Döneminde Kürt Sorunu: Gelişimi ve Etkileri," *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 43, p.175-200, Spring I 2016, s.190-191

¹⁵³Necati Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Terör Boyutuyla Güneydoğu Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.53

18. Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı

20 Temmuz 1943 tarihinde Van'ın Özalp ilçesinin beş köyünde bütün hayvanlar kaçırılmış, bunun üzerine harekete geçen tabur ve jandarma kuvvetleri olaya karışan 33 kişiyi yakalamıştı. O dönemde eşkıyalığı, hırsızlığı sıradan hale getirenler, rahatça İran sınırına geçerek izlerini kaybettirmektedirler. 3. Ordu Komutanı olan Mustafa Muğlalı, bu olayların önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması için talimat verir. Bunun üzerine Özalp Kaymakamı, tabur ve jandarma komutanları, hırsızların hangi güzergâhları kullandıklarını tespiti amacıyla, yer göstermeleri için gözaltında bulunan 33 kişiyi polisten teslim alıp, 26 Temmuz 1943 tarihinde Koçkıran Deresi ve sonra Çilli bölgesine bunları götürdü. Çilli mevkiine geldiğinde, sınır dışından ateş açılmış, ateşe karşılık verilmesiyle iki ateş arasında kalan 33 kişiden 32'si ölmüş, 1 şahıs ise yaralı olarak İran'a kaçmıştır.¹⁵⁴ İsmail Beşikçi, Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı Otuz Üç Kurşun isimli kitabında 33 kişinin Türk askerleri tarafından kurşuna dizildiğini iddia etmektedir.¹⁵⁵

Yaralı olarak kurtulup İran sınırına geçmeyi başaran İbrahim Özay, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 20 Aralık 1943 tarihinde İran'dan dilekçe göndermiş dilekçesinde, ölenlerin Türk askeri tarafından kurşuna dizildiğini iddia etmiştir. Yaklaşık beş yıl dilekçe ile ilgili TBMM'de işlem yapılmamıştır.¹⁵⁶

Muğlalı olayı, 1950'li yıllarda zaman zaman Meclis gündemine getirilmiş, olayın neden ve nasıl gerçekleştiği konusunda farklı fikirler ortaya atılmıştı. Kimileri 33 Kürt vatandaşın kurşuna dizildiğini iddia etmektedir. Kimileri ise Asteğmen Kubilay'ın öldürülmesi olayında Mahkeme Başkanı olan Mustafa Muğlalı'nın bu suçu işleyenleri idam ettirmesinden dolayı, radikal dini gruplar tarafından düzenlenen bir oyun olduğunu iddia etmektedir. Kimileri de Demokrat Parti'nin Kürt kökenli vatandaşların oylarını almak için bu olayı siyasi malzeme olarak kullandığını iddia etmektedir.

1948 yılında Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik'in başbakan tarafından cevap verilmek üzere Meclis Başkanlığı'na verdiği soru önergesinde; 33 vatandaşın kurşuna dizilme olayının doğru olup olmadığı, doğru ise failleri hakkında ne cezanın verildiğine vurgu yapılmaktaydı. Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır ise bu soruya; 33

¹⁵⁴Kenan Esengin ve Suat Akgül, *Orgeneral Mustafa Muğlalı ve Van-Özalp Olaylarının İç Yüzü*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001, s..19-21

¹⁵⁵İsmail Beşikçi, *Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı Otuz Üç Kurşun*, Belge Yayınları, İstanbul, 1991, s.37

¹⁵⁶Barış Ertem, *Türkiye'de Kürtçülük (1950-1984)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012, s.26

kişinin ölümü ile sonuçlanan böyle bir olayın olduğu, askeri mahkemenin bu konuyu soruşturduğu şeklinde cevap vermiştir.¹⁵⁷

Askeri mahkemede soruşturması devam eden Muğlalı; memur ve subaylara emirlerinin kendisinin verdiği, alınan tedbirler suç ise kendisinin suçlu olduğunu beyan etmiştir. Mahkeme sonucunda Muğlalı idama mahkûm edilse de cezası 20 yıl hapse çevrilmiş, çok hasta olmasından dolayı hastaneye kaldırılmıştır. Davası Askeri Yargıtay'da devam eden Mustafa Muğlalı, mahkeme sonucunu göremeden 1951 yılında vefat etmiştir.¹⁵⁸

Demokrat Parti, Mustafa Muğlalı olayında suçlu olanları tespit etmek amacıyla komisyon kurulması gereğini 1956 yılında Meclis'e taşımıştır. Bunun üzerine Anayasa ve Adalet Bakanlıklarından oluşan Karma Soruşturma Komisyonu kurulmuş, çalışmalarını tamamlayan bu komisyon 1958 yılında raporunu Meclis'e sunmuştur.¹⁵⁹ 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası Mustafa Muğlalı olayı yıllarca Meclis gündemine gelmemekle birlikte 2011 yılında Van'ın Özalp ilçesindeki Orgeneral Mustafa Muğlalı Kışlası'nın isminin değişmesi,¹⁶⁰ hafızalarda Muğlalı Olayını tekrar canlandırmıştır.

19. Umumi Müfettişlikler

Müfettişlikler, II. Abdülhamid döneminden 1952 yılına kadar; Umumi Valilik, Eyalet Valiliği, Genel Valilik, Fevkalade Valilik, Hidivlik, Bölge Valiliği, Süper Vali, İnspektörlük, Genel Müfettişlik gibi isimlerle karşımıza çıkmaktadır.¹⁶¹

II. Abdülhamid döneminde İslahat Projesi'nin ana maddelerinden birisi müfettişlik meselesi yer almakta, hatta Avrupalı bir komiserin ıslahatın uygulanması için Anadolu Müfettişliği'ne atanması söz konusuydu. Bu tartışmalar devam ederken 27 Haziran 1985 tarihinde II. Abdülhamid tarafından Anadolu Vilayeti Umum Müfettişliği'ne Ahmet Şakir Paşa tayin edildi. Müfettişin asıl görevi, ıslahatın uygulanması esnasında yürürlükte olan kanun ve tüzüklerin ihlaline engel olma ve

¹⁵⁷İsmet Özadam, *1946-1960 Yılları Arasında Milletvekillerinin Siyasi Bakış Açılarının İncelenmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2007, s.86

¹⁵⁸Kenan Esengin ve Suat Akgül, a.g.e., s.50

¹⁵⁹Enis Güney, *Cumhuriyet Türkiye'si Kürt Sorunu*, Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bilecik, 2011, s.21, Meclis raporu TBMM Zabıt Ceridelerinde bulunmamaktadır.

¹⁶⁰<https://www.takvim.com.tr/guncel/2011/11/04/org-muglali-kislasinin-tabelasi-kaldirildi>, Erişim 28 Nisan 2019

¹⁶¹Hüseyin Koca, *Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları*, Mikro Basım-Yayımlar-Dağıtım, Konya, 1998, s.36, Aktaran: Erdal Aydoğan, "Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Kurulması ve III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri," *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.2

islahattan kaynaklanan yeni idari düzenlemelerin Devletin hukuki çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamaktı.¹⁶²

Padişah Vahdettin tarafından 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Atatürk'e hem mülki hem de askeri yetkiler verildi. Bölgede bulunan silah ve cephanenin toplanarak güvenliğin tekrar sağlanması, halka silah dağıtan kuruluşların engellenmesi, asayişsizliğin nedenlerinin belirlenmesi gibi görevlerle Samsun'a gönderilen Atatürk, bir nevi Milli Mücadele'yi başlatmış oldu. Mustafa Kemal Atatürk'ün sorumluluk bölgeleri ve yetkilerine dair Meclis-i Vükelâca tasdik edilip ilgili vilayet ve livalara gönderilen talimatname şu şekildedir:

“Dokuzuncu Ordu Kıta'âtı Müfettişliği'ne verilecek ta'limât sûretidir.

Dokuzuncu Ordu Müfettişliği'ne âid vezâ'if yalnız askerî olmayıp müfettişliğin ihtivâ eylediği mıntıka dâhilinde aynı zamânda da mülkidir.

1-İşbu müşterek vezâ'if şunlardır:

a-Mıntıkada âsâyîş-i dâhilinin i'âde ve istikrârı ve bu âsâyîşsizliğin esbâb-ı hudusunun tesbîti.

b-Mıntıkada ötede beride müteferrik bir hâlde mevcûdiyetinden bahsedilen esliha ve cebhânenin bir an evvel toplatdırılarak münâsib depolara iddihârı ve muhâfaza altına alınması.

c-Muhtelif mahallerde bir takım şûrâlar mevcûd olduğu ve bunların asker toplamakda bulunduğu ve gayr-i resmî bir sûrette ordunun bunları himâye eylediği iddi'â olunuyor. Böyle şûrâlar mevcûd olup da asker topluyor, silâh tevzî ediyor ve ordu ile de münâsebetde bulunuyorlarsa kat'iyen men'iyen bu kabil müteşekkil şûrâların da lağvı.”¹⁶³

Umumi Müfettişliklerden ilk olarak asayişin sağlanması ve istikrarın korunması beklenmekteydi. Bundan sonraki aşamada ekonomik ve sosyal kalkınma için adımlar atması bekleniyordu. Bu sorumluluklarla oluşturulan müfettişlikler, bölgelerinde eğitim, kültür, sağlık ve ulaşım gibi birçok alanda faaliyetlerde bulunmuşlardır. Güvenlik açısından, isyanlarla başa çıkmanın yolunda büyük başarılarla damga vurmuştur. Özellikle I. ve III. Umumi Müfettişlikleri, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda ve sonrasında meydana gelen Kürt İsyanları'nın bastırılmasında etkin rol oynamıştır.

¹⁶²Ali Karaca, a.g.e., s.55-56

¹⁶³Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*, Yayın Nu: 62, Ankara, 2003, s..27-28

Ancak isyanların bastırılması sırasında müfettişliklerin yetkilerini aştığı konusunda bazı iddialar mevcuttur.¹⁶⁴

Umumi Müfettişlikler, genellikle olağanüstü hallerde ve sıkıyönetim zamanlarında kullanılan yerinden yönetim mekanizmasıdır. Müfettişler, merkezden atanır ve yerel halk yönetime müdahil olamaz. Müfettişler yetkilerinden dolayı vilayet, kaza ve nahiye idareleri üzerinde kesin bir otoriteye haizdir.¹⁶⁵

Varlığını resmi olarak 1952 yılına kadar devam ettiren Umumi Müfettişlikler, 1948 yılından itibaren faaliyette bulunmamıştır. 21.11.1952 tarihli 5990 sayılı kanunda, “25.6.1927 tarih ve 1164 sayılı Umumi Müfettişlik teşkiline dair kanun ile bu kanunla ilgili kanunlar, hükümler ve teşkilât kadroları yürürlükten kaldırılmıştır” şeklinde geçen maddeyle Umumi Müfettişliklere son verilmiştir.¹⁶⁶

20. Kırk Dokuzlar Olayı

Irak'ta 14 Temmuz 1958 tarihinde General Abdülkerim Kasım darbesi yapılmış, Molla Mustafa Barzani Irak'a geri dönmüş ve bu durum Iraklı Kürtleri cesaretlendirmiştir. 8 Mart 1959 tarihinde General Şevvaf isimli Arap generalin Abdülkerim Kasım'a karşı Musul'da başlattığı ayaklanmayı Barzani ve adamları kanlı bir şekilde bastırmıştır. Olaylar sonucu çok sayıda Türkmen hayatını kaybetmiş, Molla Mustafa Barzani ise giderek güçlenmiştir. Irak'ta bu olayların arkası kesilmeden devam ettiği görülmektedir. 14-16 Temmuz 1959 tarihli Kürtlerin desteğiyle Kerkük'te Türkleri katledip, işyerlerini tahrip ettikleri Kerkük Katliamı, Türkiye'de büyük tepkilere yol açmıştır.¹⁶⁷ Tarihe Kerkük Katliamı olarak geçen ve üç gün üç gece süren bu soykırımın asıl amacı, Türkmenleri Kerkük'ten atıp yerlerine Arap ve Kürtleri yerleştirmektir. Dehşet dolu sahnelerin yaşandığı bu olayda, Türkmen toplumunun ileri gelenleri vahşice öldürülmüştür.¹⁶⁸ Bu katliama Irak hükümetinin bilinçli bir şekilde göz yumduğu ve görmezden geldiği açık bir şekilde kendini gösterdiği gibi katliamda Barzani ve Talabani ailelerinin parmağının olduğu söylenebilir.

Bir yandan Barzani'nin Irak'ta güçlenmesi ve Türkiye'deki Kürtçü grupları etkilemesi, diğer yandan Kerkük Katliamı ve buna karşı Türkiye'deki sert tepkiler

¹⁶⁴Engin Çağdaş Bulut, “Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler,” *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, Yıl 11, Bahar 2015, s.108

¹⁶⁵Engin Çağdaş Bulut, a.g.m., s.90

¹⁶⁶T.C. Resmi Gazete, No: 8270, 29 Kasım 1952

¹⁶⁷Fuat Uçar, a.g.m., s.193

¹⁶⁸ Emruhan Yalçın, “Kerkük’ün Nüfus Yapısını Değiştirmeye Yönelik Çalışmalar,” *CTAD*, Sayı 23, Yıl 12, Bahar 2016, s.156

hükümeti harekete geçirdi. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra 1959 yılında Musa Anter tarafından çıkarılan ve Kürtçülük propagandası yapan İleri Yurt Dergisi ile Kerkük Katliamına Türkiye’de Türklerin tepkisine karşı bazı Kürt ileri gelenlerinin karşıt gösterisi, bardağı taşıran son damla olmuştur.

1959 yılında aralarında Musa Anter ve Sait Elçi’nin de bulunduğu 50 Kürt kökenli vatandaş tutuklanmış, tutuklu bulunan Avni Doğan’ın cezaevinde hayatını kaybetmesi sonucu bu sayı 49’a düşmüştür. O günden sonra bu davaya 49’lar Davası denilmektedir. 49’lar Davası, 1960 İhtilali sonrası çıkarılan genel affın kapsamı dışında tutulmuştur. 3 Ocak 1961 tarihinde davaya başlansa da delil bulunamadığından 1964 yılında sanıklar beraat etmiştir. Askeri Yargıtay’ın karara itiraz etmesiyle tekrar görülmeye başlanan 49’lar Davası, zamanaşımı sonucu düşmüştür.¹⁶⁹

49’lar Davası iddianamesinde sanıkların, 1958 yılında illegal Kürt İstiklal Partisi’ni kurdukları ve bu parti bünyesinde faaliyet yürüttükleri ileri sürülmekteydi.¹⁷⁰ Aralarında doktor, avukat, subay gibi meslek dallarına sahip sanıklar, ileriki yıllarda Kürtçülük faaliyetlerinde tekrar karşımıza çıkacaktır.

1950 sonrası yabancı uyruklu¹⁷¹ öğrenciler tarafından kurulan Kürt Talebe Cemiyeti, ikinci bir illegal Kürt teşkilatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen Kerkük Katliamı sebebiyle dönemin CHP Niğde Milletvekili Asım Eren’in TBMM Başkanlığına verdiği soru önergesi aleyhine İstanbul’da 102 imzalı protesto telgrafi çekilmesi olayı, bu cemiyetin organizesi sonucu olmuştur.¹⁷²

21. Sivas Kampı (55’ler) Olayı

27 Mayıs askeri darbesi sonrası ülke yönetimini devralan Milli Birlik Komitesi’nin ilk faaliyetlerinden biri, Sivas Kampı ve 55’ler Olayı’dır. 1960 yılının haziran ayında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan getirilen “şeyh, ağa, reis” lakaplı yaklaşık 485 kişi, Sivas Kabakyazı’da bulunan askeri bir kampa konulmakta, dokuz ay zorunlu misafirlğe tabi tutulmaktadır.

485 kişinin Sivas’a getirilmesi, Irak ve İran’da yükselen ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ni etkileyen Kürt ulusal hareketini engellemek içindi. Irak’ta Molla

¹⁶⁹Enis Güney, a.g.t., s.23

¹⁷⁰Erol Kurubaş, Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye, a.g.e., s.62-63

¹⁷¹ Bu öğrencilerin çoğunluğu Iraklı Kürtlerdir.

¹⁷²Abdulhaluk M. Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, a.g.e., s.356

Mustafa Barzani liderliğinde yürütülen Kürtçülük faaliyetleri Türkiye'yi etkilemekte, sınır bölgelerinde bulunan illerden Barzani'ye fiili destek sağlanmaktaydı.¹⁷³

Sivas Kampı'nda zorunlu misafirlik devam ederken, 19.10.1960 tarihinde kabul edilip, 25 Ekim 1960 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 2510 Sayılı İskân Kanunu'na Ek 105 Numaralı Kanunla 55 kişi, batı illerinde değişik vilayetlerde mecburi iskâna tabi tutulacaktır.¹⁷⁴ 55 kişi haricindeki diğer kişiler serbest bırakılmıştır.

Yaklaşık iki yıl süren mecburi iskân, 18 Ekim 1962 yılında kabul edilen 19 Ekim 1960 Tarihli ve 105 Sayılı Kanunun Kaldırılması Hakkında Kanun (81 Sayılı Kanun) ile ortadan kaldırılmaktadır. Bu kanuna göre; el konulan mallar, gayrimenkuller ve kamulaştırılan gayrimenkullerin beş bin dönüme kadar olan sahiplerine iade edilecektir. Eski yerlerine dönmek isteyenlerin yol masrafı devlet tarafından ödenecektir.¹⁷⁵

Sivas Kampında 485 kişi arasında; Milli Mücadele yıllarındaki faaliyetlerinden dolayı ailesi Meclis tarafından ödüllendirilen Zeynel Turanlı, Arap kökenli Erdem ailesi, CHP Van Milletvekili Tefik Doğuşiker gibi kişiler de vardı.¹⁷⁶ Kampa getirilen isimlerin nasıl tespit edildiği bilinmemekle birlikte, bu kampın gerçekten gerekli olup olmadığı ve ilgisiz insanların orada bulunması konusunda tartışmalar halen devam etmektedir. Zira Sivas Kampı Kürtçülük ideolojisinin benimsetildiği okul haline dönüşmüştür. Kürtçülükle ilgisi olmayan birçok kişi, kamptaki sohbetlerden etkilenerek, içinde bulunduğu kötü durumun da etkisiyle radikal fikirlere meyletmiştir.

¹⁷³Nevzat Çiçek, *27 Mayıs'ın Öteki Yüzü Sivas Kampı*, Lagin Yayınları, İstanbul, 2010, s.24

¹⁷⁴T.C. Resmi Gazete, No: 10638, 25 Ekim 1960

¹⁷⁵T.C. Resmi Gazete, No: 11239, 23 Ekim 1962

¹⁷⁶Nevzat Çiçek, a.g.e., s.20

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YİRMİNCİ YÜZYILDA TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE KÜRTÇÜLÜK FAALİYETLERİ

Dağılma dönemi başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan çıkarmak, Anadolu'daki varlığına son vermek amacıyla İngiltere, Fransa, Rusya gibi ülkeler, Ermeni ve Rum azınlıkları kışkırtmasının yanı sıra Kürtçülük faaliyetlerini de desteklemişlerdir. Cumhuriyetin ilanından sonra da bu tutum değişmemiş, Misak-ı Milli sınırları dışında kalan Kürtleri, Türkiye, Irak ve İran'a karşı kullanmışlardır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Suriye, İran ve Irak'ta çeşitli Kürt örgütleri kurulmuş, Türkiye'nin bu ülkelere sınır il ve ilçelerinde, Kürt örgütlerinin faaliyetleri hissedilmiştir. Özellikle komşu ülkelerdeki akrabalık ilişkileri sırasında Kürtçülük fikirlerinin etkisi altında kaldığı malumdur.

Kürt Aşiretleri, Osmanlı Devleti idaresinde uzun yıllar varlıklarını devam ettirmiş, 1806 yılında Babanzade Abdurrahman Paşa Ayaklanması ile ilk isyan fitili ateşlenmiş; ancak bu, Kürtçülük adına değil daha çok şahsi menfaatlere dayalı, makam tutkusu sonucu meydana gelen bir ayaklanma olarak kendini göstermektedir. 1880 yılında meydana gelen Şeyh Ubeydullah İsyanının da Kürtçülük adına yapılmış olduğu söylenebilir. 1890 yılında kurulan Hamidiye Alayları ile kısa sürede olsa yeniden düzen ve istikrar sağlanmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası Suriye ve Irak'tan kısmen çekilen Osmanlı Devleti'nin yerini, Suriye ve Irak'tan pay almak isteyen emperyalist devletler tarafından oluşturulan kukla aşiret devletleri doldurmuştur. Özellikle de 5 Haziran 1926 tarihinde İngiltere ile yapılan Ankara Anlaşması sonucu, Osmanlı egemenliği altında yüzyıllar boyunca Türkmenlerin ve Kürtlerin ortak yaşam sürdürdüğü Musul elden çıkmıştır. Böylece uzun yıllar İngilizler Musul ve Kerkük'ün petrolünden istifade edecek, bölgede Kürt devleti kurulacağı vaadiyle Türkiye aleyhine her türlü faaliyette bulunulacaktır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında ve sonraki inkılaplar döneminde, milli olmayan siyasi ve sosyal değerlerin yerini Türk'ün kendi öz değerleri almakta, milli tarih, milli dil, milli ekonomi ibareleri ön plana çıkmaktadır. Nitekim Mütareke döneminde Ziya Gökalp İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edilmiş, orada kendisine Kürt denilmesine

büyük tepki göstermiştir.¹⁷⁷ Kurtuluş Savaşı ve sonrası dönemde bırakın Kürtçülük faaliyetlerini Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan halka Kürt denmesi bile büyük tepkilere yol açıyordu. Türkiye'nin hiçbir bölücü faaliyetlere tahammülü yoktu, herkes birlik ve beraberlik içerisinde vatani savunmak zorundaydı.

Bölgede isyanların bitmesiyle Kürtçülük faaliyetlerinin de bittiği elbette düşünülemez. İran, Suriye ve Irak'taki siyasi konjonktür, Türkiye'deki Kürtçülük faaliyetlerini etkilemiş, Kürtçü gruplar bu ülkelerle siyasi işbirliği içine girmiş, legal görünümü illegal faaliyette bulunan yurtlar, dernekler ortaya çıkmıştır.

1. 1. İran'da Kürtçülük

23 Ağustos 1514'te bugünkü İran coğrafyasında Safevi Hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim arasında gerçekleşen Çaldıran Savaşı ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan eyaletler Osmanlı Devleti himayesine, İran sınırları içerisinde yaşayan Kürtler de İran egemenliği altına girmiştir. 1639 yılındaki Kasr-ı Şirin Anlaşması ile bugünkü İran-Türkiye sınırları büyük ölçüde çizilmiştir.

1920 yılında İran'da İsmail Simko isimli bir Kürt ağa liderliğinde büyük çaplı isyan başlamış, İran'ı çok uğraştıran bu isyan 1930 yılında bastırılabilmiştir. İran yönetimi anlaşmak vaadiyle İsmail Simko'yu davet etmiş, davete gelen Simko'yu İran yönetimi öldürmüştür.¹⁷⁸ Bu olaydan bir yıl sonra Cafer Sultan isimli Kürt aşiret lideri tarafından isyan çıkarılsa da isyan kısa sürede bastırılmıştır.

1. 1. 1. Mahabad Kürt Cumhuriyeti ve İKDP'nin Kuruluşu

II. Dünya Savaşı sırasında Rusya ile iyi ilişkiler kuran ve sık sık Rusya'ya giden Kürt aşiret liderleri yine bir Rusya ziyaretinden sonra 16 Eylül 1942 tarihinde İran'ın Mahabad kasabasında Komela (Komela Jiyani Kürdistan-Kürdistan Hayatının Birliği) isimli örgütü kurmuşlardır. İster Müslüman ister Hıristiyan isterse Süryani olsun, diğer ülkelerde yaşayan Kürtler de bu örgüte üye olabiliyordu.¹⁷⁹ Komela, Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemez, özgür ve bağımsız bir Kürt Devleti'nin kurulması için halkçı demokratik programı seçer. Bağımsız bir Kürt Devleti'nin oluşturulması için Kürt ulusunun birleşik çabalarının gerektiğini savunur. Bu süreçte

¹⁷⁷Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 4, B 54, 26.04.1961, O 2, s.293

¹⁷⁸*Bir Ulusun Özgürlük Davası Kürt Meselesi*, İşçi Gerçeği Yayınları, Dortmund, 1986, s.14

¹⁷⁹Abbas Vali, (çev. İbrahim Bingöl), *Kürt Tarihi Kimliği ve Siyaseti*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2013, s..94-95

askeri uygulamayı içermeyen tamamen sivil ve siyasi olan ulusal bir stratejiyi savunur.¹⁸⁰ Üç yılda birçok Kürt aşiretin desteğini alan Komela örgütü yine Rusya'ya davet edilmiş, gizliliği bırakıp parti olarak faaliyetlerine devam etme kararı almıştır. 16 Ağustos 1945 tarihinde ise, Kürtlerin İran'da ilk partisi olan İKDP (İran Kürdistan Demokrat Partisi) dönüştürülmüş, Kürt Halkının Manifestosu isimli bildiri yayınlamıştır.

Kürt Halkının Manifestosu isimli bildiri; İran Kürt halkının iç yönetimini eline alacağı, İran devleti içinde ulusal bir otonomiye sahip olacağı, Kürdistan Eyalet Meclisinin kısa sürede anayasa sınırları içerisinde seçileceği ve tüm kamu görevlilerinin denetim ve yürütme işlerini yükleneyeceği, Kürt dilinin resmi dil olacağı ve tüm Kürdistan'da eğitim ve öğretimin Kürtçe yapılacağı vb. konulardan bahsetmektedir.

İKDP'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra 22 Ocak 1946 tarihinde Mahabad Kürt Cumhuriyeti ilan edilmiş, Kadı Muhammed cumhurbaşkanlığına, Hacı Baba Şeyh başbakanlığa getirilmiştir. Kürtçe resmi dil olarak ilan edilerek okullar açılmış, 10 Mart 1946'da Mahabad Radyosu yayına başlamıştır.

Resim 1. 1. Çarçira Meydanı'nda Kadı Muhammed tarafından Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi

Bu kadar ileri gidilmesine seyirci kalmayan İran Devleti, 1947 yılında Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne destek veren aşiretin ileri gelenlerini yakalamış; Kadı Muhammed, Başbakan Hacı Baba Şeyh ve Savunma Bakanı Seyfi Kadı'yı Mahabad kasabasının

¹⁸⁰Abbas Vali, a.g.e., s..95-97

Çarçıra Meydanı'nda 31 Mart 1947 tarihinde idam etmiştir.¹⁸¹ O dönemde Mahabad Kürt Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı görevini yürüten Molla Mustafa Barzani ve birçok adamı İran'dan kaçarak Rusya'ya sığınmıştır. Bu arada İKDP etkisiz hale gelmiş, illegal olarak zaman zaman faaliyetlerine devam etmiştir.

Resim 1. 2. Kadın Muhammed'in idam edilmesi

1958 yılında Irak'ta askeri darbe ile başa geçen Sovyet yanlısı General Abdulkerim Kasım, Kürtlere birtakım haklar vadedip, Rusya'da bulunan Molla Mustafa Barzani'yi Irak'a davet etmiş, böylece İran Kürtleri, Irak'a geçerek Barzani liderliğindeki İKDP saflarına geçmiştir. İKDP, İKDP'nin bir kolu olarak Irak'ta kurulmuştur. Daha çok Barzani'nin denetimine geçen İKDP, ikinci kongresini 1964 yılında Kuzey Irak topraklarında gerçekleştirmiş, 1971 yılında ise üçüncü kongresini gerçekleştirmiştir.

1973 yılında 4. kongresini gerçekleştiren İKDP, liderliğine Abdurrahman Kasımlı'yu seçmiştir. Bu kongre İKDP'nin Avrupa ülkelerinde iyi ilişkiler geliştirmesinde başlangıç teşkil etmektedir. Zira Abdurrahman Kasımlı, faaliyetlerine Avrupa ülkelerinde devam etmektedir. Kongrede silahlı mücadele benimsense de 1979 yılında İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesine kadar silahlı eylemde bulunulmamıştır.

¹⁸¹Özgür Bakış, 1900'den 2000'e Kürtler, Serler Matbaacılık, İstanbul, Ocak 2000, s.35 (Özgür Bakış Gazetesinin eki).

1. 1. 2. İran İslam Devrimi ve Kürtlerin Durumu

1979 yılında gerçekleşen Humeyni liderliğindeki İslam Devriminde aktif rol oynayan İKDP, yasal zeminde faaliyetlerini sürdürmeye başlamış, ülkedeki otorite boşluğundan da istifade ederek kendi aralarında çeşitli yönetimler oluşturmuştur.

Humeyni rejimine birçok Avrupa ülkesi karşı çıkmakta, Abdurrahman Kasımlı liderliğindeki İKDP ise destek vermekteydi. Başlangıçtaki iyi olan Humeyni-Kasımlı ilişkisi tersine döndü, İKDP Humeyni dönemiyle birlikte silahlı ve askeri mücadeleye başladı.¹⁸²

Ayetullah Humeyni yönetiminin İran'da otoriteyi iyice ele geçirmesiyle birlikte Kürtlere yönelik baskılar arttı, İKDP içinde ve diğer Kürt gruplar arasında ise hizipleşmeler meydana geldi. İran Kürtleri arasında dini otoriteye sahip Şeyh İzzettin Hüseyini'nin Komela örgütü içerisindeki faaliyetleri, aşiret lideri Sennar Mamadi'nin İKDP'den ayrılarak İran Halkının Partizanları Organizasyonu isimli teşkilat kurması, kendilerine İkinci Hizip adını veren, Türkiye'de Ala Rızgari ve Kawa isimli örgütlerle bağlantısı bulunan bir yapının ortaya çıkması bu hiziplerden bazılarıdır. O dönemde İran'da bulunan Kürtçü örgütlerin, Türkiye'deki Kürtçü örgütlerle yakın ilişkiler içerisinde oldukları bilinmektedir.

Kasımlı, Kürtlere ve bütün azınlık gruplara özerklik tanıyan federe hükümet biçimini devlet görevlileriyle yaptıkları toplantılarda ileri sürmüştür. Uzun yıllar İKDP'nin liderliğini yapan Abdurrahman Kasımlı, 1989 yılında Viyana'da uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldürülmüş, bu olayda İran ve Irak hükümetleri birbirlerini suçlamıştır. Kasımlı'dan sonra İKDP genel sekreterliğine seçilen Sadık Şerefkendi de 1994 yılında Berlin'de öldürülmüştür.¹⁸³ Kasımlı ile Şerefkendi'nin kim veya kimler tarafından öldürüldüğü bilinmemektedir.

1. 2. Irak'ta Kürtçülük

Süleymaniye Belediye Başkanı olup Irak'taki Kürtler içerisinde sözü geçen Şeyh Mahmut Berzenci, 1918 tarihinde kendisini 'Kürdistan Genel Valisi' ilan etmiştir. Şeyh Mahmut'un bölgede giderek güçlenmesi, İngilizleri rahatsız etmiş, İngilizlerin etkisiyle Şeyh Mahmut Hindistan'a sürgüne gönderilmiştir. Ancak Şeyh Mahmut 1922 yılında tekrar Süleymaniye'ye dönmüş, kendisini yeniden Kürdistan Genel Valisi olarak

¹⁸²Bir Ulusun Özgürlük Davası Kürt Meselesi, a.g.e., s.16

¹⁸³Denise Natali (çev. İbrahim Bingöl), *Kürtler ve Devlet Irak, Türkiye ve İran'da Ulusal Kimliğin Gelişmesi*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2009, s..224-225

atamıştır. Bu duruma İngilizlerin karşı çıkması sonucu yeniden Hindistan'a sürülen Şeyh Mahmut, 1930 yılında tekrar Süleymaniye'ye gelse de amacına ulaşamayacaktır.¹⁸⁴ Bu arada Musul Sorunu, Lozan'da bir karara bağlanamadı, İngiltere bu sorunu Birleşmiş Milletler'e taşıdı. Tüm bu gelişmeler ışığında Kerkük ve Musul, Birleşmiş Milletler kararıyla Irak Krallığı'yla birleştirildi ve 1932 yılında İngiltere Irak'tan çekildi.

1931 yılında Ahmet Barzani ve kardeşi Molla Mustafa Barzani, yeniden Kürtçülüğü gündeme getirerek, 1933 yılında rejime karşı Kuzey Irak dağlarında isyana başladılar. Irak hükümeti bu isyanı bastırarak, Ahmet Barzani ve kardeşi Molla Mustafa Barzani'yi Kerkük'e, oradan da Süleymaniye'ye sürgün etti. 1943 yılına kadar Süleymaniye'de sürgünde yaşayan Molla Mustafa Barzani, II. Dünya Savaşı'nın yarattığı kaos ortamından faydalanarak Kuzey Irak'a geldi, hükümete karşı tekrar isyana kalkıştı, İngilizlerin desteğiyle 1945 yılında isyan bastırıldı, Barzani ve adamları İran'a sığındılar.

O yıllarda Irak'ta faaliyet yürüten Hewiya (Umut) ve Vejin-ı Kurd (Kürtlerin Dirilişi) isimli örgütlerin katılımıyla 16 Ağustos 1946 tarihinde IKDP (Irak Kürdistan Demokrat Partisi) kurulmuş, başkanlığına İran'da bulunan Molla Mustafa Barzani getirilmiştir. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ortadan kaldırılması sonucu Barzani ve adamları tekrar Irak'a dönmek zorunda kalsa da burada da barınamayacakları anlayınca Rusya'ya sığınmış, 1958 yılındaki Irak'taki General Abdulkerim Darbesi'ne kadar burada kalmışlardı. Bu süre zarfında Irak ve İran'da Kürtçülük faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. IKDP'nin ülke içinde kalanları, Marksist-Leninist fikirleri savunan IKBDP'ni (Irak Kürdistan Birleşik Demokrat Partisi) kurarak, ilk toplantıda Rusya'da bulunan Molla Mustafa Barzani'yi başkanlığa getirmiştir.

Resim 1. 3. Barzani'nin peşmergeleri Rusya'da eğitimde.

¹⁸⁴Ali Rıza Şeyh Attar, (çev. Alptekin Dursunoğlu), *Kürtler: Bölgesel ve Bölgedışı Güçler (Kurdhâ: Kudrethâyî u Mintukâî u Ferâ Mintukâî)*, Anka Yayınları, İstanbul, 2008, s.93

1958 yılında Irak Krallığı'nda bunalımlar devam ederken Kürtçülük faaliyetleri de yeniden canlanmaya başladı. Bu arada 1952 yılında kurulan ve başkanlığını General Abdulkerim Kasım'ın yaptığı 'Hür Subaylar Hareketi' illegal olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Nitekim 14 Haziran 1958 tarihinde Hür Subaylar Hareketi hükümete karşı ayaklandı, halktan da destek buldu. Kral Faysal ve Başbakan Nuri Said öldürüldü, yönetimi General Abdulkerim Kasım ele geçirdi ve kısa süre sonra genel af ilan etti. Bu olaylardan sonra yıllardır Rusya'da bulunan Molla Mustafa Barzani ve adamları Irak'a geri döndü. Barzani IKBDP başkanlığında çalışmalara başladı.

1960 yılına gelindiğinde Abdulkerim Kasım Irak'ta bazı partilerin legal olarak faaliyetlerine izin vermiştir. Bu partilerden birisi de IKBDP idi. IKBDP'nin ismi aynı yıl IKDP olarak değişmiştir. Irak'ta 10 Şubat 1960 tarihinde Demokratik Vatan Partisi, Demokrat Kürdistan Partisi ve Komünist Partisi resmen faaliyete geçmektedir.¹⁸⁵

Abdulkerim Kasım'ın Kürtlere verdiği sözleri tutmaması üzerine ilişkiler kopma noktasına geldi. 1961 yılında Barzani; Kürt dilinin serbestçe kullanılması, Kürtçe eğitimin yapılması, Musul ve Kerkük petrol alanlarındaki gelirden hisse verilmesi vb. şeklindeki isteklerini Kasım'a iletse de kabul görmedi. Bunun sonucunda Barzani ve adamları tekrar ayaklandı. 1961 yılındaki ayaklanmadan hemen sonra General Kasım, IKDP'yi kapattı, Molla Mustafa Barzani hakkında tutuklama kararı çıkartıldı.¹⁸⁶ Kasım'a karşı silahlanan IKDP, gerilla sisteminden düzenli orduya geçiş yaptı. Leşkeri Soreşi Kurd (Kürt Devrim Ordusu) kuruldu, rütbeli komutan yerine semerge (ölüme hükmeden), askerlere de peşmerge (ölümle yüz yüze gelen) isimleri verildi.

Irak ordusu ve Kürtler arasındaki çatışmalar devam ederken 1961 yılının sonuna doğru 'Birleşik Hür Subaylar ve BAAS Örgütü' kuruldu. Kürtlerin desteğini alan bu örgüt 8 Şubat 1963 tarihinde Irak'ta darbe gerçekleştirdi. General Kasım öldürüldü, kendisini 'Milli Devrimci Komuta Konseyi' olarak adlandıran yönetim Albay Abdulsalam Arif'i başkan seçti. İlk kabine Baasçılar'dan ve Hür Subaylardan oluşuyordu. Bu fırsatı iyi değerlendirmek isteyen Barzani 'Kürt Halkını Koruma Komitesi' isimli bildiri yayınlayarak, Kürtler ve Araplar arasındaki birliğin otonom bir Kürt hükümetine, otonom Kürdistan'ın da Kürt bölgesindeki Irak askerlerinden arındırılmasına, petrol hisselerinin Kürtler ve Araplar arasında eşit olarak bölüştürülmesine dayanması gerektiğini vurguladı.

¹⁸⁵Irakta Partiler Faaliyete Geçti, Milliyet, 11 Şubat 1960, s.5

¹⁸⁶Ali Rıza Şeyh Attar, a.g.e., s..137-138

Bu bildiri sonucu IKDP adına Celal Talabani başkanlığında bir heyet, Irak hükümeti ile görüşmelere başladı, görüşmeler sonrası Kürtlere ulusal haklarının verilmesi konusunda anlaşıldığı açıklandı.¹⁸⁷ Kürt taleplerinin artması ve baskılar Irak hükümetini harekete geçirdi. Irak hükümeti ile Kürtler arasında çatışmalar başladı; ancak bölgede yaşanan gelişmeler ve Abdulselam Arif'in darbe tehlikesi ile yüz yüze kalması geri adım atmasına neden oldu, 21 Kasım 1963 tarihinde yeni bir açıklama yaparak Kürtlerle anlaşmak istediğini bildirdi. Molla Mustafa Barzani bu durumu olumlu karşıladı ve 10 Şubat 1964 tarihinde ateşkes ilan edildi. Ateşkesi istemeyen Celal Talabani, bu olaydan sonra Molla Mustafa Barzani ile yollarını ayırdı.

13 Nisan 1966 tarihinde Abdulselam Arif'in ölmesinden sonra yerine Genelkurmay Başkanı olan kardeşi Abdülrahman Arif geçmiştir. Abdülrahman Arif, Kürt sorununun askeri tedbirlerle halledilemeyeceğine inanıyordu. Bu düşüncesi ve uygulamalarıyla birkaç yıl Irak'ta sükûnet sağlandı.

17 Temmuz 1968 tarihinde Irak'ta yeni bir darbe gerçekleşmiş, Abdülrahman Arif İngiltere'ye gönderilmiş, General Ahmet Bekr yönetimi ele geçirmiştir. Yeni kurulan hükümette 3 adet Kürt bakan bulunsa da bu kişiler görevlerini kabul etmemiştir.

1. 2. 1. Otonomi Antlaşması ve Sonrası

Bir taraftan komşu devletlerin tutumu, diğer taraftan Kürtlerin baskıları Irak hükümetini harekete geçirmekte, zamanın başbakan yardımcısı Saddam Hüseyin ile Kürt heyeti arasında görüşmelerin başlaması kaçınılmaz hal almaktaydı. Görüşmeler sonunda 11 Mart 1970 tarihinde IKDP ile Otonomi Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada Sovyetler Birliği'nin rolü olmuştur. Antlaşma imzalandıktan sonra Molla Mustafa Barzani'nin onaylamasıyla hükümete 4 Kürt bakan dahil edilmiştir.

Antlaşmanın birçok maddeleri Irak hükümeti tarafından değiştirilince antlaşmanın ömrü ancak 4 yıl olmuş, 1974 yılında Irak ile IKDP arasında çatışmalar çıkmış, İran'ın da desteğiyle yeni bir Kürt ayaklanması başlamıştır.

Bu arada Celal Talabani, Kürdistan Yurtseverler Birliği Oluşum Komitesi'ni 1975 yılında kurduğu gibi 1976'da Şam'da Marksist Leninist ilkelere dayalı Kürdistan Yurtseverler Birliği-Yekitiya Niştimani Kürdistan (YNK-KYB) isimli örgüt kurmuştur. IKDP'den ayrılan bir grup ise Irak Kürdistan Sosyalist Partisini (IKSP) oluşturdu.

¹⁸⁷Irak'ta Kürtlerle Yapılan Görüşmelere Ara Verildi, Milliyet, 3 Mart 1963, s.7

Barzani'nin çevresindekiler ise KDP-Geçici Komutanlığı'nı teşkil etti.¹⁸⁸ 1978 yılına gelindiğinde YNK-KYB ile KDP-Geçici Komutanlık arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış, KYB tarafı çok kayıplar vermiştir. Bu olaydan sonra IKDP'nin daha da güçlenmesi Irak hükümetini harekete geçirmiş, Talabani ile anlaşmaya varılmıştır. Anlaşmaya göre Irak ordusu güneyden operasyon başlatacak, Talabani ise Türkiye tarafından IKDP'yi kuşatacaktı; ancak Talabani'nin adamlarının yenilmesi üzerine operasyon başarısızlıkla sonuçlandı. Bu arada Molla Mustafa Barzani, 1979 yılında tedavi için gittiği ABD'de ölmüş ve yerine IKDP'nin başına İdris Barzani geçmiştir.

Barzani ve Talabani güçleri arasında yaşanan çatışmalar, Hakkâri sınırında gerçekleştiğinden Meclis gündemine gelmektedir. Kastamonu Vekili Ali Münif İslamoğlu; Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde Türk sınırları içerisinde, Barzani ve Talabani'nin çarpıştığı, burada yaşayan vatandaşlardan haber alınmadığını, ölümler olduğunun söylendiği, İçişleri Bakanı'nın bu olaya mera anlaşmazlığı nedeniyle olan çarpışma diyerek savsaklama yolunu tuttuğunu, hükümetin bu konuyla alakalı derhal açıklama yapmasını istemektedir.¹⁸⁹ Bu konuyla ilgili İçişleri Bakanı İrfan Özyaydın Meclis'te şu şekilde açıklama yapmıştır:

“...İran, Irak ve Türkiye üçgeni karşısında bulunanlar ile Çukurca ilçesi Güney bölgesinde ve hudutlarımıza yakın Irak hudutları içinde bulunanlar liderlik ve ideolojik yönden kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bu anlaşmazlıklar, hudutlarımız dışında Irak Silahlı Kuvvetleriyle olduğu gibi, kendi aralarında da zaman zaman silahlı çatışma şeklinde oluşmuştur.

Resmi belgelerden elde edilen bilgilere göre; 1975, 1976 ve 1977 yıllarında havadan ve karadan gerek Irak kuvvetleri ve gerekse Irak kuvvetlerine karşı çarpışmaların, kendi aralarında çarpışmalarında hudut tecavüz olayları meydana geldiği bir gerçektir. Bu olaylar 1975 yılında 18'dir. 1976 yılında 22 ve 1977 yılında ise 12'dir

Bu hudut ihlallerinde bazı köy ve jandarma karakollarımız hasar gördüğü gibi, yaralanan erlerimiz ve hayatlarını kaybeden yurttaşlarımız da olmuştur. Her olay sonunda diplomatik girişimlerde bulunulmuştur. Irak Hükümeti yanlışlık olduğu gerekçesi ile özür dilemiştir. 1977 Eylül ayında ise... Burasını dikkatle dinlemenizi, kaçırmamanızı rica edeceğim. 1977 Eylül ayında ise, aralarında görüş farkı ve ayrı liderleri bulunan gruplar Çukurca-Uludere arasında silahlı çatışmaya tutuşmuşlar ve baskın düzenlemişler, yedi kişi de kendi aralarında ölü vermişlerdir.

...8 Mayıs 1978 günü Hakkâri ilinin Şemdinli ilçesi Mezar Geçidi bölgesinden 100 ile 150 kadar Peşmergenin huduttan izinsiz geçtiği ve dağlık bölgeden Batıya doğru hareket halinde olduğu ihbarı alınmıştır. Şemdinli Jandarma birliğimiz ihbarı değerlendirerek derhal bölgede takip

¹⁸⁸Martin Van Bruinessen, (çev. Nevzat Kırac, Bülent Peker, Leyla Keskiner, Halil Turansal, Selda Somuncuoğlu, Levent Kafadar), *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.192

¹⁸⁹Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 38, B 67, 20.06.1978, O 1, s..50-52

ve tespit harekâtına başlamıştır. Bakanlığa verilen raporda bunların tekrar Irak'a geçtikleri bildirilmiş, önlemler artırılmıştır.

...4 Haziran günü bir ihbarı değerlendiren Hakkâri İl Jandarma Alay Komutanlığı birlikleri sınıra yakın bir köy civarında 12 cesedin bulunduğunu tespit etmiştir. Savcılığa yapılan tahkikat sonunda, köy halkının ifadelerine göre, görüş ayrılıkları olan Iraklı hükümet aleyhtarı gruplar arasında 1 Haziran gecesi silahlı çatışma olduğu, çatışma sonunda 5 kişi bir taraftan, 7 kişi diğer taraftan ölü olduğu tespit edilmiştir. Yaralı olan 3 kişi ise bilahare ele geçirilerek haklarında yasal işlem yapılmıştır.”¹⁹⁰

İçişleri Bakanı'nın yaptığı açıklamalara göre, çatışmalar neticesinde hiç bir Türk vatandaşı ölmediği ve yaralanmadığı gibi hiç kimsenin malına zarar gelmemiştir. Değişik yıllarda Türkiye sınırında çatışmaların yaşandığı anlatılmakta, bu çatışmalar sonucunda Türk vatandaşlarının öldüğü ve yaralandığı belirtilmektedir.

1. 2. 2. İran-İrak Savaşı ve Sonrasındaki Gelişmeler

1979 yılında İran'da yönetim değişikliği meydana gelmiş, Humeyni yönetimi ele geçirmiştir. 1975 yılında Şah yönetimi ile Irak hükümeti arasında Şatt-ül Arap Antlaşması imzalanmış ve iki ülke sınırları belirlenmişti. İran'daki rejim değişikliği sonrası Irak bu antlaşmayı tek taraflı olarak iptal etmiş, 8 yıl sürecek bir savaşın başlamasına neden olmuştur. Her iki ülkede Kürtleri taraflarına çekme konusunda çeşitli planlar ortaya koyacaktır.

İrak-İran savaşı devam ederken 1983 yılında, Saddam Hüseyin ile KYB arasında Kürtlere otonomi verme konusunda anlaşmaya varıldı. Anlaşma sonrası diğer ülkelerde bulunan liderler Irak'a geri dönmüştür. 1984 yılında çevresiyle birlikte Erbil'e yerleşen Talabani, Kerkük'ün kendilerine verilmeyeceği, Irak hükümeti tarafından dile getirilmesi üzerine 1985 yılında görüşmelere son vermiştir.

Savaş yıllarında İran, IKDP'yi Irak'a karşı kullanmak için silah ve teçhizat yardımında bulunmuş, Irak ise otonomi sözü ile Celal Talabani'yi (KYB) IKDP'ye karşı kullanmış, ayrıca İKDP'yi de İran'a karşı harekete geçirmiştir. Irak hükümeti, otonomi sözünü yerine getirmeyince KYB Irak'ın yanından ayrılmış 1986 yılında IKDP ile ortak mücadele etme kararı almıştır. Böylelikle KYB, IKDP ve İran, Irak'a karşı ortak hareket etmiştir. 1988 yılında savaşın sona ermesiyle Irak yönetimi bu ihaneti unutmuyup IKDP mensuplarına askeri harekât düzenlemiş, bu harekât yer yer toplu

¹⁹⁰Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 38, B 67, 20.06.1978, O 1, s..52-53

katliamlara dönüşmüştür. Halepçe¹⁹¹ kasabasına kimyasal bombanın atılması ve yaklaşık 8.000 kişinin hayatını kaybetmesi bunlardan biridir. Bu duruma sessiz kalan İran ve Suriye gibi ülkelere karşın, günümüzde Suriyeli mültecileri barındıran Türk Devleti o dönemde de Saddam yönetiminden kaçan Kuzey Iraklıları kabul etmiş, onların Türkiye’de barınmalarını sağlamıştır. 1990 yılındaki körfez krizinde de tarih tekerrür etmiş, Saddam yönetiminden kaçan Kuzey Iraklılar, rotayı yine Türkiye’ye çevirmiştir.

1982 yılında Barzani ile anlaşılan PKK terör örgütü, Kuzey Irak’a yerleşmeye başlamış, burayı eğitim ve lojistik alanı olarak kullanmaya devam etmiştir. Başlangıçta iyi giden PKK IKDP ilişkisi, örgütün bölgede statü kazanmaya başlamasıyla gerginliklere neden olmuştur.

Irak-İran savaşı sonrası Irak hükümeti, tamamıyla IKDP’yi yok etme politikası çerçevesinde PKK terör örgütüyle iyi ilişkiler kurmaya başlamış, örgütün Kuzey Irak’a üs kurmasına yardımcı olmuştur. Özellikle de körfez krizi sonrası örgüt Kuzey Irak’a tamamen yerleşmektedir.

1. 3. Suriye’de Kürtçülük

1921-1946 yılları arasında Fransa, Suriye yönetimine hâkimdi. 1920 yılında Suriye’ye giren Fransız kuvvetleri, 1922’de Milletler Cemiyeti’nin onayını aldı ve Suriye resmen Fransa’nın mandası oldu. 1921 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması sonucu Türkiye-Suriye sınırları oluşturulmuş, 1939 yılında Hatay’ın da Türkiye’ye bağlanması ile bugünkü Türkiye Suriye sınırı çizilmiştir.

Türkiye’den Suriye’ye kaçan bölücü Kürt liderler burada Fransızların desteğiyle teşkilatlanıp tekrar Türkiye’ye döndükleri aşikârdır. Bedirhan kardeşler, Baytar Nuri (Nuri Dersimi), Osman Sabri bunlardan bazılarıdır. Ağrı İsyanlarında önemli rol oynayan ve Suriye’nin başkenti Şam’da kurulan ‘Hoybun Cemiyeti’ de Fransız desteğiyle kurulmuş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.

1946 yılında Fransızların Suriye’yi terk etmesinden sonra burada bulunan Kürtler, birtakım haklar elde etmek için teşkilatlanmaya başlamış, özellikle İran ve Irak Kürtlerinden etkilenerek Suriye KDP (SKDP-Suriye Kürdistan Demokrat Partisini)

¹⁹¹CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu, 19 Mart 2013 tarihinde Halepçe olayının El-Enfal Katliamı olarak TBMM’de tanınması ile alakalı kanun teklifinde bulunmuştur. Bu teklifin gerekçesinde; Baas rejiminin 200 bine yakın Kürt insanını katlettiği, 4500’e yakın köyün yıkıldığı, on binlerce insanın yerinden edildiği, zehirli gaz bombalarını taşıyan sekiz MIG-23 uçağı tarafından Halepçe kasabasına bombardıman düzenlendiği iddia edilmektedir. Bk. <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/2/2-1378.pdf>, Erişim: 7 Mart 2019

isimli örgütü 1957 yılında kurmuşlardı. SKDP, Barzani ve Talabani arasındaki çatışmalardan etkilenip parçalansa da Barzani'ye desteğini devam ettirmiştir.

Suriye yönetimi Kürtlerin teşkilatlanması konusunda İran ve Irak gibi esnek davranmamış, 1960 yılından sonra Suriye'de yaşayan Kürtleri, Türkiye ve Irak'tan koparmak amacıyla kamuoyuna Arap Kemer Projesi olarak yansıyan bir politika izlemiştir. Özellikle Kürtlerin yoğun olarak buldukları Haseki vilayeti civarındaki tüm Kürtlerin kimlikleri ellerinden alınarak toprakları bedel ödmeden kamulaştırılmıştır. Burada yaşayan Kürtler mülteci konumuna düşmüş, bütün hakları ellerinden alınmıştır,¹⁹² diğer taraftan Kürdistan hükümeti kurmaya teşebbüs ettikleri iddia edilen 32 sanığın mahkemesi 3 Aralık 1960 tarihinde Şam'da başlamıştır. İddianamede, sanıkların Suriye'de 'Kürt Demokrat Partisi'¹⁹³ kurduktan sonra bütün üyeleri de bir araya toplamak üzere Kürtçülük faaliyetinde buldukları ileri sürülüyordu. Ayrıntılı araştırma için mahkeme ileri bir tarihe ertelendi,¹⁹⁴ ancak Mahkemenin sonucuyla ilgili herhangi bir belgeye ulaşamadı.

1963 yılında Suriye'de Baas Partisi'nin iktidarı tekeline alması ve özellikle de 1971 yılında Hafız Esad'ın devlet başkanı seçilmesi ile birlikte Arap milliyetçiliği tavan yapmış, Kürtlere yönelik ötekileştirici bir politika izlenmiştir.¹⁹⁵ Kürtlerin yaşadığı bölgenin Araplaştırma politikası çerçevesinde; Türkiye sınırında yaşayan Kürtlerin yerine Araplar yerleştirildi, buralardan tahliye edilen Kürtler başka bölgelere ve Lübnan'a gönderildi. Hafız Esad bu projeden 1976 yılında vazgeçti.¹⁹⁶ 1976 yılına kadarki dönemde Suriye'de Kürtçülük faaliyetlerinin durma noktasına geldiği söylenebilir.

12 Eylül 1980 askeri darbe sonrasında PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan başta olmak üzere birçok örgüt üyesi Suriye'ye ve Suriye kontrolündeki Lübnan topraklarına kaçmıştır. Suriye-Lübnan sınırındaki Beka vadisinde bulunan Helve Kampı'na 1980 yılında yerleşen PKK, 12 yıl boyunca burayı eğitim kampı olarak kullanmıştır. Bu kampın ismi sonradan Mahsum Korkmaz Akademisi olarak değişmiştir. Yıllardır kendi himayesindeki Kürtleri mülteci durumunda yaşatan

¹⁹²Amir Hassanpour, (çev. İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan), *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil 1918-1985*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2005, s.239

¹⁹³Suriye KDP (Suriye Kürdistan Demokrat Partisini) isimli örgütün devamıdır.

¹⁹⁴Kürt Hükümeti Kurmak İsteyen 32 Suriyeli Şam'da Yargılanıyor, *Milliyet*, 4 Aralık 1960, s.1

¹⁹⁵Özkan Gökcan, "Suriye'nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011)," *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2018, s..173-174

¹⁹⁶Amir Hassanpour, a.g.e., s.242

Suriye'nin, diğer yandan PKK ve diğer terör örgütlere sahip çıkması Türkiye düşmanlığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Resim 1. 4. PKK'nın Suriye'de bulunan Mahsum Korkmaz Akademisi

1. 4. Diğer Ülkelerde Kürtçülük

Kürtçülük faaliyetleri XX. yüzyıl başlarında Avrupa'ya taşınmış, özellikle Türkiye'de, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Avrupa'ya giden ünlü Kürt liderler Fransa başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde Kürtçülük faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Kürt Enstitüsü, öğrenci dernekleri ve çeşitli vakıflar aracılığıyla teşkilatlanan bu insanlar, özellikle bölücü örgütlere eleman kazandırılması ve mali destek sağlanması konusunda önemli görevler üstlenmiştir.

Kürt Enstitüleri'nin birisi de 1983 yılının şubat ayında Fransa'da kurulan Paris Kürt Enstitüsü'dür. 2 Mart 1993 tarihinde Fransa Başbakanı tarafından imzalanan kararname ile kamu yararı vakfı haline dönüşmüştür. Enstitünün kurucuları arasında Yılmaz Güney de bulunur.¹⁹⁷ Paris Kürt Enstitüsü'nde, Kürtçe ve Fransızca dil kursları, öğrenci bursları ve çeşitli kültürel aktiviteler adı altında Kürtçülük faaliyetleri sürdürülmekte, kamu yararı vakıf statüsünün oluşturduğu zırh sayesinde rahat hareket edebilme imkanı sağlanmaktadır.

¹⁹⁷<https://www.institutkurde.org/en/info/who-is-the-kurdish-institute-s-1232550990>, Erişim: 11 Mart 2019, Paris Kürt Enstitüsü'nün resmi internet sitesinde, enstitünün kuruluş amacının; Kürtlerin dili, tarihi ve kültürel mirası hakkında bilgi sahibi olmak, Kürt göçmenlerin Avrupa'daki ev sahibi toplumlara entegrasyonuna katkıda bulunmak ve Kürtlerin kültürlerini, ülkelerini ve şimdiki durumlarını kamuoyu tarafından bilinmesini sağlamak olarak belirtilmektedir.

1989 yılında Belçika’da kurulan Brüksel Kürt Enstitüsü, 1996 yılında ABD’de kurulan Washington Kürt Enstitüsü¹⁹⁸ Kürtçülük faaliyetlerinin hız kesmeden devam ettiği yerler arasında gösterilebilir.

Kürdistan İhtilal Kumandanlığı Konseyi Üyesi ve Kürt Milletinin Haklarını Koruma Komitesi Genel Sekreteri İsmet Şerif Vanlı ve Komitenin Sekreteri S. Dezayye, 1965 yılında New York’ta düzenledikleri basın toplantısında, Kürtçülük mücadelesi için Amerika’dan ve Birleşmiş Milletlerden maddi ve manevi yardım talep etmişlerdi.¹⁹⁹ Bu şekilde Irak’taki mücadele dünya gündemine taşınmış olmakla birlikte sivillere yardım adı altında her türlü destek sağlanmış olacaktı.

Geçmişten günümüze Kürtçülük faaliyetlerine sahip çıkan Rusya’da, Kürtlerle ilgili bilimsel çalışmalara başlanmış ve II. Katerina’nın isteği doğrultusunda 1787 yılında ilk Kürtçe sözlük oluşturulmuştur. Bilimler Akademisi bünyesinde 1860 yılında St. Petersburg’da Kürdoloji Enstitüsü kurulmuş,²⁰⁰ bunların başına Casime Celil, Celile Celil, Maksimi Xemo gibi Kürtçü şahıslar getirilmiştir.

Yayımla politikası çerçevesinde, Osmanlı Devleti ve İran’ı engel olarak gören Rusya, her iki devlette de bulunan Kürtlerle işbirliğine girmeye başlamış, bu amaçla onların dillerini ve kültürlerini öğrenme yoluna gitmiş, böylelikle Kürtlerin sempatisini kazanmayı hedeflemiştir. Rus hegemonyası altında Kürt Devleti kurmak Rusya’nın nihai amacı olduğu söylenebilir.²⁰¹

Bununla kalmayan Rusya, başkenti Moskova’da PKK terör örgütünün silahlı cephesi ERNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) tarafından büro oluşturması izin vermiştir. 1988 yılında eski SSCB topraklarındaki Kürtleri birleştirme maksadıyla, merkezi Moskova’da bulunan Yakbun isimli örgüt kurulmuştur.

Diğer taraftan Ermenistan’da Kürtçe olarak gazete, dergi ve kitap çıkmakta, okullarda Kürtçe eğitim görülmektedir.²⁰²1935 yılında Erivan’da gerçekleşen Kürdoloji isimli kongrede; Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Türk tesirini kırmak için, Kürtlerin tarihini yazıp, haritasını çıkartıp, Kürtçe lehçeleri birleştirerek tek Kürt dilini yaratmak

¹⁹⁸Abdülmecit Tuğrul, *Batı’da Kürdoloji Çalışmaları ve Kurumları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.61-69

¹⁹⁹Kürtler Barış Gücü Sevkini İstiyor, *Milliyet*, 17 Nisan 1965, s.4

²⁰⁰A. Mehmet Kocaoğlu, “Rusya’nın Tarihe Düşen Emperyalist Gölgesi,” *Bilig*, Cilt 3, Yıl Güz 1996, s.47

²⁰¹Burcu Özdemir ve Ayna Askeroğlu Arslan, “Rusya’nın Kürdoloji Çalışmaları (1787-1947),” *İnsan & İnsan*, Sayı 17, Yıl 5 Yaz 2018, s.210

²⁰²Hasan Yıldız, *Kürtler Aşiretten Ulusallığa Doğru -Politik Felsefe Açısından Kürt Toplumunun Bir Kritiği*, Fırat Dicle Yayınları, İstanbul, 1991, s.153

gibi konular konuşulmuştur. Erivan'da kurulan Marksist ve Leninist Enstitüler, hala Kürtçülük propagandası yapmaktadırlar. Bedirhanoğulları'nın girişimiyle Fransız akademisyenler tarafından bir Kürtçe alfabe hazırlandığı bilinmektedir. ABD Boston'da çıkan Ermenice Baykar isimli dergide, Rusya'nın Kürt halkına yardım için çalıştığı ve Ermenilerle işbirliği yapıldığı yazılmaktadır.²⁰³

Ermenistan'da Erivan isimli radyonun durmadan Kürtçülük tabanlı yayınlar yapması da Türkiye'ye tarihi düşmanlığın bir göstergesi olarak kendini göstermektedir. PKK terör örgütünün ASALA başta olmak üzere çeşitli Ermeni topluluklarıyla olan ilişkileri bilinmektedir. Örgütün Erivan şehrinde büro açması, Ermenistan'ın çeşitli bölgelerinde eğitim kamplarının bulunması düşmanlığın belirtileridir.

Yunanistan'ın da bu faaliyetlerdeki rolü özellikle PKK örgütünün kurulmasıyla daha da artmaktadır. 10 Nisan 1997 tarihinde Yunanistan Parlamentosunun üyelerinden 110 milletvekilinin imzasıyla, PKK terör örgütü kurucusu Abdullah Öcalan Atina'ya Kürtlerin yasal temsilcisi olarak davet edilmiştir. Bu davet mektubunda Öcalan, Kürdistan özgürlük cephesi lideri olarak nitelenmiş, mektupta Kürtlere zalimlik yapıldığı, kadınlara ve çocuklara karşı suç işlendiği dile getirilmiştir. Öcalan, bu davet mektubuna karşı 21 Nisan 1997 tarihinde, "Sevgili Yunan Milletvekilleri, Dost Yunan Halkı" başlıklı Yunan milletvekillerine mektup göndermiş, şartların uygun olduğu bir zamanda davete karşılık vereceğini belirtmiştir.²⁰⁴ Bunların haricinde PKK'nın Yunanistan'da eğitim kamplarının bulunması, birçok örgüt üyesinin Yunanistan üzerinden Avrupa'ya kaçması ve Öcalan'ın Atina üzerinden Kenya'ya kaçırılması gibi olayların zaman zaman Türkiye ile Yunanistan arasında diplomatik krizlere neden olduğu bilinmektedir.

²⁰³Belma Akçura, *Devletin Kürt Filmi 1925-2009 Kürt Raporları*, New Age Yayınları, İstanbul, 2009, s.92

²⁰⁴Hamdi Atalay, *1978-2002 Yılları Arasında PKK ve Türkiye'de Bölücü Terör Hareketlerindeki Rolü*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, Ekler Bölümü, burada yazar imza atan milletvekillerin isimlerini, imzalarını ve yazılan mektupları orijinal belge olarak ekler bölümüne koymuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1961-1971 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbeyle hükümet devrilmiş, birçok hükümet üyesi tutuklanmış, genellikle düşük rütbeli subaylardan oluşan ve başkanlığını Orgeneral Cemal Gürsel'in yaptığı Milli Birlik Komitesi (MBK) ülke yönetimini devralmıştır.

27 Mayıs Darbesi ile yeni Anayasa hazırlama sürecinde Kurucu Meclis'in oluşturulması gündeme gelecektir. 16 Aralık 1960 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Temsilciler Meclisi Seçimi Kanunu'na göre Kurucu Meclis'e gidecek temsilci sayıları 256 kişiden oluşmakta ve toplumun birçok kesimini kapsayacak şekilde dağılmaktadır.²⁰⁵

Kurucu Meclis tarafından yeni anayasa ve seçim yasaları tamamlanmış, 27 Mayıs 1961 tarihinde kabul edilen anayasa tasarısı, 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunulmuş, yeni anayasa tasarısı % 61,5 evet oyu alarak kabul edilmiştir. Sırada seçimler vardı, genel seçim için 15 Ekim 1961 tarihi kararlaştırıldı. 1961 Anayasası'na göre; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu şeklinde iki meclis uygulaması vardı. Milletvekili sayısı 450, vekillik süresi 4 yıl olacaktı.

Cumhuriyet Senatosu ise üç farklı grup içerisinde 188 üyeden oluşur. Birinci gruptaki üyeleri halk seçer ve 150 üyesi vardır. 15 üyesi olan ikinci gruptaki üyeleri Cumhurbaşkanı seçer. Bu iki grup üyelerinin görev süresi 6 yıldır. Üçüncü grup ise tabii üyelerden oluşur ve görev süreleri ömür boyudur. Üçüncü grup üyeleri kendi içinde iki gruba ayrılır: Milli Birlik Komitesi üyeleri ve eski Cumhurbaşkanı.²⁰⁶

15 Ekim 1961 genel seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Adalet Partisi (AP) katıldı. Seçimlerde; CHP % 36.7, AP % 34.8, CKMP % 14 ve YTP % 13.7 oy aldı. Bu oylar sonucunda CHP 173, AP 158, CKMP 54, YTP 65 milletvekili çıkardı,²⁰⁷ ancak hiçbir parti tek başına iktidar olamadı. Senatoda ise AP 71, CHP 36, YTP 27, CKMP 16 senatöre sahip oldu. 26 Kasım 1961 tarihinde İsmet İnönü başkanlığındaki CHP ile

²⁰⁵T.C. Resmi Gazete, No: 10682, 16 Aralık 1960

²⁰⁶H. Bahadır Eser, Cemal Baltacı ve Mustafa Arslan, "Türk Siyasal Sisteminde 1960 Müdahalesi ve Vesayetin Kurumsallaşması Üzerine Bir Analiz Denemesi," *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25, Yıl Mayıs 2012, s.91

²⁰⁷Seçim sonuçları Yüksek Seçim Kurulunun internet adresinden (<http://www.ysk.gov.tr> Erişim 10.11.2017) alındı.

Ragıp Gümüşpala başkanlığındaki AP koalisyon hükümetini kurdu. Demokrat Parti'nin devamı olan Adalet Parti ve CHP, iki zıt parti koalisyon hükümetini kurmuş oldu.

Siyasi hayatta bu köklü değişimler yaşanırken, bir taraftan da Kürtçülük davaları devam etmektedir. Kürdistan Cumhuriyeti kurmaya teşebbüs ve komünizm propagandası yapma iddiasıyla Bursa Ağır Ceza Mahkemesinde görülen 8 ağanın duruşması 6 Mayıs 1961 tarihinde başlamıştı. İddianamede; Kinyas Kartal ve üç kardeşinin 36 yıl önce Rusya'dan geldikleri, Kinyas Kartal'ın Rus ordusunda binbaşı olarak görev yaptığı, Barzani ile sıkı temasta bulunduğu, 1960 yılının Şubat ayında Diyarbakır'da; 'Önce Kürtçülük propagandası yapılmalı, temel atılınca da esas gayeye yürümelidir.' şeklinde bir konuşma yaptığı ileri sürülmüş, Kinyas Kartal, Abdülbaki Kartal, Hamit Kartal, Bala Kartal, Ebubekir Ertaş, Mahmut Ertaş, Cafer Yağizer, Abdülkerim Karakuş isimli şahısların Kürdistan devleti kurmaya teşebbüs ettikleri iddia edilmiştir.²⁰⁸ Yargılanan bu şahıslar; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan getirilen, Sivas Kabakyazı'daki askeri bir kampta dokuz ay zorunlu misafirliğe tabi tutulmuş olan, "şeyh, ağa, reis" lakaplı yaklaşık 485 kişi arasında bulunuyordu.

1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler açısından diğer anayasalardan farklı uygulamalar getirerek, Cumhuriyet tarihi boyunca en özgürlükçü anayasa olarak nitelenmektedir. Bu özgürlükler ortamında çeşitli partiler, dernekler, kuruluşlar ortaya çıktı. Bu kuruluşların içerisinde örgütlenen ayrılıkçı yapılar faaliyetlerine devam etmektedir. Özellikle Marksist Leninist çerçevesinde yeşeren Kürtçülük filizleri her geçen gün daha da büyümekte, 1960'lı yıllarda Barzani hareketinin Irak'taki faaliyetleri, bu filizlerin büyümesinde doping etkisi yaratmıştır.

1961 yılında kurulan ve sosyalist düşünceleri benimseyen Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve 1965 yılında kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonunun (FKF) içerisinde birçok doğu ve güneydoğu kökenli kişiler mevcut olup Marksist Leninist çizgisinde Kürtçülük faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Türkiye'de yaşayan Iraklı Kürt öğrencilerin desteğiyle 1963 yılında kurulan Türkiye Kürt Öğrenci Derneği (Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti), Barzani hareketinin Türkiye'de illegal olarak 1965 yılında kurduğu Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP), 1967 yılında TİP tarafından organize edilen Doğu Mitingleri ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), ayrılıkçı Kürt siyasal hareketlerinin merkezi konumunda olmuştur.

²⁰⁸Bursa'da 8 Ağanın Duruşması Başladı, Milliyet, 7 Mayıs 1961, s.1 ve 5

2. 1. Türkiye İşçi Partisi (TİP)

27 Mayıs Darbesi sonrasında, basında sol düşüncelerin tartışılabilir olması ve sosyalist kalkınma yolunu öven yazıların ortaya çıkmasıyla yeni bir döneme girilmişti. Sol görüşlü dernek ve siyasi partiler kurulmakta, sosyalizmle alakalı tartışmalar her geçen gün yaygınlaşmaktaydı. Bu çerçevede yayın yapan haftalık “YÖN” isimli dergide yer alan sol görüşlü yazarlar, düzeni eleştirmekteydi. Soldaki bu gelişmeler özellikle cezaevinde bulunan Kürt gençlerini etkilemekteydi. Cezaevinden tahliye olup sol düşünceyi benimseyenler Türkiye İşçi Partisi’ne sempati, muhafazakâr düşünceye sahip olanlar ise Adalet ve Yeni Türkiye Partisi’ne ilgi duymaktaydılar.²⁰⁹

Türkiye İşçi Partisi (TİP) 13 Şubat 1961 tarihinde; Kemal Türkler (Maden-İş Genel Başkanı), Avni Erakalın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı), Şaban Yıldız (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri), İbrahim Güzelce (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Sekreteri), Rıza Kuas (Lastik-İş Genel Başkanı), Kemal Nebioğlu (Oleyis Sendikası Üyesi), Hüseyin Uslubaş (İstanbul Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı), Salih Özkaray (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı), İbrahim Denizcier (Müskirat İşçileri Sendikaları Federasyonu Başkanı), Adnan Arkın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İcra Heyeti Üyesi), Ahmet Muşlu (Türkiye Çikolata Sanayii İşçileri Sendikası), Saffet Göksüzoğlu (İlaç ve Kimya İşçileri Sendikası Başkanı) isimli 12 sendikacı tarafından kurulmuştur.²¹⁰ Genel başkanlığına Avni Erakalın seçilmiş, 1962 yılında Mehmet Ali Aybar genel başkanlığı devralmıştır.

Türkiye İşçi Partisi’nin 12 Mayıs 1963 tarihinde Gaziantep’te yapılan Genel Yönetim Kurulu’nun halka açık toplantısında, partinin Kürt sorununa ilişkin düşünceleri kamuoyuna açıklanmıştır. Mehmet Ali Aybar, o zamanki Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki uygulamaları eleştirip şu konuşmayı yaptı:²¹¹

“Bir büyük meselemiz daha var: Doğu ve Güneydoğu illerimizde daha çok Kürtçe ve Arapça konuşan ve Alevi mezhebinden milyonlarca vatandaşımız yaşıyor. Bunun doğurduğu çetin meselelerle karşı karşıyayız. Ulusal menfaatlerimize en uygun, en insanca çözüm yollarını bulmak, ihmal edilmeyecek bir yurt vazifesidir.

Meselenin birçok yönü var; tarihi yönü var, etnolojik yönü var, hukuki yönü var ve bunların hepsinin üstünde insanlığın ve Türkiye’nin yüksek menfaatlerinin emrettiği yönü var. Bu

²⁰⁹Tarık Ziya Ekinci, *Kürt Siyasal Hareketlerinin Sınıfsal Analizi*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011, s.64

²¹⁰Artun Ünsal, *Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s..80-81

²¹¹Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010, s.17

yurttaşlarımız bugüne kadar, genel olarak devlete vergisini ödemiş, yurt savunmasında kanını akıtmış ve emeğini esirgememiştir. Ama buna karşılık hak ettikleri yurttaşlık nimetlerinden gerektiği kadar yararlandırılmamışlardır. Bu gerçekleri olduğu gibi kabul etmek meselenin yurt yararına çözümü için, yurttaş yararına çözümü için ilk şarttır.

Meseleyi gerçekçi bir gözle ele almak gerekmektedir: Bir kere bu yurttaşlarımıza eşit yurttaş muamelesi yapılmalıdır. Anayasada herkese tanınan hak ve hürriyetler tastamam bu yurttaşlarımıza da tanınmalıdır. Daha doğrusu tanınmış olan bu hak ve hürriyetlerden yararlanmaları sağlanmalıdır. Anayasamız 12. maddesinde yurttaşlar arasında din, dil, ırk, sınıf ve zümre ayırımı gözetilmeyeceğini yazar. Anayasanın bu emri harbi harbine yerine getirilmelidir.

İkincisi Doğu ve Güneydoğu illeri bir mahrumiyet bölgesi olmaktan kurtarılmalıdır. Şimdiye kadar ihmal edildiklerini de göz önünde bulundurarak okulun, fabrikanın, hastanenin, kütüphanenin, tiyatrunun, yolun en çoğu bu illerde açılmalıdır. Memurun en iyisi, en insancılı ve yurtseveri bu illere gönderilmelidir. Ta ki, bu vatandaşlarımız anayurdun öz evlatları olduklarını kalplerinde duysunlar ve iç ve dış düşmanların kışkırtmasına kapılmasınlar. Bu meselenin başka bir çözüm yolu yoktur.”²¹²

7 Kasım 1963 tarihindeki yerel seçimler TİP için önemliydi, ilk kez seçimle tanışmaktaydı. Yalnızca 9 ilçede seçime katılabilen TİP, Belediye Başkanlığı seçiminde % 0.61, Belediye Meclisi seçiminde % 0.75, İl Genel Meclisi seçiminde % 0.40²¹³ oy oranına ulaşabilmiştir.

10 Şubat 1964 tarihinde İzmir’de yapılan I. Kongresinde kabul edilen Türkiye İşçi Partisi programında; “Vatandaşa Neler Getireceğiz?” ana başlığı altında, “Sanayi Madencilik Enerji” başlığında, “Sanayi-Ekonomik Planlama”²¹⁴ alt başlığında kendi deyimiyle “Doğu Sorunu’na” değinilmekte, bu sorunu genel olarak ekonomik olarak geri kalma olarak ele alınmaktadır. Kürtçe ve Arapça konuşanların ayrıma uğradıklarından bahsetmektedir. Sonunda ise Türkiye’nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu, partinin her türlü bölücü ve bölgenciligi reddettiği ifade edilmektedir.²¹⁵ Doğu Sorunu ile başlayan programdaki bu paragraf şu şekildedir:

“Doğu kalkınması. Türkiye İşçi Partisinin memleket kalkınmasını gerçekleştirirken hemen ve titizlikle göreceği hizmetlerden birisi olacaktır. Bugün doğu ve güneydoğu illerimiz büyük vatandaş ve memur kitleleri gözünde bir mahrumiyet bölgesidir. Kamu hizmetleri bu bölgede yok denecek kadar azdır. Bölgenin ekonomik geriliğine paralel olarak buradaki vatandaşlar sosyal

²¹²Sosyal Adalet Dergisi, Sayı 9, 14 Mayıs 1963, s. 9, Aktaran: Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, a.g.e., s..17-18

²¹³Örsan Ö. Akbulut, “Ulusal Siyaset-Yerel Siyaset İlişkisi Bağlamında 1963 Seçimleri,” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, Ekim 2001, s.54

²¹⁴Türkiye İşçi Partisi Programı, TBMM Kütüphanesi, Ers Matbaacılık, İstanbul, 1964, s.110

²¹⁵Türkiye İşçi Partisi Programı, a.g.e., s..110-111

ve kültürel bakımdan geri durumdadırlar. Üstelik bu vatandaşlarımızdan kürtçe ve arapça konuşanlar veya alevi mezhebinden olanlar bu durumları sebebiyle ayırma uğramaktadırlar. Bunun doğurduğu çetin meselelerle karşı karşıyayız. Ulusal menfaatlerimize en uygun, en insanca çözüm yollarını bulmak ihmal edilmeyecek bir yurt vazifesidir.

Bu yurttaşlarımız bugüne kadar genel olarak devlete vergisini ödemiş, yurt savunmasında kanını akıtmış ve emeğini esirgememiştir. Buna karşılık hak ettikleri yurttaşlık nimetlerinden tam olarak yararlandırılmamışlardır. Bu gerçekleri olduğu gibi kabul etmek meselenin yurt yararına ve yurttaş yararına çözümü için ilk şarttır.

Meseleyi bu gerçekçi yoldan ele alan Türkiye İşçi Partisi bu yurttaşlarımıza tam bir yurttaş muamelesi yapacaktır. Anayasa'da tanınan hak ve hürriyetlerden bu yurttaşlarımızın da yararlanmaları sağlanacaktır. Anayasa'mızın 12. maddesinde yurttaşlar arasında din, dil, ırk, sınıf ve zümre ayırımı gözetilmeyeceği yazılıdır; Anayasa'mızın bu emri harfi harfine yerine getirilecektir.

Türkiye İşçi Partisi Doğu ve Güneydoğu illerimizi bir mahrumiyet bölgesi olmaktan kurtaracaktır. Şimdiye kadar ihmal edildikleri de göz önünde bulundurularak ilk ağızda okulun, fabrikanın, hastahanenin, kütüphanenin, tiyatrunun, yolun çoğu bu illerde açılacaktır.

Türkiye İşçi Partisi Anayasanın 3. maddesinde belirtildiği gibi Türkiye'nin, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğunu ifade eder ve her türlü bölücülüğü ve bölgeciliği kesinlikle reddeder.²¹⁶

Gerek 12 Mayıs 1963 tarihinde Gaziantep'teki Genel Yönetim Kurulu'nun halka açık toplantısında yapılan konuşmalar gerekse de 10 Şubat 1964 tarihinde İzmir'de yapılan I. Kongrede Türkiye İşçi Partisi'nin kabul edilen programı incelendiğinde; genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığı fikri ön plana çıkmakta, Kürtçülük fikirleri sönük kalmaktadır.

10 Ekim 1965 tarihindeki genel seçimlerde TİP, Türkiye genelinde 276.101 oy (% 3) alıp 15 milletvekili çıkardı. Bunlar; Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Sadun Aren (İstanbul), Behice Boran (Şanlıurfa), Şaban Erik (Malatya), Tarık Ziya Ekinci (Diyarbakır), Rıza Kuas (Ankara), Yahya Kanbolat (Hatay), Cemal Hakkı Selek (İzmir), Yunus Koçak (Konya), Adil Kuntel (Kars), Muzaffer Karan (Denizli), Ali Karıcı (Adana), Kemal Nebioğlu (Tekirdağ), Yusuf Ziya Bahadınlı (Yozgat) ve seçimlere bağımsız olarak katılıp sonradan partiye katılan Çetin Altan'dır. (İstanbul)²¹⁷ 5 Ekim 1966 tarihinde yapılan Kısmi Senato seçiminde partiden Fatma Hikmet İşmen

²¹⁶Türkiye İşçi Partisi Programı, a.g.e., s..110-111

²¹⁷Hasan Aksakal, "Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi," *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20, Aralık 2009, s.92

senatör seçilmiş olup, TİP senatoda da temsil edilme hakkına sahip olmuştur.²¹⁸ Böylece Kürtçülük fikrini benimsemiş bir takım kişilere TİP vasıtasıyla Meclis'e girme ve fikirlerini rahatça ifade edebilme yolu açılmış oldu. Kimi TİP üyesi vekiller ise sosyalist düşüncelerini konuşmalarında yansıtmaktaydı.

Kimi TİP üyesi şahıslar da Yeni Akış isimli dergi vasıtasıyla Kürtçülük propagandasını kısa süre sürdürebildi. 1966 yılında Ankara'da yayımlanan bu dergi, Kürt kökenli vatandaşlardan gelen okuyucu mektuplarına yer vermekte, ayrıca az miktarda Kürtçe yazı ve şiirler de yayınlanmaktaydı. Derginin sahibi, yöneticisi, sorumlusu hatta yazarı TİP MYK üyesi Mehmet Ali Aslan'dı. Derginin diğer bir yazarı TİP Tunceli il başkanı Kemal Burkay'dır. Toplamda 4 sayı çıkarabilen dergi, ilk sayısını Ağustos 1966 tarihinde yayınlamıştır. Mehmet Ali Aslan ve Kemal Burkay'ın tutuklanmalarıyla dergi kapanmıştır.²¹⁹

TBMM'de 27 Haziran 1967 tarihinde, İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Planı'na, 16.10.1962 tarihli ve 77 sayılı Kanunun 1. maddesine göre sunulan Başbakanlık Tezkeresi, Kalkınma Planı ile Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen değiştirgelere dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Plan Karma Komisyonu raporu üzerine TİP adına konuşma yapan Yozgat Milletvekili Yusuf Ziya Bahadınlı; İkinci 5 Yıllık Kalkınma Planında toprak reformunun olmamasının sakıncaları, aracı tüccarların ortadan kaldırılması, tarımsal kredinin dengesiz dağılımı ve tefecilik sisteminin oluşması, köylerden şehirlere göçün her geçen gün artması ve sonucunda işsizliğin artması, köy okullarında okuyan çocukların imkânlarının azlığı, eğitim sistemindeki yanlışlıklar, orman köylülerinin sorunları, sağlık hizmetlerinin ülkedeki dağılımının dengesiz oluşu vb. konulara temas eden konuşmalar yaptı. Konuşmasının bir yerinde de Doğu illerinin sağlık hizmetleri konusunda Batı illerine göre geri olduğundan²²⁰ bahsetmekle beraber, Kürtçülük propagandası yapılan herhangi bir konuşmasına rastlanılmamaktadır.

TBMM'de 27 Haziran 1967 tarihinde, İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Planı konusunda TİP adına konuşma yapan diğer TİP Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci ise; Doğu ve Güneydoğu illerini geri kalmış bölge olarak nitelendirerek, ona göre gelişmesi için tedbirler alınmasını, çünkü karlılık verimlilik esasına dayanan özel

²¹⁸Halit Çelenk, *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi Yaşadıklarım*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003, s.65

²¹⁹Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, a.g.e., s.32

²²⁰Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 19, B 126, 27.06.1967, O 3, s..387-393

sektör yatırımcılarının Doğu'ya yatırım yapmadığı, Doğu'da yapılan kamu yatırımlarının gerçekleşme oranının çok az olduğu, ağalık ve şeyhlik ilişkilerinin toplumsal gelişmeyi engellediği bu yüzden acil olarak toprak reformunun gerçekleşmesi gerektiği gibi hususlara dikkat çekip, *Ötüken Dergisi*'nin²²¹ Nisan 1967 sayısını eleştirmişti.²²² Tarık Ziya Ekinci'nin konuşmalarının neredeyse tamamı Doğu ve Güneydoğu illerinin geri kaldığı ile alakalıdır. Bu durumda payı olduğunu düşündüğü hükümet politikalarını eleştirmekte, onlara siyasi önerilerde bulunmaktadır.

TBMM'de 15 Mayıs 1969 tarihinde, İzmir Milletvekili Şükrü Akkan, İzmir Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi Üyesi Beliş Beler ve 227 arkadaşının Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu üzerine TİP adına konuşma yapan Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci; 27 Mayıs Darbesi'ni, 27 Mayıs Devrimi olarak nitelermekte, fikirlerin zaman içerisinde ayrı tepkilere maruz kaldığı ve fikirleri yüzünden mahkûm edilmiş binlerce vatandaşın olduğu, 27 Mayıs Devrimi'nin mahkûm ettiği belli bir kısmın siyasi haklarının iade edilmesi için yapılmak istenen bu değişikliğin memlekete huzur getirmeyeceğini²²³ belirterek, konuyu Kürtçülük yapanların yargılanmasına getirmekte ve Ekinci konuşmasına şu şekilde devam etmektedir:

“Muhterem arkadaşlarım, ırkçı faşist bir görüşle, memlekette ırk esası üzerine ayırım yapan bir mülâhaza ile, memleketin Doğusunda yaşayan bazı vatandaşlarımızı, sırf orada dünyaya gelmiş olmaktan dolayı tecrim ederek, bunları tıpkı Roma'da arslanların ağzına atılan gladyatörler gibi, siyasi amaçlar uğruna kullanıldıklarına dair vakıalar vardır. Yapılan tertipler neticesinde 54 Doğulu genç-yani Kürt asıllı olmaktan dolayı tecrim edilen 54 Doğulu genç-mahkûm edilmiştir ve bunlar bugün hem amme haklarından, hem de siyasi haklarından yoksun bulunmaktadır.

Bu gençler rasgele seçilmemişlerdir. Evvelâ devrin İçişleri Bakanına «Dış politikada argüman sağlamak ve memlekette Hükümeti daha güçlü hale getirmek, vatandaşın dikkatlerini ekonomik alandan başka yöne tevcih edebilmek için, Türkiye'de bir Kürtçülük hareketinin var olduğunu söylemek ve birkaç kişiyi yakalayıp bunları mahkûm etmenin yollarını bulmak lâzımdır.» diye rapor verilir, bu rapor üzerine harekete geçilir ve Doğunun Kars, Erzurum, Ağrı, Van, Bingöl, Muş, Maraş, Malatya, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Hatay, Tunceli, Siirt ve Urfa illerinden olmak üzere, her bir ilden bir veya iki kişi olarak 54 tane genç yakalanır. Bu 54 genç ya üniversiteyi bitirmek üzeredir, ya üniversiteyi yeni bitirmiştir veyahut üniversiteyi bitirmiş staj

²²¹Nihal Atsız, Türk topraklarında yaşayan herkesin Türk olmadığı, çingenelerin de Türkiye'de yaşadığını, Türk milletinin çingeneleri aşağı gördüğü, Kürtlerin Türk olmayıp İranlı olduğu ve dillerinin ilkel bir Farsça olduğu gibi iddialarda bulunmuştur, bk. H. Nihal Atsız, “Konuşmalar I,” *Ötüken*, Sayı 40, 1967

²²²Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 19, B 126, 27.06.1967, O 3, s..393-402

²²³Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 36, B 94, 15.05.1969, O 1, s..512-516

yapmak üzeredir. Derhal bunlar toparlanır ve o zaman Harbiyede 1,5 yıl kadar tutulduktan sonra bir kısmı bırakılır, bir kısmı mahkûm edilir, sonra tekrar muhakemeleri devam ettirilir ve hepsi mahkûm edilir.

Şimdi arkadaşlarım, Doğu'nun birçok illerinde, kasabalarda ve köylerde vatandaşlar kendi aralarında sohbet ederken, bu haksız muameleyi, bu kanunsuz, usulsüz muameleyi, bu tertibi takbih etmekte ve Doğu'ya ayrı bir muamele yapılmış olduğu görüşünden hareket ederek, yapılmış olan tatbikatın «İrkçı ve faşist bir tatbikat olduğunu» söylemektedirler.

Şimdi, 54 gencimiz siyasi haklarından yoksun bir durumda bulunurken, amme haklarından yoksun, perişan bir vaziyetteyken bu memlekette mahdud, birkaç eski Demokrat Parti yöneticisinin siyasi haklarının iade edilmesi suretiyle memlekette huzurun teessüs edebileceğini söylemek gerçekçi değildir, makbul değildir, doğru değildir. 54 üniversite mezunu gencin çektiği ıstırapı görmemek ve bunları sefaletin kucağına terkederek, ırkçı bir açıdan, faşist bir açıdan bu gençleri günahsız olarak, aleyhlerine tek bir delil yokken, o zamanın sistemi içinde yapılan baskılarla mahkûm etmek ve ettirmek karşısında fevran etmemek, «bu memlekette huzur arıyan kişiyim,» diyenlerin her halde yapacağı şey olmamalıdır, arkadaşlarım.

Muhterem arkadaşlarım, esef verici bir şeydir ki, bu muameleye maruz kalan genç yurttaşlarımızın burada çeşitli partiler içinde yakın akrabaları vardır ve bunlar da bugüne kadar bir tabu olarak tutulan bu mesele üzerine eğilmek cesaretini gösterememişlerdir. Meselâ, Adalet Partili Sayın Talât Asal arkadaşımız...»²²⁴

TBMM'de 27 Temmuz 1970 tarihinde, İstanbul TİP Milletvekili Mehmet Ali Aybar, bazı Doğu illerinde yürütülen askeri nitelikli komando harekâtının Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla Başbakan hakkında gensoru açılmasına dair bir önerge verir. Mehmet Ali Aybar bu önergesinde; Diyarbakır, Bitlis, Van, Siirt, Muş ve Hakkâri illerinde Komando Harekâtı yürütüldüğünü, harekâtın Silvan ve Bismil'de başlatıldığını, arama kararı gösterilmeksizin ev ev arama yapıldığını, erkekleri özel bir mahalde topladıklarını, bayanları karakola sevk ettiklerini, bu aramanın 17 saat sürdüğünü, vatandaşa maddi ve manevi işkence yapıldığını, evlerde silah bulunmazsa erkeklerden sakladıkları silahları çıkarmaları istendiğini, silah yok cevabını alırlarsa erkeklerin çırılçıplak soyulup falakaya çekildiğini, sopayla dövüldüğünü, dipçikle en nazik yerlerine vurulduğunu, hatta bazı köylerde kadınların da soyulduğunu, bu olayların kamuoyundan gizlendiğini, bununla doğulu vatandaşlara gözdağı verilmek istendiği, doğulu vatandaşlara, anadillerinden dolayı ve doğulu olmalarından ötürü de ayrıca eza edildiğini, hakaret edildiğini iddia etmektedir. Aybar devamla; Cumhuriyet kurulduğundan beri Doğu ve Güney Doğu illerinde yaşayan vatandaşlara ikinci üçüncü

²²⁴Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 36, B 94, 15.05.1969, O 1, s.516

sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını, anadilleri Kürtçe olduğundan fark gözetildiğini, uygulanan bu politikanın Doğulu vatandaşları öz vatanlarına düşman edebileceğini²²⁵ beyan etmekte bu sebeplerden dolayı Başbakan Demirel hakkında gensoru açılmasını istemektedir. Mehmet Ali Aybar'ın önergesinin gündeme alınması kabul edilmemiştir.²²⁶

Komando Harekâtı olarak tabir edilen arama-tarama ve asayiş sağlama olayı sonucunda; 1590 adet ateşli silah, 185 adet şiş, kama vb. kesici alet ele geçirilmiş, 4965 kişi kanun kaçağı olarak yakalanmıştır.²²⁷ 4 Nisan 1970 tarihinde başlayıp, Diyarbakır, Bitlis, Van, Siirt, Muş ve Hakkâri illerinde yapılan bu operasyonların o zamanın şartlarında gerekli olup olmadığı, Aybar'ın bahsettiği iddiaların doğru olup olmadığı araştırılması gereken ayrı bir konu olmakla beraber, ele geçirilen malzemelerin ve yakalanan şahısların çokluğu oldukça dikkat çekicidir. Devletin birinci görevi vatandaşının güvenliğini sağlamaktır, bunu yapmak için de yasal sınırlar içerisinde her türlü tedbiri alır. Bölgede bu kadar ateşli silahın ve kanun kaçağının bulunması devlet güvenliği açısından sakıncalıdır.

TİP'in kuruluşundan beri çeşitli kongrelerde ve toplantılarda gündeme gelen ayrılıkçı fikirleri, 29-31 Ekim 1970 tarihinde Ankara'da yapılan TİP 4. Kongresinde açıkça dile getirilmesi ve bu kongrede alınan kararları TİP'in kapatılma gerekçelerinden önemli bir bölümünü teşkil edecektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve orada yaşayan vatandaşlar için TİP 4. Kongresinde özetle şu kararlar alınmıştır:

“Türkiye'nin Doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkı üzerinde, baştan beri, hâkim sınıfların faşist iktidarlarının, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen baskı, terör ve asimilasyon politikasını uyguladıklarını,

Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerinin oranla, geri kalmış olmasının temel nedenlerinin birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hâkim sınıf iktidarlarının, güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu,

Bu nedenle, (Doğu sorununu) bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hâkim sınıf iktidarlarının şoven milliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını,

²²⁵Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 8, B 134, 27.07.1970, O 1, s..662-670

²²⁶Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 8, B 134, 27.07.1970, O 1, s.684

²²⁷Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 8, B 134, 27.07.1970, O 1, s..667-668

Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün antidemokratik, faşist, baskıcı şoven milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu,

Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve gerçekleştirme mücadelesi ile, işçi sınıfının ve onun öncü örgütü partimizin öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek bir devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistlerin parti içinde omuz omuza çalışmaları gerektiğini,

Kürt halkına karşı uygulanan ırkçı-milliyetçi şoven-burjuva ideolojisinin, partililer, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin ve gelişmesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu,

Partinin, Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilân eder.”²²⁸

Türkiye İşçi Partisi’nin, özellikle bu kararlar sonrasında 20 Temmuz 1971 tarihinde, Anayasa’nın 57. maddesi ve Siyasi Partiler Kanunu’nun 89. maddesi ile 111. maddesinin iki sayılı bendi uyarınca Anayasa Mahkemesi’nin 1971/3 Esas ve 1971/3 Karar Sayısı ile temelli kapatılmasına karar verilmiştir.²²⁹

1975 yılında Behice Boran başkanlığında yeniden kurulan TİP’in Program ve Parti Tüzüğü’nde, Kürt kelimesi geçmemekte, Doğu ve Güneydoğu ibareleri kullanılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu kelimelerinin geçtiği yerler de çok azdır. “Türkiye Emperyalizm Aşamasındaki Kapitalizmin İlişkiler Ağı İçindedir” başlığı altında Türkiye’nin kapitalizm öncesi bir aşamada olmadığı, bu aşamanın kalıntıları özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’nde sürmekle birlikte, oralarda da kapitalistleşmenin başladığını ve geliştiğini²³⁰ belirtmektedir. Aynı şekilde “İşçi Sınıfı ve Diğer Emekçi Sınıflar” başlığı ve “Tarım İşçileri” alt başlığı altında; tarım işçileri ile kentsel işçiler arasındaki farkı anlatmakta, özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’ndeki elçilik sisteminden²³¹ bahsetmektedir.

²²⁸Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, s.111-112

²²⁹Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, a.g.d., s.131

²³⁰Türkiye İşçi Partisi Programı ve Tüzüğü, TBMM Kütüphanesi, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1975, s.6

²³¹Türkiye İşçi Partisi Programı ve Tüzüğü, a.g.e., s.27, bu program ve tüzükte, tarımda kapitalist işletmeciliğin emek gücü talebine karşı, köylü emek gücünün sunulmuş biçimi elçilik olarak ortaya çıktığını, bu durumda elçi denilen kişi, tüm köy adına iş sözleşmesi yaptığı, çalışma koşullarını ve ücretleri saptadığı ve bundan kendisine büyük pay çıkardığı, şimdiden elçiliğin yerini sendikaların alması hareketinin başladığı belirtilmektedir.

Yeni TİP'in Birinci Kongresinde; Politik Özgürlüklere İlişkin bölümündeki 7. madde ve "Partinin Özgün Görevlerine" ilişkin bölümündeki 7. maddenin üçüncü bölümünde de Doğu ve Güneydoğu ibareleri geçmektedir.²³² Bu madde şu şekildedir:

"Anayasanın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti'ni 'milliyetçi' değil 'milli' bir devlet olarak tanımlamaktadır. Burjuva iktidarlarının şoven milliyetçi bir politika güderek burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin egemenliğini ve çıkarlarını korumak, bozuk düzenin sürekliliğini sağlamak amacıyla Doğu ve Güneydoğu illerinde uygulayageldikleri ayrımcı ve baskıcı, ırkçı şoven uygulamalara, kışkırtmalara ve saldırılara son verilmelidir."²³³

Yeni TİP'in İkinci Kongresinde de Kürt kelimesi geçmemekte, Doğu ve Güneydoğu ibareleri kullanılmaktadır. Bu madde şu şekildedir:

"Politik demokratikleşme sorununun, baskı ve kısıtlamaların daha ağır olduğu, etnik ayrıma dayanan eşitsizliğin sürdürüldüğü, son zamanlarda kışkırtma ve tertiplerin yoğunlaştırıldığı Doğu ve Güneydoğu bölgesi için, daha da ivedi bir sorun olduğu görüşündedir. Doğu ve Güneydoğu bölgesinin bir sömürge olmadığını, bu bölgenin özgün çelişki ve sorunlarının, Türkiye'nin bütününün çelişki ve sorunlarıyla birlikte, ancak işçi sınıfı iktidarında, sosyalist düzende tam ve nihai olarak çözüleceğine olan inancını belirtir..."²³⁴

Yeni TİP'in kurulduğu 1975 yılından kapatıldığı 1980 yılına kadar Türkiye'de dört seçim gerçekleşti. TİP, Seçim Yasası'nın siyasi partilerin örgütlenmesi konusundaki şartını yerine getiremediğinden 1975 yılındaki seçimlere katılamadı.²³⁵ 5 Haziran 1977 tarihindeki Genel Seçimlerde TİP, Türkiye genelinden 20 565 (% 0.14) oy²³⁶ aldığından, Meclise milletvekili gönderemedi. 11 Aralık 1977 yerel seçimlerinde ve 1979 yılındaki milletvekili ara seçimlerinde Türkiye genelinde % 1'in altında kalan TİP, yine istediği sonucu alamadı.

12 Eylül askeri darbesi sonrası diğer partiler gibi TİP de kapatıldı. 16 Ekim 1981 tarihinde, Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun ile 12 Eylül 1980 tarihine kadar kurulmuş olan ve faaliyetleri Milli Güvenlik Konseyinin 7 Numaralı Bildirisi ile yasaklanmış bulunan tüm siyasi partiler ve diğer isimlerle kurulan her türlü yardımcı kuruluş ve yan organları ile birlikte feshedilmiştir.²³⁷

²³²Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, a.g.e., s..109

²³³Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, a.g.e., s..109-110

²³⁴Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, a.g.e., s.110

²³⁵Göze Çakır, *Türkiye'de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, s.68

²³⁶T.C. Resmi Gazete, No: 15971, 19 Haziran 1977

²³⁷Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 4, B 75, 16.10.1981, O 1, s..417-418

2. 2. Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti (23'ler Olayı)

1959 yılında İstanbul'da çeşitli üniversitelerde okuyan Irak ve İran vatandaşı Kürt öğrenciler, Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti'nin (AKTC) bir kolunu Türkiye'de kurmak amacıyla harekete geçmişti. Gizlilik içinde çalışmalarını yürüten bu kişiler, İstanbul'da Türkiye Kürt Talebe Cemiyetini (TKTC) kurarak, cemiyetin başkanlığına İbrahim Mamhıdır'ı, getirirler. Bir süre sonra İbrahim Mamhıdır başkanlığı bırakmış, yerine Cemal Alemdar seçilmiştir.²³⁸ Her ne kadar faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürütseler de devletin ilgili kurumları tarafından izleniyorlardı. Nitekim 4 Haziran 1963 tarihinde bu yapılanmadan dolayı 13 kişi, daha sonra ise 10 kişinin daha gözaltına alınmasıyla bu sayı 23'e yükseldi. Bundan dolayı bu gözaltılara '23'ler Olayı' denilmektedir. 23 kişinin gözaltına alınmasına ilişkin dönemin İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, 28 Haziran 1963 tarihinde basın toplantısı yapmış, bu olayla alakalı haberler 29 Haziran 1963 tarihinde gazetelerde yer almıştı.

Mesela, Cumhuriyet gazetesi "Topraklarımızda bir Kürt devleti kurmak isteyen 13 kişi yakalandı." başlıklı haberinde; kökü dışarıda ve çoğunluğu komünist Kürtçü olan kişilerin Türkiye'de bölücü faaliyetlerinin iç ve dış çalışmalarının Türk Siyasi Polisi'nin uzun süren takibiyle ortaya çıkarıldığını yazmakta, haberin devamında İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın açıklamalarına yer verilmekteydi. Bu açıklamaya göre; Milli Emniyet (MİT'in eski ismi) tarafından takip edilen, dıştan gelen emirlerle bölücü, ırki faaliyetlere girişen, hatta yayınları Meclis'e kadar uzanan bir zümrenin var olduğu, bu kişilerin yurdumuzun Doğu bölgesini hedef aldığı, kökü dışarıda olan bu faaliyetlerin yakından izlendiği, Türkmen, Özbek ve diğer kollar ne ise Kürt denilen Türklerin de aynı durumda oldukları, bazı devletlerin Türkiye'yi bölmek için fırsat kolladığı, mahkemeleri henüz tamamlanmamış 49 kişinin (49'lar Olayı) faaliyetlerine halen devam ettiği, bunlardan İstanbul'da bulunan ve izlenmekte olan Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür isimli şahısların evlerinde ve iş yerlerinde 4 Haziran 1963 tarihinde yapılan aramada çok sayıda doküman ele geçirildiği söylenmekteydi.²³⁹

İçişleri Bakanı'nın devam eden açıklamalarında şüphelilerin isimleri tek tek verilerek, ev ve iş yeri aramalarında ele geçirilen malzemeler belirtilmektedir:

²³⁸Hıdır Göktaş, *Kürtler-II Mehabad'dan 12 Eylül'e*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991, s.71

²³⁹Topraklarımızda Bir Kürt Devleti Kurmak İsteyen 13 Kişi Yakalandı, Cumhuriyet, 29 Haziran 1963, s.1

“Milliyetçi Kürtçülerden olan Reya-Rast dergisi sahibi Avukat **Ziya Şeref Hanoğlu**’nun dışla irtibatı tespit edilmiş ve gerek evinde gerekse yazıhanesinde Kürtçülük faaliyetlerine ait 52 vesika, Reya-Rast dergisinin bideyette Kürdistan adıyla çıkarılma hazırlığına ait vesikalar, birçok yerlerden gelen ve mahiyeti suç olan mektuplar, 70 sahifelik Lisani Kürdü adlı Kürtçe gramer, Kürt alfabesi, dışla münasebetlerine ait mektup, kullanılan adresler ve dıştan kendisine gönderilen Kürtçülükle ilgili yayınlar ele geçirilmiştir.

Sait Elçi: Milliyetçi Kürtçüdür. İstanbul’da serbest muhasebecilik yapmaktadır. Dışla irtibatı görülmüştür. Aramada Kürtçülük faaliyetine ait 10 vesika ve bu meyanda Kürtçü lügat ele geçirilmiştir.

Musa Anter: Komünist kürtçüdür. Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Faal eleman olup dışla irtibatı vardır. Aramada, kürtçülük ve komünizm faaliyetlerine ait 17 vesika, bu arada Kürtlerin Türkiye, Irak ve İran’ın resmi hudutlarını hiçbir zaman tanımadıklarına dair yayınlanmak üzere hazırladığı, tahrik edici, aykırı yazılar bulunmuştur.

Medet Serhat: Hukuk Fakültesinde talebe olup komünist kürtçüdür. Kürtçe-Türkçe olarak çıkan ve toplattırılan Deng dergisinin Yazı İşleri Müdürlüğünü yapmış, tevkif edilmiştir. Aramada, kürtçülük faaliyetlerine ve temaslarına ait vesikalar bulunmuştur.

Yaşar Kaya: Komünist kürtçü olup Kürtler arasında Fidel Castro olarak anılmaktadır. Deng dergisinin Yazı İşleri Müdürüdür. Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Tevkif edilmiştir. Aramada Talat Aydemirin 22 Şubat hadiseleri hakkındaki teksirinden bir suret ile muhtelif faaliyetlerine ait 24 vesika bulunmuştur.

Doğan Kılıç: Milliyetçi Kürtçü olup Roja-Newe adlı Türkçe-Kürtçe gazetenin sahibidir. Avrupa ve Ortadoğu ile irtibatlıdır. Türkiye’de gizli bir Kürt teşkilatı kurmak için faaliyet göstermiştir. Aramada 23 vesika ile planlar bulunmuştur.

Edip Karahan: Komünist Kürtçüdür. Dicle-Fırat gazetesinin sahibidir. Yabancılarla irtibatı vardır. 14 vesika bulunmuştur.

Enver Aytekir: Komünist Kürtçüdür. Sosyal Adalet dergisi idare müdürü ve Türkiye İşçi Partisi üyesidir. Aramada, Kürtler ve Iraktaki ihtilal başlıklı bir teksirin notları, “Kürt milliyetçiliği”, “Bugünkü merkez: Irak”, “Çiğnene haklar”, “Kürt-Sovyet yakınlığı”, “Sadabat ve Bağdat Pakı”, “Halk harekâtı”, “Kürt gazetelerinin sesi”, “Milli lider Molla Mustafa Barzani”, “Kürt mücadelesi”, “Irak İhtilali Kürtleri uyandırdı”, “Bugünkü Irak İhtilali ve diğer Kürtler” başlıklı neşriyat ele geçirilmiştir. Ayrıca komünizme ait neşriyat ve resimler de bulunmuştur.

Ali Anagür: Tunceli Kültür Derneği Başkanı olup dışla irtibatı vardır. Kürt liderlerinden Baytar Nuri Dersimi ile muhaberesine ait vesikalar, şiirler.

İbrahim Mahmud: Irak tabiiyetinde olan Kürtçü. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 5 inci sınıfında öğrencidir. Dıştaki Kürtçülük teşekküllerinin Türkiye’deki temsilcilerinden birisidir. Aramada, 10 vesika, komünist kürtçü Kemal Fuat Başkanlığındaki Avrupa Kürt Talebe

Cemiyetinin İstanbul'daki gizli Kürt Talebe Cemiyetine gönderdiği talimat yazısı Berlin'den gönderilen bir diğer talimat vesikası bulunmuştur.

Gazi Dizey: Komünist Kürtçüdür. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde öğrencidir. Dıştaki Kürt teşekküllerinin Türkiye'deki irtibatçısıdır. Aramada 10 vesika ile birlikte Barzaninin dünyaya hitabı (Nidaül alem), Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin tebliği, Irak Kürt talebelerinin konferansında alınan kararlar, Kürt milletine beyanname, Avrupa Kürt Talebe Cemiyetinin iç tüzüğü, Kürt halkının haklarını koruma komitesinin beyannameşi ele geçirilmiştir.

Abdülsettar Hemavandi: Milliyetçi Kürttü Irak asıllı Ürdün pasaportlu, gazeteci, Irak Gizli Hür Gençlik Teşkilatı Yayın ve Propaganda Komitesi Başkanı olup Türkiye'ye girerken yakalanmıştır. Üzerinde iki pasaport bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'de bir gizli Kürt Teşkilatı kurulması ile ilgili faaliyet ve temaslarını gösterir vesikalar, Gizli teşkilatın planı, çalışma tarzı, metodlarına ait şemalar, yabancı devletlerle işbirliğini gösterir birçok vesika da bulunarak müsadere edilmiştir.

Türk siyasi polisi, bu vesikalarla birlikte sanıkları hemen adliyeye sevk etmiş ve hepsi tevkif olunarak cezaevlerine gönderilmiştir.²⁴⁰

Akşam Gazetesi'nin "12 komünist Kürt tevkif edildi." başlıklı haberinde yine İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın açıklamalarına yer verilmektedir. İçişleri Bakanı'nın açıklamalarına göre sanıkların faaliyetleri üç kısma ayrılmaktadır: Birincisi; duruşmaları halen devam eden 49'ların 1959 tarihinden sonra da faaliyetlerine devam ettiği, bunların Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür olduğudur. İkincisi; 15 Mayıs 1963 tarihinde güney sınırından Türkiye'ye giren Irak asıllı gazeteci Abdülsettar Hemavandi'nin Türkiye'ye girdikten sonra 49'lar Grubu ile temasa geçerek, bunlarla gizli bir Kürtçülük teşkilatı kurmak için planlar hazırlamasıdır. Üçüncüsü; aslen Iraklı olup Türkiye'ye okumak için gönderilen İbrahim Mahmidir ile Gazi Dizey isimli şahısların Avrupa'daki Kürt teşekkülleriyle Türkiye arasında irtibatı sağlamasıdır.²⁴¹

Abdülsettar Hemavandi, İbrahim Mahmidir, Gazi Dizey, Ziya Şeref Hanoğlu, Musa Anter, Doğan Kılıç Şihhasenanlı, Sait Elçi, Medet Serhat, Edip Karahan, Enver Aytekin, Ali Anagür, Hasan Buluş, Nejat Remzi, Fuat Derviş, Talat Şerif Muhtar, Sait Abdurrahman, Cemal Alemdar, Firuz Falahat, Yaşar Kaya, Ergun Kuyumcu, Kemal Bingöllü, Mehmet Bilgin, Fettullah Kakioğlu isimli sanıklar Genelkurmay Askeri Mahkemesince yargılanmışlardır. 7 Ekim 1963 tarihli, 963/668 sayılı ve 963/138 esas sayılı iddianameyi Genelkurmay Başkanlığı Adli Amiri Orgeneral Cevdet Sunay

²⁴⁰Kürt Devleti, Cumhuriyet, 29 Haziran 1963, s.5

²⁴¹12 Komünist Kürt Tevkif Edildi, Akşam, 29 Haziran 1963, s.7

hazırlamış, tüm sanıkların Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi gereği idam cezasına çarptırılmasını istemiştir. Yargılama sonucu yabancı uyruklu sanıklar çeşitli hapis cezalarına çarptırılmış, Türk vatandaşı olanlar ise dava açılmasına mahal olmadığı kararı sonucu serbest kalmıştır.²⁴²

2. 3. TBMM'de Kürtçülük Tartışmaları

TİP içerisinde belli bir grubun Kürtçülük faaliyetleri devam ettiği sıralarda 23'ler Olayı vuku bulmuş, 23 kişi gözaltına alınmış ve bu olay kamuoyunda geniş yankılara sebep olmuştu. Tüm bu gelişmeler yaşanırken, İçişleri Bakanı'nı istifa ettirecek kadar TBMM'de yoğun tartışmalar yaşanmıştı.

Müebbet hapse mahkûm edilen Yassıda hükümlülerinden Zeki Erataman'ın Haydarpaşa Numune Hastanesinden 13 Eylül 1963 tarihinde firar edip Yunanistan'a iltica etmesi olayı sonrası İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, adli görevlerin ifasında jandarmanın Adalet Bakanlığına bağlı olduğunu belirterek firar hadisesinde Adalet Bakanlığını sorumlu tutmuştur. Bununla birlikte Zeki Erataman'ın doktor olması sebebiyle hastane doktorlarının da bu işle ilgili olabileceklerini ima etmiştir. Ayrıca firar sonrası suçlunun yakalanması için idari makamların telefon görüşmelerinde zorluklarla karşılaştıklarını söyleyip telefon idaresinin de mahkûmun kaçışını kolaylaştırdığını iddia etmiştir.²⁴³ Bu olay ve İçişleri Bakanı'nın iddiaları TBMM'de sert tartışmalara yol açmış, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı ile İçişleri Bakanı'nı karşı karşıya gelmiş, dahası bu bakanlar hakkında Meclis soruşturmasına dair önergeler peş peşe gelmiştir. Sonucunda 4 Ekim 1963 tarihinde Hıfzı Oğuz Bekata, İçişleri Bakanlığında istifa etmek zorunda kalmıştır.

TBMM'nin 18 Ekim 1963 tarihli oturumunda; Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın eski İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu hakkında Meclis soruşturması açılmasına dair önergesi, Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu hakkında Meclis soruşturması açılmasına dair önergesi, Diyarbakır milletvekili Recai İskenderoğlu'nun eski İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata tarafından açıklanan hususlardan dolayı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu hakkında Meclis soruşturması açılmasına dair önergesi, Kırşehir Milletvekili Ahmet Bilgin'in, eski İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

²⁴²Hıdır Göktaş, *Kürtler-II Mehabad'dan 12 Eylül'e*, a.g.e., s.71-97

²⁴³Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1, s.358

Yusuf Azizoğlu ve Adalet Bakanı haklarında Meclis soruşturması açılmasına dair önermeleri²⁴⁴ yukarıda bahsi geçen olayın sonucunda gündeme gelmişti.

Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın eski İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu hakkında Meclis soruşturması açılmasına dair önergesi tartışılırken; Hıfzı Oğuz Bekata, Yusuf Azizoğlu'nu memleketin bütünlüğünü bozacak Kürtçülük hareketlerini desteklemek, Zeki Erataman'ın firarini sağlamak, Yassıda mahkûmlarına sahte raporlar tedarik etmek ve tehlikeli kimselere sosyal yardım fonundan para vermekle suçlamakta, elinde Yusuf Azizoğlu'nun suçluluğunu gösteren dosyaların bulunduğunu iddia etmektedir.²⁴⁵

Diyarbakır Milletvekili Recai İskenderoğlu'nun Yusuf Azizoğlu hakkında verdiği Meclis Soruşturması önergesinde yukarıdaki iddialara ilaveten; Halis Öztürk isimli mahkûmu Ağrı Cezaevi'ne naklettirmek için Ağrı Valisine baskı yaptığı, devletin ülke ve millet bütünlüğünü bozucu Kürtçülük cereyanları ile irtibatlı olduğu, bölgecilik amaçları güden ve bu sebeple tehlikeli faaliyetlerde bulunan şahıs ve derneklere, sosyal yardım fonundan yardımlarda bulunduğu²⁴⁶ şeklindeki suçlamalar da yer almaktaydı. Görüldüğü üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu'nun resmen bölücülükle suçlanması, TBMM'de sert tartışmalara yol açmaktadır.

Hıfzı Oğuz Bekata Meclis önergesindeki konuşmasında; Halis Öztürk'ün Türk vatanını ve Türk Devletini bölme yolundaki müfrit Kürtçülük faaliyetleri dolayısıyla daha 1927'de Batıya nakledilirken Kılıçgediği mevkiinde yakınları tarafından jandarmaya tecavüz edilerek kaçırıldığı, 1934'te yakalandığı, tevkif edilmiş ise de bu sefer de ceza evinden kaçtığı, tekrar dağda eşkıyalığa başladığı, gıyaben 32 yıl hapse mahkûm edildiği, 1950'de DP'den Ağrı mebusu olduğu, bu sayede yolunda daha çok imkânlarla sahip olduğu, adamları vasıtasıyla hudut dışı münasebetlere giriştiği, Kürtçülük davasını Birleşmiş Milletlere intikal ettireceğini de söylediği ve bu yoldaki kişilerle irtibat kurduğu, Gizli Kürt Cemiyeti ile ve Molla Mustafa Barzani ile de temasa geçtiği ve ona adamlarıyla para yardımı yaptığı kanaati de mevcut olduğunu iddia etmektedir.²⁴⁷

²⁴⁴Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1, s.353

²⁴⁵Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1, s.359

²⁴⁶Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1, s.361

²⁴⁷Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1, s..367-368

Halis Öztürk olayı ile ilgili olarak TBMM Tahkikat Komisyonu; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu hakkında bu konuda siyasi veya hukukî herhangi bir sorumluluğu bulunmadığına dair ittifakla karar vermiştir.²⁴⁸ Yassıada mahkûmlarına sahte raporlar temin etme olayı ile ilgili TBMM Tahkikat Komisyonu da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yusuf Azizoğlu'nun bu olayda siyasi ve cezai bir mesuliyeti bulunmadığına mevcut azanın ittifakıyla karar vermiştir.²⁴⁹

Yusuf Azizoğlu hakkında; tehlikeli kimselere hazineden para vermek, devletin ülke ve millet bütünlüğünü bozucu Kürtçülüğün cereyanlarını ve hareketlerini himaye etmek ve bunlara liderlik yapmak, bölgecilik amaçları güden ve bu sebeple tehlikeli faaliyetlerde bulunan şahıs ve derneklere sosyal yardım fonundan yardımlarda bulunmak gibi iddialarla Meclis Soruşturması açılmıştı. Meclis Tahkikat Komisyonu, tarafların beyanlarını alıp iddialarla ilgili delilleri topladıktan sonra Azizoğlu'nun siyasi, mali ve cezai herhangi bir mesuliyeti bulunmadığına²⁵⁰ karar vermiştir.

2. 4. Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP)

16 Ağustos 1945 tarihinde İran'da İKDP (İran Kürdistan Demokrat Partisi), 16 Ağustos 1946 tarihinde Irak'ta IKDP (Irak Kürdistan Demokrat Partisi), 1958 yılında ise Suriye'de SKDP (Suriye Kürdistan Demokrat Partisi) kurulmuştu. Kürdistan olarak tabir edilen bölgenin Türkiye, Irak, İran ve Suriye ülkeleri arasında paylaşıldığı iddiasıyla, merkezi Irak'ta olmak üzere bu dört ülkede ayrı ayrı sekreterlik oluşturulması kararı alınmıştı. Bu oluşumun Birleşik Sekreteryaya Merkezi ise Irak'ta olacaktı.

Türkiye'de ise 1961 Anayasasının verdiği özgürlükler ortamının rahatlığıyla ancak 24 Ocak 1965 tarihinde Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) muhafazakâr görüntü ile kurulabildi. Parti Genel Sekreterliğine Faik Bucak, yurt dışı temsilciliğine İsmet Şerif Vanlı getirildi. Faik Bucak'ın 1967 yılında ölmesi üzerine, parti liderliğini Sait Elçi yürütmüş,²⁵¹ Diyarbakır'da 1968 yılında TKDP'ye yönelik operasyonlarda parti üyeleri yakalanmış ve Antalya Ağır Ceza Mahkemesinde Kürtçülük-bölücülük suçlamasıyla yargılanmışlardır.

²⁴⁸Millet Meclisi Tutanak Dergisi, TBMM Tahkikat Komisyonu Raporu, Toplantı Yılı 3, B 13, S. Sayısı 22, Esas No 4/9, 10, 11, Karar No:14, 24.06.1964, s.4

²⁴⁹TBMM Tahkikat Komisyonu Raporu, a.g.r., s.8

²⁵⁰TBMM Tahkikat Komisyonu Raporu, a.g.r., s.10

²⁵¹David McDowall (çev. Neşenur Domaniç), *Modern Kürt Tarihi*, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2004, s..540-541

Türkiye’de ilk kez Silopi’de teşkilatlanan TKDP, giderek Cizre, İdil, Hakkâri, Çukurca, Şemdinli, Diyarbakır, Mardin bölgelerinde varlığını hissettirdi. Partinin öncü kadrosu üniversitelilerden oluşmakta, diğer üyeler ise molla denilen yöre halkının dini liderleri ile aşiret reislerinden teşekkül ediyordu.

1970 yılında cezaevinden tahliye olan TKDP üyeleri, tekrar örgütlenmiş, aynı isim altında faaliyetlerine devam etmiş, sol ideolojiye sahip Sait Kırmızıtoprak ve grubunu da partiye dâhil etmişlerdir. TKDP’ye katılan Sait Kırmızıtoprak, parti tüzüğünde birtakım değişiklikler yapmak istese de Sait Elçi buna izin vermeyecek, bu anlaşmazlık Sait Kırmızıtoprak ve grubunun partiden ayrılmasına sebep olacak, TKDP’de geçen Türkiye sözcüğüne ‘de’ hecesi ekleyerek Türkiye’de Kürdistan Demokrat Partisi’ni (KDP-T) kuracaktır. Sait Kırmızıtoprak partide Dr. Şivan olarak bilinmekteydi.

Şivancılardan çoğu sosyalizm taraftarıdır ve dinsel ideolojiye karşıdır.²⁵² Bu nedenle muhafazakâr ve gelenekçi olan TKDP üyeleri ile görüş ayrılıkları kaçınılmazdı. 1971 yılında Kuzey Irak’ta bulunan Sait Kırmızıtoprak, kendisi ile görüşmeye gelen Sait Elçi’yi öldürtür. Sait Elçi’nin ölümüne tahammül edemeyen Molla Mustafa Barzani de 1972 yılında Sait Kırmızıtoprak’ı Kuzey Irak’ta öldürtecektir.²⁵³ Bu olaydan sonra Sait Kırmızıtoprak’ın grubundan olanlar, Şivancılar olarak bir müddet daha parti içerisinde faaliyetlerine devam edecekler, fakat etkilerini zamanla yitireceklerdir. Sait Elçi’nin öldürülmesinden sonra 1975 yılına kadar TKDP başına Ömer Turhan geçecek, 1975 yılında partinin genel sekreterliğini Derviş Akgül devralacaktır.

1970’li yıllarda IKDP’nin ağır yenilgiye uğraması TKDP’yi de etkilemiş, sol eğilimli gruplar TKDP’yi yeniden diriltme çabasına girmişlerdi. 1976 yılında Siirt’in Kurtalan ilçesinde Derviş Akgül liderliğinde olağan Genel Kurul toplantısında TKDP genel sekreterliğine Mehmet Ali Dinler seçilmiş, yayın sorumluluğuna getirilen Mustafa Fisli’ye Xebat (Uğraş)²⁵⁴ isimli dergiyi yayma görevi verilmiştir. Parti tüzüğü gereği olağan genel kurul toplantısından 1 ay sonra parti yönetim kurulu toplanması yapılmalıydı. Bunun için 1976 yılının eylül ayında Diyarbakır’da bu toplantı yapılmış,

²⁵²Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan, Nesrin Uçarlar, *Türkiye Siyasetinde Kürtler Direniş, Hak Arayışı, Katılım, İletişim Yayınları*, İstanbul, 2012, s.112

²⁵³David McDowall, a.g.e., s.541

²⁵⁴TKDP’nin illegal yayın organı olarak 1976 yılının mart ayında Türkçe-Kürtçe dilleriyle yayımlanmaya başladı. Düzensiz olarak 1978 yılına kadar yayımına devam eden dergi, KUK örgütü yayın organı oldu ve 1986 yılına kadar düzensiz aralıklarla teksir şeklinde yayımlandı. 1991 yılında PDK (TKDP) IV. kongresinden sonra yeniden aynı isimle yayımlanmaya başlayan Xebat, 1992 yılının mayıs ayına kadar 5 sayısı çıktı ve bu tarihten sonra yayın hayatı sonlandı.

toplantıda, Derviş Akgül'ün parti prensiplerine aykırı hareketleri nedeniyle partiden ihracı ve Xebat Dergisi'nin hemen çıkarılması kararı alınmış, böylece Xebat isimli dergi yayın hayatına başlamıştır.

Xebat isimli dergi ilk sayısında “Niçin çıkıyoruz?” başlıklı yazıdan sonra Irak KDP'nin bildirisi yer almaktaydı. Bu yazıda; Kürt milletinin emperyalist güçler tarafından sömürü altında olduğu, bunlardan birisinin de Türk sömürgecisi olduğu, devrimci teori uyarınca silahlanmak gerektiği, mücadelenin legal ve illegal olarak her alanda yürütülmesinin lüzumundan bahsedilmektedir.²⁵⁵ “Niçin çıkıyoruz?” başlıklı yazı özetle şu şekildedir:

“Günümüzde halen sömürü ve zorbalık, Kürt milleti üzerinde devam ediyor. Yarım asırlık bir süreden beri Kürt milleti kan emici barbar sömürgecilerin ayakları altında eziliyor, çiğneniyor. Daha Osmanlı döneminde Kürdistan'ın büyük yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin farkına varan emperyalist Avrupa ülkeleri, Osmanlılarla çeşitli anlaşmalar yapıp kaynaklarımızı sömürge girişiminde bulundular. Birinci Dünya savaşında da aynı amaçla Kürdistan'a saldırdılar. Fakat halkımızın kahramanca direnişi karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Türk sömürgecileri de emperyalistler ile işbirliğinden geri kalmadılar. Kürdistan'daki ulusal hareketleri bastırmak için ordular ile ülkemizi işgal eylemlerine giriştiler. Bu sebeple 1918'den başlayarak ulusal kürt ayaklanmalarını bastırdılar. Kürt ulusunun ve dilinin var olmadığını yaymaya çalıştılar. Bugün hala ülkemizin her karış toprağı Türk sömürgeci güçlerinin ve işgalci ordularının egemenliği altındadır. Milli ve demokratik haklarımız elimizden alınmış, tüm ekonomik kaynaklarımıza el konulmuştur. Bütün bunlara rağmen halkımız hiçbir zaman boyun eğmemiş, amansız mücadele vermiştir. Halkımızın sömürgecilere ve onların işbirlikçilerine karşı kararlı bir mücadele “Devrimci Teori” ile silahlanması gerekir. Ancak demokratik devrimci mücadelenin sürdürülmesine tahammülü olmayanların ve onların anti-demokratik düzenlerinin getirdiği anti-demokratik faşist yasaların legalitede böyle çalışmalara şiddetle karşı koydukları, en ufak eylemleri bile şiddetle cezalandırdıkları hepimiz tarafından bilinen bir gerçektir. Bu gerçek karşısında mücadelemizin legal-illegal bütün alanlarda yürütülmesi zorunludur. Her alanda yürüteceğimiz eylemler ile kitlelere, sömürgecilerin ve onların hain işbirlikçilerinin, çirkef politikalarını, bütün yönleriyle ortaya serme fırsatı bulunabilir. Bu anlayışla yayınlanmaya başlayan dergimiz her şeyden önce devrimci teorinin yerleştirilmesine, önemli katkıda bulunacaktır.”²⁵⁶

Parti içerisinde giderek söz sahibi olan Mustafa Fisli, TKDP'yi Marksist-Leninist çizgiye çekmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla Mustafa Fisli'nin tertiplelediği olağan genel kurul toplantısı 1977 yılının ekim ayında Cizre'de yapılacaktır. Toplantıda

²⁵⁵“Niçin Çıkıyoruz?” *Xebat Dergisi*, Sayı 1, 1976, s.1

²⁵⁶ “Niçin Çıkıyoruz?” a.g.e., s.1

daha önce kararı alınan Derviş Akgül'ün partiden ihracı gıyabında gerçekleşmiştir. En önemlisi de Marksist-Leninist ideolojiyi uygulamaya sokan, tam bağımsız Kürdistan'ın kurulmasını ifade eden yeni bir tüzük taslağı parti genel kuruluna sunulmasıdır. Bu taslağa parti içerisindeki sağ gruplar şiddetle karşı çıkmış, sert tartışmalar yaşanmıştır. Daha önce çoğunluğu ele geçiren Mustafa Fisli ve grubunun oyları ile yeni tüzük kabul edilmiş ve Mustafa Fisli TKDP genel sekreterliğine seçilmiştir.

1977 yılının kasım ayında Diyarbakır'da Mustafa Fisli'nin evinde partinin Merkez Komite üyelerini seçmek ve yeni tüzüğe uygun olarak 5 kişilik Politbüro üyeliğinin tespiti amacıyla toplantı düzenlenmiş, toplantı sonunda Mustafa Fisli ve grubu Politbüro üyeliklerine seçilmiş, sağ gruptan hiç kimse alınmamış, bu durum ileride parti içi huzursuzluğa ve hizipleşmelere neden olacaktır.

Mustafa Fisli, yeni tüzük ile TKDP genelinde KUK²⁵⁷ (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) örgütünü oluşturarak, genel sekreterliğini de kendisi üstlendi. KUK örgütünün tüzüğü de bu kongrede doğmuştur. Yaşanan bu gelişmelerden sonra TKDP'nin yeniden yaşatılması ve eski tüzüğüne dönmesi amacıyla özellikle parti içerisinde sağ görüşe sahip üyeler tarafından Diyarbakır'da toplantı düzenlendi. Toplantıda KUK'un TKDP ile eş anlamda kullanılması eleştirilerek, TKDP'nin yeniden toparlanması kararlaştırılmış, TKDP'yi KUK haline getirenlerin partiden ayrıldıkları duyulmuştur.

Bu gelişmelerden sonra 1978 yılında Batman'da Mehmet Ali Dinler ve grubu bir toplantı yaptı. Bu toplantıya katılan herkes partinin Merkez Komite Üyesi olarak kabul edildi ve partinin genel sekreterliğine Mehmet Ali Dinler seçildi.

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası TKDP'ye operasyon yapılarak birçok parti üyesi gözaltına alındı. Yargılanmalar Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesinde yapıldı. Bu yargılamada sanıklar hakkında yeterli deliller elde edilemediğinden birçok parti üyesi beraat etmiş, kimileri de çok az ceza ile kurtulmuştur.

Bu gelişmelerden sonra uzun yıllar siyasi ve örgütsel faaliyetlerini durduran TKDP, Avrupa'da faaliyet gösteren Kürdistan Demokratlar Birliği (YDK) ve Kürdistan Özgürlük Derneği (KAK) ile 1987 yılında birleşerek, TKDP-Ulusal Örgütü (TKDP-UÖ) ismiyle faaliyetlerine yeniden başlamıştır. 30 Ekim 1988 tarihinde ise ismini

²⁵⁷Bu örgüt, dördüncü bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

yeniden TKDP olarak değiştirmiştir. 1989 yılının ocak ayında İşveç'te Demokrat²⁵⁸ isimli dergi çıkarmaya başlayan TKDP, 1990 yılının aralık ayından itibaren Xebat isimli dergiyi yeniden yayınlamaya başlamıştır.

TKDP'nin Diyarbakır, Mardin, Siirt ve şırnak'ta faaliyetlerini artırması PKK terör örgütünü²⁵⁹ rahatsız etmiş, çeşitli parti üyeleri PKK tarafından kaçırılıp sorgulanmış, kimisi de yaralanmıştır. 28 şubat 1992 tarihinde Abdurrahman Taner isimli TKDP üyesi, Adana ilinde PKK tarafından öldürölmüştür. Kuruluşundan bu yana silahlı eylemi bulunmayan TKDP, PKK'nın bu saldırıları sonucunda, silahlanma kararı alacaktır. Kuzey Irak'taki IKDP'ye bünyesindeki bazı kamplarda, TKDP üyelerinin silahlı eğitim aldıkları bilinmektedir.

TKDP, 21-26 Kasım 1991 tarihleri arasında Kuzey Irak'ta, Türkiye ve Avrupa'dan çeşitli üyelerinin katılımıyla 4. Kongresini gerçekleştirmiş, silahlanma kararı bu kongrede onaylanmıştır. Bağımsız Kürdistan fikrine ters düştüğü gerekçesi ile parti ismindeki Türkiye kelimesi çıkartılmış, partinin ismi PDK-KDP (Partiya Demokrata Kürdistan-Kürdistan Demokrat Partisi) olarak değiştirilmesi kararı alınmıştır. PDK içinde de görüş ayrılıkları meydana gelmesi sonucu, 1992 yılında Hamdi Turanlı liderliğinde liberal görüşlerin ağırlıklı olarak savunulduğu PDK Hevgirtin, kurulacaktır. Hatip Demiralp liderliğindeki PDK ise etkisini yitirmiş durumdadır. PDK Hevgirtin, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Bağımsız Sosyalist Kürdistan Cumhuriyeti'ni kurmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle PKK ile aynı çizgide buluşmaktaydı. 1994 yılında PDK Hevgirtin isim değişikliğine gitmiş ve Hevgirtin kelimesini kaldırarak, Kuzey Kürdistan anlamına gelen Bakur kelimesini tercih etmiştir. PDK/BAKUR ismiyle yurt dışında belli bir süre etkin olsa da zamanla etkisi kaybolacaktır.

TKDP ilk etapta, demokratik yollarla Kürt halkına kültürel özerklik kazandırma amaçlamış, zamanla Irak'taki KDP'ye bağlı olarak Bağımsız Kürdistan Devleti kurma amacı oluşmuş, hatta IKDP'ye bağlı Kuzey Irak'taki eğitim kamplarında bazı TKDP üyeleri silahlı eğitim almıştır. İlerleyen aşamalarda silahlı faaliyet göstermedikçe amaca ulaşılamaz fikri benimsense de TKDP'nin herhangi bir silahlı eylemine rastlanılmamaktadır.

²⁵⁸TKDP'nin illegal yayın organı olarak 1989 yılının ocak ayında İşveç'te Türkçe-Kürtçe dilleriyle yayımlanmaya başladı. Derginin sahibi, W. Demokrat ve Garan Ciziri olup, dergi adresi olarak 'Demokrat C/O Eliak Nybykroken 19 163 70 Spanga Stockholm-Sweden' gösterilmiştir. Bazı sayıları Türkiye'ye posta yoluyla gönderilmiştir.

²⁵⁹Bu örgüt, beşinci bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

2. 5. Doğu Mitingleri

Kürtçülük duyguları eksenini etrafında, genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığını protesto eden açık hava toplantıları, Doğu Mitingleri olarak adlandırılmıştır. 1967 yılının ağustos ve kasım ayları arasında Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bazı il ve ilçelerinde (Ankara'daki hariç) gerçekleşen gösterilere Birinci Doğu Mitingleri, 1969 yılının nisan ve eylül ayları arasında gerçekleşenlere İkinci Doğu Mitingleri denilmektedir. Bu mitinglerin yapılmasında birçok etken vardır. Bunların başında Irak'taki Barzani hareketi ve Türkiye'deki etkisi gelmektedir. Ayrıca CHP Niğde Milletvekili Asım Eren'in; 14-16 Temmuz 1959 tarihlerindeki Kerkük'te Türklerin katledildiği Kerkük Katliamı hakkında Meclise soru önergesi vermesi Kürtçü çevreleri epeyce rahatsız etmişti.²⁶⁰ Nihal Atsız'ın Ötüken isimli dergide yayınlanan yazılarına da büyük tepkiler oluşmuştur. Hâlbuki Nihal Atsız'ın yazılarında hedef alınan kişiler Türkiye Cumhuriyeti topraklarını bölerek ayrı bir devlet kurmak isteyen bölücü unsurlardır. Bu bölücülere İran'a, Pakistan'a, Hindistan'a, Barzani'ye, Afrika'ya gitmeleri konusunda tarihten örnekler verilerek tavsiyelerde bulunmaktadır. Nihal Atsız'ın Ötüken isimli dergide yayınlanan yazısının ilgili bölümü şu şekildedir:

“...Kürt kalmakta direnir, dört beş bin kelimelik o iptidâî dilleriyle konuşmak, yayın yapmak, devlet kurmak istiyorlarsa gidebilirler. Biz bu toprakları oluk gibi kan dökerek; Gürcülerin, Ermenilerin, Rumların kökünü kazıyarak aldık, yine oluk gibi kan dökerek Haçlıların savaşı şövalyelerine karşı savunduk. Kürtler 1839 yılına kadar askerlik bile yapmadılar. Viyana'dan Yemen'e kadar her yerde Türk ırkının kanı sebil gibi akarken onlar yaşadıkları dağlarda ve köylerde keçilerini güttüler ve fırsat buldukça hırsızlık ve yağmacılık ederek yaşadılar. İran'la yaptığımız savaşılar yardımcı diye geldikleri zaman da daima fırsat kolladılar ve Türk ordusunun yenildiği çarpışmalarda bu sefer İran'la birleşip onu vurmaktan geri kalmadılar. Birinci Cihan Savaşı'nda bize topyekûn ihanet eden Ermeniler, yerleşik Türk halkını vahşi bir kırgınla bitirmeseydi ve dağlarda, sarp köylerde yaşayan Kürtler bu kırgından kurtulmuş olmasaydı bugün çoğunlukta oldukları illerde de azınlık olarak kalmakta devam edeceklerdi. Fakat yüzde yüz çoğunlukta olsalar bile Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde devlet kurmak hayalleri, hayal olarak kalacaktır. Yunanlıların Bizans, Ermenilerin Büyük Ermenistan kurmak hayalleri gibi... Onun için Türk milletinin başını belaya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekip gitsinler. Nereye mi? gözleri nereyi görür, gönülleri nereye çekerse oraya gitsinler. İran'a, Pakistan'a, Hindistan'a, Barzani'ye gitsinler. Birleşmiş Milletlere başvurup Afrika'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı

²⁶⁰Kerkük Katliamı ile ilgili bk. Selçuk Yılmaz, *Irak Türkmenlerine Yapılan Katliamlar ve Bunun Türk Kamuoyuna Yansımaları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.80-109

sabırlı olduğunu, fakat ayrarı kabardığı zaman Kağan Arslan gibi önüne durulmadığını, ırkdaşları Ermenilere sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin...”²⁶¹

Mitinglerin düzenlendiği şehirlerin bir kesiminde tertip komiteleri TKDP, diğer kesiminde TİP’in yöneticilerinden oluşmaktaydı. Mitingde konuşmaları her iki partinin lider kadrolarının yanı sıra bölgede tanınmış kişiler yapıyordu. Bu mitinglerde TKDP ve TİP arasındaki çekişme zaman zaman kendisini göstermekte, çünkü mitinglerin basın yoluyla kamuoyuna yansıtılmasında yasal bir parti TİP’i ön plana çıkarmıştı.²⁶² Birinci ve İkinci Doğu Mitingleri kronolojik sırası ile aşağıda tablodaki gibidir:

Tablo 2. 1. Birinci ve İkinci Doğu Mitinglerinin Yeri ve Tarihleri²⁶³

Miting Yeri ve İsmi	Miting Tarihi
Silvan Mitingi	13 Ağustos 1967
Diyarbakır Mitingi	3 Eylül 1967
Siverek Mitingi	24 Eylül 1967
Batman Mitingi	8 Ekim 1967
Tunceli Mitingi	15 Ekim 1967
Ağrı Mitingi	22 Ekim 1967
Ankara Mitingi	18 Kasım 1967
Hürriyet isimli Diyarbakır Mitingi	13 Nisan 1969
Açlık ve Sefalet isimli Hakkâri Mitingi	8 Haziran 1969
Hawar-İmdat isimli Suruç Mitingi	17 Temmuz 1969
‘Açlık’ isimli Hilvan Mitingi	27 Temmuz 1969
Varto Mitingi	2 Ağustos 1969
Siverek Mitingi	2 Ağustos 1969
Lice Mitingi	24 Ağustos 1969
Diyarbakır Mitingi	3 Eylül 1969

Doğu Mitinglerinin başlangıcı olan Silvan’da, miting yapmak için oradaki herkesin katkı sağlaması amacıyla esnaflara gidilmiş ve bu mitinge başta üniversitede okuyan Silvanlı öğrenciler olmak üzere, TİP, TKDP ve bölge halkından birçok kişi destek olmuştur.²⁶⁴

²⁶¹H. Nihal Atsız, “Konuşmalar I,” *Ötüken*, Sayı 40, 1967

²⁶²Nezir Şemikanlı, “Geçmiş Olmadan Gelecek Olmaz,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s..79-80

²⁶³Bu tablo hazırlanırken; Ümit Fırat, “Ümit Fırat İle DDKO Söyleşi,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s.177 ve Yaşar Karadoğan, “Kürd Demokratik Mücadelesinde Bir Kilometre Taşı: 1967-1969 Doğu Mitingleri ve Kürd Uyanışı,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s..274-280 kaynaklardan yararlanıldı.

²⁶⁴Hikmet Bozçalı, “DDKO’lu Siyasi Serüvenim,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s..205-206

Bu mitinglerde; “Doğuya yatırım”, “Komando zulmüne son”, “Doğuya özgürlük”, “Baskıya son”, “Doğuda demokrasi istiyoruz”, “Bu vatan bizindir”, “Kimse bizi buradan kovamaz”, “Hiçbir kuvvet haklı haykırışımızı susturamaz”, “Bazuka değil fabrika isteriz”, “Doğu 20. asır Türkiye’sinin yüz karasıdır”, “Savaşta doğulu vurur barışta vurulur”, “Bir gün güleceğiz”, “Petrol, bakır, krom bizde yaşamak sizde”, “Yaşama hürriyeti okuma hürriyeti”, “İnsanlık haysiyeti istiyoruz”, “Hodri meydan doğuluyu kovmak isteyenler kovulacaktır”, “İstanbul ne ise Hakkâri de o olmalıdır”, “Batıya fabrika doğuya komando” şeklinde sözleri bulunan pankartlar alanlara asılmıştır.²⁶⁵ Bu mitinglerde ayrıca “Batıda kurdele doğuda yol kesilir”, “Millet aya doğulular yaya”, “Dinlerim direnirim hakkı tutar kaldırım”, “Bazuka değil fabrika isteriz”, “Petrol kanımızdı onu da aldınız”, “Batıya fabrika yol, doğuya komando karakol” şeklinde sloganlar atılmıştır.²⁶⁶

Doğu ve Güneydoğu illerinin kültür ve dayanışma dernekleri adına yükseköğretimde okuyan gençler tarafından 18 Kasım 1967 tarihinde, Ankara Kurtuluş Meydanı’nda yapılacak büyük bir miting ile Birinci Doğu Mitinglerini noktalama kararı alındı. Ankara Gençlik Parkı karşısında bulunan Hergele Meydanı, Üçler Oteli çalışma yeri olarak seçilmişti. Miting hiçbir partinin etkisinde kalmadan, yükseköğretim gençliği inisiyatifinde yapılacak, TİP adına sadece Diyarbakır milletvekili sıfatıyla Tarık Ziya Ekinci konuşma yapacaktı. Konuşmacılar bölgenin sorunlarını dile getirmişlerdir. Mitingi izlemeye gelenler arasında, özel araçları içinde bekleyen ABD büyükelçisi de vardı.²⁶⁷

Resim 2. 1. Diyarbakır doğu mitingi

²⁶⁵Hikmet Bozçalı, a.g.m., s.206

²⁶⁶M. Naci Kutlay, “Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve Öncesi,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s.162

²⁶⁷Nezir Şemikanlı, a.g.m, s..82-84

Doğu Mitingleri Milli Güvenlik Kuruluna (MGK) taşınmıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın başkanlığında 16 Ekim 1967 tarihinde toplanan MGK'de Doğu Mitingleri konusunda kurul üyelerine bilgi aktaran iki yetkili; "Doğu Anadolu'daki tahriklerin bir siyasi parti tarafından tertiplendiği yolunda kanaat sahibi olmadıklarını, ancak partililerden bazı şahısların bu yolda faaliyet gösterdiklerini, Doğu Mitingleri'nde bir tahrik olduğunu"²⁶⁸ dile getirmiştir. Bahse konu siyasi partinin TİP olduğu görülmektedir. Doğu Mitingleri'nde TİP üyesi birçok şahıs etkin rol oynamış, özellikle TİP Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci öne çıkmıştır.

Türkiye'de milliyetçi-sağcı akımları bünyesinde toplayan yaklaşık 40 teşekkül Doğu Mitingleri hakkında, "Memleketi bölmek için faaliyet gösteren zihniyete her ne suretle olursa olsun, daima karşı olacağız." şeklinde ortak bir bildiri yayınlamıştır.²⁶⁹ Bu bildiriden sonra miting düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. Erzurum'da yapıлып ve ismine Anadolu Şahlanma Mitingi denilen bu mitingi; Esnaf Dernekleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri, Milliyetçi Öğretmenler Birliği vb. teşekküller birlikte düzenlenmiştir. Mitingin parolası, "Gitmeden din, iman, mahvolmadan vatan, davran." şeklindedir. Mitingde döviz kullanılmamasına karşın "Komünistler geliyor." "Din elden gidiyor." "Milli bütünlüğümüz parçalanıyor." şeklinde sloganlar atılmıştır.²⁷⁰

2. 6. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)

O dönemde Kürtçülüğün merkezi konumunda olan Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı (DDKO), Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Öğrenci Derneği'nde toplantı yapan bir grup Kürt kökenli genç, 21 Mayıs 1969 tarihinde kurmuştur. DDKO'yu kuran öğrencilerin çoğu TİP üyesidir, derneğin isminde geçen 'devrimci' kelimesi sosyalizmi, 'doğu' kelimesi ise Kürtleri temsil etmektedir. Zira o yıllarda içerisinde Kürt kelimesi bulunan derneklerin kurulması mümkün değildi.

İlk kurulan Ankara DDKO yönetim kurulu başkanlığına Yümnü Budak getirilmiş, Daham Keleş, İbrahim Güçlü, Hikmet Buluttekin, Kemal Cengiz, Mümtaz Kotan, Ahmet Kotan, Şerif Felekoğlu, Nusret Kılıçarslan, Abdullah Soysal, Ali Beyköylü, Salih Sıtkı, Mustafa Karcadağ, Nazmi Onur, Halit Çetinalp, Mustafa

²⁶⁸Doğu Mitingi, Milliyet, 17 Ekim 1967, s.7

²⁶⁹Cumhuriyet ve Son Havadis, 30 Ekim 1967 Aktaran: İsmail Beşikci, *Doğu Mitinglerinin Analizi*, İsmail Beşikci Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s.78

²⁷⁰İsmail Beşikci, a.g.e, s..78-79

Karadağ, Mehmet Demir, Halil Dünder, Nuri Bingöl, İsa Geçit, Mehmet Sait Aktaş, İrfan Özen, Bedri Demir ve Faruk Aras kurucu üye olmuştur.²⁷¹

Ankara DDKO'dan hemen sonra 1969 yılının mayıs ayında İstanbul DDKO kurulmuş olup yönetim kurulu başkanlığına Necmettin Büyükkaya getirilmiştir. Dernek üyeleri aşağıda tabloda isimleri belirtilen şahıslardır. DDKO tüzüğünde kurucu üye olarak İstanbul üyelerinin isimleri bulunmaktadır. Derneğin eğitim faaliyetleri içerisinde Musa Anter ve İsmail Beşikçi yer almaktadır. O sırada İstanbul Hukuk Fakültesinde öğrenci olan Abdullah Öcalan da 1970 yılında İstanbul DDKO üyesi olup faaliyetlere katılmıştır. Ankara ve İstanbul'dan sonra değişik tarihlerde Ergani, Silvan, Kozluk, Diyarbakır ve Batman'da DDKO'lar kurulmuştur.

Gerek üye yapısı gerekse oluşum süreci olarak Ankara ve İstanbul DDKO'ları birbirine çok benzeyen derneklerdir. Doğu ve Güneydoğu'da kurulan DDKO'lar ise Ankara ve İstanbul DDKO'ların Kürt kamuoyu nazarında yarattığı etkinin bir sonucu olarak, bölgede yaşanan siyasi gelişmelerin etkisiyle kurulduğu söylenebilir. Ankara ve İstanbul DDKO üyelerinin çoğunluğunu üniversite öğrencileri veya üniversite mezunları oluştururken, Doğu ve Güneydoğu'da kurulan DDKO üyeleri ise genellikle yöre halkından oluşuyordu.²⁷²

27 Mayıs 1969 tarihinde Türk Solu isimli dergide yayınlanan DDKO tüzüğüne göre, derneğin merkezinin İstanbul olduğu belirtilmektedir. Üçüncü maddede üyelikle ilgili kısımda DDKO'ya üye olabilmek için yükseköğrenim öğrencisi olmak ya da örgütün bulunduğu yerde yükseköğrenim kurumlarından birini bitirmiş olmak şarttı. Asil ve yedek üye şeklinde iki kategoride üye kabul eden derneğe aday üye olmak isteyenler, yönetim kurulunca verilecek 'aday üye giriş bildirimini kâğıdını doldurup, en az 10 TL giriş ücreti vermek zorundaydı. Aday üye yazılabilmek için kurucu üyelerden ya da asil üyelerden en az üçünün gerekçeli önerisi şarttı. Aday üye en az altı ay geçmeden ve bilimsel bir kültür, folklor konusunda bir araştırma yapmadan asil üyeliğe geçememekteydi. Beşinci maddede, yetkili organlardan bahsedilmekte, DDKO'nun organlarının Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Onur Kurulu'ndan oluştuğu belirtilmektedir.²⁷³

²⁷¹Gökhan Çal, *Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi (1969-1971)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.172

²⁷²Mustafa Doğanoglu, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Siyasal Ayrışma," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 71, No 3, 2016, s.951

²⁷³Devrimci Doğu Kültür Ocağı Tüzüğü, *Türk Solu Dergisi*, Sayı 4, 27 Mayıs 1969, s.15

Tüzüğe göre DDKO'nun niteliği; “Türkiye’de ileri üretim biçimine geçişin etkin unsuru olan devrimci kültürün geliştirilip yayılmasını gerçekleştirmek için bilimsel davranma ve düşünme yetisine ulaşmış yükseköğrenim gençliği ve mezunlarının aralarındaki dayanışma, karşılıklı eğitime iş ve eylem birliğine dayanan örgütüdür.” şeklinde tarif edilmiş, örgütün amacına ulaşmak için toplantılar düzenlediği, sergiler açtığı, yasalara uygun her türlü eğitim ve sanat çalışması yaptığı belirtilmiştir.²⁷⁴

DDKO’lar, sol tandanslı Kürtlerin toplandığı bir yapılanma olmaması sebebiyle TİP’den ayrılmakta, değişik ideolojik düşüncede olan Kürtlerin oluşturduğu çatı olarak hepsini kapsamaktadır. DDKO’ların faaliyetlerinden anlaşılacağı üzere Kürtçülüğün ön plana çıktığı söylenebilir.²⁷⁵

DDKO tüzüğünün on üçüncü maddesinde belirtilen ‘Kurucu Üyeler’ başlıklı DDKO İstanbul üyeleri şunlardır:

Tablo 2. 2. İstanbul DDKO kurucu üyeleri²⁷⁶

Adı-Soyadı	Baba Adı	Tabiyeti	Doğum Yeri-Yılı	Adresi	İşi
Hikmet Bozçalı	Salih	T.C.	Silvan-1948	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Mehmet Can	Ahmet	T.C.	Sason-1943	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Ali Haydar Emre	Gıyasettin	T.C.	Muş-1948	Mocanhan No 29/B, Galata	Öğrenci
Leyla Ejder	Polat	T.C.	Sarıkamış-1945	Vakıflar Kız Yurdu, Ş. Başı	Öğrenci
Mehmet Tüysüz	Cemil	T.C.	Siverek-1946	Ahmet Vefik Paşa Cad. No 48/9, Çapa	Öğrenci
Kadir Akgüneş	A. Turan	T.C.	Malatya-1945	Aksaray Cad. 29/9 Aksaray	Öğrenci
Sabri Ünlü	Rumi	T.C.	Karakoçan-1948	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
İbrahim Önen	Sıddık	T.C.	Derik-1943	Hayriye Tüccarı No 1 Aksaray	Öğrenci
Feyzi Yardımcı	Piro	T.C.	Doğubeyazıt-1945	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Ömer Bakkal	İsmail	T.C.	Genç-1947	Birinci Taş Ocağı Cad. No 23/1, Mecidiyeköy	Öğrenci
Mahmut Kılıç	Hüseyin	T.C.	Kuyucak-1946	Birinci Taş Ocağı Cad. No	Öğrenci

²⁷⁴Devrimci Doğu Kültür Ocağı Tüzüğü, a.g.e., s.15

²⁷⁵Mustafa Doğanoglu, a.g.m., s.952

²⁷⁶Devrimci Doğu Kültür Ocağı Tüzüğü, a.g.e., s.15

				23/1, Mecidiyeköy	
Ali Buran	Mehmet	T.C.	Viranşehir-1947	Hotel Dicle, Aksaray	Öğrenci
Aydın Yümlü	Muhittin	T.C.	Kurtalan-1944	Diyarbakır Talebe Y. Aksaray	Öğrenci
M. Ali Aslan	Hüseyin	T.C.	Malatya-1947	Ahşap Minare Sok. No 20/3 Karagümruk	Öğrenci
Aziz Yılmaz	Ömer	T.C.	Gerger-1944	Kadırga T. Yurdu, Kadırga	Öğrenci
Necmettin Büyükkaya	K. Ali	T.C.	Siverek-1943	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Sait Bozgan	Mehmet	T.C.	Bingöl-1948	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Mustafa Doğan Özbay	Seyit	T.C.	D. Beyazıt-1946	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Fazlı Can	Derviş	T.C.	Aşkale-1947	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Ahmet Zeki Okçuoğlu	Süleyman	T.C.	Karakoçan-1950	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Salih Kaynak	Sait	T.C.	Derik-1944	Nişanca Hemşer Sok. Uludağ Ap. No 19/1, Kumkapı	Öğrenci
Mehmet Balamir	Hasan	T.C.	Iğdır-1946	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Sait Pektaş	Hüseyin	T.C.	Lice	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Agah Uyanık	Niyazi	T.C.	Diyarbakır-1946	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Şakir Elçi	Cemal	T.C.	Bingöl-1943	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
Ali Yılmaz Balkaş	Ali	T.C.	Lice-1944	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Kadri Çağlı	Nuri	T.C.	Diyarbakır-1944	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
Hüseyin Özkan	Abo	T.C.	Doğanşehir- 1947	Diyarbakır Yurdu, Aksaray	Öğrenci
İbrahim Yüksekkaya	Mehmet	T.C.	Siverek-1947	Site Yurdu, Vezneciler	Öğrenci
İlhami Yaban	Ahmet	T.C.	Van-1948	Van Yurdu, Aksaray	Öğrenci

Legal dernek görünümü altında Kürtçülük fikirlerinin geniş kitlelere ulaştırılması Devlet kurumlarını harekete geçirdi ve DDKO'lar kapatıldı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Ankara'da 26 Nisan 1971 tarihinden itibaren gece 01.00 ile 05.00 saatleri arasında sokağa çıkma yasağı ilan etti ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı

Orgeneral Semih Sancar 27 Nisan 1971 tarihinde bir bildiri yayınladı. Bildirinin 3 numaralı kısmı şu şekildedir:

“1) Bugüne kadarki faaliyetleriyle Ankara halkının huzurunu bozan Devrimci Gençlik, Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve Ülkü Ocakları Dernekleri süresiz olarak kapatılmıştır.

2) Her türlü toplantı, gösteri ve yürüyüşler yasaktır. Ancak yapılmasında kanuni zorunluluklar bulunan toplantılar için Sıkıyönetim Komutanlığından izin alınacaktır.”²⁷⁷

Bu bildirin yayımlandığı 27 Nisan 1971 tarihinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın yanı sıra Devrimci Gençlik ve Ülkü Ocakları Dernekleri süresiz kapatılmıştır. Gerekçe olarak faaliyetleriyle Ankara halkının huzurunu bozduğu gösterilmektedir. Ankara ve İstanbul'dan sonra diğer DDKO'lar da kapatılmış, DDKO yöneticileri ve üyeleri hakkında gözaltı işlemleri başlamıştır.

Sıkıyönetim Komutanlığı 7 numaralı başka bir bildiri yayınlayarak Silvan DDKO başkanı Mahmut Okutucu, üyelerden Muhterem Biçimli ve Abdülkerim Ceyhan'ın aranmakta olduğunu bildirmektedir. Bu kişileri bulmak için Silvan içinde ve DDKO'da aramalar yapılmıştır. Bu sırada jandarmaya gelen bir ihbarda, Suriye'den kaçak olarak getirilen bazı silah namlularının Muhterem Biçimli'nin abisinin evinde olduğu haber verilmekteydi. İşaret edilen eve baskın yapılmış, bahçede gömülü vaziyette bulunan bir çuvalın içerisinde bazı evraklar ve kitapların olduğu görülmüştür. Yapılan incelemelerde çuvalın içerisinde; TKDP'nin tüzüğü, teşkilatı ve pratiği hakkında raporun bulunduğu, Molla Mustafa Barzani'ye yazılmış buluşma isteği içeren mektupların olduğu anlaşılmıştır. Muhterem Biçimli ve arkadaşlarının sıkıyönetim ilanından sonra çuvalı bahçeye gömdükleri ortaya çıkmıştır. Bu bulgular DDKO ile TKDP arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktaydı.²⁷⁸

Ankara, İstanbul, Diyarbakır, Silvan, Batman, Ergani ve Kozluk DDKO ile 18 ayrı iddianame hazırlanmış ve bu davalar birleştirilerek Ankara ve İstanbul DDKO isminde yargılamalar yapılmıştır.²⁷⁹ Zamanla bu dosyaların hepsi birleştirilerek DDKO davası tek dosya üzerinden görülmeye başlanmıştır.²⁸⁰

DDKO iddianamesinde; Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü, Yümni Budak, Ali Beyköylü, İhsan Aksoy, Faruk Aras, Sabri Çepik, Ferit Uzun, Mehmet Demir, İhsan

²⁷⁷Dev-Genç ve Ülkü Ocakları Kapatıldı, Milliyet, 28 Nisan 1971, s.1

²⁷⁸Topraktan Çıkarılan Çuvalda, Milliyet, 16 Mayıs 1971, s.11

²⁷⁹Cemşit Bilek, “12 Mart 1971 Askeri Darbesi, Diğer Sivil Toplum Örgütleri Gibi DDKO'yu da Kapatırdı,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s.239

²⁸⁰İsmail Beşikçi, “Devrimci Doğu Kültür Ocakları,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006, s.119

Yavuztürk, Fikret Şahin, Nezir Şemikanli, Niyazi Dönmez, Hasan Acar, Zeki Kaya, Nusret Kılıçarslan, İsa Geçit isimli üniversite öğrencilerinin yanı sıra Naci Kutlay (doktor), Tarık Ziya Ekinci (doktor), Canip Yıldırım (avukat), Musa Anter (yazar), Mehmet Emin Bozarslan (yazar), Abdurrahman Uçaman (yazar), İsmail Beşikci (yazar) gibi çeşitli meslek gruplarından kişiler vardı.²⁸¹

Resim 2. 2. Mehdi Zana DDKO davasında yargılanıyor.

DDKO davası 10 Aralık 1971 tarihinde başladı. Sanıklardan Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü, Yümni Budak, Ali Beyköylü, Fikret Şahin ve Nezir Şemikanlı 167 sayfalık savunma hazırladı. Bu savunmada; Kürtlerin varlığından, Kürtçenin Türkçe, Arapça ve Farsça'dan ayrı bir dil olduğundan bahsedilmekteydi. Bu tip savunmalar yapılmasına sanık ailelerinin çoğu karşıydı.²⁸²

Bu yargılama sonucunda sanıklar; komünizm ve Kürtçülük propagandası yapma, suçlarından çeşitli cezalar aldı. Mahkemenin hazırladığı 130 sayfalık gerekçeli kararda; Kürt olarak tarif edilenlerin Türk olduğu, Kürtçe denilen dilin aslen Türkçe olduğu ve Kürtçe'nin Türk dilinin bir ağzı olduğu yazılıyordu.²⁸³

Davalar sonucunda çeşitli cezalar alan DDKO üyeleri, kamuoyunda Rahşan Affi diye de bilinen CHP-MSP hükümeti döneminde çıkarılan 1974 affıyla dışarı çıkacak, gruplaşmalar dışarıda da kendini gösterecektir.

²⁸¹İsmail Beşikçi, a.g.m., s.117-118

²⁸²İsmail Beşikçi, a.g.m., s.125-126, yazar bu tip savunmaları siyasal savunma olarak nitelemektedir.

²⁸³İsmail Beşikçi, a.g.m., s.140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1971-1980 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE KÜRTÇÜLÜK

İlk zamanlarda Türk solu içerisinde Kürt seksiyonu olarak faaliyet yürüten çevreler, ileriki aşamada bağımsız örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkacak, legal ve illegal alanda faaliyetlerini giderek artıracaktırlar. 1965 yılından sonra gelişen örgütlü Kürtçülük faaliyetleri değişken bir trend içerisinde devam edecek, özellikle 1980 sonrası PKK (Kürdistan İşçi Partisi) haricindekilerde sürekli kopmalar, bölünmeler, birleşmeler, ittifak ve hizipleşmeler yaşanacaktır.

Günümüzde bölücü terör örgütü olarak, hem kamuoyu hem de güvenlik birimleri tarafından PKK/KCK terör örgütü bilinmekte, bunun dışındaki bölücü örgütlenmeler hemen hemen hiç bilinmemektedir. Oysaki 1974 yılından sonra birçok bölücü örgüt Türkiye gündemini meşgul etmiştir.

Türkiye'ye karşı baskı unsuru olarak kullanılmaya çalışılan Kürtçülük ve bölücülük faaliyetleri değişik zaman aralıklarında dış dayatmalar paralelinde ortaya çıkmış, bu faaliyetler hareket ve eylemlere dönüşmüştür. Birçok ülkenin taşeronu durumundaki PKK terör örgütü dışındaki Kürtçü örgütlenmeler ve bölücü unsurlar daha çok propaganda ve eleman kazanma faaliyetleri sürdürmekteydi. Irak'taki Barzani hareketinin etkisiyle Türkiye'de illegal olarak kurulan TKDP, Kürt şovenizmini temel ideoloji olarak benimsemekte, ayrımcılığı ön plana çıkarmaktadır. Faaliyetlerini kapalı mekânlarda gerçekleştirdiği toplantılarla veya birebir ilişkiler düzeyinde sürdüren TKDP, diğer örgütlerin mitinglerinde görüşlerini kitlelere empoze edebilmektedir.

12 Mart 1971 Askeri Muhtıra sonrası bir kısmı tutuklanarak cezaevlerine konulan bir kısmı da yurt dışına kaçan Kürtçü şahısların, 1971-1974 döneminde boş durmayıp çok yönlü hazırlıklar yaptıkları, 1974 yılından sonra hızlı bir örgütlenme gerçekleştirmelerinden anlaşılmaktadır.

12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve üç kuvvet komutanı, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı'na bir muhtıra vererek, hükümetin istifasını ve yeni bir hükümet kurulmasını istemiş, bu muhtıra sonrası Başbakan Süleyman Demirel istifa etmiştir. 1971 ve 1973 yılları arasında Nihat Erim, Ferit Melen ve Mehmet Naim Talu Hükümetleri kurulmuş, bu dönemlerde Kürtçülük faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimlerle, Bülent Ecevit'in

partisi CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) ve Necmettin Erbakan'ın partisi MSP (Milli Selamet Partisi) koalisyonu iktidara gelmiştir.

Bülent Ecevit, hükümeti kurduktan kısa bir süre sonra Genel Af Yasası Meclis'e sunulmuş, bu konuyla alakalı Meclis'te sert tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle bölücülük ve komünist faaliyetlerde bulunup cezaevlerinde bulunanların bu af yasasından yararlanmaları istenmemektedir. Yoğun tartışmalar sonucunda aşağıdaki madde Genel Af kanun teklifine konmuştur:

“Madde 5.- Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar, bu kanun hükümleri dışında bırakılmıştır:

A) Türk Ceza Kanununun 141, 142, 146, 149 ve Askeri Ceza Kanununun 148. maddesinin B bendinde yazılı fiiller ile Türk Ceza Kanununun 414. maddesinin 2. fıkrası ve 416. maddesinin 1. fıkrasında yazılı suçlar. 1. maddenin D bendi hükmü saklıdır.”²⁸⁴

Yukarıdaki kanun teklifi yapılan oylama sonucunda; 221 milletvekili kabul, 214 milletvekili ret oyu vermiş ve sonucunda af kanununa 5. madde eklenmiştir.²⁸⁵ 15 Mayıs 1974 yılında kabul edilen Cumhuriyet'in 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun, 1803 Kanun Numarası ile 18 Mayıs 1974 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁸⁶ Böylece Kürtçülük ve bölücülük suçlamaları af kapsamı dışında kalmıştır.

Beşinci maddenin af kanuna eklenmesi konusunda, Konya Milletvekili ve Anayasa Komisyonu Üyesi Mustafa Kubilay İmer'in rolü büyüktür. Bülent Ecevit ve 134 arkadaşının af teklifini benimseyip kabul eden Meclis Adalet Komisyonu'nun kararına karşı muhalefet şerhi koymuştur.²⁸⁷

Bülent Ecevit ve CHP'den 136 milletvekili, Genel Af Kanununun 5. maddesinin A bendinin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuş, Anayasa Mahkemesi'ne verilen dilekçede; 5. maddesinin A bendinin usul ve esas yönünden iptali istenmekte, usul bakımından yapılan itirazda TBMM'de Karma Komisyon, Senato ve Meclis metinlerinin bütün olarak ayrı ayrı oylanması gerekirken, madde madde oylanmasının Anayasaya aykırı olduğu, böylece dördüncü bir metin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Esas bakımından yapılan itirazda, devletin ulusal şahsiyetine karşı girişilen suçlardan

²⁸⁴Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 3, B 74, 14.05.1974, T 1, S Sayısı: 25'e 2. ek, s.9

²⁸⁵Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 3, B 74, 14.05.1974, s.609

²⁸⁶T.C. Resmi Gazete, No: 14890 Mükerrer, 18 Mayıs 1974

²⁸⁷Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 2, B 58, 27.03.1974, Adalet Komisyon Raporu, S. Sayısı:25 s..52-67

pek çoğunun af kapsamına alındığını, 141. ve 142. maddenin af dışı bırakılmasının Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu ifade edilmektedir.²⁸⁸

Bahse konu Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri şu şekildedir:

“Madde 141/1. Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmağa veya memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan her hangi birini devirmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Bu kabil cemiyetlerin bir kaçını veya hepsini sevk ve idare edenler hakkında ölüm cezası hükmolunur. Madde 142/1. Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek veya devlet siyasî ve hukukî nizamlarını topyekûn yok etmek için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.”²⁸⁹

Bu başvuru sonucunda Anayasa Mahkemesi 1974/19 Esas ve 1974/31 Karar Sayısı ile 2 Temmuz 1974 tarihinde kararını vermiştir. Sonucunda; 5. maddenin A bendini biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve dava konusu kuralın iptaline oyçokluğu ile, dava konusu kural biçim yönünden, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edildiğine göre esas yönünden aykırılık konusu üzerinde durulmasına yer olmadığına oybirliğiyle karar verilmiştir.²⁹⁰ Anayasa Mahkemesi'nin kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra tahliyeler başlamış, cezaevindeki hızlı örgütlenmeler dışarıda birçok bölücü örgüt olarak kendisini göstermiştir.

Bu bölümde 1974 Genel Affi'ndan sonra kurulan; Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK-KÖİP), Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP), Kürdistan Proletarya Birliği (KAWA), Kürdistan Kurtuluş Partisi (RIZGARİ-PRK), Ala Rızgari Birlik Platformu-Kurtuluş Bayrağı (ALA RIZGARİ), Kürdistan Sosyalist Birliği (YSK), Kürdistan Sosyalist Hareketi (TSK), Kürdistan İslam Partisi (PİK) gibi Kürtçü-bölücü örgütler ve bunların kendi aralarında yaptıkları ittifaklar hakkında bilgi verilecektir. O zamanki adıyla Apocular olarak bilinen PKK (Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütünün kuruluş yılı yukarıdaki örgütlerle

²⁸⁸CHP 5. Madde İçin Anayasa Mahkemesi'ne Başvurdu, Milliyet, 2 Haziran 1974, s.1 ve 8

²⁸⁹<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/8598d304-0d81-4ced-a058-ae0e769aa98d?excludeGerekce=True&wordsOnly=False>, Erişim: 21 Mart 2019

²⁹⁰<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/e47c00ea-68f8-4a9f-9f31>

e1b09f65c8c2?highlightText=%2Cgenel%2Caf&excludeGerekce=False&wordsOnly=True, Erişim: 19 Mart 2018

aynı dönem de olsa bile PKK'nın güncelliği ve etkisi dikkate alındığından, beşinci bölümde kuruluşundan 1980 yılına kadarki faaliyetleri ayrıntılı olarak incelenecektir.

3. 1. KUK-RNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları-Rızgarixwazen Neteweyiyen Kurdistan)

TKDP içerisinde önemli bir konuma sahip olan Mustafa Fisli, 1977 yılında hazırladığı sol düşüncelere hâkim tüzük ile TKDP genelinde KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) örgütünü oluşturmakta, genel sekreterliğini de kendisi üstlenmekteydi. Bu gelişmelerden sonra özellikle parti içerisinde sağ görüşe sahip üyeler, KUK'un TKDP ile yan yana kullanılmasını eleştirmiş, TKDP'nin yeniden toparlanması kararlaştırılmıştır. TKDP'yi KUK haline getirenlerin partiden ayrıldıkları bildirilmiştir. TKDP'den ayrılan Mustafa Fisli ve ekibi 1978 yılında KUK'u kurmuşlardır. TKDP tüzüğü olarak kongrede kabul edilmiş olan tüzük de KUK'un tüzüğü olmuştur. Ayrıca TKDP'nin yayın organı olan Xebat isimli dergiyi KUK da kullanmaya başlamıştır.

KUK örgütü legal görünümlü birçok dernek kurmuştur: “Diyarbakır Zeytinpınarlılar Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği, Diyarbakır Devrimci Kültür Derneği, Batman Sosyal Yardımlaşma Derneği, Mazıdağı Devrimci Kültür Derneği, Derik Devrimci Kültür Derneği, Derik Kızıl Emekçiler Derneği, Nusaybin İşçi Köylü Dayanışma Derneği”²⁹¹ bunlar arasındadır. Bu dernekler vasıtasıyla taraftar kazanmaya çalışan örgütün bu dernekleri günümüzde faal değildir.

KUK ve TKDP'nin kullandığı ortak tüzükte dikkat çeken maddeler:

Birinci Maddede; partinin isminin TKDP (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) olduğu, partinin işçi sınıfının ideolojisinin rehberliğinde antiemperyalist, anti sömürgeci ve anti feodal olan tüm yurtsever devrimci demokrat ve sosyalist unsurları örgütleyen İlegal Ulusal Kurtuluş Cephe Partisi olduğu, partinin emperyalizme, sömürgeciliğe ve feodalizme karşı ulusal demokratik halk devrimi sonucunda tam bağımsız ve gerçekten Kürdistan'ı kurmak için mücadele ettiği, partinin Kürdistan'ın bütünlüğünü esas aldığı, emperyalizm ve sömürgeciliğin yarattığı suni sınırlar neticesinde 4 parçaya ayrılan yurdun birliğe kavuşmasının görev kabul edildiği, partinin emperyalizme,

²⁹¹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1987/5613 Sayılı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.115 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

sömürgeciliğe, her türlü gericiğe karşı ezilen halkların barış, demokrasi, ulusal bağımsızlık sosyalizm mücadelesini desteklediği belirtilmektedir.²⁹²

İkinci ve Beşinci Maddede; her Kürt ve Kürdistanlının partiye üye olabildiği, mahalli komitenin kararı ile üyeliğe kabul edildiği, parti saflarına aday olan üye hücrelerin bir üyesine bağlandığı, hücre bu aday üyenin durumu ile yakından ilgilenip onu devamlı eğittiği, kontrol ettiği, hücrenin bu aday üye ile ilgili durumu üst komiteye ilettiği, aday üyelik döneminin 6 aydan az olmadığı belirtilmektedir.²⁹³

Otuz Dördüncü Maddede; partinin gelir ve kaynaklarının üye ve aday üyelerinin partiye verdikleri aidat ve giriş teberruları ile yayınlardan sağlanan gelirler olduğu bildirilmektedir.²⁹⁴

Yukarıdaki parti tüzüğünden de anlaşılacağı üzere KUK'un amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bir kısım topraklarda, Marksist Leninist ideolojiye sahip Kuzey Kürdistan Cumhuriyeti'ni tesis etmektir. Nihai hedef ise Türkiye, İran, Irak ve Suriye toprakları üzerinde dört parçaya ayrılmış Büyük Kürdistan Devleti'ni kurmaktır.

Bu amaca ulaşmak için üç aşamalı bir strateji benimsemişti: İlk etapta silahlı-silahsız propaganda yoluyla köylü ittifakı ve işçi sınıfının önderliğinde taban oluşturulması, ikinci aşamada terör eylemleri ile meydana getirilecek devlet otoritesi boşluğu neticesinde silahlı halk savaşı yoluyla Türkiye Cumhuriyeti'ni parçalayıp bir kısım toprakları devlet idaresinden ayırmak, üçüncü de ise Kuzey Kürdistan'ı kurmak amaçlanmıştı.²⁹⁵

Sınıra yakın bölgelerdeki aşiretlerle iyi ilişkiler kurmaya çalışan KUK, Apocularla (PKK) sürtüşmeler yaşamış, zamanla silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. Bu çatışmalar sonucu çok sayıda militan ölmüştür. Bunun üzerine "Yurtsever Türkiye ve Kürdistan Halklarına" başlıklı KUK-PKK imzalı bildiri yayınlanmış, olumsuzlukların giderilmesi yönünde bugünkü aşamada KUK ile PKK siyasi hareketleri arasında bir süreden beri süregelen çatışmaların durdurulması, ateşkesin sağlanması konusunda siyasi hareketler düzeyinde bağlayıcı karar alınmış, sorunun çözümüne

²⁹²Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1981/377 Esas ve 1985/93 Karar Numaralı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Gerekeçli Hüküm I. Bölüm, s.54-55 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

²⁹³Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, a.g.e., s.55

²⁹⁴Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, a.g.e., s.60

²⁹⁵Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, a.g.e., s.66

ilişkin aşağıdaki maddeler üzerinde derhal uygulanması için görüş birliğine varılmıştır.²⁹⁶

1-Sömürgecilerin işkencelerinin arttığı bugünlerde çatışmayı devam ettirmenin olumsuz olduğunu belirterek, çatışmanın hemen son bulmasına karar verdik. 2-Çatışmaların etkileri eğitici şekilde çözüme bağlanacaktır. 3-Bizler birbirimizi siyasi faaliyetlerini şiddet kullanarak engellemeyeceğiz,²⁹⁷ şeklinde bir anlaşma metni düzenlenmişti.

12 Eylül 1980 darbesi sonrası çok sayıda KUK mensubu yakalanmış, birçoğu da illegal yollardan Suriye'ye geçmiştir. Suriye'nin Kamışlı ilçesinde toparlanmaya başlayan KUK militanları, Suriye yönetiminin gözetiminde oradaki tesis ve kamplardan istifade etmişlerdi.

Yeni Merkez Komite ve yönetim kadrosuna Mustafa Fisli ve grubunun alınmaması örgütte huzursuzluğa neden olmuş, daha sonra alınan karar gereğince Mustafa Fisli örgütten tecrit edilmiştir. Örgütte başlayan hizipleşmeler giderek artmış, bir grup militan Sovyetleri 'sosyalist' olarak nitelerken, diğer bir grupta 'revizyonist' olarak değerlendirmiş, Sovyetleri 'sosyalist' olarak nitelen grup 1982 yılının kasım ayında Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları-Sosyalist Eğilim (KUK-SE) isimli örgütü oluşturmuştur. Sovyetleri revizyonist olarak değerlendiren grup ise Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları-Merkezi Eğilim (KUK-MK) isimli örgütü kurmuşlardır.²⁹⁸ KUK-MK daha etkin durumdaydı.

KUK-MK, Avrupa faaliyetlerini yoğunlaştırarak, Avrupa ülkelerinde yaşayan bazı vatandaşları etkileyip, Kürdistan İşçi-Kültür Derneği (KOÇ-KAK) isimli yapıyı oluşturacaktır. Hollanda, İsveç, Almaya, Avusturya gibi ülkelerde KOÇ-KAK kuruluşu faaliyet göstermiş, KUK-MK, 30 Ekim 1988 tarihinde yayınladığı bir bildiri ile TKDP-Ulusal Örgütü ile birleşerek yeniden TKDP ismini aldıklarını açıklamıştır.

²⁹⁶Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1981/377 Esas ve 1985/93 Karar Numaralı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Gerekçeli Hüküm I. Bölüm, s.64

²⁹⁷Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, a.g.e., s.64

²⁹⁸Hıdır Göktaş, *Kürtler-II Mehabad'dan 12 Eylül'e*, a.g.e., s.123

Tablo 3. 1. KUK'un bilinen eylemleri²⁹⁹

Eylem Tarihi ve Yeri	Eylemler
09.04.1979-Diyarbakır	Davut Hanar tarafından Diyarbakır Lisesinde Özcan Canan Müjde'nin (Canan Oğuz Müjde) silahla öldürülmesi, Aziz Yaşar ve Nihayet Osmanoglu'nun yaralanması.
06.06.1979-Diyarbakır	Bağlar ilçesinde EDA elektrik dükkânının silahlı taranması sonucu Salih Özen ve Ahmet Efe'nin ölmesi, Mahmut Efe, Mehmet Efe ve Yahya Kemal Atılğan'ın yaralanması.
10.03.1980-Diyarbakır	Şehitlik semtinde, içerisinde Recep Hangül, Şükrü Taşkın ve Mehmet Uraz isimli polis memurlarının bulunduğu 410 kod nolu ekip otosunun taranması. Olayın failleri Mehmet Can Azbay ve Recep Fisli silahları ile birlikte yakalanmış, polis memurları zarar görmemiştir.
15.03.1980-Diyarbakır	İskenderpaşa mahallesinde, Musa Durak'ın, Mehmet Can Azbay ve Recep Fisli tarafından silahla öldürülmesi, olay yerinde tesadüfen bulunan Muhammet Yapıcı'nın yaralanması.
17.03.1980-Diyarbakır	Diyarbakır Lisesinde Mehmet Can Azbay'ın, Fehmi Aydemir ve Fikret Batur isimli şahsıları silahla yaralaması.
17.03.1980-Diyarbakır	Sebze hali civarında PKK-KUK örgütü çatışması sonrası PKK'dan Takiyeddin Tekdal'ın ölmesi, KUK örgütünden de Mehmet Yiğit'in yaralanması ve olaya müdahale eden polis memuru İsmail Gönen'in yaralanması. Olaydan sonra KUK örgütüne operasyon başlatılmış, örgüt üyeleri Mehmet Can Azbay, Recep Fisli ve Raif Kaplan silahlarıyla birlikte yakalanmıştır.
02.04.1980-Batman	Dükkân önünde buldukları sırada Yusuf Ziya Can ve Mahmut Güney'in silahla öldürülmesi. Olayda iki ayrı silahla ateş edildiği tespit edilse de olayın failleri bulunamamıştır.
11.04.1980-Mardin	Kızıltepe ilçesinde dükkânı önünde Molla Davut Kurtay'ın Hızır Yiğit tarafından silahla öldürülmesi.
16.05.1980-Mardin	Kızıltepe Bahçelievler mahallesinde KUK örgütüne 50.000 TL

²⁹⁹Bu tablo hazırlanırken; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1981/377 Esas ve 1985/93 Karar Numaralı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Gerekçeli Hüküm I. (s.82-233) ve II. (s.411-646) Bölüm ile Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1987/5613 Sayılı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.125-222 isimli mahkeme belgelerinden yararlanıldı. KUK örgütünün bu eylemlerin dışında, gasp (para, araç, bakliyat vb.), ruhsatsız silah bulundurma, sahte nüfus cüzdanı kullanma gibi olayları alsa da bunlar tabloya yazılmadı.

	haracı vermeyen Hamit Karayel, Sinan Karayel ve Mehmet Çoban öldürülür.
02.06.1980-Mardin	Kızıltepe ilçesi Urfa caddesinde Mehmet Sincaroğlu'nun, Hızır Yiğit ve Mahmut Yalçinkaya tarafından silahla öldürülmesi.
16.06.1980-Mardin	Kızıltepe ilçesinde Nurettin İlhan'ın, İbrahim Göröz tarafından silahla öldürülmesi.
30.06.1980-Mardin	Kızıltepe ilçesi Koçhisar mahallesinde Sadun Kurul'un, Abidin Enez, Ekrem Damar, Resul Çelik ve Zeyni Bıçakçı tarafından silahla öldürülmesi.
17.03.1980-Mardin	Derik Lisesinde KUK ile PKK mensubu öğrenciler arasında çıkan çatışmada her iki taraftan da yaralananlar olmuş, güvenlik güçlerinin olay mahalline gelmesiyle hepsi Haramyeri Tepesi'ne kaçmıştı. Güvenlik güçleri örgüt üyelerini takip ettiği sırada hem KUK üyeleri hem de Apocular üzerlerine ateş açmış, çıkan çatışmada KUK üyesi Zafer Savcı ve Nurettin İçli polis silahıyla yaralanmıştır. Bu olaylarda okul bahçesinde tesadüfen bulunan Hasip Çarçur da yaralanmıştır.
08.07.1980-Mardin	Derik Çadırlı köyünde PKK-KUK çatışması sonucu; PKK örgütünden Hatip Semen, Selahattin Aktaş ve Nezir Abak'ın ölmesi, KUK örgütünden ise Mehmet Ekinci ve Zeynel Abidin Doğan'ın yaralanması.
03.08.1980-Mardin	Derik Siyamet köyü Bozbeyli mezrasında gelen KUK üyeleri, bölge halkından para ister, Sabri Süer isimli köylünün itiraz etmesi üzerine örgüt üyeleri tarafından silahla öldürülür.
18.04.1979-Mardin	Nusaybin Kışla Mahallesi Cami sokağında Ali Uğur'un (Hızno) silahla öldürülmesi.
14.06.1979-Mardin	Nusaybin Yenituran Mahallesi Cami sokağında Abdullah Türk'ün silahla öldürülmesi.
20.07.1979-Mardin	Nusaybin Yenituran Mahallesi Hamam sokağında Mehmet Yalçın'ın silahla öldürülmesi.
08.10.1979-Mardin	Nusaybin Yıldırım Mahallesi Kanikat sokakta Pamuksan yağ fabrikası bekçisi Mehmet Sait Atalay'ın silahla öldürülmesi.
29.11.1979-Mardin	Nusaybin Çağlar köyüne KUK örgütünün baskını sonucu, Sait Aslan, Aynel Hayat Gündüz ve Hatice Turgut (Gündüz) isimli şahıslar ölmüş, Naciye Aslan yaralanmıştır.
19.03.1980-Mardin	Nusaybin Lozan caddesinde KUK mensuplarınca arabanın

	silahla taranması sonucu Galip Akalp ve Kutbettin Gök'ün ölmesi, Hasan Aykut ile Yusuf Arık'ın yaralanması.
21.07.1980-Mardin	Nusaybin Çalçal sokakta Feridun Akkurt'un silahla öldürülmesi.
30.09.1980-Mardin	Hüseyin Apaydın, Nusaybin Çağlar köyünde tarlasında çalışırken KUK mensuplarınca ateş edilir ve yaralanır. O sırada olay mahalline yakın olan jandarma ile KUK örgütü arasında çatışma çıkar, Ahmet Çakır ve Nurettin Kurt isimli örgüt mensupları ölü ele geçirilir.
30.08.1980-Adana	Fruko-Tamek fabrikasına ait 43.000 TL'nin gasp edilmesi.

3. 2. KÖİP-PPKK (Kürdistan Öncü İşçi Partisi-Partiya Peşeng Karkeren Kürdistan)

Daha önce bahsettiğimiz üzere, Sait Elçi ile anlaşmazlık yaşayan Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan) ve grubu, TKDP'den ayrılıp, Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'nde geçen "Türkiye" kavramına 'de' hecesi ekleyerek, Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'ni (KDP-T) kurmuş, Kuzey Irak'ta bulunan Sait Kırmızıtoprak, kendisi ile görüşmeye gelen Sait Elçi'yi öldürmüştü. Sait Elçi'nin ölümünü hazmedemeyen Molla Mustafa Barzani ise, 1972 yılında Sait Kırmızıtoprak'ı Kuzey Irak'ta öldürmüştü. Bu gelişmelere rağmen Sait Kırmızıtoprak'ın adamları, liderlerinin kodu olan Şivan'dan esinlenerek KDP-T içerisinde Şivancılar adı altında oluşumlarına devam etmişlerdi.

1977 yılında Kuzey Irak'ta meydana gelen KDP-KYB çatışmasının örgüte yansması sonucu KDP-T'den ayrılan Şivancılar, KUDP (Kürdistan Ulusal Devrim Partisi-Partiya Sorisa Millia Kürdistan) isminde yeni bir parti kurmuşlardı. Partinin deşifre olması ve parti mührünün elde edilmesi nedeniyle isim değişikliğine gidilip Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkeren Kürdistan (KİP-PKK) isminde yeni bir parti kurulmuş, parti genel sekreterliğine Ömer Çetin getirilmiştir.

Resim 3. 1. Ele geçirilen Kürdistan Ulusal Devrim Partisi'nin mührü

KİP parti tüzüğüne göre; parti program ve tüzüğünü kabul eden, partiye maddi olarak katkıda bulunan ve parti örgütlerinin herhangi birinde görev alarak partiyi fiilen destekleyen herkes parti üyesidir. Parti teşkilatı yukarıdan aşağıya doğru kongre, merkez komitesi, bölge komitesi, mahalli komite, köy komitesi ve hücre birimlerinden oluşmaktaydı. Tüzükte merkez komitesinin yetkilerinden birinin, silahlı direnme kuvvetlerinin kuruluş, yetki ve görevlerini saptamak olduğu yazmaktadır. Parti programında ise KİP örgütünün amacı, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Marksist-Leninist ilkelere dayalı Kürdistan Devleti'ni kurmak, nihai hedef ise kurulacak Kürdistan Devleti'ne Irak, İran ve Suriye'deki Kürtlerin yaşadığı toprakları katarak, Birleşik Bağımsız Kürdistan Devleti'ni tesis etmektir. Milli Demokratik Devrim (MDD) stratejisini benimseyen örgüt, ilk aşamada işçi sınıfının öncülüğünde işçi köylü ittifakı temelinde tüm ulusal demokratik güçlerin birlikte hareketiyle iktidarı ele geçirecek, ikinci aşamada sömürgeciliği yıkacak, son aşamada ise silahlı halk devrimi ile ulusal halk devrimini tamamlamış olacaktır.³⁰⁰

KİP kurulduktan kısa bir süre sonra legal alanda faaliyet gösterme kararı almıştır. KİP adına 28 Eylül 1977 tarihinde Diyarbakır Devrimci Demokratik Kültür

³⁰⁰Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi, 1980/568 Esas ve 1984/159 Karar Numaralı DDKD-KİP Gerekçeli Hüküm, s..69-70 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

Derneği (DDKD) kurulmuş olup, yayın organı Devrimci Demokrat Gençlik isimli dergidir. Bu derneğin Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde kurulan Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD) ile ilgisi bulunmamaktaydı. Bahse konu dernek Diyarbakır merkezli olup KİP adına kurulmuştur.

DDKD tüzüğüne göre derneğin amacı; gençliğin sosyal ve kültürel sorunlarına çözüm getirmek ve bunlar için olanaklar sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için derneğin yapacağı çalışmalar; bildiri, gazete, kitap, broşür yayınlamak, seminer, konferans vb. eğitsel ve kültürel faaliyetlerde bulunmak, tiyatro, film gösterileri vb. etkinlikler yürütmek, toplantılar düzenlemek, bu amaçla kendi içinde bürolar açmak, diğer demokratik kuruluşlarla dayanışmaya girmek, insan hakları evrensel beyannamesi doğrultusunda gençliği yurt ve dünya olayları karşısında duyarlı hale getirmek, uluslararası gençlik örgütleri ile ilişkiye geçmek ve bu örgütlere üye olmak için çaba sarf etmektir.³⁰¹ Tüzükte amaç bu şekilde yazsa da dağıtılan bildirimlerde ve Devrimci Demokrat Gençlik dergisinde yayınlanan yazılarda; DDKD'nin kapatılan DDKO'nun devamı olduğu, sömürgeci ve emperyalist devletler tarafından Kürtlerin ezildiği, Kürtlerin bağımsızlığı vb. konular her fırsatta dile getirilmektedir.

Faaliyetlerini genelde legal alanda yürüten KİP, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında genel sekreter Ömer Çetin, merkez komite üyeleri ve birçok örgüt mensubu yakalanmış, bir kısım örgüt mensubu da Suriye ve Avrupa'ya kaçmıştır.

21 Aralık 1982 ve 10 Ocak 1983 yılları arasında Lübnan'da ikinci kongresini gerçekleştirdiğinde KİP, parti adının Apocularla (PKK) olan isim benzerliğinden dolayı ismini Kürdistan Öncü İşçi Partisi (KÖİP) olarak değiştirme kararı almıştır. Jina Nu (Yeni Gün),³⁰² Tirej (Işık),³⁰³ Peşeng (Öncü)³⁰⁴ gibi yayın organlarının yeniden faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmış. Ayrıca KÖİP genel sekreterliğine Mehmet Ali Çılgın getirilmiştir. Gerek emniyet birimleri gerekse mahkemeler KİP'i ilk başta Apocular ile

³⁰¹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi, a.g.e., s.73

³⁰²KÖİP (PPKK) ve DDKD'nin legal yayın organı olarak 1979 yılının ekim ayında Türkçe yayımlanmaya başladı. Son sayısı 1984 yılının mayıs ayında yayımlandı ve bu tarihten sonra yayın hayatına son verdi. KÖİP (PPKK)'nin merkez yayın organı olarak derginin 6 sayısı çıktı.

³⁰³DDKD'nin legal yayın organı olarak 1979 yılının aralık ayında, İzmir'de Türkçe-Kürtçe dillerinde yayımlanmaya başladı. Türkiye'de sanat ve kültür üzerine Kürtçe yayınlanan ilk dergi olan Tirej'in, Zazaca yayınları da mevcuttur. İlk üçünün basımı İzmir'de yapılan derginin sadece 4 sayısı çıktı. Dördüncü sayısı 1981 yılının aralık ayında İsveç'te yayımlandı. Her sayısının son iki sayfasında Türkçe-Kürtçe ve Türkçe-Zazaca sözlüğe yer verildi.

³⁰⁴KÖİP (PPKK)'nin illegal yayın organı olarak İsveç Kürt Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından, İsveç'te Türkçe-Kürtçe dillerinde yayımlanmaya başladı, ancak yayın hayatı kısa sürdü. Derginin yazışma adresi Jina Nu Förlaget Post Box 240 1275024 Upsala/Sweden olarak verilmiştir.

karıştırmış, fezlekeler ve iddiameler Apocular örgütü çerçevesinde yazılmıştır. İlerleyen aşamada KİP'in Apoculardan farklı bir örgüt olduğu ortaya çıkmıştır.

KÖİP örgütünün herhangi bir eylemine rastlanmadı, ancak ASALA terör örgütü tarafından gerçekleştirilen Kapalı Çarşı eylemini, birlikte organize ettikleri bilinmektedir. 6 Temmuz 1984 ile 19 Ağustos 1984 tarihleri arasında Behçet Cantürk'ün MİT'te 45 gün boyunca yapılan sorgusu gazeteci Ercan Gün tarafından kitaplaştırılmıştı. Doğan Kitapçılık'tan çıkan 'Baron Behçet Cantürk'ün MİT İtirafı' isimli kitapta, 16 Haziran 1983 tarihindeki İstanbul Kapalı Çarşı eyleminde ASALA ile DDKD'nin ortaklık yaptığı belirtilmektedir. Olay şu şekilde anlatılır: Eylemden 1 hafta önce Bedros Demirciyan'ın yazıhanesine geldiğini, kendisini yurtdışından Zerruh'un³⁰⁵ aradığı ve yakında bir misafirini Türkiye'ye göndereceğini söylediği, eylemden 3 gün önce ise Bedros ve misafiri yanına geldiği, tanışmada isminin Nubar Sivasyan olduğunu, kendisinin ASALA üyesi olduğu ve Kapalıçarşı'da eylem yapacağını söylemiştir. Eylem gerçekleşmiş ve Nubar isimli şahıs patlamada ölmüştür. Behçet Cantürk, Bedros Demirciyan'ın kendisinin gizli işlerinde irtibatı sağlayan Ermeni asıllı ve ASALA taraftarı olan biri olduğunu söylemektedir.³⁰⁶ İki vatandaşın öldüğü ve 23 vatandaşın yaralandığı İstanbul Kapalı Çarşı eylemini, Ermeni terör örgütü ASALA³⁰⁷ ile ittifak sağlayan KÖİP-DDKD örgütünün, beraber organize etikleri anlaşılmaktadır.

3. 3. TKSP-PSK (Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi-Partiya Sosyalist A Kürdistan)

Genel Af Yasası ile serbest kalan DDKO mensupları, 1975 yılından itibaren yeniden toparlanmaya başlamışlar, DDKO sanıklarından Kemal Burkay, Mehdi Zana ve Tarık Ziya Ekinci Ankara'da Özgürlük Yol bürosunu faaliyete geçirmişlerdir. Bu kişiler legal olarak Faruk Aras'ın sorumluluğunda Özgürlük Yolu³⁰⁸ isimli dergiyi çıkarmaya başlamış, illegal olarak Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi-Özgürlük Yolu isimli örgütün temelini atmışlardır.

³⁰⁵Bu şahıs, DDKD'nin liderlerinden olup 1980 yılı sonrası Almanya'ya kaçarak burada Kadri Taş ismini alan Zerruh Vakıfahmetoğlu'dur.

³⁰⁶<http://www.gazetevatan.com/m-t-teki-kayitlar-yayinlandi-232906-gundem/>, Erişim 21 Mart 2018 ve <https://www.timeturk.com/tr/2009/05/23/ekonominin-yeraltındaki-dunyasi.html>, Erişim 21 Mart 2018, Ercan Gün, *Baron Behçet Cantürk'ün MİT İtirafı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009 isimli kitaptan haber siteleri yararlandı.

³⁰⁷ASALA, Ermenistan'ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu (Armanion Secret Army for the Liberation of Armenia) isimli terör örgütüdür. 1973 yılında ABD Los Angeles Başkonsolosu ve yardımcısına suikast, Paris Türk Hava Yolları bürosuna bombalama vb. eylemler yapmıştır. Ayrıca 1975 yılında New York'ta Türkiye Basın Yayın ve Enformasyon ofisine bomba koymuştur.

³⁰⁸TKSP (PSK)'nin legal yayın organı olarak 1975 yılının haziran ayında Ankara'da Türkçe-Kürtçe yayımlanmaya başladı, 1994 yılının aralık ayına kadar 44 sayısı çıktı ve bu tarihten sonra yayın hayatına son verdi. 1976 yılından sonra bürosunu Ankara'dan İstanbul'a taşıdı ve yayınlarını burada sürdürdü.

Resim 3. 2. Özgürlük Yol dergisi bürosunu faaliyete geçirenler (soldan sağa: Kemal Burkay, Faruk Aras, Mehdi Zana).

Kürtçülük ideolojisini yayma, tabanı genişletme ve gençlik kuruluşları oluşturma amacıyla yasal derneklerin açılması kararlaştırılmış ve 27 Mayıs 1977 tarihinde Diyarbakır Devrimci Halk Kültür Derneği (DDHKD) kurulmuştur. Bu dernek zamanla Siirt, Bitlis, Van, Hakkâri, Beytüşşebap, Uludere, Silvan, Hatay, Kırıkhan, Adana, Ankara, Polatlı gibi yerlerde şubelerini açmıştır.

Özgürlük Yolu etrafında toplanan ve yeterince taban oluşturan şahıslar, TKSP'yi kurduklarını alt birimlere açıklamıştır. DHKD vasıtasıyla Özgürlük Yolu dergisini ve Roja Welat (Vatan Güneşi)³⁰⁹ isimli Türkçe-Kürtçe yayınlanan gazeteyi dağıtarak, TKSP'nin propagandası yapmaktaydı.

TKSP'nin parti programında; Kürdistan'ın bugünkü Ortadoğu'da ırkçı devletler arasında bölüşüldüğü, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin bu ülkelerin egemen sınıfları tarafından sömürüldüğü, Kürt halkının dilinin, kültürünün büyük baskı altında bulunduğu, Kürdistan halkının sömürge durumuna düşürüldüğü, Türk burjuvasının Kürdistan'ı bir pazar olarak kullandığı, petrol, demir, bakır, krom, elektrik gibi tesislere de bedel ödemediği, salt ham maddeleri ve enerjiyi söküüp götürdüğü, Kürt halkına egemen sınıflarca baskı yapılarak sürgünler yapıldığı, bu boyunduruğa son vermek için parti öncülüğünde ulusal demokratik devrim yapılması gerektiği belirterek bu gerekçe ile ulusal kurtuluş mücadelesine devrimci bir partinin öncülük edeceği beyan edilerek

³⁰⁹TKSP (PSK)'nin legal yayın organı olarak 1977 yılının eylül ayında İstanbul'da Türkçe-Kürtçe yayımlanmaya başladı. On ikinci sayısı legal olarak yayımlanan bu gazete 15.12.1978 tarihinde Sıkıyönetim Yasası gereğince yayını yasaklandı, bundan sonra Almanya'dan yayın yapmaya başladı, 26 sayı burada çıkardı (legal illegal toplam 38 sayı çıkardı). 1984 yılında TSK örgütünün yayın organı olan gazete, 1986 yılından sonra yayın hayatına son vermiştir.

TKSP'nin kuruluş gerekçesi anlatılmakta, devamla TKSP'nin Türkiye Kürdistan'ı işçilerinin ve yoksul köylülerinin partisidir, Marksizmi-Leninizmi kılavuz edinmiştir, denilmekteydi.³¹⁰

Resim 3. 3. Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi amblemi

TKSP tüzüğünde; partinin yakın amacının Türkiye Kürdistan'ı halkını ulusal baskıdan kurtarmak ve ülkede feodal ilişkileri tasfiye ederek demokratik bir toplum kurmak olduğu belirtilmektedir. İran, Irak ve Türkiye tarafından işgal edildiği iddia edilen Kürdistan topraklarında, Türkiye içerisinde faaliyet gösteren TKSP örgütünün öncelikle amacının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni içine alan Türkiye toprakları üzerinde, hareketin şekline göre ilk başta Federasyon bir devlet (örneğin Sovyetler) veya hareketin seyrine göre bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulması olduğu belirtilmektedir. Tüzükte ayrıca parti organlarının; kongre, merkez komitesi, politbüro, genel sekreterlik, bölge komitesi, yöre komitesi, çalışma komitesi ve hücreden oluştuğu kayıtlıdır.³¹¹

TKSP örgütü 1975-1980 yılları arasında faaliyetlerini legal alanda oluşturduğu kuruluş ve dernekler vasıtasıyla desteklemiş ve bu sayede özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde etkin taban oluşturmuştur. Bu çabalar sonucunda 1977 mahalli seçimlerinde Diyarbakır Belediye Başkanlığı'nı Mehdi Zana ve Ağrı Belediye Başkanlığı'nı Orhan Alparslan kazanmıştır.

³¹⁰Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1987/5613 Sayılı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.58

³¹¹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1987/5613 Sayılı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s..59-63

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası diğer örgütlerde olduğu gibi TKSP'den çok sayıda militan yakalanmıştır. Örgütün kurucularından ve genel sekreteri olan Kemal Burkay ve bazı örgüt üyeleri Avrupa'ya kaçmış, Mehdi Zana ise yurt dışına kaçmak isterken yakalanmıştır.

TKSP 1992 yılında yaptığı III. Kongresinde, ismindeki Türkiye kelimesini kaldırarak, Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) olarak isim değişikliğine gitmiştir. Diğer örgütlere nazaran PKK ile yakın ilişkiler kurduğu hatta 1993 yılında PKK ile ittifak protokolü imzaladığı bilinmektedir.

TKSP'nin tüzüğü ve parti programı incelendiğinde kurmayı amaçladığı Kürdistan Devleti'nde Suriye topraklarının olmadığı gözükmektedir. Hemen hemen tüm bölücü örgütlerin nihai amaçları, Türkiye, Irak, İran ve Suriye ülkelerinde Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Birleşik Kürdistan Devleti'ni kurmak iken, diğer örgütlerde Kürdistan Suriye'yi de kapsarken TKSP'de olmaması dikkat çekicidir.

3. 4. RIZGARI-KKP-PRK- (Kürdistan Kurtuluş Partisi-Partiya Rızgariya Kürdistan)

DDKO davası tutuklularının cezaevlerindeki gruplaşmaları, 1974 affından sonra da devam etmiş, tahliye olanlar kendi grupları çerçevesinde değişik isimler altında bölücü örgütler kurmuştu.

Rızgari (kurtuluş-bağımsızlık) örgütünün çekirdeğini oluşturan Mümtaz Kotan, Orhan Kotan, Ruşen Arslan ve arkadaşları 1975 yılında Ankara'da Komal yayınevini kurmuşlardır. Komal yayınevinin ilk olarak DDKO Dava Dosyası³¹² isimli kitabı çıkarmıştır. 1976 tarihine gelindiğinde ise Komal yayınevinin desteğinde, Mümtaz Kotan, Orhan Kotan, Fikret Şahin, Yümnü Budak, Ali Beyköylü, İbrahim Güçlü ve Hatice Yaşar'ın denetiminde Rızgari Dergisi³¹³ çıkarılmıştır. Derginin sahipliğini Orhan Kotan üstlenmişti. Adı geçenler aynı zamanda Rızgari örgütünün kurucularıdır.

Rızgari dergisinin ilk iki sayısının bölücülük propagandası yapmaktan dolayı toplattırılması üzerine İstanbul'a taşınan Rızgari Bürosu, yayın hayatını burada

³¹²Bk. *DDKO Dava Dosyası 1*, Komal, Ankara, 1975

³¹³Rızgari örgütünün legal yayın organı olarak 21 Mart 1976 tarihinde Ankara'da Türkçe-Kürtçe yayımlanmaya başladı. Önceleri aylık olarak çıkan dergi daha sonra iki ayda bir yayımlanmaya başladı. 1.ile 2. sayıları Ankara'da, 3-10. sayıları arası İstanbul'da çıkan Rızgari Dergisi'nin, 1979 yılında yayını yasaklandı, ancak bu yasağa rağmen 9 ve 10. sayısı illegal olarak çıktı, bundan sonra yayın hayatına illegal olarak Almanya'da devam etti. 1, 2, 10, 11 ve 13. sayıları Türkçe-Kürtçe, diğer sayılarının tamamı ise Türkçe yayımlanan dergi, normal basımları dışında Temmuz 1977 ile Kasım 1978 tarihleri arasında yayımlanan 10 adet özel ekinin tamamı Türkçe olarak çıktı.

sürdürme kararı almış ve 11 Mayıs 1977 tarihinde üçüncü sayısını çıkarmış, ancak önceki sayılarda olduğu gibi bu sayı için de toplattırma kararı alınmıştır.

1 Aralık 1977 tarihinden itibaren örgüt ideolojisini yaymak için legal olarak Anti Sömürgeci Demokratik Kültür Dernekleri (ASDK-DER) kurulmuştu. Bu derneklerde Komal yayınları okutulduğu, Kürtçülük konusunda eğitim ve seminerlerin verildiği bilinmektedir.

1977 yılında Rızgari Dergisi'nin yazı işleri sorumluluğunu Hatice Yaşar yürütmekteydi. Rızgari mensuplarından Orhan Kotan, Ruşen Aslan ve Mümtaz Kotan, dergide genellikle İbrahim Güçlü, İkrâm Delen ve Hatice Yaşar'ın görüşleri yansıtıldığını ileri sürerek Hatice Yaşar'ın bu sorumluluktan alınmasını isterlerdi. Bu isteğe diğer grubun karşı çıkması sonucu örgüt içerisinde huzursuzluk başlamıştır.

Örgüt içerisinde huzursuzluğa yol açan diğer bir olayda, 26 Ekim 1977 tarihinde Irak'ta KDP ve KYB militanları arasında yaşanan silahlı çatışmaydı. KDP ve KYB arasındaki çatışmanın durdurulmasının Kürtçülük faaliyetleri açısından yararlı olacağını düşünen Orhan Kotan, Ruşen Aslan ve Mümtaz Kotan, KDP ve KYB'ye Rızgari örgütü adına bir çağrıda bulunarak, her iki örgüt yöneticilerine birbirlerine silah kullanmama yönünde uyarma kararı almışlardır. İbrahim Güçlü, İkrâm Delen ve Hatice Yaşar buna karşı çıkarak, KDP ve KYB'nin aynı kefeye konulamayacağını, ilerici-devrimci bir hareket olarak görülen KYB lehine tavır alınması gerektiğini savunmuşlardır. Bu tartışma iki grup arasındaki cepheleşmenin dozunu epeyce artırmıştır.

Orhan Kotan, Ruşen Aslan ve Mümtaz Kotan grubu; örgütün ideolojik yapı ve kadrolaşma aşamasından sonra partileşmeye geçilmesi, partinin 4 parçanın hepsinde (Türkiye, Irak, Suriye, İran) değil, Türkiye bölümünde Marksist-Leninist olmalarına bakılmaksızın, anti sömürgeci olmaları yeterli görülen tüm halk kitlelerini kapsaması, son aşamada Türkiye Kürdistanı olarak adlandırılan yörelerde bağımsız bir Kürt devletinin kurulması, bu aşamada parti içerisinde Marksist-Leninist güçlü ise bu görüşün felsefesine göre, burjuva milliyetçileri güçlü ise bunların felsefelerine göre devletin idari şeklinin tespit edilmesi stratejisini benimsemektedir. İbrahim Güçlü, İkrâm Delen ve Hatice Yaşar grubu ise; Türkiye, Irak, Suriye, İran sınırları içinde Kürdistan olarak kabul edilen bölgeler üzerinde Marksist-Leninist felsefeye dayalı merkezi bir partinin kurulması, bu partinin çatısı altında Birleşik Sosyalist Kürdistan Devleti'nin kurulması için uzun vadeli silahlı gerilla mücadelesi verilmesi, eylemlerin

kırsal alanlarda başlatılarak, kırsal alanlarda kurtarılmış bölgeler meydana getirilmesi ile kurulacak partinin ideolojik inşa ve kadro aşamasından sonra oluşturulmasını, 4 parçadaki Kürtçü unsurlar ve sol hareketler ile ittifak yapılması, 4 parçadan hangisinde devrim şartları oluşursa o parçada devrim yapılması ve nihai olarak 4 parçanın kurtarılıp birleştirilerek müstakil Sosyalist Kürdistan'ın tesisi stratejisini benimsemektedir.³¹⁴

Tüm bu görüş ayrılıkları nedeniyle 1978 yılı sonlarına doğru Rızgari örgütü; Komal Rızgari ve Ala Rızgari olarak ikiye bölünmüştür. Orhan Kotan, Ruşen Aslan, Mümtaz Kotan, Şerafettin Kaya, Yılmaz Balkaş, Recep Maraşlı Komal Rızgari grubunu oluştururken, İbrahim Güçlü, İkrâm Delen, Hatice Yaşar ve Yusuf Andıç Ala Rızgari grubunu oluşturmaktadır. Örgütün tabanının büyük bir kısmı Ala Rızgari'den yana tavır almış, ASDK-DER, Tatvan ilçesindeki hariç olmak üzere diğerleri Ala Rızgari denetimine girmiş, Komal büroları ise Komal Rızgari'ye bağlı kalmıştır.

Rızgari örgütünün ilk eylemi Ergani'de 1976 yılında Nevruz ateşi yakma olmuştur. Bunun yanında afiş, bildiri dağıtma gibi eylemlerine de rastlanılmaktadır. Silahlı eylemi yoktur. Şu an (2015 yılında) Rızgari örgütünün sadece sitesi vardır, Hak-Par (Hak ve Özgürlükler Partisi) ile beraber hareket etmektedir.³¹⁵

3. 4. 1. Komal Rızgari

26 Nisan 1979 tarihinde sıkıyönetim ilan edilmesiyle Rızgari'nin basım ve yayımı yasaklanmış, Komal'ın İstanbul, Adana ve Diyarbakır büroları kapatılmıştır. Bölünmeden sonra meydana gelen boşluğun doldurulabilmesi için yeniden örgütlenme çalışması başlatılmış, Komal sempatizanlarının bulunduğu her ilde 'Birim' isimli komiteler kurulmuştur. Birim; bir başkan, bir muhasip ve bir eğitici olmak üzere 3 kişilik komiteden oluşmaktadır. Kendi içerisinde özerk olan Birimler arasında kopukluk yaşanmaması için Koordinasyon adı verilen birimler arası kurul oluşturulmuştur.

1980 yılında haklarında kesinleşmiş hapis cezası bulunan Rızgari kurucularından Ruşen Aslan, Mümtaz Kotan, Şerafettin Kaya, İsmail Beşikçi gibi isimler yakalanmış, Orhan Kotan yurt dışına kaçmış, İsveç vatandaşlığına geçerek bu ülkeye yerleşmiştir. Orhan Kotan, Avrupa'da örgüt adına yayın faaliyetlerini devam ettirmiş, 1981 yılında Denge Komal isimli dergiyi yayın hayatına geçirmiş, 1983 yılında ise Kürdistan

³¹⁴13 Ağustos 2015 tarihinde Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde merkezde bulunan çay bahçesinde ismi mahfuz eski bir Rızgari örgütü üyesi ile yapılan röportajdan.

³¹⁵13 Ağustos 2015 tarihindeki aynı röportaj

Komünist Partisi (KKP) lideri olmuştur. 1988 yılında KKP, ismini Kürdistan Kurtuluş Partisi-Partiya Rızgariye Kürdistan (KKP-PRK) olarak değiştirmiştir.

3. 4. 2. Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı)

Yukarıda bahsedilen nedenlerle, Rızgari içerisindeki gruplaşmalar sonucu, 1979 yılında İbrahim Güçlü, İkrâm Delen ve Hatice Yaşar kendilerini proleter devrimciler, karşı grubu burjuva milliyetçisi olarak ilan etmiş, Ala Rızgari isimli örgütü kurmuşlardır. Ala Rızgari örgütü, Komal Rızgari'ye göre daha aktif olup, bazı eylemleri tespit edilmiş ve bu eylemler aşağıda tabloda gösterildi:

Tablo 3. 2. Ala Rızgari'nin bilinen eylemleri³¹⁶

Eylem Tarihi ve Yeri	Eylemler
31.08.1979-Diyarbakır 01.09.1979-Diyarbakır 02.09.1979-Diyarbakır 07.09.1979-Diyarbakır	Örgüte maddi yardım yapan kişilerin isteği üzerine örgüt üyeleri, Güldoğan ailesine çeşitli eylemler düzenlemiştir. Bu eylemler şunlardır: 31 Ağustos 1979 tarihinde Güldoğan ailesinin Ergani'deki petrol istasyonuna ateş açılması sonucu bu sırada dükkânda bulunan bir kişi atılan kurşunlardan yaralanmıştır. 1 Eylül 1979 tarihinde Suat Güldoğan'ın evi silahla taranmıştır. 2 Eylül 1979 tarihinde Güldoğan ailesinin Ergani'deki petrol istasyonuna bomba atılmış, ancak atılan bomba patlamamıştır. 7 Eylül 1979 tarihinde Güldoğan ailesinin Ergani'deki petrol istasyonuna dinamit atılması sonucu maddi hasar oluşmuştur.
21.02.1980-Diyarbakır	Ergani'de üzerinde '21 Şubat Sömürgecilikle Mücadele Gününü Gururla Selamlıyoruz-Ala Rızgari' yazılı pankart asılmış, ayrıca pankartın ucuna bomba süsü verilmiş bir paket te bulunmaktaydı.
26.02.1980-Diyarbakır	Ergani'de silahlı gaspa teşebbüs edilmiş.
12.03.1980-Diyarbakır	Ergani'de esnafı kepenk kapatma konusunda örgüt adına tehdit etme, kepenk kapatmayan bir kişinin evinin ve dükkânının taranması, bir kişinin de dükkânının yakılması, ayrıca Türkiye İş Bankası, Emlak Kredi Bankası ve Ziraat Bankası şubelerinin yakılması, Ziraat Bankasına ekstradan tabanca ile ateş edilmesi eylemleri gerçekleşmiş.
02.09.1980-Diyarbakır	Ergani'nin Kesentaş köyünde öğretmenlik yapan Kadir Kayhan, bir olayda örgüt aleyhine tanıklık yapmasından dolayı öldürülmüştür.

12 Eylül 1980 darbesine kadar illegal faaliyetlerini legal dernekler içerisinde sürdüren Ala Rızgari, bu tarihten sonra yapılan operasyonlarda kadrosunun büyük bir kısmı yakalanmış, yakalanmayan örgüt mensupları yurt dışına kaçmıştır.

³¹⁶Bu tablo hazırlanırken Raşit Kısacık, *Kürt Sorunu ve Etnik Örgütlenmeler-2 Rızgari ve Ala Rızgari*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2010, s..72-80 isimli kaynaktan yararlanıldı.

Eski bir Rızgari terör örgütü üyesi; 12 Eylül darbesinden sonra 600 Rızgari militanının Beka Vadisi'ne kaçtığı, sonradan buraya PKK mensuplarının yerleştiğini iddia etmektedir.³¹⁷

3. 4. 2. 1. KSB-YSK (Kürdistan Sosyalist Birliği-Yekitiya Sosyalist a Kürdistan)

12 Eylül darbesinden sonra yurt içinde faaliyetlerini sürdüremeyen Ala Rızgari üyelerinden İbrahim Güçlü ve grubu, yeni bir yapılanmaya giderek 1986 yılında Kürdistan Sosyalist Birliği-Yekitiya Sosyalist a Kürdistan (KSB-YSK) isimli örgütü kurmuşlardır. KSB, faaliyetlerini Avrupa ağırlıklı sürdürmüş, İsveç'i merkez üs seçmiştir. 1988 yılında İsveç'te Yekitiya Sosyalist³¹⁸ isimli bir dergiyi yayın hayatına sokmuştur.

Ala Rızgari örgütü yeniden birlik oluşturmak ve örgütten kopan tüm grupları toplamak için birleşme kararı alıp, Ala Rızgari Birlik Platformu adı altında çalışmalarını sürdüreceklerini taraflarını duyurmuş, yayın organı olarak İsveç'te Rojev (Güncel)³¹⁹ isminde bir dergi çıkarmaya başlamışlardır. Günümüzde kayda değer faaliyetleri bulunmamaktadır.

3. 5. Kawa

Kawa örgütünün ismi Demirci Kawa isimli bir efsaneye dayanır. Efsaneye göre, eski zamanlarda yaşamış Dehak isminde zalim bir kral vardır. Bu kralın her iki omuzunda birer yılan bulunmaktadır. Her gün bu iki yılanı beslemek için iki çocuk saraya getirilir ve beyinleri yemek olarak yılanlara verilir (başka bir anlatıma göre, kral Dehak ölümcül bir hastalığa yakalanır, beyninde tümör oluşur ve hastalığının iyileşmesi için her gün iki çocuk beyninin tümöre sürülmesi tavsiye edilir). Bu duruma çok üzülen saray aşçıları, en azından bir çocuğu kurtarmak adına, bir çocuğun beyni ile bir hayvanın beynini karıştırıp yılanlara vermektedirler, böylece her gün bir çocuk kurtulmuş olur. Kurtulan çocuklar saraydan kaçarak, Kawa isimli demirci tarafından büyütülür, yetiştirilir. Zamanla bu çocuklardan bir ordu oluşur. Demirci olan Kawa, bir taraftan da savaş malzemeleri yapar. Kawa liderliğindeki ordu 20 Mart'ı, 21 Mart'a bağlayan gece kralın sarayını basar ve zalim kralı öldürür. Bu zafer tüm tepelere ateşler

³¹⁷13 Ağustos 2015 tarihinde Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde merkezde bulunan çay bahçesinde ismi mahfuz eski bir Rızgari örgütü üyesi ile yapılan röportajdan.

³¹⁸KSB (YSK) örgütünün illegal yayın organı olarak 1988 tarihinde İsveç'te Türkçe-Kürtçe yayımlanmaya başladı. Yayın hayatı kısa süren derginin yazışma adresi Br Berwald Svagen 21 75650 Upsala-Sweden olarak verilmiştir.

³¹⁹KSB (YSK) örgütünün illegal yayın organı olarak 1991 yılının nisan ayında İsveç'te yayımlanmaya başladı.

yakarak kutlanır. Böylece 21 Mart zalimin sonu, özgürlüğün başlangıcı olarak bayram havasında kutlanır.

1976 yılında Devrimci Demokratik Kültür Derneği (DDKD) içerisinde fikir ayrılıkları çıkmıştı. Sovyetler Birliği'nin, Sosyalist mi yoksa Sosyalist Emperyalist mi olduğunun tartışmaları büyümekteydi. Bunun üzerine Sovyetler Birliği'ni Sosyalist Emperyalist bir ülke olarak kabul eden Ahmet Zeki Okçuoğlu, Mahmut Fırat, Hasan Hüseyin Yıldırım, Mehmet Polat, Müfit Bayrak ve İzzet Tırpan İstanbul DDKD'den ayrıldılar. Ankara DDKD'den de Nurettin El Hüseyini, Yalçın Çakıcı, Ferit Uzun, Sabri Kont, Mustafa Aksakal, Reşit Dilek, Mustafa Dere, Mustafa Kutu, Remzi Öngören ve Doğan Yüksel ayrıldılar. Ayrıca Apocular (PKK) örgütünden Alişir Gürgöz, Hasan Askar Gürgöz, Adil Turan ve Turgut Çetiner ayrılır. Bu grupların hepsi birleşerek 1976 yılında İstanbul'da Kawa Yayınevi'ni oluşturur, örgütü dağınıklıktan kurtarmak amacıyla da geçici merkez komitesi kurulur. Örgütün merkez komitesinde; Ahmet Zeki Okçuoğlu, Nurettin El Hüseyini, Alişir Gürgöz, Hasan Hüseyin Yıldırım, Davut Kurun ve M. Cemil Gündoğan isimli şahıslar yer almaktaydı.³²⁰

Oluşturulan geçici merkez komitesi, 4 parçaya ayrılmış Kürdistan'ın ayrı ayrı olarak birlik olma mücadelesi verdikten sonra partinin Türkiye Kürdistan'ında kurulması amacı etrafında birleşmişti. Köylülük temel, işçi sınıfı ise öncü güç olarak kabul edilmiştir. Örgütün amacı ve stratejisi; partinin kuruluşu uzun zaman gerektireceğinden biran önce partileşme sürecine gidilmesi, merkezi görüşün hâkim kılınması, partiden sonra halk ordusunun oluşturulması, parti öncülüğünde silahlı mücadelenin başlatılması, diğer parçalarda da mücadelenin başlatılması şeklinde belirlenmişti. Kawa örgütü; Kürdistan'da Sosyalizmin kurulmasına kadar kesintisiz ve sürekli bir mücadelenin oluşturulması gerektiği, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'nin, ABD ve SSCB'ye bağlı olarak Kürdistan'ını sömürdükleri, dünya halklarının baş düşmanı iki süper devlet ABD ve SSCB olduğu, Kürdistan'da feodalizme karşı tam mücadele edilmesi gerektiği, Kürdistan'ın 4 parçasında da ayrı ayrı örgütlenmeye gidilmesinin şart olduğunu kabul ediyordu.³²¹

³²⁰Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.45 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

³²¹Diyarbakır Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi, 1981/352 Esas ve 1985/10 Karar Numaralı Kawa Örgütü Gerekçeli Kararı, s..49-50 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

1976 yılından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki il ve ilçelerde, seminer ve konferanslar vermek suretiyle propaganda ve teşkilatlanma çalışmaları yapan Kawa örgütü, o dönemde meydana gelen Van depreminden zarar gören ailelere çeşitli yardımlar yaparak, bu yolla da örgütün propagandasını yapmışlardı. Kawa Yayınevi vasıtasıyla varlığını kitlelere duyuran örgütün, illegal olarak çıkan Yekbun (Birlik)³²² isimli dergisi de mevcuttu. Bunların yanında legal olarak kurdukları Halk Kültür Dernekleri (HKD), İşçi Köylü Dayanışma Dernekleri (İKDD) ve Devrimci Liseliler Derneği (DEV-LİS-DER) isimli kuruluşlar vasıtasıyla propaganda ve örgütlenme faaliyetleri devam etmiştir.³²³

1977 yılında Mao'nun Üç Dünya Teorisi, Türkiye'deki sol hareketler içerisinde tartışılmaya başlanmış, Kawa örgütü içinde de teorinin kabulü veya reddi konusunda kutuplaşmalar oluşmuştur. Mao Zedung, dünyadaki ideolojik kutuplaşmayı Üç Dünya Teorisi ismiyle incelemiş ve buna göre dünya ülkelerini üç gruba ayırmıştır. Emperyalist Kamp dediği Birinci Dünya Ülkeleri, ABD ve SSCB'dir ayrıca SSCB'yi daha tehlikeli görmektedir. İkinci Dünya Ülkeleri olarak gelişmiş ülkelerden bahsetmektedir. Almanya, İngiltere, Japonya, Fransa gibi ülkelerin olduğu bu grup ülkelerin az gelişmiş ülkelerin sömürülmesinde önemli role sahip olduğunu belirtmektedir. Üçüncü Dünya Ülkeleri ise gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerin oluşturduğu grup olup, emperyalist ülkelere karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelelerinin desteklenmesi görevini burada Çin üstlenmiştir.³²⁴ Özetle bu şekilde olan Mao'nun Üç Dünya Teorisi, Kawa içerisinde benimsenme ve reddedilme eğilimiyle bölünmelere neden olacaktır.

3. 5. 1. Denge Kawa (Kawa'nın Sesi)

Mao'nun Üç Dünya Teorisini kabul eden ve Ankara DDKD'sinden kopan kişilerin hemen hemen hepsi Denge Kawa (Kawa'nın Sesi) isimli örgütü oluşturdu. Yapılan ilk toplantıda Nurettin El Hüseyini, Yalçın Çakıcı, Ferit Uzun ve Sabri Kont

³²²Kawa örgütünün illegal yayın organı olarak 1979 tarihinde Türkçe yayımlanmaya başladı. Diyarbakır'da teksir şeklinde iki sayısı çıkan Yekbun, örgüt mensuplarına yönelik çıkarıldığından tiraj yönüyle etkili olmamış ve dağıtımı sınırlı kalmıştır.

³²³Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.46

³²⁴Çağdaş Üngör, "Çin ve Üçüncü Dünya," *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 41, Ekim 2009, s.31

isimli şahıslar merkez komiteye seçilmiştir. Denge Kawa³²⁵ isimli bir dergi çıkartılmaya başlanmış ise de bölücü içerikli yazılardan dolayı dergi mahkemece yasaklanmıştır.

Kürdistan olarak belirttikleri bölgede Kürdistan Cumhuriyeti kurmayı amaçlayan ve silahlı eylem yanlısı olan örgüt, SSCB'yi emperyalist olarak görmekte ve Çin tipi bir devrimi savunarak Mao'nun fikirlerini benimsemektedir.

Denge Kawa; sıkıyönetim ilanı sonrasında ideolojik ve siyasi platformda mücadeleden uzaklaşmış ve mali sıkıntılardan dolayı etkisiz hale gelmiştir. Bunun üzerine merkez komite, dağılmayı önlemek amacıyla kadroların son durumunu belirten 'Durum Bildirgesi' isimli bir bildiri dağıtmıştır. Bu arada mevcut kadronun merkez komitesi lav edilmiş, yeni organizasyon çalışmaları başlamıştır. Çalışmalar neticesinde Mustafa Nuri Aksakal, Nurettin El Hüseyini ve İbrahim Küreken'in katılımıyla bir kurmay heyet oluşturulmuştur. Bu heyetin önderliğinde 14 Eylül 1979 tarihinde Diyarbakır'da bir toplantı düzenlenmiş, bu toplantıda örgütlenme, sınıf mücadelesi, siyasi inşa üzerinde durulmuştur. Yürütme Kuruluna (Polit Büro) Nurettin El Hüseyini başkan, Mustafa Nuri Aksakal, İbrahim Küreken ve Halil Binbay üye olarak gizli oyla seçilmiştir.³²⁶ Alınan kararlar ve yapılan çalışmalar, örgüt tabanında huzursuzluklara neden olmaması için gizli tutulup sadece üst düzey yöneticiler arasında kalmıştır.

12 Eylül darbesi sonrası Denge Kawa örgütü tamamen pasifize olmuş ve faaliyetlerini durdurmuştur.

3. 5. 2. Red Kawa

Mao'nun Üç Dünya Teorisini reddederek Bağımsız Kürdistan Devleti'ni kurmak için verilen mücadelede Arnavutluk Emek Partisi çizgisinde faaliyet gösterme kararı alan grup, Red Kawa örgütünü kurmuştur.

Sovyetlere karşı olan Arnavutluk Emek Partisi, devrim ve silahlı mücadele ederek siyasi gücü ele geçirmeyi, sosyalizm ve komünizmin kapitalist dünya üzerindeki zaferini garanti etmede en güçlü strateji olarak benimsemekteydi.³²⁷

³²⁵Denge Kawa örgütünün legal yayın organı olarak 1978 tarihinde Ankara'da Türkçe yayımlanmaya başladı. Derginin sadece 16 sayfadan ibaret tek bir sayısının çıktığı bilinir. Derginin ilk sayısında yer alan yazılardan bazıları şunlardı: 'Denge Kawa, halkımın yaşantısının bir alametidir.' 'Mao Zedung'un yolunda savaş,' 'Rusya ve Vietnam Kamboçya'yı işgal etti.' 'Zorba (kandöken) şah, artık bu işten kurtulamaz.'

³²⁶Diyarbakır Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi, 1981/352 Esas ve 1985/10 Karar Numaralı Kawa Örgütü Gerekeçeli Kararı, s.50

³²⁷Nehir Ağırseven, *Enver Hoca Dönemi ve Sonrası Arnavutluk*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015, s.61

1979 yılının mart ayında Tunceli’de kongre tarzı toplantı yapan Red Kawa örgütü; Kawa dergisinin yayınına devam edilmesi, tüm örgüt elemanlarının bölgeye yerleştirilmesi ve ekonomik sorunun çözümü için çalışılması, tüm inisiyatifin merkez komitede olması vb. kararlar almıştır. Daha sonra yapılan seçimlerde de Alişir Gürgöz, Kemal Artuç, M. Cemil Gündoğan, Hasan Asgar Gürgöz isimli şahıslar merkez komite üyeliğine seçilmiştir. Daha sonra Hasan Hüseyin Yıldırım da merkez komite üyesi olmuştur.

Red Kawa örgütünün küçük çaptaki eylemleri genelde başarısızlıkla sonuçlanmaktaydı. 1979 yılında İstanbul’daki 1. Ordu Selimiye kışlasından 2 adet G-3 marka silah çalınmış olup soygunu gerçekleştiren örgüt üyesi yakalamıştır. Yine 8 Mart 1979 tarihinde Muş üretme çiftliği soygunu yapılmış ve soygunu yapan örgüt üyesi yakalanmıştır. Bu eylemlerin başarısızlıkla sonuçlanması ve üstüne üstlük Kawa Yayınevi’nin kapatılması örgüt içerisindeki huzursuzluğu had safhaya ulaştırmıştır. Tüm bu gelişmeler Apoculardan (PKK) ayrılarak Kawa örgütüne geçenler ile İstanbul DDKD’den ayrılıp geçenler arasını açmıştı.

3. 5. 2. 1. Kawa PSSK (Kürdistan Devriminin Kızıl Peşmergeleri-Peşmerge Sore Şoreşa Kürdistan)

Kawa örgütünün askeri kolu olarak oluşturulan Kürdistan Devrimi’nin Kızıl Peşmergeleri (PSSK) isimli yapılanma, Alişir Gürgöz, Kemal Artuç, M. Cemil Gündoğan, Hasan Asgar Gürgöz, Cemalettin Tunç ve Cemal Miran önderliğinde ayrı bir örgüt olarak kurulmuştur. Bu örgütü kuranlar, Sıkıyönetim ilanından sonra mücadele hareketinin yavaşlatılması ve geri çekilmeyi savunmaktaydı.

Kawa PSSK’nın amacı; yalnız Kürt halkı ile örgütlenerek bir parti kurmak, bu parti etrafında dört parçayı (Türkiye, Irak, İran, Suriye) birleştirmek, parti tarafından yönetilecek ‘Kızıl Ordu’yu³²⁸ kurmak ve örgütlenmenin kuvvetli olduğu parçada ‘Üç Silah’ ile mücadeleyi başlatarak müstakil Kürdistan’ı kurmaktır. Burada Üç Silah tabiri ile Marksist-Komünist Parti, Kızıl Ordu ve tüm güçlerden oluşan Birleşik Cephe kast edilmekteydi. Örgütün bu amacı doğrultusunda stratejisi ise; Türkiye’de yalnız Kürdistan olarak isimlendirilen bölgelerde örgütlenmek, kadro adamları yetiştirmek, yetiştirilen bu kadroları Kürdistan’ın her bölgesine gönderip işçi ve köylü sınıfı arasında

³²⁸Rus iç savaşında Bolşeviklerin silahlı kuvveti olarak 23 Şubat 1918 tarihinde kurulan Kızıl Ordu’dan esinlenerek bu isim verilmiş olup buradaki kızıl ibaresi devrimin sembolü olarak kullanılır. Bk. Oğuzhan Durmuş, “Sovyet İdeolojisinin Kişi Adları,” *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası Sempozyum Bildirileri*, 25-27 Ekim 2017, Ankara, 2018, s.495

örgütlenme yapmak, örgütlenmeden sonra Kürdistan Partisi'ni ve Kızıl Ordu'yu kurmak ve dört parça ile irtibat kurarak halk savaşını başlatmaktı.³²⁹

12 Eylül darbesi sonucu bazı elemanlarının yakalanması ile Kawa PSŞK örgütünde dağılma başlamış, 1981 yılında tekrar toparlanmak için İstanbul'da bir araya gelseler de bir süre sonra pasifize olunmuş, faaliyetlerini yurt dışına kaydırmışlardır.

3. 5. 2. 2. Kawa KPSK (Kürdistan Kızıl Partizanlar Örgütü-Komela Partizane Sore Kürdistan)

Merkezi yönetimi pasiflikle suçlayan Hasan Hüseyin Yıldırım, Suat Uraz, Hüseyin Aslan, Davut Kurun, Mehmet Polat ve Turgut Çetindere isimli militanlar Kawa KPSK'yı (Kürdistan Kızıl Partizanlar Örgütü) kurmuştur. Bu örgüt üyeleri, sıkıyönetim ilanından sonra mücadelenin yavaşlatılmasına karşı çıkarak, silahlı eylemin sürmesini savunur.

Hem Kawa PSŞK hem de Kawa KPSK örgütü, Marksist-Leninist görüşleri benimsemekte ve aralarında siyasi ilke ayrılığı bulunmamaktadır. Yapı itibariyle aralarında fark bulunmayan bu iki örgütte, önderliğin pasif kalması-kalmaması konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur.

Kawa KPSK örgütü, güvenlik güçlerini yanıltmak için Diyarbakır ve Van illerinde 'Kawa'nın Seyyar Gerillaları' ismini zaman zaman kullanmış, 12 Eylül darbesi öncesi birçok militanı İran, Suriye ve Almanya ülkelerine geçmiştir.

Kawa KPSK örgütünün amacı; Kürdistan'da Kürt halkı ile örgütlenip bir parti kurmak, bu parti etrafında 4 parçayı (Türkiye, Irak, İran ve Suriye) birleştirmek, parti tarafından yönetilecek Kızıl Orduyu kurmak, örgütlenmenin kuvvetli olduğu parçada Üç Silahlı mücadeleyi başlatmaktır. Burada Üç Silahlı terimi ile Marksist-Komünist Parti, Halk Ordusu ve birleşebilecek tüm güçler Cephe kast edilmektedir. Örgütün bu amacı doğrultusunda strateji ve taktiği ise; Türkiye'de yalnız Kürdistan olarak isimlendirilen bölgeleri örgütlemek, kadro adamları yetiştirmek, yetiştirilen bu kadroları Kürdistan'ın her bölgesine gönderip işçi ve köylü sınıfı arasında örgütlenme yapmak, örgütlenmeden sonra Kürdistan Partisi'ni yani Komünist Partisini kurmak yanı sıra halk savaşını başlatarak Kızıl Orduyu kurmak, dört parça ile ilişkiyi geçerek halk savaşını

³²⁹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.55-56

toptan başlatmaktadır.³³⁰ Her iki örgütün amaç ve stratejilerine bakıldığında hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

3. 5. 2. 3. KPB-YPK (Kürdistan Proletarya Birliği-Yekitiya Proletarya Kürdistan)

1988 yılının Nisan ayında Kawa PSSK ve Kawa KPSK örgütü gerçekleştirdikleri 'Birlik Konferansı' sonrası bildiri yayınlayarak, YPK (Kürdistan Proletarya Birliği) çatısı altında birleştiklerini duyurmuşlardır. Bu birleşmeden sonra Ala Yekiti (Birlik Bayrağı)³³¹ isimli bir dergi çıkarmaya başlamışlardır.

YPK, yurtiçinde faaliyete geçerek silahlı mücadeleyi başlatmak amacıyla Suriye, İran ve Irak ülkelerinde irtibat büroları kurmuştur. Bu bürolarda militanlarını askeri ve siyasi eğitime tabi tutmuşlardır. YPK örgütü günümüzde faal değildir.

12 Eylül darbesiyle bazı üyeleri Suriye'ye kaçan Kawa örgütü faaliyetlerini buradan yürütmeye başlamıştır. Bunun üzerine 12 Aralık 1980 tarihinde Suriye'nin Kamışlı kentinde Kawa Merkez Komite Üyelerinin de (M. Emin Mutlu, Hasan Aslan, Necla Baksi, Ramazan Songür, Müslim Yıldız, Hasan Akbaba, Abdülkerim Yılmaz ve Mustafa Dursun) içinde bulunduğu 15 kişilik gruba sınır ötesi operasyon yapılarak etkisiz hale getirilmiştir.³³²

1963 doğumlu, 5 çocuk babası, Kawa örgütüne üye olmaktan ve örgüt adına kuryelik yapmaktan 18 ay hapis yatan ve şu anda Diyarbakır'da esnaf olup ismini vermek istemeyen eski bir Kawa örgütü üyesi; Kürtçülük düşüncesinin ergenlik döneminde başladığını, bu konuda sosyal çevrenin çok önemli olduğunu, çünkü kahvede, parkta, okulda kısaca her yerde bu düşüncelerin hâkim olduğunu, şimdi olsa hiç kimsenin kendisini örgüte götüremeyeceğini belirtmektedir. Örgütün Kawa ismini, Demirci Kawa efsanesinden aldığını söylemekte, Kawa, örgüt olduğunu ispatlamak için yer yer silahlı eylemler yaptığını ifade etmektedir. Şu an (2015 yılında) Kawa'nın PKK

³³⁰Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.58

³³¹YPK örgütünün illegal yayın organı olarak 1986 yılında Almanya'da yayımlanmaya başladı ve yazışma adresini Postlager Karte Nr. 039 774-5000 Köln-Deutschland olarak vermektedir. Yayın hayatı kısa süren dergide Mao'nun Üç Dünya Teorisi ve Arnavutluk Emek Partisi yanlısı yazılara rastlamak mümkündür.

³³²Raşit Kısacık, *Kürt Sorunu ve Etnik Örgütlenmeler-1Kawa Denge Kawa-Red Kawa-PSSK*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.150

altında birleştiğini söylemektedir.³³³ Genel olarak Kawa ismiyle örgütün eylemleri şunlardır:

Tablo 3. 3. Kawa'nın bilinen eylemleri³³⁴

Eylem Tarihi ve Yeri	Eylemler
23.12.1979-Diyarbakır	Ziya Gökalp Müzesi'nin soyulması.
1979-Diyarbakır	Maraş Olayları'nın yıldönümü nedeniyle, Diyarbakır Anadolu Lisesine pankart asılması, öğrencilerin derslere girmesinin engellenmesi.
31.03.1980-Diyarbakır	Toprak ağası Yahya Poçak'ın, MHP'li olduğu ve Kawa örgütüne yardım etmediği iddiasıyla Melikahmet Caddesi'nde öldürülmesi.
08.04.1980-Diyarbakır	Örgüte para temin etmek amacıyla Sur Kuyumcular Çarşısı'ndan altın gaspı, kaçarken polisle çatışma ve daha sonra altınların bulunması olayı.
18.04.1980-Diyarbakır	Toprak ağası Niyazi Çetin'in, Kawa örgütüne yardım etmediği ve fikirlerini benimsemediği iddiasıyla Benusen Mahallesi'nde bir kahvede öldürülmesi
20.04.1980-Diyarbakır	Polis Memuru Yusuf Ziya Öneş'in şehit edilmesi.
17.05.1980-Diyarbakır	Kawa örgütü üyeleri, Mardin Kapı Surları civarında Arzum galeriden örgüt adına istedikleri fidyenin gelmesini beklediği esnada, o civarda polis ekipleri pankart asanları aramaktaydı. Surların üzerinde örgüt üyesi sanıklardan biri polislerin dikkatini çeker ve dur ihtarında bulunur, bu uyarıya örgüt mensuplarının ateş açması sonucu Polis Memuru Niyazi Karakoca şehit düşmüştür.
Diyarbakır	Melikahmet Caddesi'nde dolaşan Kawa örgütü mensubu 5 kişiye, yaya devriye gezen 2 inzibat erinin kimlik sorması sonucu, örgüt mensupları ateş açarak, erlerden Levent Işıl'ın şehit edilmesi ve oradan geçmekte olan Ali Aslan'ın yaralanması.
01.07.1980-Diyarbakır	Merkezde iki kişinin çarşaf giyinmiş olarak şüpheli bir şekilde dolaştıkları ihbarı üzerine ekip sevk edilmiş, orada bulunan Kawa militanları ile polis arasında çatışma çıkmış, bu çatışmada bir çocuk ölmüş ve bir çocuk yaralanmıştır.

³³³9 Ağustos 2015 tarihinde Diyarbakır merkezde bulunan iş yerinde ismi mahfuz eski bir Kawa örgütü üyesi ile yapılan röportajdan.

³³⁴Bu tablo hazırlanırken; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, s.60-70 ve Diyarbakır Sıkıyönetim 1 No'lu Askeri Mahkemesi, 1981/352 Esas ve 1985/10 Karar Numaralı Kawa Örgütü Gerekçeli Kararı, s..54-228 kaynaklardan yararlanıldı.

01.08.1980-Diyarbakır	Mardin Kapı'da örgüte ait ibareler bulunan bomba süsü verilmiş pankartın asılması, halka korku vermek için silahla rast gele ateş açılması.
09.08.1980-Diyarbakır	Örgüte haraç vermeyen, toprak ağası olduğu iddia edilen Faik Toy'un, Diyarbakır'da öldürülmesi.
11.09.1980-Diyarbakır	Daha önce örgüt tarafından Niyazi Çetin öldürülmüş, onun adamı olan ve işlerini takip eden Hasip Yılmaz da Melikahmet Caddesi'nde öldürülmüştür.
28.07.1981-Diyarbakır	Sur Kuyumcular Çarşısı'ndan bilezik gaspı.
03.03.1980-Mardin	Yanında personel maaşı bulunan Nusaybin Gümrük Müdürlüğü mutemedinin soyulması,
18.04.1980-Mardin	Örgütün kendisine engel kişi olarak bildiği Şeracettin Müftüoğlu'nu Nusaybin'de öldürmeye teşebbüs olayı.
30.04.1980-Mardin	Örgüte gelir sağlamak amacıyla Nusaybin'de bir kuyumcunun silahla gasp edilmesi,
28.07.1980-Mardin	Çevresinde sağ görüşlü olarak bilinen Nusaybin Toprak Mahsulleri Ofisi Ajans Müdürü Nevzat Ocak'ın, Nusaybin'de çarşıda eşi ve çocuklarının yanında öldürülmesi.
27.02.1981-Mardin	Daha önce örgüt üyesi olup, bilinmeyen nedenlerle örgüt üyeliğinden çıkarılan Nurettin (Nusrettin) Bertan'ın, Nusaybin'de öldürülmesi.
1979-Van	Muhtelif tarihlerde Van Tren İstasyonu'ndaki vagonlardan 20 adet oto dış lastiği, 350-400 adet oto iç lastiği, şofben ve dişçilik malzemesi çalınması.
08.08.1980-Van	Merkeze bağlı Aşağı Nurşin Mahallesi'nde örgütün sesini duyurmak ve kamuoyuna yankı uyandırmak için Nazım Başoğlu'nun öldürülmesi.
18.08.1980-Van	Saffet Yörüklüoğlu'ndan, örgütün adını kullanarak tehditle fidye istenmesi.
28.07.1981-Van	Merkeze bağlı Tepebaşı Mahallesi'nde piyango bayisi olan Fethi Tek'in, örgütün sesini duyurmak, kamuoyuna yankı uyandırmak için öldürülmesi.
08.02.1980	Ticarette uğraşan Mustafa Dilek'in MHP'li olmasından dolayı dükkânında öldürülmesi ve parasının gasp edilmesi.
16.03.1980	Aziz Ballandı'nın sağ görüşlü olması ve örgütü emniyete ihbar etmesi nedeniyle 16 öldürülmesi.
18.03.1980	Örgüte gelir sağlamak için demirci dükkânından para gaspı.
22.06.1980	Komiser Muavini Adem Çağlar'ın evine patlayıcı madde atılması.
	Bir ihbar sonucu örgütün askeri timinden olan Yaşar Çeri yakalanmış ve örgüt evini

10.07.1980	göstermiştir. Örgüt evine yapılan operasyonda, Polis Memuru İhsan Karabulut ve Nuri Onurlu yaralanmış, bu operasyonda otomatik tüfek ve çok sayıda mermi ele geçirilmiştir.
------------	---

Kawa örgütünün Diyarbakır'daki eylemlerinin büyük bir kısmına, İzzettin Toprak ve Heybet Açıkgöz isimli örgüt mensuplarının katıldığı dikkate şayandır. Bu militanların Kawa'nın askeri kanadında olduğu anlaşılmaktadır.

3. 6. KSH-TSK (Kürdistan Sosyalist Hareketi-Tevgera Sosyalist Kürdistan)

Örgütün kuruluşu 1980 yılından sonra olup tezin sınırları dışında kalsa da köken itibariyle konumuz dâhilindeki bölücü örgütlerle bağlantılı olduğundan, örgüt hakkında bilgi verme gereksinimi duyulmuştur.

Kürdistan İşçi Partisi (KİP) merkez komite ve politbüro üyelerinden Eyüp Alacabey, 1983 yılında diğer merkez komite üyeleri ile fikir ayrılığına düşmesi sonucu örgütten ayrılarak KİP-Genç Birlik Komitesi isminde yeni bir oluşuma yönelmişti. Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP) merkez komite üyelerinden Zeki Adsız, PKK örgütünün eylem tarzının benimsenmesini savunarak 1983 yılında TKSP-Roja Welat ismiyle yeni bir oluşuma yöneldi. Her iki örgütün yöneticileri, örgütleri arasında politik ve ideolojik benzerlikler olmasından dolayı, 1986 yılında Kürdistan Sosyalist Hareketi (TSK) adı altında birleştiklerini duyurdular.

Genel merkezi İsviçre'de bulunan TSK örgütünün amacı; Türkiye'de faaliyet gösteren diğer illegal Kürt ve sol örgütlerle birlik oluşturarak, Kürt işçi sınıfının devrimci ilkelerle birleşmesinin sağlamak, sonrasında Türkiye'deki mevcut düzenin yıkılarak, Türkiye, Suriye, İran ve Irak'taki bir kısım toprakları içine alarak Marksist-Leninist temele dayalı Bağımsız Kürdistan Devleti'ni kurmaktır. Bu amaca ulaşmak için silahlı propagandayı esas almaktaydı.

Almanya'da birçok şubesi bulunan Kürdistan Kültür Merkezi (KKM) örgütün legal kuruluşudur. 1986 yılında İsviçre'de çıkan Heviya Gel (Halkın Umudu)³³⁵ isimli dergi ile kitleleri bilinçlendirme amaçlanmıştır.

TSK, Türkiye'de silahlı mücadeleyi gerçekleştirmek üzere merkez komiteye bağlı Kürdistan Kurtuluş Ordusu-Orduya Rızgariya Kürdistan (ORK) isminde askeri

³³⁵TSK örgütünün illegal yayın organı olarak 1986 yılında İsviçre'de yayımlanmaya başladı ve yayın hayatı kısa sürdü.

kanadını kurmuş olup başkanlığına 12 Eylül 1980 öncesi Ağrı Belediye Başkanı seçilen Orhan Alpaslan³³⁶ getirilmiştir.

Başarılı operasyonların yanı sıra, TSK örgütünün kuruluşundan beri genel sekreteri olan Zeki Adsız'ın, 1990 yılında Almanya'da kanserden ölmesi sonucu örgütün faaliyetleri durma aşamasına gelmiştir.

3. 7. KİP-PİK (Kürdistan İslam Partisi-Partiya İslamiye Kürdistan)

Kürdistan İslam Partisi 11 Aralık 1979 tarihinde ABD'de kurulmuştur. Her ne kadar yurt dışında kurulsun da Türkiye'de gösterdiği faaliyetler bakımından incelenmesinde fayda mülahaza edilmiştir.

PİK örgütünün tüzüğünde; Müslüman Kürdistan'ın büyük İslam diyarının bir parçası olduğu, Kürdistan'ın, Kürt halkının coğrafya ve tarih bakımından anavatanı olduğu ve çoğunlukla Kürt halkının oturduğu bölgeyi kapsadığı, her Müslüman halkın sahip olduğu gibi Kürt halkı da soyunda, gelişmesinde, dilinde, hususiyetlerinde, toprağında, hünerlerinde, kendi kendini idare etmede, zulüm, zillet, istibdat ve köleliği reddetme, fakirlik, cahillik, hastalık ve gericilikle muhabere etmede meşru hukuka sahip olduğu belirtilmektedir. Tüzük ayrıca Kürdistan'da resmi dilin Kürtçe olduğu, Kürtçe dil birliğinin sağlanması zamanın gereksinimlerine göre düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.³³⁷

PİK örgütü; İslam'ı yaymak ve yaşatmak için her türlü eyleme başvurulmasını, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin İslam'ı yaşatmadığını, Kürt İslam Devleti kurulduğunda İslam'ı yaşatacaklarını, Türkiye'yi Darül Harp kabul ettiklerini, İstanbul, Ankara ve Malatya'ya mali sorumlu atadıklarını, toplanan paralarla cihat aşamasını gerçekleştirebilmek için örgütün silahlanarak, toplumda önemli kişileri öldürülmesiyle Türkiye'de kaos ortamı oluşturacaklarını, bu yolla mevcut anayasal düzeni yıkarak yerine teokratik ilkelere dayalı Kürt İslam Devleti kurulmayı amaç edindiklerini yaymaktaydı.

1980-1999 yılları arasında PİK genel başkanlığını Dr. Gaburi Kod isimli Prof. Dr. Muhammed Salih Mustafa yürütmüştür. Suriye Kürtlerinden olan Gaburi, profesör unvanını Mısır El Ezher Üniversitesinden almıştır.

³³⁶7-30 Ağustos 1988 tarihleri arasında Orhan Alpaslan ve beraberindeki 3 örgüt mensubu, Irak sınırından Türkiye'ye illegal olarak geçiş yapmakta iken güvenlik güçleri ile girdikleri çatışmada ölü ele geçirilmiştir.

³³⁷Kürdistan İslam Partisi Tüzüğü

Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren PİK örgütü sorumlularından Hamit Turgut’un İstanbul’da yakalanması sonucu, operasyon genişletilmiş ve İstanbul, Malatya ve Ankara illerinde 33 örgüt mensubu daha yakalanmıştır. Yapılan aramalarda; 1 adet kaleşnikof ve 1 adet tabanca ile çok sayıda örgütsel doküman ele geçirilmiştir. PİK, Cudi isimli dergiyi ABD’de, Arapça, Kürtçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır. Cudi isimli dergide, Türkiye’nin Güneydoğusu, İran ve Irak’ın kuzeyini kapsayan bölgede İslami esaslara dayalı Kürdistan kurulacağı, bu çalışmanın temeli camilerde verilecek vaazlarla atılacağı savunulmaktadır.³³⁸ 1990 yılına kadar basım yeri ve adresi ABD’de bulunan dergi, 1990 yılından itibaren Almanya’da Türkçe ve Kürtçe olarak yayımlanmaya başladı. Cudi dergisinde yazan ve PİK örgütünün kurmayı hedeflediği Kürdistan’a, Suriye’nin katılmaması nedeni hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadı.

3. 8. Tekoşin (Mücadele)

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephe Kurtuluş (THKP/C Kurtuluş) isimli sol terör örgütünden görüş ayrılıkları nedeniyle kopan Kürt kökenli şahıslarca, 1978 yılında Gaziantep’te kurulmuştur. İstanbul ilinde merkez komite ve buna bağlı Ankara, Tunceli, Gaziantep, Elazığ’da bölge komiteleri şeklinde yapılanma oluşturmuştur.

12 Eylül hareketini faşist bir darbe olarak gören örgüt direnme kararı almış ve batı illerindeki tüm kadrolarını Kürdistan olarak nitelediği alana çekmeyi planlamıştır. Belli bir süre Tunceli ili kırsal alanında barındıkları bilinmektedir.

30 Ekim 1980 tarihinde Tunceli Sütluce Karakolu, Tekoşin örgütü mensuplarınca taranmış, bu eylemde 1 astsubay ve 2 er yaralanmıştır. 1 Kasım 1980 tarihinde Tunceli ili Nazimiye-Pülümür yolu üzerinde hareket eden askeri araca pusu kurulmuş, 1 üsteğmen ile 2 er şehit olmuştur. Bu olaylardan sonra Tekoşin örgütüne operasyonlar başlamış, kadroların büyük bir kısmı deşifre edilmiştir. Tunceli’de köşeye sıkışan örgüt, 1982 yılında geri çekilmeye başlamış ve yönetici kadrolarını yurt dışına çıkarmıştır. Bundan sonra örgütün faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

Düzensiz aralıklarla Tekoşin³³⁹ isimli dergi yayınlayan örgüt, Avrupa’da faaliyetlerine devam etmiş, 1987 yılında Kürdistan Komünist Hareketi ismiyle bir birlik

³³⁸Şimdi de İslami Kürdistan Partisi, Milliyet, 3 Mart 1990, s.14

³³⁹Tekoşin örgütünün illegal yayın organı olarak 1980 yılına kadar 5 sayısını çıkarmış ve 1983 yılından itibaren yayın hayatına yurt dışında devam etmiştir.

oluşturmuş ve Kürdistanlı Marksist isimli dergiyi 1990 yılından itibaren İngiltere’de³⁴⁰ çıkardığı bilinmektedir.

3. 9. Bölücü İttifaklar

Türkiye, Irak, İran ve Suriye’deki bölücü örgütlerin illegal alanda birleştirilmesi ve buna bağlı olarak Türkiye’deki irili ufaklı örgüt ve grupların bir araya getirilmesi, örgütlenme bağlamında yeni bir dönemin başladığının işaretidir.

12 Eylül darbesi sonrasında bölücü örgütlerin kadrolarının büyük bir kısmı deşifre olmuş, tabalarının büyük bir kısmını PKK’ya kaptırmış ve güç kaybına uğramıştır. Avrupa’ya kaçan örgüt mensupları, birçok nedenlerle faaliyetlerine devam edememiş, bu duruma çare olarak kendi aralarında ittifak kurma fikri benimsemişlerdir.

Bu ittifaklardan ilki **UDG (Ulusal Demokratik Güç Birliği)** olup, 1980 yılında TKSP, KUK, KÖİP örgütleri tarafından kurulmaktadır. PKK ile arasında sürtüşme yaşayan UDG, 12 Eylül hareketiyle birlikte dağılmıştır.

Bir diğeri Ala Rızgari, KUK, Tekoşin, TKSP ve KÖİP isimli örgütlerin birleşerek oluşturduğu, 1980 yılında kurulan **HEVKARİ** ittifakıdır. İttifakın ömrü fazla olmamış ve PKK ile sürtüşmeler sonucunda dağılmıştır.

TEVGER (Kürdistan Kurtuluş Hareketi-Tevgera Rızgariya Kürdistan) ittifakı ise, 22 Haziran 1988 tarihinde Belçika-Brüksel basın merkezinde basın toplantısı düzenlenerek bildirilmiş, bu yapılanmayı TKSP, KÖİP, KUK/SE, Ala Rızgari, YSK, TKDP-UÖ, Kürdistan Devrimcileri ve Kürdistan Yurtsever Güç Partisi isimli 8 örgütün meydana getirdiği açıklanmıştır. İttifak kurulduktan kısa bir süre sonra TEVGER³⁴¹ isimli bir dergi Türkçe ve Kürtçe olarak iki ayda bir İsveç’te çıkmaya başlamıştır. Bu ittifak ta zamanla dağıldı.

KÖİP, KUK/SE, KAK (Kürdistan Özgürlük Örgütü) isimli örgütler, 1992 yılının haziran ayında, Kuzey Irak’ta yaptıkları kongre ve İsveç’te yaptıkları basın toplantısıyla **YEKBUN (Kürdistan Birleşik Halk Partisi)** adındaki yapılanmayla birleştiklerini

³⁴⁰Dergide yazışma adresi olarak ‘P. Green 10 Stoke Newington Common, London, N16 United Kingdom’ verilmiştir. Bk. “Tekoşincilere Açık Mektup,” *Kürdistanlı Marksist*, Sayı 1, Ocak 90

³⁴¹Tevger ittifakının illegal yayın organı olarak 1988 yılının haziran ayında İsveç’te Türkçe-Kürtçe çıkan dergi, örgütlerin ittifakta izleyecekleri stratejiden bahsetmiş, birkaç sayısından sonra yayın hayatına son vermiştir.

duyurmuşlardır. Daha önce KÖİP örgütünün yayınladığı Medya Güneşi³⁴² isimli dergi, bu ittifaktan sonra YEKBUN adına yayınlanmaya başladı.

PDK'den kopan gruplar, Rızgari'den kopan grup, KUK/MK'den Daraf Bilek grubu ve Ala Rızgari Birlik Platformu içerisinde yer alan Bergeh dergisi çevresi 1991 yılında **PDK-HEVGİRTİN** adı altında birleştiklerini ilan etmiştir. PKK süreli ateşkes kararına açıklamasının ardından PDK-Hevgirtin ile de protokol imzaladığı³⁴³ bilinmektedir.

1980 yılından sonra kurulup Türkiye'de de faaliyetlerini sürdüren bu bölücü ittifaklar, geçmişte yapılan ve dağılan diğer bağlaşımlarda olduğu gibi yine kısa sürmüştü. Hemen hemen hepsinin aynı görüşte olduğu bölücü örgütler, değişik stratejilerle hedeflerine ulaşma konusunda ayrıma düşmekte ve bağımsız hareket edebilecek yeterli gücü kendilerinde buldukları zaman ittifaktan ayrılmaktaydı. Bundan dolayı yukarıda bahsedilen ittifakların yanı sıra bölücü örgütlerin değişik zamanlarda birçok ittifak ve anlaşma yaptıkları bilinmektedir.

³⁴²Yekbun ittifakının illegal yayın organı olarak 1992 yılında Türkçe-Kürtçe çıkan dergi, bölücü mahiyette yayınlarından dolayı tüm sayıları toplattırılma kararı alınmıştır.

³⁴³Apo'nun Meclisi Ne Oldu?, Milliyet, 11 Ocak 1995, s.14

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. APOCULAR-KÜRDİSTAN DEVRİMCİLERİ-ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU (UKO)-PKK (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ-PARTİYA KARKEREN KÜRDİSTAN)

Çoğu Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda faaliyet gösteren bölücü örgütlerin büyük bir kısmının kaynağını, 1960 sonrası meydana gelen gelişmelerin teşkil ettiği bilinir.

1961 Anayasası sonrasında Türkiye İşçi Partisi (TİP), Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKP), Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) gibi legal zeminde kurulan parti ve derneklerin bünyesinde yetişen kişiler; Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) vb. isimler altında sol tandanslı illegal örgütler ile Kawa, Rızgari, Apocular gibi bölücü örgütler içerisinde teşkilatlanmışlardır. Özellikle 1974 yılındaki Genel Af sonrasında, cezaevlerinde ve yurt dışında daha da bilinçlenen bu kişiler, hızla yeni teşkilatlanmalarla çok sayıda bölücü örgüt oluşturmaktadır.

Bölücü örgütlerden biri de o zamanlar Apocular, Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO) ve Kürdistan Devrimcileri ismiyle bilinen PKK (Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkeren Kürdistan) isimli örgüttür. Tezin tarih aralığı 1961-1980 yılları arasında olduğundan, PKK'nın Apocular ismiyle ilk kuruluşundan 1980 yılına kadarki faaliyetleri ele alınacaktır.

Apocuların kuruluş aşamasında çok sayıda legal ve illegal örgütler ortaya çıkmış, böylece uzun yıllar diğer örgütlerin gölgesinde gelişimini sürdürmüştür. Ayrıca örgütsel alt yapısını oluşturuncaya kadar yayın ve dernek faaliyetlerinden uzak durmasıyla kendisini pasifize ederek dikkat çekmemiştir.

Apocuların diğer illegal örgütlerden bazı farklılıkları göze çarpmaktadır. Mesela diğer örgüt liderleri eleştiriye açık iken, Apocuların lideri Abdullah Öcalan tarafından belirlenen örgüt ilkeleri ve düşünceleri kutsal kabul edilmekte, kesinlikle tartışma konusu yapılmamaktadır. Bunu isteyen de örgüt lideridir. Herhangi bir eleştiri yapan olursa ajan veya hain ilan edilerek öldürülmekte, iyi ihtimalle örgütten dışlanmaktadır. Bu durumda Öcalan'ın kişiliğine ve hayatına bakmakta fayda vardır.

4. 1. Abdullah Öcalan'ın Kişiliği

Öcalan'ın konuşma metinlerine, kendisiyle yapılan röportajlara ve yazdığı kitaplara³⁴⁴ bakıldığında; kendini ön plana çıkararak büyük çoğunlukta yeteneklerinden bahsetmekte, kendisi dışındakileri ise düşkün görmekte, sadece örgütün değil dünya lideri olduğu düşüncesini yaratmak istemektedir. Tüm bu düşünceleri etrafındakilerinin de tasdik etmesini istemektedir.

Gazeteci Mehmet Ali Birand, 1988 yılında Suriye Lübnan sınırında bulunan Bekaa vadisindeki PKK'nın kampında (Mahsum Korkmaz Akademisi) ve 1991 yılında Suriye Şam'da Öcalan'ın evinde kendisi ile röportaj yapmış ve bunları kitap halinde yayımlamıştır. Apo ve PKK ismiyle yayınlanan bu kitapta örgüt liderinin hayatı, kendi söylemleriyle ayrıntılı olarak anlatılmakta, kişiliği ile ilgili bize önemli bilgiler vermektedir.³⁴⁵

Bu anlatımlarda Öcalan kendini, kendisine göre yorumlamakta, böylece onun kişiliği ve örgütü devam ettirme amacı hakkında önemli sonuçlar çıkmaktadır. Çocuk, yaşlı, kadın demeden binlerce insanın katledilmesi emrini veren, herkesten kuşku duyan, kendisinden başka kimseye güvenmeyen, yıllarca kendisine hizmet etmiş insanları kendisini eleştirdiği an ölüm emri çıkartan, güçlü görünmek için bütün imkânları seferber eden Öcalan'ı, bu anlayışlara sevk eden nedenlerin büyük çoğunluğunun çocukluk yaşantısındaki aile ve çevre ilişkilerinde bulmak mümkündür.

Doğum tarihini tam olarak bilmeyen Öcalan, 1947, 1948 veya 1949 olabileceğini söylemektedir.³⁴⁶ Her ne kadar doğum tarihini tam olarak bilmese de kendisini seven ve örgüte müzahir şahıslar tarafından 4 Nisan, Öcalan'ın doğum günü olarak kabul edilmekte, her yıl bu tarihte çeşitli etkinliklerle doğum günü kutlanmaktadır. Özellikle Öcalan'ın doğduğu yer olan Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesinin Ömerli köyü, bu kutlamalara ev sahipliği yapmaktadır.

Babasının evde ve çevrede silik olması, güçsüz olması Öcalan'ı rahatsız etmekte, şiddete dayalı güce taparcasına bağlandığı görülmektedir. Annesinin eve hakim olması, babasını ezmesi yani annesinin ailedeki konumu da geleneksel değer

³⁴⁴Öcalan'ın yazıları örgüt tarafından çözümlenmeler olarak adlandırılır ve bunlar daha sonra kitap haline dönüştürülmüştür.

³⁴⁵Bk. Mehmet Ali Birand, *Apo ve PKK*, Milliyet Yayınları 7. Baskı, İstanbul, 1992

³⁴⁶Mehmet Ali Birand, a.g.e., s.31, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.1 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi), isimli Öcalan hakkında hazırlanan iddianamede doğum tarihi 1949 olarak belirtiliyor.

yargılarına göre Öcalan'a ters gelmektedir. Özellikle aile içerisinde ve yaşadığı bölgede sürekli kavganın olması, annesinin kendisini sürekli kavgaya itmesi, hatta annesinin kendisini döven birisinden intikam almadığı sürece ekmek vermemesi kişiliğinin oluşmasında derin uçurumlar oluşturduğunun göstergesidir. Bu uçurumlar zaman zaman çeşitli olaylarda gün yüzüne çıkmıştır. Bir gün kendi güvercininin başka bir evdeki güvercinle eşleşmesi sonrası güvercinin kanatlarını yolması ve onu çırlıçırplak bırakması, sonrasında da güvercini bu şekilde "Affettim" demesi olayı gibi.³⁴⁷

Çocukluğunda dindar biri olduğunu, hatta Kur'an ayetlerinden 33 sure ezberlediğini söylemektedir. Ankara'da lise yıllarında Necip Fazıl Kısakürek'in konferanslarına gittiğini, duygusal yönden etkilendiğini, bir yandan da Maltepe Camii'nde namaz kıldığını dile getirmektedir, ancak bu yılları din ile felsefenin yer değiştirmeye başladığı dönem olarak nitelemektedir.³⁴⁸

Öcalan kendisini Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Hz. İsa gibi peygamberlerle, Paulus gibi Hıristiyan din adamıyla, Lenin ve Stalin gibi dünyayı etkileyen fikir adamlarıyla kıyaslanabilecek biri olarak düşünmektedir. Tarihçilere kendisini tanımlamak için bu örnekleri vermektedir.³⁴⁹ Öcalan bu benzetmeyi şu şekilde yapmaktadır:

"Kendimi abartmayı sevmiyorum. Ama kıyaslamalar için İsa, Paulus, Muhammed, Lenin, Stalin vb. sonrası örnekleri sık sık gözden geçirmekte yarar var."³⁵⁰

Çocukluğunda şekillenen bu ruh halinin gençliğinde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Bir yandan güçten ve güçluden çekinen Öcalan, diğer yandan güçlü olmak amacıyla çeşitli planlar yapmaktadır. Askeri okullara girmeyi çok istemektedir, ancak yaşını tashih ettirdiği (kesin tarihi bilemediğinden dolayı) için girememiştir. Ulaşmak istediği hedeflere, vasfının ve potansiyelinin yetmemesi, bu alanda büyük otoritenin bulunduğunu anlaması üzerine kendisine yeni bir çıkış kapısı aramaya devam etmiştir. Diyarbakır'da kadastro memurluğu yaparken aldığı rüşvetleri fona dönüştürmüş, bu parayı İstanbul'da yüksekokul okumak için kullanacağını söylemiştir.³⁵¹

³⁴⁷Mehmet Ali Birand, a.g.e., s..31-36

³⁴⁸Mehmet Ali Birand, a.g.e., s..32-79

³⁴⁹Fikret Bila, *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler Hangi PKK*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s.13

³⁵⁰Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru II*, Mem Yayınları, İstanbul, 2001, s.271, Aktaran: Fikret Bila, a.g.e., s.13

³⁵¹Mehmet Ali Birand, a.g.e., s..34-81

Bu dönemlerde Marksist-Leninist düşünceye dayalı gençlik hareketlerinde artış gözlenmektedir. Öcalan'da bu kesime ilgi duymaya başlamıştır. Arada bir Doğu Mitinglerine katıldığını, ancak militan olarak gitmediğini, bu mitinglerin kendisi üzerinde cılız bir etkisi olduğunu, Dev-Genç'in de cılız bir etkisi olduğunu söylemektedir.³⁵² Aslında Marksist-Leninist düşünce sistemi Öcalan'ı çok ama çok etkilediği aşikârdır. Bilindiği üzere ilk tutuklanma sebebi, sol örgütler adına bildiri dağıtan grupta yer almasıdır. Ayrıca kurduğu PKK'nın nihai amacı Marksist-Leninist ilkelere dayalı Kürdistan Devleti kurmaktır. Dolayısıyla bu düşünce sistemi Öcalan üzerinde cılız değil bayağı bir etki yarattığı söylenebilir.

Öcalan, 1970-1971 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra, 1971-1972 eğitim ve öğretim yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geçiş yapmıştır. Ankara'ya yerleşmesi ile birlikte bölücü örgütün temelleri kurulmaya başlayacaktır.

Resim 4. 1. Abdullah Öcalan'ın Ankara'da öğrencilik yıllarındaki fotoğrafı

Öcalan'ın kendi anlatımıyla kişiliği hakkında bilgi sahibi olduktan sonra şimdi de PKK örgütünde beraber hareket ettiği militanlarının diliyle kişiliğini tahlil etmeye çalışalım.

³⁵²Mehmet Ali Birand, a.g.e., s.80

1959 yılında Muş'ta doğan Şemdin SAKIK³⁵³, lise yıllarında yörede etkin olan Kawa örgütüne ilgi duymaya başlar. 1979 yılında PKK'nın bölgede etkin olmasıyla birlikte örgüte katılır. On sekiz yıl PKK'da faaliyet yürüten Sakık, yıllarca Öcalan'ın örgüt içi ve dışı yaptığı kötülüklerini gözlemler, bunları dile getirdiği vakit hain ilan edilir ve başına gelmedik kalmaz. 15 Mart 1998 tarihinde, örgütten kaçarak KDP'ye sığınır. KDP ve Türkiye Devleti arasındaki anlaşma gereği 13 Nisan 1998 tarihinde Türkiye'ye teslim edilir, tutuklanarak Diyarbakır E Tipi Cezaevine konulur.³⁵⁴ Sakık, Öcalan'ın gerçek kimliğini herkese duyurmak için 'Apo' isimli kitabı çıkarmıştır. Bu kitapta alışlagelmiş bilgilerin dışında Öcalan hakkında ilginç konulardan bahsetmektedir.

Öcalan'ın çocukluğunda yılanlara karşı özel bir ilgisinin olduğu, yılanı kovalama ve yılanı kışkırtma onun çocukluk dünyasında mistik bir macera olduğu, sonraki yıllarda bütün insanlara yılan gözüyle baktığını söylemektedir.³⁵⁵

PKK'nın programının çalıntı olduğunu, Öcalan'ın bunu Vietnam İşçi Partisinden aldığı, partileşmenin bütün kavramlarını başkalarından kopya ettiğini, Mao'yu taklit ederek Uzun Süreli Halk Savaşları Stratejisinin aslını değiştirerek PKK'ya mal ettiğini belirtmektedir.³⁵⁶

Öcalan'ın 1979 yılında, arkadaşlarını bırakıp Suriye'ye kaçtığını, bunu da hicret yalanıyla süslediği, o yıllarda cezaevine konulan örgüt üyelerinin ölüm orucu tutmaları ve kendilerini yakmalarının Öcalan'a destek için olmayıp bilinenin aksine Suriye'ye kaçmasını protesto etmek için olduğunu, bunu da arkalarında bıraktıkları mektuplarda dile getirdiklerini ancak bu belgeler değiştirilerek yayınlatıldığını iddia etmektedir.³⁵⁷

En ilginç olanı ise, Öcalan'ın örgüte katılan kızların fotoğraflarını ve kameraya alınmış görüntülerini toplayıp incelemesi ve zevkine uygun olanları seçip ve liste yapması iddiasıdır. Sakık'ın iddiasına göre Öcalan, 'yoğunlaşma evleri' ismini verdiği yerlere beğendiği örgüt militanlarını almakta, onları cinsel güdülerini tatmin etmenin aracı olarak kullanmaktadır. Sakık iddialarını daha da artırmakta; Osman Öcalan'ın, kardeşi Abdullah Öcalan'ı eleştirmesi sonucu küfür ve hakarete maruz kaldığını,

³⁵³Örgütte Parmaksız Zeki kodunu kullanan Şemdin Sakık, PKK'da üst düzey görevlerde bulunmuştur. Elazığ-Bingöl karayolunda, 1993 yılında 33 silahsız askeri otobüsten indirerek, kurşuna dizme emrini veren örgüt üyesidir.

³⁵⁴Şemdin Sakık, *Apo*, Şark Yayınları, Ankara, 2005, s..218-232

³⁵⁵Şemdin Sakık, a.g.e., s.113

³⁵⁶Şemdin Sakık, a.g.e., s.103

³⁵⁷Şemdin Sakık, a.g.e., s.126

Osman'ın eşi Zehra'yı alıp yoğunlaşma evlerine götürüp onu da diğerleri gibi eşi yaptığı, olup bitenleri de duyurduğunu, bu olaylardan sonra Abdullah Öcalan'ın her zamanki taktiğini uygulayarak Zehra'yı riskli bölgelere gönderdiği ve çatışmada öldüğünü belirtmektedir. Sakık, ayrıca örgütte alışlagelen ilişki suç olduğundan, geleneksel toplumla bağdaşmayan durumlar yaşandığını da söylemektedir.³⁵⁸

Şemdin Sakık'ın bu iddiaları, 2016 yılının Haziran ayında haberlere yansıyan başka bir iddiayı aklımıza getirmektedir. Haberde; kamuoyunda 'kırmızı fularlı kız' olarak bilinen, Gezi eylemlerinde yer alan ve sonrasında PKK'ya katılan Ayşe Deniz Karacagil'in PKK örgütünün üst düzey yöneticilerinden Murat Karayılan ile Duran Kalkan'ı birbirine düşürdüğünden bahsetmektedir. Duran Kalkan'ın, Ayşe Deniz Karacagil'i Murat Karayılan'a kaptıran adamlarına ağır hakaretler yağdırdığı ve kendisine de güzel kızlar getirmelerini istediği iddia edilmektedir. PKK'ya katıldıktan sonra Destan Yörük kodunu alan Ayşe, Murat Karayılan'ın Avrupa'dan sorumlu özel kalem müdürü olduğu, bu duruma diğer örgüt mensuplarının kazan kaldırdığı, tepkiler üzerine Murat Karayılan tarafından PKK'nın Suriye kolu YPG'ye gönderildiği, burada Destan Temmuz kodunu aldığı, 2017 yılının mayıs ayında Rakka'da çatışmada öldüğü bilinmektedir.³⁵⁹ Ayrıca örgütten kaçarak itirafçı olan birçok militan ifadesinde, kendisinin ve arkadaşlarının cinsel saldırıya uğramasını anlattıkça gözlerindeki yaş durdurması mümkün olmamakta, PKK'ya bin bir lanet okumaktadırlar.

1990'lı yıllarda, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi son sınıfındayken PKK'ya katılan ve 6 yılda örgütün gerçek yüzünü gördükten sonra kaçarak güvenlik güçlerine teslim olan Nevzat Çiftçi, 'Girdap PKK'da Yaşanmayan Yıllar'³⁶⁰ isimli kitabında PKK ile alakalı birçok gerçeği gün yüzüne çıkarmaktadır.

Nevzat Çiftçi, Öcalan'ın Ortadoğu'nun merkezinde karanlık dengelerin işbirlikçisi olduğunu, binlerce örgüt mensubunun kanını şarap niyetine mest oluncaya kadar içtiğini söylemektedir. PKK ve Öcalan'ın halkına ihanet ettiğini, Öcalan'ın on binlerce kişinin kanı üzerinde horon teptiğini, emperyalist güçlerin işi bitince onun da ipini çekeceğinden bahsetmektedir.³⁶¹

³⁵⁸Şemdin Sakık, a.g.e., s..162-348

³⁵⁹<https://www.yeniakit.com.tr/haber/dagda-kirmizi-fularli-kadin-kavgasi-186447.html>, Erişim: 26 Mayıs 2018, <https://www.aksam.com.tr/guncel/pkkli-terorist-ayse-deniz-karacagilin-karayilanin-metresi-oldugu-ileri-suruldu/haber-629914>, Erişim: 26 Mayıs 2018 ve <http://www.internethaber.com/kirmizi-fularli-kiz-gercegi-karayilan-mecbur-kalmis-ve-1781592h.htm>, Erişim: 26 Mayıs 2018

³⁶⁰Nevzat Çiftçi, *Girdap PKK'da Yaşanmayan Yıllar*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.7

³⁶¹Nevzat Çiftçi, a.g.e., s..287-292

1991 yılında ortaokulu bitirdikten sonra, 15 yaşındayken PKK'ya katılan ve 3,5 yıl boyunca örgütün gerçek yüzünü gördükten sonra kaçarak güvenlik güçlerine teslim olan Sami Demirkıran, 'Ürperten İtirafılar PKK İle 3,5 Yıl' ve 'PKK' isimli kitaplarında PKK ve Abdullah Öcalan hakkında ilginç bilgiler vermektedir.

Abdullah Öcalan'ın çok küfür ettiğini ve argo konuştuğunu, Kürtçeyi çok az bildiğini, bu zaafının öğrenilmemesi için sürekli Türkçe konuştuğunu söylemektedir. Öcalan'ın her zaman örgütte olağanüstü bir insan olarak anlatıldığı ve hatasız olarak kabul edildiği, böylece kendisinin ilahlaştırıldığını dile getirmektedir.³⁶² Kendisini Kürtlerin Allah'ı olarak tayin ettiği ve Allah'u Teâla'ya "Meho, İsmail" gibi isimler taktığını³⁶³ iddia etmektedir.

Öcalan'ın kırsala hiç çıkmadığını, eline silah alıp tek kurşun bile sıklamadığını, garip giysileriyle kadın ve erkeklerin önünde göbeğiyle oynadığı, Öcalan'ın riyakâr olduğunu ve aynı beden üzerinde çift kişiliği yaşattığını söylemektedir.³⁶⁴

Örgütte kaldığı yıllarda Öcalan'ın, Doğu ve Güneydoğu'da bulunan T.C. kimlikli ve örgütten izinsiz çalışan her kim varsa öldürerek Devlet'e gözdağı verilmesi talimatını verdiğini bildirmektedir.³⁶⁵

Türk kökenli olmasına rağmen Apoculara (PKK) katılan Can Deniz, yakalanarak örgüt üyeliğinden 12 yıl cezaevinde kalmıştı. Cezaevinden çıktıktan sonra tekrar PKK'ya katılan Can Deniz, örgütte karşılaştığı tezatları, 'Devrimciliğimin Anatomisi ve Tanrımız Apo' isimli kitabıyla ortaya koymaktadır.³⁶⁶

Öcalan'ın örgütte asla eleştirilmediğini, onun adeta bir Tanrı olduğunu, kendini sürekli övdüğünü, el kol hareketleri ve mimikleriyle 'her şeyin yaratıcısı benim' diyerek konuşmasını bitirdiğini belirtmektedir.³⁶⁷ Öcalan'ın konuşmalarının örgütte ayet olarak kabul edildiği, ayetleri en iyi ezberleyenlerin en iyi kul olduğunu iddia etmektedir.³⁶⁸

PKK'nın kurucularından olup 20 yıl örgütün içerisinde kalan Selim Çürükkaya, 'Apo'nun Ayetleri' isimli kitabı yazarak 1994 yılında İsveç'te yayımlamıştır. Bu kitapta PKK ve Öcalan açık bir şekilde teşhir edilmektedir. Kitap yayımlandıktan sonra örgüt

³⁶²Sami Demirkıran, *Ürperten İtirafılar PKK İle 3,5 Yıl*, Kemer Yayınları, İstanbul, 1998, s.87 ve 247

³⁶³Sami Demirkıran, *PKK*, Kipa Yayınları, İstanbul, 2001, s.5

³⁶⁴Sami Demirkıran, *PKK*, a.g.e., s.134, 165 ve 179

³⁶⁵Sami Demirkıran, *Ürperten İtirafılar PKK İle 3,5 Yıl*, a.g.e., s.90

³⁶⁶Can Deniz, *Devrimciliğimin Anatomisi ve Tanrımız Apo*, Aksu Matbaası, Ankara, 1996, s.32

³⁶⁷Can Deniz, a.g.e., s.53

³⁶⁸Can Deniz, a.g.e., s.70

içerisinde çalkantılar yaşanmış ve bölünmeler hızlanmıştır. Kitabın yazarı hakkında ölüm fermanı çıkartılmış, Öcalan'ın talimatıyla kitabın örgüt mensuplarınca okunması yasaklanmış, hatta okuyanların cezalandırılacağı şeklinde tehditler savrulmuştur. Şeyhmus Elçi, 'Apo'nun Gerçek Yüzü ve PKK' isimli kitabında 'Apo'nun Ayetleri' isimli kitaptan alıntılara yer vermiştir.³⁶⁹

Selim Çürükkaya; düzenlenen bütün toplantılarda, 'yaşasın bağımsızlık' sloganı yerine 'yaşasın başkan Apo' sloganının atıldığını, PKK'da her yemekten önce toplu olarak yemin yapıldığını, bu yeminin 'canımızla, kanımızla seninleyiz ey başkan' şeklinde olduğunu söylemektedir. Öcalan'ın her şeyi biliyor havasında olduğunu, hiçbir peygamberin, dünyanın hiçbir liderinin kendisi kadar konuşup yazmadığı ile övündüğünü, örgüt elemanlarını da buna inandırdığını dile getirmektedir.³⁷⁰

23-25 Eylül 1989 tarihlerinde Şam'da ve 5-7 Nisan 1991 tarihleri arasında Suriye ile Lübnan sınırında bulunan Bekaa vadisinde Öcalan ile görüşen Doğu Perinçek, 'Abdullah Öcalan İle Görüşmeler'³⁷¹ isimli kitabında bahse konu görüşme notlarına yer vermektedir.

Bu görüşmede Öcalan; Türkçe konuşmasının kuvvetli olduğunu, tamamen Türkçe düşünme ve eylem gücünü geliştirdiğini, Kürtçenin ise ikinci planda kalan eylem ve düşünce gücü olduğunu, birinci zarfın Türkçe ikinci zarfın Kürtçe olduğunu, Kürtçenin kurtuluşu için çaba harcayanların olduğunu, ancak bunun kendi düşüncesinde olmadığını, bağımsızlık sağlandıktan sonra uzun süre Türkçe konuşulacağını, daha sonra Türkçenin Kürtçeye dönüşeceğini söylemektedir. Öcalan; yaşamını daha çok Kürtçe ile değil Türkçe ile sürdürdüğünü, Kürtçe ile belki de çok zor olacağını, ama bunun kendisi için Kürt ulusal kurtuluş hareketini geliştirmesinde engel olmayacağını belirtmektedir.³⁷²

³⁶⁹Şeyhmus Elçi, *Apo'nun Gerçek Yüzü ve PKK*, Mardin, 1995, s..5-7

³⁷⁰Selim Çürükkaya, *Apo'nun Ayetleri*, Doz Yayıncılık, İstanbul, 2005, Aktaran: Şeyhmus Elçi, a.g.e., s..16-248

³⁷¹Doğu Perinçek, *Abdullah Öcalan İle Görüşmeler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s.11

³⁷²Doğu Perinçek, a.g.e., s..49-152

Resim 4. 2. Doğu Perinçek'in PKK kampını ziyareti.

Örgüte sempati duyanların ilahlaştırdığı Öcalan'ın gerçek yüzünü göstermek ve aynı pişmanlığı onların da yaşamaması önlemek için örgütten kaçanların yazdığı bu kitaplara yer verilmiştir.

Öcalan'ın çocukluğundan başlayıp liseyi bitirdiği dönemi göz önüne alındığında çok çelişkili bir ruh haline büründüğü kendini göstermektedir. 1969 yılından sonraki dönemde, üniversiteye başlamasıyla birlikte kendisini Marksist-Leninist düşünce sisteminin içerisinde bulmuştur.

4. 2. Abdullah Öcalan'ın Yükseköğretim Yılları ve Örgütlenmeleri

1970 yılında İstanbul Bakırköy tapu kadastro memurluğuna tayin olan Öcalan, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazanıp kaydını yaptırmaktadır. Bu sırada legal olarak faaliyet gösteren İstanbul DDKO'ya üye olmuş; ancak burada ön plana çıkmamıştı. Öcalan o döneme ilişkin şunları ifade eder:

“İstanbul DDKO deneyimimiz var, niye onu görmemezlikten gelemiz? DDKO'ya gidiyoruz, çok toy bir biçimde bir Kürt devleti niye düşünülmesin, diyoruz. Herkes beni provokatör gibi değerlendirdi. Bu genç kimdir, nedir? diye benden kuşkulandılar. Ardından o zamanki DDKO üyeliğimiz vardır. Dev-Genç THKP-C'nin temeli atılıyor onların toplantılarına da katılıyorum,”³⁷³

Öcalan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenciyken 1972 yılının nisan ayında ilk tutuklanma olayıyla birlikte tarih sahnesinde kendini gösterecektir.

³⁷³Abdullah Öcalan'ın III. Ulusal Konferans Konuşmaları, Cilt 2, s..761-762

Doğu Perinçek ve arkadaşları tarafından çıkarılan Şafak Bildirisi isimli dergiyi dağıtmak, Kızıldere Olayını (Mahir Çayan ve arkadaşlarının güvenlik güçleri tarafından etkisiz hale getirilmesini) protesto eden gösteriye katılmak suçundan³⁷⁴ 7 Nisan 1972 tarihinde gözaltına alınan Öcalan, çıkarıldığı mahkemece tutuklanmış ve 7 ay Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuklu kalmıştır.³⁷⁵

Öcalan Ankara'ya geldikten sonra Marksist ideolojiye olan bağlılığını kuvvetlendirmiştir. Stalin'in 'Milli Mesele' ve Lenin'in 'Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı' isimli kitapları okumaktaydı. Öcalan ayrıca Hikmet Kıvılcımlı'nın yazdığı 'Halk Savaşının Planları' ve Vo Nguyen Giap'ın yazdığı 'Halk Savaşının Askeri Sanatı' isimli kitapları da okumuştur. Bu kitapların yanında Mahir Çayan'ı takip ediyor, yaptıklarını özümseyordu.³⁷⁶

21 Mart 1973 tarihi PKK için önemli günlerden biridir. Ankara'da Çubuk Barajı'nda; Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Ali Haydar Kaytan, Kesire Yıldırım, Şahin Dönmez, M. Hayri Durmuş, Haki Karer, Mustafa Karasu, Kemal Pir isimli şahıslar toplantı yapmakta, AYÖD'te (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) Türk solunun içerisinde Kürdistan'ın durumu konusunda fikir tartışmasına girmişlerdir.³⁷⁷ Buradaki tartışmalar ve ortaya atılan konulara bakıldığında, bu toplantının PKK'nın kuruluşunda ilk adımlar olduğu söylenebilir.

Resim 4.3. Çubuk Barajı'nda toplantıya katılan örgüt üyeleri.

³⁷⁴Ahmet Çeşme, *Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekat ve PKK*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.139

³⁷⁵Bilal N. Şimşir, *Kürtçülük II 1924-1999*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2011, s.596

³⁷⁶Abdullah Öcalan, *Gerçeğin Dili ve Eylemi*, Şam, 1996, s.53, Aktaran: Nihat Ali Özcan, *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s.30

³⁷⁷Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1984/195 Esas ve 1986/78 Karar Numaralı Gerekeçeli Karar PKK (Apocular), Hilvan I Siverek Grubu 1. Cilt, s.45 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

Öcalan bu toplantıya ilişkin şu beyanlarda bulunmaktadır:

“Grubumuzun ilk şekillenışı 1973 baharındadır. Kürdistan adına anti-sömürgecilik temelinde iş yapma açıklamasını, 1973’ün Nevruzunda yaptım. Çubuk Barajı hikâyesi budur, orada yaptık. Fakat iki yıl kendi grubumu bir düzineye çıkaramadım.”³⁷⁸

Cezaevinden çıktıktan sonra bir yandan Kürtçülük fikriyle hareket edip bölücü örgüt oluşturmak isteyen Öcalan, diğer taraftan THKP-C eğilimli kesimlerin oluşturduğu ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) grubunda yer almasını şu şekilde açıklar:

“1974-1975 benim kendimi Türkiye devrimine adadığım iki önemli yıldır. O yıllarda ADYÖD kuruldu ve ben onun sorumlusuydum. Nitekim, o dönemin ister Dev-Yol, ister daha sonraki Dev-Sol çıkışlarında payımız vardır.”³⁷⁹

1975 yılında ADYÖD kapatılmış, yerine AYÖD (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) kurulmuş; ancak Öcalan bu grupta yer almamıştır. DDKO ve THKP-C sempaticileri etrafında sürekli olarak Kürtçü grup oluşturma arayışındadır. Öcalan’ın görüşleri, o dönemde faaliyet yürüten Marksist-Leninist ve bölücü örgütlerin görüşlerinin harmanlanmış halidir denilebilir. Buna rağmen diğer grup ve örgütleri sürekli eleştirdiği bilinmektedir.

4. 3. Dikmen ve Diğer Toplantılar

1973 ve 1975 yılları arasında faaliyetlerini gizlice ve bireysel olarak sürdüren Öcalan, 1975 yılından sonra kendilerine Kürdistan Devrimcileri ismini takmış ve kitleler içerisinde propaganda faaliyetleri ile eleman kazanmaya başlamıştır. Etrafindakilerin çoğunluğu Ankara’da üniversitede okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Örgüt her ne kadar bu ismi kullansa da çevresindekiler onları Apocular veya Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO) isimleriyle bilmekteydi.

1975 yılının ekim ayında Ankara’nın Dikmen Mahallesi’nde; Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Şahin Dönmez, Ali Haydar Kaytan, Kesire Yıldırım, Mustafa Karasu, Haki Karer, Baki Karer, Resul Altınok, Mehmet Hayri Durmuş gibi isimlerin katılımıyla bir toplantı düzenlenmişti. Bu toplantı Ankara’da Çubuk Barajı’ndakinden sonra örgütün yaptığı ikinci önemli toplantıdır. 1976 yılında yine Dikmen’de üçüncü bir toplantı yapılarak, toplantı sonucunda Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’ndeki illere

³⁷⁸Sterke Ciwan (Gençlik Yıldızı) Dergisi, Sayı 4, Sayfa 6, bu dergi 1994 yılında Almanya’da yayın hayatına başlamış olup, PKK terör örgütünün gençlik yapılanmasına yönelik yayın yapmaktadır. Dergi konuları itibariyle gençlerin ilgisini çekebilecek gerilla savaşımdan kesitler sunmak suretiyle yayın politikalarına devam eder.

³⁷⁹Sterke Ciwan a.g.d., s. 6

görevlendirmeler yapılmıştır.³⁸⁰

Bu toplantının amacı bu tarihe kadar sürdürülen kişisel çalışmalardan grup çalışmalarına geçmektir. Toplantıda üst düzey çalışma yapacak elemanlar tespit edilmiştir. Abdullah Öcalan, Kesire Yıldırım, Haki Karer ve Mehmet Hayri Durmuş örgütün ideolojik grubuna seçilmiştir. Propaganda yapmak üzere Tunceli, Gaziantep, Urfa ilinin merkezi hariç, kazaları tespit edilerek örgüt elemanları gönderilmiştir. Bölgelerde propaganda yapıp teşkilatlanmayı sağlamak üzere Öcalan tarafından Kemal Pir, Şahin Dönmez, Çetin Güngör, Baki Karer ve Dilaver Yıldırım görevlendirilmiştir.³⁸¹ Öcalan bu toplantıları şu şekilde anlatmaktadır:

“1976 yılı parti ve mücadele tarihimiz içerisinde çok anlamlı bir yılı teşkil etmektedir. Bu yıl tamamen kendi kaderine terkedilerek, unutturulmaya çalışılan bir halkın yeniden tarih sahnesine çıkarılması için, öncü güçlerin bu halk içine yayılması yıllarıdır. Daha sıkı ve gizli bir çalışma içerisine girip genişlemiş olan öncü grup, daha netlik ve somutluk kazanmış amaçlar ve görevler temelinde toplantılarını gerçekleştirir. Ankara Dikmen’de bu yılda yapılan toplantıda ülkeye dönüş kararı alınır. Yılların susturulmuş Kürdistan’ı kendisini ayağa kaldıracak taze kana ulaşmaktadır. Bu taze kanın ilk taşıyıcıları Haki ve Kemal yoldaşlar olacaktır. Haki yoldaş Batman’a doğru yola çıkarken, Kemal yoldaş Antep’e gitmektedir. Diğer bazı yoldaşlar da Dersim, Kars, Ağrı’ya yayılmaktadırlar. Marksizmin Kürdistan’a taşırılması, bu ilk adımlarla atılmış durumdadır.”³⁸²

“Bu dönüşünde önemli sonuçları, Marksizm-Leninizmi ülke topraklarına taşımak, ülkenin kent ve köylerinde geniş bir tartışma konusu haline getirmek. Türkiye metropollerinde düşüncüyü önemli oranda halka taşımak olmuştur. Devrimci mücadelenin halka mal edilmesi savaşında, bu düşüncenin özellikle ülkenin uyanık aydın kesimine taşırılması ve giderek geniş grupların hareketi haline dönüştürülmesi gerekiyordu. Siyasal uyanma ancak bu temelde gelişebilir, partileşmeye böyle gidilebilirdi.”³⁸³

Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’ndeki illerine gönderilen örgüt üyeleri, ellerinde herhangi bir tüzük veya program olmadan duyduklarıyla propagandalarını sürdürmüşlerdir. Çoğunluğu okulları ile ilişkisini keserek kendilerini örgüte adamıştır. Öcalan ise Ankara’da kalmayı tercih etmiştir. İllerde yapılan faaliyetler Öcalan’a rapor

³⁸⁰Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.5

³⁸¹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Apocular (PKK) İddianame, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1981, s.51-52 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi)

³⁸²Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi, Aralık 1988, s.8, 1979-1980 yıllarında Öcalan tarafından kaleme alınan, ancak bir teksir derlemesi olarak çıkartılan bu dergi, 1982 yılından itibaren Almanya’da aylık ve düzenli bir şekilde ofset baskılı çıkartılmaya başlandı. PKK’nın doğrudan parti-merkez yayın organı olarak, tamamen örgütün propagandasını yapma düşüncesiyle yayın hayatına başladı. Bu dergide üst düzey örgüt elemanlarının yazılarına yer verilir, özellikle de Öcalan’a ait tüm yazılar ve talimatlar burada yayımlanır.

³⁸³Abdullah Öcalan, Seçme Yazılar, Cilt 1, s.48

edilmekteydi.

Çubuk Barajı ve Dikmen Toplantıları'ndan sonra Ankara'da 1 Ocak 1977 tarihinde ve bunu takip eden günlerde örgüt adına öneme sahip iki toplantı daha yapılmıştır. Öcalan ilk defa çoğunluğu kendi taraftarlarının oluşturduğu, Marksist-Leninist ideolojiye sahip örgüt üyelerinin de katıldığı açık bir mekânda toplantı yapmıştır.

Öcalan bu toplantılardan sonra Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'ndeki illere gitme kararı almış ve 1977 yılının nisan ve mayıs aylarında iki aya yakın süre o bölgelerde faaliyette bulunmuştur. Kars, Ağrı, Tunceli, Bingöl, Gaziantep ve Diyarbakır illerinde toplantılar yapan Öcalan bu durumunu 'Kürdistan'a ilk ve tarihi seferim' şeklinde değerlendirmektedir.³⁸⁴

İlginç olan şu ki Kürdistan hayali kuran örgüt yöneticileri arasında Duran Kalkan, Kemal Pir ve Haki Karer gibi Türklerin de bulunmasıydı. Haki Karer, Dikmen toplantısında Öcalan'ın yardımcılığına seçilmiş olup ayrıca Ankara dışındaki örgüt çalışmalarını ilk başlatan konumundadır. Karer'in 18 Mayıs 1977 tarihinde Gaziantep'te vurulması sonucu Öcalan, 'O benim gizli ruhumdu.' demiştir.³⁸⁵ Örgütün ilk kurucularından sayılan Duran Kalkan, Kemal Pir ve Haki Karer isimli şahıslardan sadece Duran Kalkan yaşamakta ve PKK/KCK örgütünün üst düzey yöneticileri arasında yer almaktadır.

Yavaş yavaş örgütte tek lider konumuna ulaşan Öcalan, kendisini eleştirenleri veya örgütten ayrılmak isteyenleri ajanlıkla suçlamakta, bu kişilere çevresinde müthiş bir psikolojik baskı uygulanmaktadır. Daha da ilerisi örgütten ayrılmak isteyenlere işkenceler yapılması, öldürülmesinin bile örnekleri yaşanmıştır. Özellikle PKK ilan edildikten sonra bu durum alenen kendini göstermektedir.

Ahmet isimli Ardahanlı bir öğrencinin kendilerinden ayrılmak isteyince Apocular tarafından öldürülmesi, yine Kars'ta kendilerinden ayrılan bir gencin el ve kol parmaklarının kırılması,³⁸⁶ Siverek'te 'örgütsel varlıklarına musallat olan ajanlara' şeklinde bildiri dağıtıp, öldürmekle tehdit etmeleri³⁸⁷ bunlardan bazılarıdır. Örgütün gerçek yüzünü gördükten sonra ayrılmaya karar veren birçok kişinin ajan ilan edilerek

³⁸⁴Yalçın Küçük, Abdullah Öcalan, *Dirilişin Öyküsü*, Zagros Yayınları, İstanbul, 1993, s.60

³⁸⁵Önder Deligöz, *KCK Demokrasi Kılıfında Terör*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s.14

³⁸⁶Bir Grup Apo'cu Arkadaşlarına İşkence Yaparken Yakalandı, *Aydınlık*, 3 Haziran 1979, s.1

³⁸⁷Apocular: "İçimizdeki Ajanları Temizleyeceğiz," *Aydınlık*, 3 Temmuz 1979, s.1

infaz edildiği bilinmektedir.

Apocuların Gaziantep'te kendilerinden ayrılıp başka bir örgüte katılan bir kızı sokak ortasında dövmele³⁸⁸ vb. olaylar 70'li yılların sonunda yaşanmıştır. Apocular ile diğer örgütler (bölücü ve Marksist-Leninist ideolojiye sahip sol örgütler) arasında sürekli ideolojik mücadele olduğu, bu mücadelenin zaman zaman silahlı çatışmaya dönüştüğü o dönemde basına sıkça yansımaktadır.

Bu arada Öcalan, 1978 yılında o dönemde örgütte tek bayan olan Kesire Yıldırım ile evlenmiştir. 1986 yılına kadar devam eden evlilik, Kesire Yıldırım'ın 1988 yılında örgütten kaçmasıyla fiilen sona ermiştir.

Kesire Yıldırım'ın o yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenci olan ve Arabanlı İsmet olarak tanınan İsmet Kılıç ile de ilişkisi vardı ve bu ilişki gizli bir şekilde devam etmişti.³⁸⁹ Kesire Yıldırım ayrıca, 1991 yılında PKK'ya alternatif olarak kurulan Vejin grubuna katılmıştır.³⁹⁰

Resim 4. 4. Abdullah Öcalan ile Kesire Yıldırım

8 Temmuz 1977 tarihinde Öcalan'a, Ankara'da bulunan Türk-İş bloklarından çıkarken suikast girişiminde bulunulduğu, bir anda kurşun yağmuruna tutulduğu, ancak

³⁸⁸Apocular Bir Genç Kızı Linç Etmek İstediler, *Aydınlık*, 26 Haziran 1979, s.1

³⁸⁹M. Can Yüce, *Doğu'da Yükselen Güneş I*, Zela Yayınları, İstanbul, 1999, s.351

³⁹⁰Oktay Pirim ve Süha Örtülü, *Ömerli Köyünden İmralı'ya PKK'nın 20 Yıllık Öyküsü*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1999, s.30

hiçbir kurşun Öcalan'a isabet etmediği ve bu olaydan yara almadan kurtulduğu³⁹¹ iddia edilmektedir. Böyle bir olay yaşandı mı? Kurşunlar isabet etmedi mi? Yoksa isabet ettirilmedi mi? Bu olayın failer kim? Niçin böyle bir suikast girişimi oldu? vb. soruları cevaplamak şimdilik mümkün görünmüyor.

4. 4. Kürdistan Devriminin Yolu İsimli Manifesto

Öcalan, 1975-1976 yılları arasında 68 sayfalık bir broşürü örgütün kurucularından Mehmet Hayri Durmuş ile birlikte hazırlamıştır. Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto) isimli bu broşür, 1978 yılında çoğaltılmış, gizli bir şekilde sadece üst düzey örgüt elemanlarına verilmiştir.³⁹²

Bu manifesto, 1982 yılından itibaren Almanya'da aylık olarak çıkan Serxwebun (Bağımsızlık) isimli örgüte müzahir derginin Aralık 1984 baskısında yer almıştır. Manifestonun birinci bölümünde; toplumlar tarihi başlığıyla dünyanın toplumsal ve tarihsel gelişimi Marksist-Leninist ideolojiyle anlatılmaktadır. İkinci bölümde; Kürtlerin tarihi, konuyla alakalı değişik yazarların ortaya attığı tezler ekseninde anlatılmaya çalışılmakta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyolojik yapısına değinilmektedir. Bu bölgeleri anlatırken Kürdistan ibaresi kullanılmaktadır. Üçüncü bölümde ise; Kürdistan devriminin dayandığı tarihi miras, özellikleri ve hedefleri, yöntemi ve taktiği, Ortadoğu ve dünya devrimi içindeki yeri vb. konulara yer verilmektedir.³⁹³ Bu manifesto PKK örgütünün görüşlerini ifade eden ilk broşür olarak nitelendirilebilir. Öcalan'ın oluşturmayı düşündüğü örgütün biçimi, ne tür faaliyetleri olacağı bu broşürden anlaşılabilir. Kürdistan Devriminin Yolu isimli broşür, PKK'nın ideolojik alt yapısını oluşturmaktadır.

4. 5. PKK Parti Programı ve Tüzüğü

1973 yılında Tuzluca'yır'da (Ankara) başlayan ideolojik gruplaşma, 1976 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine taşırılmış, 1978'de ise örgütün mücadele stratejisi belirlenmiş ve örgütlenme modeli ortaya konulmuştur.

1975-1976 yılları arasında hazırlanıp 1978 yılında yayınlanan Kürdistan Devriminin Yolu isimli broşür, üst düzey örgüt elemanlarına dağıtılıp okutulmuş, 1978 yılında sol tandanslı örgütlerin tüzüğü ele alınarak üzerinde değişiklik yapılmış ve

³⁹¹M. Can Yüce, *Doğu'da Yükselen Güneş II*, Zelal Yayınları, İstanbul, 1999, s.52

³⁹²Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.5

³⁹³Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi, Aralık 1984, s..16-17

böylece örgütün tüzüğü oluşturulmuş, 1977 yılında da parti programı hazırlanmıştır.

Parti programı, Kürdistan Devriminin Yolu isimli broşürdeki görüşlerin formüle edilmiş şekli olarak söylenebilir. 1995 yılında gerçekleştirilen PKK'nın 5. Kongresi'nde parti programında birtakım değişiklikler yapılırsa da programın 3. bölümünde yer alan 'Kürdistan Devriminin Özellikler, Kürdistan Devriminin Görevleri' başlıklı kısımlar aynen korunmuştur. Sonuçta Bağımsız Birleşik Kürdistan kurmak amacıyla Uzun Süreli Halk Savaşı Stratejisi benimsenip, bu amaca ulaşmak için Parti-Cephe-Ordu örgütlenmeleri temel alınmıştır.³⁹⁴

Parti programı hazırlanırken gençlik örgütlenmesinin gerekliliği tartışılmış ve Kürdistan Yurtsever Devrimci Gençlik Birliği isimli gençlik örgütlenmesi oluşturulmak istenmiştir. Hatta bu örgütlenmenin program ve tüzüğü oluşturulmuştur. Tüzüğünün geçici maddesinde 12 kişilik kurucular listesi olup, bu isimler Kürtçe kodlanmıştır (Çiya, Rojhilat, Roj, Dılbirin gibi). Bütün bu çalışmalara rağmen Kürdistan Yurtsever Devrimci Gençlik Birliği faaliyete geçememiş, ismi gizli tutulmuş ve merkez dışındaki görevlilerin bu örgütlenmeden haberi bile olmamıştır.³⁹⁵

Öcalan, devrimci bir örgütün yaratılmasında devrimci bir teori ve programın gerekliliğinden, programın amacına ulaşılabilmesi için sağlam bir stratejiye dayanması gerekliliğinden, stratejinin zafere ulaşmayı sağlaması için uygun örgüt ve mücadele biçimlerini uygulanabilmesinden³⁹⁶ bahsetmektedir.

Hazırlanan parti programına bakıldığında; I. bölümde dünyadaki Marksist-Leninist ideolojisinin gelişimi ve durumu hakkında bilgi verildiği, Kürdistan Toplumu ve Kürdistan Tarihi başlıklı II. bölümde ise, Kürdistan Devriminin Yolu isimli broşürde belirttiği gibi Kürtlerin tarihi, konuyla alakalı değişik yazarların ortaya attığı tezler yer almaktadır.³⁹⁷ Bundan dolayı I. ve II. bölümlerin ayrıntılı ele alınmasına gerek duyulmamıştır.

PKK'nın parti programının üçüncü bölümü incelendiğinde, gerçekleştirilmesi hayal edilen Kürdistan devriminin iki yanı olduğu, bunlardan birinin milli, diğerinin demokratik yanı olduğu belirtilir. Milli yanının; sömürgeciliğin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alandaki hâkimiyetini hedef aldığı, demokratik yanının ise; aşiretçilik,

³⁹⁴Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.6-8

³⁹⁵M. Can Yüce, a.g.e., s.60-61

³⁹⁶Abdullah Öcalan, *19. Yüzyıldan Günümüze Kürdistan Gerçeği ve PKK Hareketi*, s.231

³⁹⁷PKK-Parti Programı, Eylül 1977

mezhepçilik, kadının köleci bağımlılığı gibi çelişkileri hedef aldığı dile getirilir. Bu devrimin halkın seferberliğiyle ve uzun vadeli bir mücadeleyle başarıya ulaşacağı iddia edilir.³⁹⁸ Yani uzun süreli halk savaşından bahsedilip parti, cephe ve ordu örgütlenmelerinin gerekliliği ilk defa bu programda açıklık getirilmiştir.

Yine programın üçüncü bölümünde ‘Kürdistan Devriminin Görevleri’ başlığı altında amaca ulaşılan kadar yapılması gerekenler maddeler halinde sıralandığı görülmektedir. İşçi, köylü, aydın ve diğer sınıflardan oluşan ‘Ulusal Birleşik Cephe’ kurulması, topyekûn örgütlenmenin sağlanması, halk ordusunun inşa edilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bölgesel özerklik ve otonomi gibi teslimiyetçi anlayışlara karşı mücadele verilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Sömürgecilerle işbirliği yapan ağaların topraklarının elinden alınacağı belirtilmektedir. Ayrıca dünyadaki diğer ülkelerle ilişkilerin nasıl olacağı, ne tür ittifaklar yapılacağı da parti programında yer almaktadır.³⁹⁹

Parti tüzüğü de ‘Genel Hükümler, Örgüt Üyeliği, Örgüt Yapısı ve Örgütsel İşleyiş’ şeklinde 4 ana başlıktan oluşmaktadır.⁴⁰⁰ Parti tüzüğünün sosyalist örgütlerin tüzüğüne çok benzediği gözden kaçmamaktadır. Ayrıca PKK’nın örgütlenmesinde parti tüzüğüne fazla bağlı kalmadığı diğer bir gerçektir.

PKK tüzüğü I. bölüm genel hükümler kısmında 1. ve 2. maddede örgütün adı ve amblemi yer alır:

- “1-Örgütün adı, Partiya Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)’dir. Kısa adı PKK’dir.
- 2- Örgütün amblemi, yeşil şerit ile çevrili sarı güneş içerisinde kırmızı yıldızdır. Bu amblemin ölçüleri belirlenmiş kırmızı zemin üzerine oturtulmasıyla Parti Bayrağı oluşur.”⁴⁰¹

³⁹⁸PKK-Parti Programı, Eylül 1977

³⁹⁹PKK-Parti Programı, Eylül 1977

⁴⁰⁰PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

⁴⁰¹PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

Resim 4. 5. PKK'nın ilk amblemi

PKK'nın tüzüğü II. bölüm örgüt üyeliği başlıklı kısım incelendiğinde; parti üyesinin halk savaşına hazırlanması gerektiği ve silahlı mücadeleyi sanat olarak benimsemesinden bahsetmektedir. Eleştiri ve özeleştiri yapmada cesur davranması gerektiği vurgulanmaktadır;⁴⁰² ancak bugüne kadar hiçbir aktif örgüt üyesinin Öcalan'ı eleştirdiği ne duyulmuştur, ne de görülmüştür. Eleştirme cesaretine sahip kişilerde ya öldürülmüş, ya da ajan ilan edilmiş ve örgütten kaçmak zorunda kalmıştır.⁴⁰³ Örgütten kaçmak da onları kurtarmamış, sürekli olarak öldürülme korkusu ile yaşamak zorunda kalmışlardır.

Parti tüzüğünün örgütsel yapı başlıklı III. bölümünde; partinin en yüksek teorik ve ideolojik organının parti önderliği olduğu belirtilmekte,⁴⁰⁴ Abdullah Öcalan'ın örgütün lideri olduğu tüzük ile teyit edilmiş olmaktadır. Bu durum parti kuruluşundan günümüze kadar hiç değişmemiştir. Öcalan, yakalandıktan sonra da avukatları aracılığıyla örgütü cezaevinden yönetmektedir. Öcalan'ın bütün söyledikleri ve istekleri örgütte sorgusuz kabul görmektedir.

Bilindiği üzere Abdullah Öcalan, 15 Şubat 1999 yılında Kenya'dan Türkiye'ye getirildi, Ankara 2 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanarak idam cezasına çarptırıldı, ancak AB Uyum Yasaları çerçevesinde idam cezası ömür boyu ağır hapis cezasına çevrildi ve bu ceza Yargıtay tarafından da onandı. Öcalan'ın yargılanma

⁴⁰²PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

⁴⁰³Bk. Bölüm 5. 1. Abdullah Öcalan'ın Kişiliği

⁴⁰⁴PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

işlemleri bitmesine rağmen, avukatları aracılığıyla cezaevi koşullarının kötülüğü, kötü muamele, tecrit uygulanması gibi bahanelerle sürekli olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne davalar açılmakta, bu bahane ile Öcalan-avukat görüşmeleri rahatlıkla yapılabilmektedir.

Yine III. bölümde örgütün en yüksek karar organının kongre olduğu, kongrenin en az üç yılda bir toplandığı yazmaktadır.⁴⁰⁵ 27 Kasım 1978 tarihinde PKK'nın kuruluşu I. kongre olarak kabul edilmektedir. Örgütte kuruluşundan bu yana birçok kongre ve konferans yapılmıştır. 20-25 Ağustos 1982 tarihinde II. kongresini Suriye Şam'da, 25-30 Ekim 1986 tarihinde III. kongresini Suriye Lübnan sınırındaki Beka vadisinde bulunan Helve kampında⁴⁰⁶ yapan PKK, bundan sonraki kongrelerini Kuzey Irak'ta bulunan kamplarında yapmıştır.

Resim 4. 6. PKK'nın kongrelerinden kareler

⁴⁰⁵PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

⁴⁰⁶III. kongrede Helve kampının ismi Mahsum Korkmaz Akademisi olarak değiştirilmiş, uzun yıllar örgüt mensupları bu akademide eğitim almıştır.

Parti tüzüğü'nün örgütsel işleyiş başlıklı IV. bölümünde; partide örgütsel işleyişin demokratik merkezîyetçilik esaslarına göre düzenlendiği, eleştiri ve özeleştiri, parti içi mücadelenin en etkili yolu olduğu belirtilmektedir.⁴⁰⁷ Hâlbuki PKK'nın tarihinde demokrasi ve eleştiri hiçbir zaman uygulanmamıştır. Öcalan yakalanmadan önce dedikleri koşulsuz, şartsız kabul edilmekteydi. Öcalan yakalandıktan sonra Murat Karayılan, Cemil Bayık, Duran Kalkan gibi üst düzey örgüt mensuplarının dedikleri sorgusuz yapılmaktadır.

4. 6. PKK'nın I. Kuruluş Kongresi

Parti programı ve Kürdistan Devrimi'nin Yolu isimli broşürde hedeflenen Parti-Cephe-Ordu modelinin ilk ayağı olan partinin kuruluşu için hazırlıklar gizli bir şekilde tamamlanmıştır.

PKK'nın I. kuruluş kongresi, 26-27 Kasım 1978 tarihlerinde, Diyarbakır ili Lice ilçesi Fis (Ziyaret) köyünde, örgüt elemanlarından Seyfettin Zuğurlu'nun evinde gerçekleşmiştir. Bu kuruluş kongresine; Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Şahin Dönmez, Mehmet Hayri Durmuş, Baki Karer, Mehmet Turan, Mehmet Cahit Şener, Ferzende Tağaç, Ali Haydar Kaytan, Mazlum Doğan, Hüseyin Topgüder, Ali Gündüz, Sakine Cansız, Kesire Yıldırım, Duran Kalkan, Ali Çetiner, Faruk Özdemir, Abdullah Kumral, Abbas Göktaş ve Seyfettin Zuğurlu isimli üst düzey örgüt elemanları katılmıştır. Toplantıda önceden hazırlanmış parti programı ve tüzüğü tartışılmış ve kabul edilmiştir.⁴⁰⁸ Bundan sonra örgüt, Apocular veya Kürdistan Devrimcileri ismiyle anılmaktan çıkacak, PKK (Partiya Karkeren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi) ismini kullanmaya başlayacaktır. Öcalan yine partinin isminin gizli tutulması talimatı vermiştir.

Kuruluş kongresinde görevlendirmeler yapılmış, merkez yürütme ve merkez komite üyeleri belirlenmiştir. Merkez Komite üyelerinden; Abdullah Öcalan genel sekreterliğe, Cemil Bayık genel sekreter yardımcılığına, Şahin Dönmez, Mehmet Hayri Durmuş ve Baki Karer örgütlenme komitesi üyeliğine, Mehmet Karasungur askeri sorumluluğuna, Mazlum Doğan ise yayın faaliyetleri sorumluluğuna getirilmiştir.

PKK Genel Sekreterliğine getirilen Abdullah Öcalan, örgütün I. kuruluş kongresi sonrası yapılan faaliyetleri şu şekilde anlatmaktadır:

⁴⁰⁷PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

⁴⁰⁸Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Apocular (PKK) İddianame, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1981, s.52

“İki üç toplantı yaptık, en son Kuruluş Bildirgesi tamamlandı. O da ilan edilmek üzere hazırlandı. Kışı çıkardık, bahara gireceğiz.

Baharda şehit Ferhat Kurtay’ı çağırmıştık. O zaman mühendisti, arabasıyla geldi. 7 Nisan’da Mardin’e geçtik ve gerçekten bu Newroz’u Parti silahıyla karşılamak için Kuruluş Bildirgesi hazır. Onu ilan edişimiz güçlü eylemlilik temelinde olacaktı. O bu temelde bir çıkıştır. Mardin’de bu sefer geniş toplantılar yaptık.

1979 Newruz’unda Mardin’deki toplantılar ardından Urfa’ya gittik. Baharı orada daha iyi yakalamaya çalıştık. Bir boy kalkmış otlar ve buğday tarlaları arasında köyleri dolaştık. Bu sene ne yapacağız sorusuna cevabın sürekli bir arayışı içerisinde idik.

Hilvan’dan Siverek’e atlama yapacağız. Orada Kürdistan’ın en tehlikeli feodal çetesine eylem düzenleyeceğiz. Hilvan’da biraz güçlenmişiz. Yaygınlaştırmamız gerekiyor. Bu sefer çıkış bu. Yani çıkışı, silahlı mücadeleyi daha güçlü temellerde ve Partinin ilanı ile birlikte yapmak. Yine toplandık arkadaşlarla, hatta o zaman bir gerilla birliğinin tüzüğünü hazırladık. Mehmet Karasungur arkadaşına bu gerilla birliğini geliştirebilir misiniz? Geliştirirseniz bu temelde gelişir dedik...⁴⁰⁹

Öcalan’ın da açıklamalarından anlaşıldığı üzere 27 Kasım 1978 tarihinde kurulan PKK örgütü, kuruluş bildirgesini 7 Nisan 1979 tarihinde hazırlayabilmiştir. Bu bildirgeyle birlikte gerilla birliği tüzüğünü hazırlayan örgüt, askeri sorumluluğuna getirilen Mehmet Karasungur’a, gerilla birliğini geliştirme talimatı vermiştir.

Öcalan’ın en tehlikeli feodal çete olarak nitelendirdiği Bucak aşireti, örgütün birinci hedefi olacaktı. Bucak aşiretine karşı eylem hazırlığı yapılmış, ileride anlatılacağı üzere örgütün ilk eylemi de bu aşirete olacaktır.

PKK, örgütlenme ve silahlı faaliyetlerine devam ettiği sırada, Elazığ’da 1979 yılının Mayıs ayında yapılan operasyon sonucunda, örgütlenme komitesi üyesi Şahin Dönmez ile birlikte bölge komitesi üyelerinden birçok eleman yakalanmış, 1973 yılından beri gizli bir şekilde faaliyetlerini yürüten örgüt, ilk defa kapsamlı olarak deşifre olmuştu. Nitekim Şahin Dönmez’in itirafları sonucu Öcalan, Diyarbakır’da saklandığı evde yakalanmaktan son anda kurtulmuştu.⁴¹⁰

Şahin Dönmez’in yakalanması ile birlikte PKK deşifre olmuş, Öcalan’ı yakalanma korkusu sarmıştı. Daha önceki olaylarda da görüldüğü gibi yine kendini sağlama almak isteyen Öcalan, sınırı geçip Suriye’ye kaçma kararı alır. Bu olayı şu şekilde anlatmaktadır:

⁴⁰⁹Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi, Aralık 1988, s.4

⁴¹⁰Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.32

“...O zaman hareketi kurtarmak için ne lazımsa onun yapılması düşüncesi ile M. Sait (Ethem Akçan) arkadaşı çağırdık. Hududu kontrol ettik, kesinlikle henüz kimsenin aklına gelmemiştir. Türkiye’de daha sonra yurt dışına çıkanlar iki sene sonra çıktılar. Biz tam iki sene önce nefes borularının kapatılmaması için o tedbiri aldık, gerçekleştirdik. Şimdi yurt dışına çıkışın içinde gerçekleştiği tarih, siyasi atmosfer budur.

Büyük iddialarla yola çıkılmış, çok önemli adımlar da atılmış, kan dökülmüş kitleler harekete katılmış, fakat önderlik edeceklerden bir adamımız biliyorsunuz yakalanmış, çözülmüş, diğerleri de böyle kulaklarına gözlerine mil çekilmiş kadar sağır, duyarsız davranıyorlar. Ama yine de Parti ruhunu kurtarmak gerekir. Buradaki ruh çok önemlidir, 1979’un ortasına geliyoruz. Hareket için ölüm-kalım günleri. Bir dönem sona erecek ve aslında 12 Eylül gelmeyecek, Maraş katliamı ardından sıkıyönetimle bu iş aslında halledilecekti. Sıkıyönetim zaten yaygınlaştırılmış, Urfa’ya da içine almış, tamamen hareketimizin geliştiği sahadır. O zamanki sıkıyönetimin ilan edildiği yılları aklımıza getirelim. Tamamen hareketimiz için düşünülen bir sıkıyönetimdir.

Bir de İçişleri Bakanlığı özel komite kurmuş, bunlarla Harekat aslında sonuçlandırılacak ve Ecevit krizden kurtulacak. Ecevit’in sonunu kesinlikle Partimizin ilanı getirdi ve onun için de halen bize çok öfkeliyim. İşte tam bu noktada iken sıkıyönetim de tam PKK’yı halletmek durumundayken, biz o bilinen açılımı yaptık. Yurt dışına açılım PKK tarihinde yepyeni bir yenilenme, yeniden güç kazanma ve çok ileri hazırlıklarla ve geniş bir zaman süreci içinde Hareketi tırmandırma, sıkıyönetimi boşa çıkarma, çözümleri boşa çıkarma, Hareketin varlığının kesintisizliğini sağlama idi. 12 Mart’ta mutlaka hareketin sürekliliği için temeller sağlam tutulmalı düşüncesini kesinlikle kendime yer ettirmiştim...”⁴¹¹

Öcalan’ın yukarıda belirttiği sınırı geçmesini sağlayan kişi Mehmet Sait (K) Ethem Akçan isimli örgüt mensubudur. 1979 yılının temmuz ayında Ethem Akçan, Öcalan’ı kaçakçılar vasıtasıyla Suriye ülkesine geçirmiş, Ayn El-Arap (Kobani) ilçesindeki akrabalarının yanına yerleştirmiştir. Burada bir müddet kalan Öcalan, Filistin örgütü ile irtibat kurarak, bu örgütten Demokratik Cephe Kimliği almış ve bu kimlikle Lübnan’a geçmiştir. Filistin örgütü Bekaa vadisini Öcalan ve örgütüne tahsis etmiş, burası örgütün eğitim kampına dönüştürülmüştür. Helve adı verilen bu kampın ismi daha sonra Mahsum Korkmaz Akademisi olacaktır.⁴¹²

Düşmanımın düşmanı dostumdur prensibi ile hareket eden Suriye yıllarca Öcalan’a ev sahipliği yaptığı gerçektir. Hâlbuki PKK’nın amacı Türkiye, İran, Irak ve Suriye topraklarında Birleşik Kürdistan Devleti kurmaktır. Yani Suriye’yi de sömürgeci devlet ilan etmekte, topraklarını bölmek istemektedir. Buna rağmen Öcalan ve diğer örgüt elemanlarına uzun yıllar ev sahipliği yapan Suriye’nin Türkiye düşmanlığı Hatay

⁴¹¹Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi, Aralık 1988, s.6

⁴¹²Ünal İnanç ve Can Polat, *İmralı’da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1999, s.28

ilinden mi gelmektedir sorusu akla gelmektedir.

1973-1978 yılları arası son derece gizli kalan, 1978 yılında resmen kurulan ve 1979 yılındaki operasyonlar sonucu deşifre olan PKK, kurulduğunu kamuoyuna ilan etmesi, Öcalan'ın sınırı geçmesi ve kendisini garantiye almasıyla ancak mümkün olabilmişti.

Kuruluşunu büyük bir eylemle kamuoyuna duyurmak isteyen PKK, Siverek'te Bucak aşireti liderlerinden Adalet Partisi Şanlıurfa Milletvekili Mehmet Celal Bucak'ın öldürülmesi hedeflenmişti.

Mehmet Cemal Bucak, 30 Temmuz 1979 tarihinde Şanlıurfa ili Hilvan ilçesi Kırbaşı köyüne kayınpederine iftar yemeğine gitmiştir. O sırada 20 kadar PKK örgütü mensubu evi otomatik silahlarla taramış, çıkan çatışmada Mehmet Celal Bucak yaralanmış, İsmail Arıkan isimli bir çocuk ile Mehmet Celal Bucak'ın kayınpederi Mehmet Gerger ölmüştür. Ayrıca PKK örgütü üyesi Salih Kangal'da çatışmada ölmüştür.⁴¹³ Örgüt tarafından Kırbaşı Baskını olarak adlandırılan bu ilk eylemin asıl amacı, Mehmet Celal Bucak'ı etkisiz hale getirmektir, ancak örgüt bu eylemde başarısız olmuştur.

Bu olay gazetelerde yer almakta,⁴¹⁴ PKK örgütü ilk eylemi ile kuruluşunu ilan etmektedir. Örgüt elemanlarının olay yerine bırakmış oldukları PKK imzalı bildiri de 'PKK Kuruluş Bildirgesi'nin' özeti olduğu görülmektedir. Bu bildiride PKK'nın nihai amacının, mücadele stratejisinin, örgütlenme modelinde olduğu gibi PKK hakkında pek çok bilgi bulunmaktadır. Bu bildiride PKK'nın amacı açıkça dile getirilip, Kürdistan'ın dört parçalı sömürge olmasında, emperyalizm ve sömürgeci devletlerle işbirlikçilerinin ortaklaşa sorumlu olduğu bildirilir:

“...PKK, çöken emperyalizm ve yükselen Proletarya Devrimler Çağında Kürdistan halkını emperyalist ve sömürgeci sistemden kurtarmak, Bağımsız ve Birleşik bir Kürdistan'da bir Halk Diktatörlüğü kurmak ve nihai olarak sınıfsız toplumu gerçekleştirmek amacındadır... PKK, günümüzde sömürgeciliğin, ırkçılığın ve her türlü eşitsizliğin arakasında duran gücün emperyalizm olduğuna, ilerlemek için emperyalist sistemden bir an evvel kopmak gerektiğine inanır. Kürdistan'ın dört parçalı bir sömürge statüsü içine alınmasında ve bu statü içinde Kürt halkının tüm ulusal değerlerinin tahribinden, emperyalizm ve sömürgeci devletlerle işbirlikçileri ortaklaşa sorumludur. Kürdistan halkının çağın akış istikametine girmesini bu güçler

⁴¹³Bucak'ı Apocular Vurdu, Aydınlık, 1 Ağustos 1979, s.1

⁴¹⁴Bk. Halil Okutan, Urfa Baskını Yapanlardan Biri Solcu Bir Öğretmen, Milliyet, 1 Ağustos 1979, s.9

önlemektedir.”⁴¹⁵

Bu bildiriye, devrimci terörün mücadele yönteminden bahsedildiği gibi özellikle savaş ortamı yaratma isteği ön plandadır:

“...PKK, örgütsel varlığına musallat olan sivil ve resmi polisle, ajan ve ajan provokatörlere karşı devrimci terörü vazgeçilmez bir mücadele yöntemi sayar... PKK, Kürdistan halkı için siyasal, kültürel sosyal alanda gelişmenin ancak bir savaş ortamı içinde mümkün olacağına inanır ve bu amaçla tüm ideolojik ve politik çalışmalarında bağımsızlığı ve özgürlüğü için savaşan bir halk yaratmayı esas alır. Bu konuda barışçıl bir ortam içinde her gün ulusal olarak eriyip yok olmaktansa, savaşla ve savaş içinde dirilmeyi bir ilke olarak kabul eder.”⁴¹⁶

Aynı bildiriye, Marksizm-Leninizm ile başarıya ulaşılabileceği vurgusu yapılarak Vietnam, Küba gibi ülkelerin bağımsızlık savaşının kendilerinin ilham kaynağı olduğu belirtiliyor:

“... PKK, Program, Manifesto ve burada dile getirdikleri görevlerinin altında başarıyla çıkmayı, ancak Marksizm-Leninizme, dünya sosyalist devriminin güçlerine, halkımızın direnmelerle dolu tarihi mirasına ve bugün kazanmak için gösterdiği cesarete dayanmakla mümkün olacağına inanır. Büyük bir dünya savaşı olmadan da, Vietnam, Küba, Mozambik, Gine ve bir dizi sayıca küçük halkların tek tek girdikleri ve muzaffer oldukları ulusal bağımsızlık savaşları Kürdistan halkının da sürekli ilham kaynağıdır. Zafer mümkündür, ama bunun için cesaret gereklidir.”⁴¹⁷

Gerek bu bildiri gerekse ele geçirilen birçok dokümanda; PKK'nın amacının Türkiye Cumhuriyetinin egemenliği altındaki örgütün Kürdistan olarak tabir ettiği Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde silahlı mücadele ile Marksist Leninist ilkelere dayalı diğer bölgeleri de kapsayan bir Bağımsız Birleşik Kürdistan Devleti kurmak⁴¹⁸ olduğu anlaşılmaktadır.

⁴¹⁵PKK Kuruluş Bildirgesi-1979

⁴¹⁶PKK Kuruluş Bildirgesi-1979

⁴¹⁷PKK Kuruluş Bildirgesi-1979

⁴¹⁸Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1984/195 Esas ve 1986/78 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekçeli Karar, Hilvan, Siverek Grubu I. Cilt s.52

Resim 4. 7. PKK'nın kurmayı hedeflediği Birleşik Kürdistan Devletinin sınırları

PKK bu amaca ulaşmak için stratejisini de belirlemiştir. PKK'nın önderlik ettiği Kürdistan kurtuluş mücadelesinin dünya sosyalist devriminin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu, halkın kendi ulusal özüne suç işlettiren faşist ve şoven ideolojileri ve güç mihraklarını dağıtmak gerektiği, örgütün bu güçlerle savaşmayı bir şiddet sorunu olarak ele aldığı, örgütsel varlıklara karşı olan herkese karşı devrimci terörün vazgeçilmez bir yöntem sayıldığı, nihai amaç için PKK saflarında örgütlenmek gerektiği belirtilmiştir. Bu örgütlenmenin halkın işçi, köylü, gençlik kadın şeklinde örgütlenip hepsinin örgüt çatısı altında yeniden örgütlenmesi şeklinde olması ve bunlardan geniş bir 'Ulusal Birleşik Cephe' kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Temel gücünün köylülüğün oluşturduğu 'Halk Ordusu' meydana getirilerek bunun paralelinde 'Uzun Süreli Halk Savaşı' yürütmek planlanmaktadır. Bunun için teori ve pratiğin birlikte yürütülmesi yani bir taraftan örgüt propagandası bir taraftan da silahlı mücadele yapılması gerektiği savunulmaktadır.⁴¹⁹

4. 7. PKK'nın Eylemleri (1978-1980)

PKK ikinci taktik dönemi olan ideolojinin hedef kitlelere taşırılması aşamasında, parti programında belirtildiği gibi amacına ulaşmak için silahlı propaganda stratejisini benimsemektedir. Bunun için öncelikle gençlik kesimini bilinçlendirip örgütleyerek, parti programı çizgisinden de çıkmayarak sonuca ulaşmak istemektedir. Her ne olursa

⁴¹⁹Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1984/195 Esas ve 1986/78 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekçeli Karar, Hilvan, Siverek Grubu I. Cilt s..55-56

olsun silahlı propaganda her zaman ön planda tutulmaktadır.

Silahlı propaganda da PKK örgütünün fikirlerini benimsemeyen veya örgüte tamamen karşı olan vatandaşlar hedef olarak seçilmiş, bu kişilerin malları gasp edilmiş ve yağmalanmış dolayısıyla başka yerlere göç etmeye zorlanmıştır. Daha da ilerisi bu kişiler örgüt tarafından öldürülmüştür. Silahlı propagandanın hedefinde olan diğer bir kesim ise, örgütün faaliyetlerine engel olan devlet memurları ve örgüt hakkında devlete bilgi verdiğini inandıkları 'ajan' şeklinde niteledikleri kişi ve kuruluşlardır. Bunlara zaman zaman örgüt tarafından eylem yapıldığı görülmektedir. PKK'ya karşı olan diğer örgütlerle, PKK arasında sık sık silahlı çatışmanın olduğu da bilinmektedir. 'Feodal-komprador' olarak betimlenen bölgedeki büyük toprak sahipleri, aşiretler, büyük tüccarlar ve ağalar, örgütün en büyük hedefleri arasındadır. Bu kişilerle örgüt arasında yoğun çatışmalar yaşanmış ve her iki tarafta büyük kayıplar vermiştir.

Örgütün kurulma ve teşkilatlanma safhasında eylemlerinin en fazla olduğu yer Şanlıurfa ili ile Siverek ve Hilvan ilçeleridir. PKK en fazla direnci buralarda gördü. Şanlıurfa'nın sosyal yapısı, örgütün ideolojisini yaymaya en uygun çevredir. Bölgede çok sayıda toprak ağasının bulunması, aşiret ilişkilerinin kuvvetli olması, toprak ağalarının kendi aralarında uzun yıllardır devam eden çatışmaları ve kan davaları örgütün ilgisini bu bölgeye çekmektedir.

Siverek ve Hilvan ilçelerinde Bucak aşireti ile PKK arasında yoğun çatışmalar yaşanmış ve Bucak aşiretinden 140 kişinin öldüğü⁴²⁰ iddia edilmektedir. Bu çatışmalar sonucunda çok sayıda insan mağdur olmuş, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır.

PKK, Mardin'de Kahramanlar aşiretine saldırılarda bulunmuştur,⁴²¹ ancak Mardin yöresinin farklı kültürleri barındırması, bölge halkının örgüte ılımlı bakmaması, KUK örgütünün bu yörede güçlü olması gibi nedenlerden dolayı PKK Mardin'de fazla etkili olamamıştır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Mardin yöresinde, PKK ile KUK örgütü arasında yoğun çatışmalar yaşanmıştı.

Batman'da işçi sınıfının yoğunluğu ve Raman Aşireti gibi toprak ağalarının bulunması nedeniyle örgütün burada teşkilatlanması ve taraftar toplaması kolay olmuştur. Ayrıca Batman'da orta dereceli okullarda örgütün desteği ile kurulan Lis-Der

⁴²⁰Önder Deligöz, a.g.e., s.16

⁴²¹Ahmet Aydın, *Kürtler, PKK ve A. Öcalan*, Kiyap Yayınları, Ankara, 1992, s.52

isimli dernek, örgütün propagandasını yapmada ve sempatizan toplamada büyük rol oynamıştır. Örgüt mensupları ayrıca Batman TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) şubelerini hâkimiyeti altına almış, buraya kendi görüşlerinden olan yöneticileri seçerek, bu dernek vasıtasıyla örgüt propagandasını sürdürmüşlerdir.⁴²² Hatta Adana Milletvekili Hasan Gürsoy ve 9 milletvekili, 22 Ocak 1979 tarihinde TÖB-DER'in yasadışı faaliyetleri konusunda TBMM'de Genel Görüşme açılması için önerge vermiştir. Verilen önergede; TÖB-DER kongresinde “halklara özgürlük, bağımsız kürdistan, kürdistanadaki milli zulme son, ırkçı şövenist asimilasyoncu öğretime hayır!” şeklinde sloganlar atıldığı, derneğin bölücülük faaliyetlerinin merkezi durumunda olduğu⁴²³ belirtilmektedir.

1976 yılının mayıs ayında ‘Halkın Kurtuluşu’ isimli örgüte mensup, Suruçlu Fevzi Aslansoy’un cenazesine kalabalık grupla katılan Apocular, daha sonra da sürecek olan eylemlerine başladı. Öcalan bu cenaze törenini “Grubumuzun ilk ciddi eylemi, bizim için ciddi bir politik gösteriydi.”⁴²⁴ şeklinde nitelemekteydi.

Diğer örgütlerle mücadele içerisinde olan Apocular, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kendilerine destek çıkmayan aşiretlerle de çatışmaya girdi. O yıllarda meydana gelen ‘Hilvan Olayı’ bunlardan birisidir. Bu arada Şanlıurfa Hilvan’da Apocular içerisinde üst düzey faaliyet yürüten elemanlarından Halil Çavgun’un, Süleymanlar aşiretine mensup kişilerce öldürüldüğü iddia edilmiştir.

Hilvan’da belediye seçimleri sırasında çatışma çıkmış, bu seferde Apocular, Süleymanlar aşiretinden iki kişiyi öldürmüştür.⁴²⁵ Örgütün buradaki amacı Süleymanlar aşiretini örgüt faaliyetlerine tavır almasından dolayı sindirmektir.

PKK’nın eylemleri tezin kapsamı gereği 12 Eylül 1980 tarihine kadar ele alınacaktır. O dönemdeki eylemler, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Siirt gibi illerde meydana gelmişti. Batı illerinde örgütün eylemine hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. PKK’nın 12 Eylül 1980 tarihine kadar eylemleri, yerleri ile birlikte aşağıda tabloda gösterildi:

⁴²²Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Apocular (PKK) İddianame, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1981, s.159

⁴²³Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 5, Cilt 8, B 39, 24.01.1979, O 1, s.629

⁴²⁴Sterke Ciwan (Gençlik Yıldızı) Dergisi, Sayı 4, Sayfa 6

⁴²⁵Apocular Süleymanlılar Aşiretinden 2 Kişi Öldürdüler, Aydınlik, 8 Mayıs 1979, s.1

Tablo 4. 1. PKK'nın bilinen eylemleri (1978-1980)⁴²⁶

Eylem Tarihi ve Yeri	Eylemler
Ağustos 1978-Diyarbakır	Elazığ'da güvenlik güçleriyle girdiği çatışmada yaralanan ve Diyarbakır Numune Hastanesinde jandarma nezaretinde tedavi gören PKK'lı Ali Dursun, PKK örgütü mensupları tarafından kaçırılmıştır.
19.08.1979-Diyarbakır	Aydınlık gazetesinin PKK hakkında yazı yazması nedeniyle örgüt tarafından bu gazeteye yönelik Türkiye çapında eylem kararı alınmıştır. Diyarbakır'da Namık Kemal İlkokulu Sokağı'nda yaya olarak giden Aydınlık gazetesi muhabirleri Ömer Erdal Göran, Aydın Göran ve Kemal Mermutlu'ya örgüt tarafından ateş açılması sonucu yaralanmışlardır.
03.09.1979-Diyarbakır	Hıfzıssıhha Enstitüsünün maaş dağıtma günlerinden olan 3 Eylül 1979 tarihinde, örgüt mensupları enstitüye girerek görevlileri etkisiz hale getirmiş, mutemedin getirdiği parayı alarak kaçmışlardır. Polislerin takibi sonucunda Mustafa Karasu gasp ettiği 120.340 lira para ile birlikte yakalanmış ve tutuklanarak cezaevine konulmuştur.
28.11.1979-Diyarbakır	Önceden PKK örgütü mensubu Gürsel Kalafat, örgütten ayrılarak Tekoşin isimli örgüte geçmesinden dolayı Diyarbakır'da Diyar Kırathanesi'nde PKK'lı mensuplar tarafından silahla öldürülmüştür.
04.12.1979-Diyarbakır	Önceden PKK örgütüne sempati duyan Mehmet Salih Eren, örgütten ayrılarak Tekoşin isimli örgüte geçmiş, bundan dolayı Diyarbakır'da Anadolu Lisesi önünde örgüt tarafından infaz edilmiştir.
21.12.1979-Diyarbakır	Aydınlıkçı öğretmen olarak bilinen Namık Kemal Erbiz, arabasıyla seyir halindeyken Diyarbakır Kuruçeşme mevkiinde PKK'lılarca ateş açılmış, arabayı kullanan Muzaffer Seran isimli şahıs el parmağından yaralanmış, Namık Kemal Erbiz ise yara almadan kurtulmuştur.
25.12.1979-Diyarbakır	Aydınlık gazetesi muhabiri Bayram Yurtçiçek, Diyarbakır'da evinden çıkıp otomobiline bindiği sırada PKK'lılar tarafından kendisine ateş edilmiş, otomobili hasar görmüş, ancak Bayram Yurtçiçek ve otomobilde bulunan diğer arkadaşları olaydan yara almadan kurtulmuştur.
06.02.1980-Diyarbakır	Bağlar Nükhet Coşkun Caddesi'nde çimento satışı yapan Davut Ekinci'nin 10.075 TL parası, PKK'lılar tarafından gasp edilmiştir.
22.02.1980-Diyarbakır	1980 yılının şubat ayında PKK örgütü üyesi Remzi Yalvacı'nın gözaltında iken pencereden atlayarak ölmesinin intikamının alınması amacıyla örgüt tarafından polis memuru öldürülmesi kararı alınmıştır. Diyarbakır Bağlar Körhat mevkiinde evine

⁴²⁶Bu tabloyu hazırlarken; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Apocular (PKK) İddianame, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1981, s..67-174 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi), Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1991/13 Esas ve 1993/14 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekeçeli Karar, Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin Grubu I Cilt s..25-150 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi) ve Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1991/13 Esas ve 1993/14 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekeçeli Karar, Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin Grubu II Cilt s..151-392 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi) isimli kaynaklardan yararlanıldı.

	giden polis memuru Mehmet Mezgit, ensesinden vurularak şehit edilmiştir.
25.02.1980-Diyarbakır	Yine Remzi Yalvacı'nın intikamını almak amacıyla Diyarbakır'da Karabulut Ekmek Fabrikası önünde otomobilinin içinde bulunan polis memuru Mustafa Gümrükçü, PKK örgütü mensuplarınca ateş edilmesi sonucu ağır yaralanmıştır.
27.02.1980-Diyarbakır	Diyarbakır Dişçilik Fakültesi'ne geceleyin gelen örgüt mensupları, örgütün basım işlerinde kullanılmak üzere bina içinde bulunan teksir makinesini çalmışlardır. Örgüt mensupları yine aynı amaçla Diyarbakır Bağlar Ortaokulu'nda ve Alıpınar İlkokulu'nda birer adet teksir makinesi çalmışlardır. Çalınan bu makinelerden bir kısmı 1980 yılının mayıs ayında Diyarbakır Alıpınar köyünde bir örgüt mensubunun evinde ele geçirilmiştir.
28.02.1980-Diyarbakır	Diyarbakır Kıbrıs pasajındaki Hayat Ticarethanesi'nin sahibinin Bucak aşireti yanlısı olması sebebiyle kendisinin Diyarbakır'ı terk etmesi istenmiş ve gözdağı vermek için de PKK mensupları tarafından dükkânı kurşunlanmıştır.
27/28.02.1980-Diyarbakır	Diyarbakır'daki esnaflara önceden sözlü olarak dükkânlarını açmama konusunda haber ulaştıran PKK örgütü mensupları, 27-28 Şubat 1980 tarihlerinde kepenk kapatma eylemi düzenleyerek, dükkânını açmak isteyen esnafları tehdit ederek dükkânların açılmasına engel olmaktadır. Kepenk kapatma eylemi ilk önce Diyarbakır Bağlar ilçesinde başlamıştır.
Mart 1980-Diyarbakır	Diyarbakır Lisesi öğrencileri KUK, Kawa, DDKD gibi örgütlere sempati duymakta, PKK burada barınmamaktadır. Bu sebeple PKK mensupları liseyi silahlı taramışlar, ancak yaralama ve ölüm olayı gerçekleşmemiştir.
16/17.03.1980-Diyarbakır	Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi PKK ile KUK arasında sürekli bir sürtüşme mevcuttur. Her iki örgüt arasındaki çatışma ise o dönemde Mardin, Kızıltepe ve Ceylanpınar bölgelerinde şiddetli bir şekilde sürmektedir. 16 Mart 1980 tarihinde PKK mensubu Musa Durak, Diyarbakır'da KUK örgütü üyeleri tarafından öldürülmüştür. Yine 17 Mart 1980 tarihinde Diyarbakır Urfa Kapı civarında her iki örgüt mensupları silahlı çatışmaya girmiş, açılan ateş sonucu PKK örgütünden Takyettin Tekdal ölmüş, KUK örgütünden Mehmet Yiğit yaralanmıştır. Olay yerinden kaçan PKK mensuplarının önüne Zirai Donatım Kurumunda nöbet tutan polisler çıkmış, çıkan çatışmada polis memuru İsmail Gönen yaralanmıştır.
24.04.1980-Diyarbakır	Siverek, Hilvan ve Derik ilçelerinde güvenlik güçleri ile girdiği çatışmalarda PKK örgütü mensuplarının öldürülmesini protesto etmek ve intikamlarını almak için PKK tarafından 21-28 Nisan 1980 tarihleri arası Kızıl Hafta ilan edilmiştir. Polis, ajan ve muhbirlerin, özellikle de siyasi polislerin (şimdiki ismiyle Terörle Mücadelede çalışan polisler) öldürülmesi kararı alınmıştır. Diyarbakır'da caddede kızı Hatice Özübek ile birlikte yürüyen polis memuru Hamdi Özübek, örgüt üyelerinin ateş açması sonucu kızı ile birlikte şehit olmuştur.
22.05.1980-Diyarbakır	Diyarbakır Bağlar Yanıkköşk mevkiinde bulunan Köşk Ticarethanesi'ne geceleyin gelen örgüt mensupları; içeriden televizyon, buzdolabı, fırın gibi eşyaları at arabasına yükleyip olay yerinden uzaklaşmışlardır.
	İsa Abacı isimli şahıs, Hilvan Bıçakçı Pazarı 5 numaralı yerde

04.08.1978-Şanlıurfa	bulunan dükkânının önünde örgüt mensupları tarafından silahla vurularak öldürülmüştür.
12.08.1978-Şanlıurfa	PKK üyesi Halil Çavgun vurularak öldürülmüş, örgüt mensupları bu olayın polisler tarafından yapıldığına inandığından, intikam almak için plan yapmış, Suruç ilçesinde görevli polis memuru Ekrem Çölyen evinden çıkıp akşam görevine gitmekteyken, örgüt mensuplarınca silahla ateş etmek suretiyle şehit edilmiştir.
15.08.1978-Şanlıurfa	Bucak aşireti yanlısı olarak bilinen Mehmet Akyüz'ün evine akşamleyin gelen örgüt mensupları, evden 1 adet pırlanta alyans, 1 adet hasırlı bilezik, 1 adet raylı bilezik, 1 adet ince bilezik, 1 adet altın cep saati, 2 adet kol saati, 1 adet altın yüzük, 1 adet teyp, 1 adet tıraş makinesi, 1 adet küçük radyo ve 100.000 TL parayı çalmış, evde bulunan şahıslara ateş edilmesi sonucu Mehmet Akyüz ölmüş, oğlu Ziya Akyüz ağır yaralanmıştır.
25.09.1978-Şanlıurfa	Hilvan Cumhuriyet İlkokulunda öğretmenlik yapan Fehmi Kasaroğlu, sabahleyin okul bahçesinde öğrencilerle İstiklal Marşı okuyacakları esnada örgüt mensuplarınca açılan ateş sonucu ölmüştür.
06.10.1978-Şanlıurfa	Şanlıurfa Atatürk Mahallesi Cavsak sokakta saat 03.00 sıralarında ekip olarak devriye görevinde bulunan polis memurları Ali Oğuz, Necip Baykal, Alaattin Patır ve Yaşar Aykutsaygı, örgüt mensuplarının kendilerine otomatik silahlarla ateş etmesi sonucunda, Ali Oğuz yaralanmış, diğerleri yara almadan kurtulmuştur.
1979-Şanlıurfa	PKK'ya maddi gelir elde etmek amacıyla bölgedeki vatandaşları silahla tehdit ederek para ve mallarına el koyan teröristler, örgüte gelir temin ediyordu. Örneğin Mehmet Şah Avcı'dan örgüte 14'lü tabanca almasını veya 20.000 lira para vermesi istenmiş, vermediği takdirde ölümle tehdit edilmişti, ancak Mehmet Şah Avcı bunu yapmaya maddi durumunun olmadığını söylemiş ve örgüte yardım etmemiştir. Aynı şekilde Mehmet Şingar isimli vatandaşı silahla tehdit eden örgüt mensupları, 300.000 TL'sini almışlardır.
Şubat 1979-Şanlıurfa	Hilvan Belediye Başkanı Mehmet Veysi Bayık, Adalet Partisi'nden belediye başkanı seçilmiş, kendisini Süleymanlar Aşireti desteklemiş ve karşısında Paydaşlar aşireti vardır. Süleymanlar ile Paydaşlar aşireti arasında sürekli sürtüşme yaşanır. Paydaşlar, PKK kurulduktan sonra bu örgütle iyi ilişkiler içine girerek, örgüte sürekli yardım yapmaktadır. Örgüt üyeleri ise belediye yöneticilerini istifa ettirmek için devamlı olarak tehdit etmektedir. 1979 yılının şubat ayında encümen üyelerini toplayan örgüt mensupları, onları ölümle tehdit ederek istifaya zorlamış, bundan sonra hepsi birer birer istifa etmiştir. Belediye başkanı Mehmet Veysi Bayık ise, örgütün tehditlerinden dolayı belediyeye gidemez olmuş ve evinden belediye işlerini yürütmek zorunda kalmıştı. Bu seferde evine yapılan saldırılar sonucu Siverek'e bağlı Çeltik köyüne akrabalarının yanına kaçmıştır. Örgüt, Mehmet Veysi Bayık'a haber göndermiş, istifa etmediği takdirde kendisinin ve Almanya'da okuyan oğlunun öldürüleceğini bildirmişti. Bunun üzerine belediyeye yeniden dönen Mehmet Veysi Bayık, orada da örgüt üyelerinin silahla tehdidi sonucunda istifa etmek zorunda kalmıştır. İstifadan sonra örgüt mensupları, Mehmet

	Veysi Bayık'ın 150.000 lira parasını silahla gasp etmişlerdir.
25.03.1979-Şanlıurfa	Örgüt mensupları, Şükrü Şingar'dan tehditle 60.000 TL isteyip ve kendisine 5 gün mühlet vermiş, ancak Şükrü Şingar bu parayı bir süre ödeyememişti. Bu arada kardeşi İbrahim Şingar'dan da 50.000 TL istenmişti. Tekrar örgüt tarafından tehdit edilen Şükrü Şingar otomobilini satarak 80.000 TL'yi örgüte vermek zorunda kalmıştır. Yine örgüt mensupları, Hilvan ilçesinde tüp bayiliği yapan Osman Şeyhanlıoğlu'ndan tehditle 50.000 lira para istemişti. Değişik zamanlarda örgüte 20.000 lira para verebilen Osman Şeyhanlıoğlu, paranın geriye kalan kısmını verememiştir.
20.04.1979-Şanlıurfa	Örgüt mensupları, Hilvan'da bakkal dükkânı olan Hacı Sert'ten 20 Nisan 1979 tarihinde tehditle 30.000 lira para istemiş ve kendisine 24 saat mühlet verilmiştir. Akşam dükkânını kapatıp eve giden Hacı Sert'e dükkânının yandığı haberi gelmiş, olay yerine gelince dükkânında kasada bulunan 40.000 lirasının çalındığını ve bir kısım eşyasının yandığını öğrenmiştir. Bu olaydan önce de örgüt mensupları tehditle dükkândan 18 kiloluk 12 teneke nebati yağı gasp etmiştir.
06.05.1979-Şanlıurfa	Bucak yanlısı olarak bilinen ve Süleymanlar Aşireti'nden olan İbrahim Halil Baysal ve babasının örgüt tarafından öldürülmeleri kararı alınmıştır. İbrahim Halil Baysal'ın ilçeye gittiğini öğrenen örgüt mensupları, Orguz köyüne giderek pusu kurmuş ve İbrahim Halil Baysal'ın geçmesini beklemişlerdi. İbrahim Halil Baysal ve Mustafa İsnaç otomobile giderken ateş edilmiş ve her ikisi de ölmüştür. Amaç İbrahim Halil Baysal ve babasını öldürmekti, ancak o sırada otomobilde Mustafa İsnaç yer almaktaydı.
30.07.1979-Şanlıurfa	Adalet Partisi Milletvekillerinden Mehmet Cemal Bucak'a yapılan eylem daha önceden anlatılmıştı.
09.08.1979-Şanlıurfa	Mehmet Celal Bucak ile aralarında kız alıp vermeden dolayı akrabalık münasebeti oluşan Suphi Öztop'un bu durumu örgütü rahatsız etmiş, kendi ve oğlu hakkında eylem kararı alınmıştır. 9 Ağustos 1979 tarihinde öğle saatlerinde Suphi Öztop'un yazıhanesinin önüne gelen örgüt mensupları, otomatik silahlarla Suphi Öztop ve oğlu Hadi Öztop'a ateş etmiş ve her ikisi de ölmüştür. Olay yerinde bulunan Mutlak Ketan, Yaşar Ercan ve Abuzer Özgötürücü isimli şahıslar da yaralanmıştır.
14.08.1979-Şanlıurfa	Akşam saatlerinde Yusuf Kanıpak'ın evinin kapısı çalınmış, kapıyı açınca örgüt mensupları tarafından üzerine ateş edilmesi sonucu yaralanmıştır.
27.08.1979-Şanlıurfa	Bucak yanlısı olan Neşet Abbasoğlu, Çiftçiler Kulübü'nün önündeyken örgüt üyesi tarafından ateş edilmiş, ancak kurşun isabet etmemişti. Neşet Abbasoğlu'nun karşı ateş etmesi sonucu örgüt üyeleri kaçmıştır.
Ağustos 1979-Şanlıurfa	1979 yılının ağustos ayı içerisinde örgüt mensupları, Hilvan'da manufakturacılık yapan Kadir Toprak'tan tehditle 50.000 TL isteyip 5 gün mühlet vermişlerdir. Kadir Toprak ilerleyen zamanlarda örgüte 10.000 lira para vermiş, yakınlarının örgüt mensupları ile ilişki kurmasıyla paranın geriye kalan kısmını vermemiştir.
	Bucak aşiretine akraba olan Siverek Belediyesi encümen üyesi Ebubekir Gençdal'a, örgüt tarafından eylem kararı alınmıştır. 10 Eylül 1979 tarihinde akşam saat 18.00 sıralarında Ebubekir

10.09.1979-Şanlıurfa	Gençdal ve Mahmut Gençdal, Siverek Gülabibey Mahallesi'nden geçerken örgüt tarafından üzerlerine ateş açılmış, bu ateş sonucu Mahmut Gençdal hayatı tehlike teşkil edecek şekilde yaralanmış, Ebubekir Gençdal ise, vücudunun muhtelif yerlerinden yaralanmıştır.
11.09.1979-Şanlıurfa	Siverek ilçesinde at arabasıyla yük taşıyan Mehmet Bilmiş, Mehmet Celal Bucak'a hizmet etmektedir. Bucak yanlısı olmasından dolayı örgüt mensuplarınca birkaç kez ikaz edilip, dövülmüştür. Kanlıkuyu semtinde örgüt mensuplarınca kısıtılan Mehmet Bilmiş, ateş edilerek öldürülmüştür.
12.09.1979-Şanlıurfa	Gazipaşa İlkokulunda müdür olan Selahattin Akıntürk, her okul müdürü gibi okulda İstiklal Marşı'nı söyletmektedir. PKK örgütünün görüş ve ideolojisine göre ise Kürdistan'da Türk İstiklal Marşı'nın söylenmesi yasaktır. Bu sebeplerden dolayı, Selahattin Akıntürk okulun yanında otomobilindeyken örgüt tarafından ateş edilerek öldürülmüştür.
13.09.1979-Şanlıurfa	Cuma Çiçekci ve Ali Altındal, sağ görüşlü olmaları sebebiyle tarlada buldukları sırada örgüt tarafından kaçırılmıştı. Hilvan'da sorguladıktan sonra Faik köyüne götürülmek üzere geceleyin yola çıkılmış, Cuma Çiçekci'nin kaçmaya yeltenmesi sonucu öldürülüp, cesedi Fırat nehrine atılmıştı. Ali Altındal ise Faik köyüne götürülmüş, yakınlarının araya girmesi üzerine serbest bırakılmıştır.
14.09.1979-Şanlıurfa	Bucak aşireti yanlısı olan ve Bucaklara örgüt hakkında bilgi veren Naif Kuzucu, Siverek'te hayvan pazarı civarında örgüt tarafından tabanca ile vurularak öldürülmüştür.
20.09.1979-Şanlıurfa	Davut Tayan, Hasan Araz ve Ali Küçükkılıç, yatılı bölge okulundan şehre gelirlerken örgüt mensuplarınca kaçırılıp Hamidiye Mahallesi'nde bir eve götürülmüş, orada Ali Küçükkılıç'ı bırakmışlardı. Ev sahibinin durumu güvenlik güçlerine bildirmesi üzerine şahıslar kurtarılmıştır.
28.09.1979-Şanlıurfa	Örgüt mensupları 28 Eylül 1979 tarihinde Çatak mezrasına baskın yapmış ve mezra sakinlerini teslim olmaya çağırmıştı. Bu esnada sürekli ateş edilmiş ve açılan bu ateş sonucunda Adalet Çiçekliadağ ölmüştür. Örgüt mensupları ayrıca köylünün 400 küçükbaş ve 150 büyükbaş hayvanını da gasp etmiştir.
Ekim 1979-Şanlıurfa	Hilvan ilçesinde bakkallık yapan Reşit Bodur'dan örgüt mensupları, 1979 yılının ekim ayı içerisinde, tehditle 30.000 lira örgüte yardım yapmasını istemiştir. Parayı bir süre ödememesiyle yeniden dükkâna gelen örgüt mensupları şahsı ölümle tehdit etmişler ve sonucunda 30.000 lirayı vermek zorunda kalmıştır. Bu olaydan önce Reşit Bodur'dan örgüt mensupları tehditle 10.000 lira almıştı.
05.11.1979-Şanlıurfa	PKK, köylüleri örgüte yardım etmeye zorlamak, Bucak Aşireti yanlısı köylülerin Hoşin köyünde himaye edilmesine engel olmak ve Bucak aşiretine yardım ettiği ileri sürülen Cuma Dayanç'ı öldürmek amacıyla Hilvan ilçesi Hoşin (Uluyazı) köyüne baskın yapmaya karar vermiştir. 5 Kasım 1979 tarihinde köyün etrafını saran örgüt mensupları, köyün erkeklerini bir kenara toplamış, "Biz Kürdistan devletini kuracağız. Bize yardım etmezseniz gaz döküp hepinizi yakacağız." şeklinde konuşma yapmışlardır. Bu konuşmadan sonra toplanan köylülerin içinden 11 erkeği alarak Barkaç köyüne götüren örgüt mensupları, kaçırdıkları köylülerden 8

	<p>tanisini örgüte birer G-1 piyade tüfeği almaları karşısında serbest bırakmış, kalan 3 köylüyü de Hilvan'a götürmüşlerdir. Burada 2 köylüyü serbest bıraktıktan sonra Cuma Dayanç isimli köylüyü Hilvan'dan Kaymaz köyüne götüren örgüt mensupları, Mehmet Bucak'a yardım ettiği iddiasıyla sorguya çekmiş ve akabinde Cuma Dayanç'ı otomatik silahla tarayarak öldürmüşlerdir.</p>
11.11.1979-Şanlıurfa	<p>Siverek'in Kırvar Mahallesi'nde ikamet eden Sefer Oral ve Gülizar Oral, mahallede örgüt hakkında topladıkları bilgileri Bucaklara ilettiği örgüt tarafından öğrenilmesi üzerine PKK tarafından uyarılmıştır. Bu durumun devam etmesi üzerine Sefer Oral'ın evine gelen örgüt mensupları kapıyı çalmış, kapıyı Sefer Oral açmasıyla silahla ateş etmeye başlamışlardır. Bu olayda Sefer Oral, Gülizar Oral ve Müyesser Oral ölmüş, Ayten Oral yaralanmıştır.</p>
12.11.1979-Şanlıurfa	<p>Münit köyünde toplu halde bulunan örgüt mensupları, bu köyde çiftçilik yapan Bucak yanlıları Seyit Ahmet Akçiçek, Bişar Akpırınç, Ramazan Akpırınç, Halil Akpırınç, Adil Akpırınç, Zülfikar Akpırınç ve Mehmet Akçiçek'e ateş açmış, çıkan çatışmada Bişar ve Ramazan Akpırınç ile örgüt mensubu Cevher Man ölmüştür.</p>
13.11.1979-Şanlıurfa	<p>Celal Bucak'ı desteklemesi ve örgüt siyasetine ters düşmesi sebebiyle Sait Kerpiç, örgüt tarafından kahvede ateş edilerek öldürülmüştür.</p>
30.11.1979-Şanlıurfa	<p>Hoşin (Uluyazı) köyünde çiftçilik yapması sebebiyle sık sık köye gelen Mehmet Baysal, örgüte karşı tavır aldığından ve örgüt mensuplarını güvenlik güçlerine ihbar etmesi sebebiyle PKK yöneticileri tarafından öldürülmesi kararı alınmıştır. Bu karar gereğince örgüt mensuplarınca silahla taranan Mehmet Baysal sağ kurtulmuştur. 30 Kasım 1979 tarihinde bir grup örgüt mensubu, Uluyazı köyünü sarmış, yanında adamlarıyla tarlasını sürmeye gelen Mehmet Baysal'a otomatik silahlarla ateş açmış, açılan ateş sonucunda Mehmet Baysal ve Mehmet Beyrat olay yerinde ölmüşlerdir. Örgüt mensupları ile Mehmet Baysal'ın adamları arasındaki çatışmanın bir müddet devam etmesi üzerine jandarmaya haber verilmiştir. Köye yaklaşan jandarmaya da ateş açılmış ve çatışma akşam saatlerine kadar sürmüştür.</p>
04.12.1979-Şanlıurfa	<p>Bucak yanlısı olan Hamdan köyü halkını köyden atmak için örgüt mensuplarınca değişik tarihlerde baskın düzenlenmiş, bu baskınlar sonucunda mal ve mülklerini köyde bırakan köylüler burayı terk etmiştir. Köylülerin bıraktıkları mallarını almaya geleceklerini tahmin eden örgüt mensupları, köye pusu kurmuş, köylülerin gelmesini beklemişlerdir. 1979 yılının aralık ayında köye girmeye çalışan köylülerle PKK mensupları arasında çatışma çıkmış, köylüler içeri sokulmamıştı. Bir kısmını örgüt mensuplarının ailelerine dağıtmak, bir kısmını da satıp örgüte gelir temin etmek amacıyla köylülerin tahılını gasp eden örgüt mensupları, bu tahıllardan iki kamyon mercimek, bir kamyon buğday ve iki traktör buğdayı 4 Aralık 1979 tarihinde Hilvan'a götürmüşlerdir.</p>
13.12.1979-Şanlıurfa	<p>Ramazan Polat isimli şahıs silah kaçakçılığı yapmakta, Bucakların kaçak silah ve mermi ihtiyacını karşılamakta, bundan dolayı da örgüt tarafından tehdit edilmektedir. İlkokul diplomasını almak üzere Fevzi Çakmak İlkokuluna giden</p>

	Ramazan Polat, orada örgüt tarafından öldürülmüştür.
1979-Şanlıurfa	Hilvan Karacurun mahalle muhtarı Cevher Hünerli, bu seçime 1979 yılında Adalet Partisi'nin adayı olarak katılarak kazanmıştır. Örgüte karşı olması sebebiyle örgüt tarafından tehdit edilerek muhtarlıktan istifa etmesi sağlanmıştır. Çermiş köyü halkı Süleymanlar Aşireti'ni desteklemesi ve örgüte karşı olması sebebiyle, 1979 yılının sonbahar mevsiminde akşam saat 20.00 sıralarında köyün etrafı örgüt üyelerince sarılmıştı. Köyden; muhtar Mehmet Balıkçı, Halil Zengin, Ali Pehlivan, Hasan Balıkçı ve Mehmet Baraj'ı alarak Hilvan'a götürülen örgüt mensupları, köylüleri bir gün sorgulayıp, örgüte her birinden yüz yirmişer bin para verme sözünü alarak serbest bırakmışlardır. Daha sonra bu parayı örgüte vermişlerdir.
03.01.1980-Şanlıurfa	Ali Tüysüz isimli şahıs örgüt mensuplarını Bucaklara ihbar etmiştir. Bunun üzerine köyüne gitmek için kamyonda oturduğu sırada PKK tarafından öldürülmüştür.
17.01.1980-Şanlıurfa	PKK'ya karşı olarak bilinen Cuma Tatar'dan örgüt mensupları 500.000 TL yardım istemiştir. Bu parayı ödemeyen Cuma Tatar, kahvehaneden dışarı çağırılmış ve örgüt mensuplarınca tabanca ile ateş edilerek öldürülmüştür.
12.02.1980-Şanlıurfa	Bucak Aşireti yanlısı olan ve Bucaklara örgüt hakkında bilgi veren Hacı Polat, çay bahçesinde örgüt tarafından ateş edilerek öldürülmüştür.
28.02.1980-Şanlıurfa	Suruç ilçesinde görevli polis memuru Şener Şahin, PKK örgütünün deşifre edilmesi ve önlenmesi amacıyla önemli vazifelerde bulunduğu bilinmekteydi. Bundan dolayı örgüt, Şener Şahin'in gideceği yol üzerinde pusu kurmuş, evinden karakola gitmekteyken ateş edilerek şehit edilmiştir.
29.02.1980-Şanlıurfa	Kaymakam şoförü olan Mahmut Çolak (Ülgen), Bucak Aşireti'nin çeşitli işlerini Kaymakamlıkta yürütmekte, bu konuda örgüt tarafından uyarılmakta, ancak işlerini yapmaya devam etmektedir. Mahmut Çolak'ın evinin kapısını çalarak kiralık ev aradıklarını söyleyen örgüt mensupları, kendisini evden uzaklaştırdıktan sonra tabanca ile ateş ederek öldürmüşler, yanında bulunan oğlu Lütfü Çolak'ı da yaralamışlardır.
1978/1980-Şanlıurfa	PKK, Siverek ve Hilvan ilçelerinde teşkilatlanıp, baskısını hissettirdikten sonra Halk Mahkemeleri kurmuştur. Bu mahkemelerde örgüte karşı olanları ve örgüt siyasetinin gelişmesine engel teşkil edenleri yargılamışlardır. Yargılanan şahıslara para cezasından ölüm cezasına kadar çeşitli cezalar verilmekteydi. Ayrıca halk arasında ihtilafları bu mahkemelerde çözmeye çalıştıkları da görülmüştür.
03/17.03.1980-Şanlıurfa	3 Mart 1980 tarihinde Hilvan yem fabrikası servis arabasının yolu kesilmiş ve arabada bulunan 6 kişi kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Yem fabrikası müdürü Sebati Bursa olay günü servis arabasında olmasına rağmen kendisine bir şey olmamıştır. Sebati Bursa'nın sağ görüşlü olduğu, fabrikada para toplama işine engel olduğu, örgütün çalışmalarını güvenlik güçlerine haber ettiği şeklinde örgüte bilgi gitmiştir. Ülkü İlkokulunda müdür olan Bekir Dadaş'ın da sağ görüşlü olduğu, para toplama işine engel olduğu, yerli ajan niteliğinde olduğu şeklinde örgüte bilgi gitmiştir. 17 Mart 1980 tarihinde Bekir

	Dadaş ve Sebati Bursa örgüt tarafından kaçırılarak ayrı ayrı evlere getirilmiş, sorguya alınmıştır. Ağır işkence altında sorgulanan Bekir Dadaş ve Sebati Bursa'nın söyledikleri banda alınmıştır. İşkenceye dayanamayan Bekir Dadaş orada ölmüş, Sebati Bursa yarı baygın halde kalmıştır. Her ikisi de Hilvan'dan Tezharap köyü yakınlarına götürülmüş, burada kurşuna dizilmişlerdir.
16.03.1980-Şanlıurfa	Mehmet Yavuzarslan isimli şahıs Bucak Aşireti'nin adamı olan Aydın Güler ile ilişkili olduğu, bu şahıslara örgütten haber götürdüğü tespit edilmesi üzerine şahıs hakkında örgüt tarafından infaz kararı alınmıştır. 16 Mart 1980 tarihinde geceleyin Mehmet Yavuzarslan'ın evine giden örgüt mensupları, kendisini dışarı davet etmiş, dışarı çıkması üzerine silah zoruyla Esmerçayır Mahallesi'nin yukarısındaki bağlara götürmüşlerdir. Burada sorgulanıp işkence yapılan Mehmet Yavuzarslan, daha sonra Çermik yolu üzerinde öldürülmüştür.
17.03.1980-Şanlıurfa	Mehmet Yeşildağ isimli şahıs MHP sempatisi ve Bucak aşireti taraflısı olması nedeniyle örgüt mensuplarınca ateş edilerek öldürülmüştür. Bu olayda Gülizar Bardakçı yaralanmıştır.
30.03.1980-Şanlıurfa	PKK hakkında ağalara haber götürdüğü, ağalara yardım ettiği ve ağalarla ilişki içerisinde olduğu iddiasıyla Hatice Altunpak, örgüt tarafından kızları ve torunlarının gözü önünde öldürülmüştür.
14/16.04.1980-Şanlıurfa	PKK mensupları, 1980 yılının Nisan ayında Mehmet Celal Bucak'a ait Hatro postasının yolunu kesme ve içinde bulunan Bucaklıları öldürme kararı almış, alınan karar gereği Çaylarbaşı istikametine giderek kamyonun geçmesini beklemişlerdir. Ancak o bölgedeki Bucak yanlısı şahısların bu pusuyu haber vermesiyle kamyon buradan geçmemiştir. Örgüt üyeleri geri dönerken değirmene geldiklerinde Bucak yanlısı Ramazan Altuntaş, Veli Şefkatli, Hasan Atamış ve Mustafa Altuntaş'la karşılaşmış, onları yakalayarak Şahbelli'deki mağaralara götürmüşler, sorguya almışlardır. Bu olayı öğrenen Bucak taraftarları 14 Nisan 1980 tarihinde silahlanarak adamlarının peşine düşmüş, Kılıcın mezarı yakınlarına geldiklerinde PKK mensupları ile çatışmaya girmişlerdir. Çatışmayı haber alan güvenlik güçleri olay yerine hareket etmiş, Kaymaz köyü istikametinden teröristlerce ateş açılmıştır. Çıkan çatışmada jandarma eri Dursun Yıldız şehit olmuş, Sinan Özlü yaralanmıştır. Örgüt mensupları jandarmanın gelmesinden önce mağarada sorguladıkları dört Bucaklıdan Ramazan Altuntaş, Hasan Atamış ve Veli Şefkatli'yi öldürmüştür. Çatışma akşama kadar devam etmiş, akşam karanlığında örgüt mensupları gruplar halinde çatışma bölgesinden geriye çekilmiş, beraberinde götürdükleri Mustafa Altuntaş'ı da Fik köyü yakınlarında öldürmüşlerdir. Tekrar Tezharap köyünde toplanmaya başlayan örgüt mensupları dinlenmeye çekilmiştir. Güvenlik güçlerinin 16 Nisan 1980 tarihinde bu köye baskın düzenlemesi sonucu çatışma çıkmış, çıkan çatışmada jandarma eri İhsan Yılmaz şehit olmuş, Erdoğan Avcı yaralanmıştır.
22.04.1980-Şanlıurfa	Daha önce belirtildiği gibi PKK tarafından 21-28 Nisan 1980 tarihleri arası Kızıl Hafta ilan edilmiş, polis, ajan ve muhbirlerin, özellikle de siyasi polislerin öldürülmesi kararı alınmıştı. Bu plana göre eyleme geçen teröristler, Hilvan

	ilçesinde görevli olan ve örgütün faaliyetlerine engel olan polis memuru Ali Demirtaş'ı, evine yakın bir yerde pusu kurarak şehit etmişlerdir.
27.04.1980-Şanlıurfa	Kızıl Hafta eylemleri münasebetiyle örgüt mensupları, 27 Nisan 1980 tarihinde geceleyin Hilvan İlçe Emniyet Amirliği'ne patlayıcı madde atıp burayı silahla taramışlar ve binada hasar oluşmuştu. Örgüt tarafından 1980 yılının nisan ayında Adliye Binasına ve Hilvan Ziraat Bankası'na patlayıcı madde atıp buraları da silahla taramış ve binalarda hasar oluşmuştur.
30.04.1980-Şanlıurfa	Hacı Maksut Demiryeri, Reşit Gürhan ve aileleri ile Cızaklar arasında kan davası ve arazi ihtilafları sürüp gelmektedir. Cızaklar bu anlaşmazlığı PKK vasıtasıyla çözmek istemekte, ancak diğer taraf kabul etmemektedir. Bu sebeplerden dolayı PKK ve Cızaklar birlikte, Hacı Maksut Demiryeri ve Reşit Gürhan'ı öldürmüşlerdir.
30.04.1980-Şanlıurfa	Siverek Adliyesi'nde çalışan Nebi Cirit, örgüte karşı durması ve Bucak yanlısı olması nedeniyle kendisine örgüte silah alması cezası kesilmiş, eğer örgüte iki adet uzun namlulu silah ve iki adet 14'lü tabanca almazsa oğlu Fahrettin Cirit'in kaçırılacağı tehdidinde bulunulmuştur. 30 Nisan 1980 tarihinde Fahrettin Cirit'i kaçıran örgüt mensupları, Nebi Cirit'e haber göndererek eğer silahları almazsa oğlunu öldüreceklerini söylemişlerdir. Yapılan pazarlık sonucunda örgüte silah alma yerine 100.000 lira para verilmesi kararlaştırılmış, bu para ödendikten sonra Fahrettin Cirit serbest bırakılmıştır.
27.05.1980-Şanlıurfa	Hilvan ilçesinin Bahçecik köyünün Kılıcın ve Şahbelli isimli mezralarından, Kılıcın mezarı arazisi gizlenmeye müsait mağara ve tabi engellere sahiptir, bu yüzden örgüt mensuplarınca kullanılmaktadır. Bu mezraya bitişik Şahbelli mezarı halkı ise örgüte karşıdır, ancak yine de Şahbelli mezarından Fevzi Yetkin, Ahmet Yetkin ve Lami Ağırman PKK'ya katılmış olup, zaman zaman köye geliyorlardı. Bu üç örgüt mensubu, Mahmut Yetkin'i Kılıcın mezarına götürüp, dövdükten sonra 40.000 lirasını, Mustafa Yetkin'i yargılayarak 286.000 lirasını almışlar, ayrıca Bahri Yetkin ile Mahmut Yetkin'in Hilvan'da bulunan evindeki eşyaları çalmışlardır. 27 Mayıs 1980 tarihinde Fevzi Yetkin, Ahmet Yetkin ve Lami Ağırman köye gelerek, kardeşi Ramazan Yetkin ile köylülere, "Niye örgüte girmiyorsunuz bize yardım etmiyorsunuz?" şeklinde tehditte bulunmuş, ailelerinin kendilerine karşı çıkması sebebiyle Ahmet Yetkin ve Lami Ağırman ellerindeki otomatik silahlarla Ramazan Yetkin'i ve annesi Zeynep Yetkin'i tarayarak öldürmüşlerdi. Köyde silah sesleri duyulur duyulmaz Kılıcın mezarındaki örgüt mensupları köyün etrafını sarmış, örgüt karşıtları köylüler ile örgüt mensupları arasındaki çatışma sabaha kadar devam etmiştir.
18.06.1980-Şanlıurfa	Siverek Belediye Başkanı Suat Karataşlı, bölgede toprak sahibiydi ve örgüte karşı olması sebebiyle PKK tarafından öldürülmesi kararlaştırılmıştı. Bu eylemi yapmak için arazisinde çalışan ve ailece yakın ilişkileri olan Sıraç Boyan seçilmişti. Kendisine eylem yapılacağını anlayan Suat Karataşlı evden çıkmasa da, 18 Haziran 1980 tarihinde Sıraç Boyan tarafından öldürülmüştür. Örgüte sığıp bir müddet örgütte saklanan Sıraç, bu olayın PKK tarafından yapıldığının

	anlaşılmasına için örgüt tarafından öldürülmüştür.
19.06.1980-Şanlıurfa	Şahbelli mezrasında örgütü destekleyen köylüler, yanlarında bulunan örgüt mensupları ile mercimek tarlasında çalıştıkları sırada Celal Bucak'ın adamları, örgütün askeri komitesinde görevli Ahmet Yetkin'i vurmuştur. Bu olayın intikamını almak ve Yetkin ailesine baskı yapmak amacıyla 19 Haziran 1980 tarihinde Fidan Yetkin ve Nazmiye Yetkin takibe alınmış, Urfa'ya gitmek üzere evinden ayrıldıkları ve dolmuşa bindikleri örgüt tarafından tespit edilmiş, yol güzergâhında pusu kurulmuştur. Örgüt mensupları ilk önce olay yerinden geçen resmi plakalı bir otobusu yanlışlıkla taramış, şoförü kolundan yaralamış, aradıklarının arabada bulunmadığını anlayınca otobusu serbest bırakmışlardır. Bir müddet sonra bekledikleri dolmuş gelince, dolmuşu durdurarak içerisinden Nazmiye ve Fidan Yetkin'i indirerek otomatik silahlarla tarayarak öldürmüşlerdir.
06.07.1980-Şanlıurfa	Siverek ilçesinde Bucaklara ait Tekel Yanı ve Abdalağa Mahallesi'ne eylem yapmak üzere gelen örgüt mensupları, burada Bucaklara ait evlere dinamit atmış ve silahla taramış, güvenlik güçlerinin müdahalesi üzerine geri çekilmişti. Bu kargaşada Bucak yanlısı Ramazan Kanlıbıçak'ı kaçıran teröristler, Çermik yoluna yakın bir yerde tabanca ile ateş ederek öldürmüşlerdir.
18.07.1980-Şanlıurfa	Bucak Aşireti'nin adamlarından Neşet Abbasoğlu, yaralı olduğundan Urfa Devlet Hastanesinde tedavi görmektedir. Neşet Abbasoğlu hakkında örgüt tarafından önceden infaz kararı alınmıştı. 18 Temmuz 1980 tarihinde bu kararı uygulamak için hastaneye gelen örgüt mensupları, kendilerine engel olan bekçi Mehmet Kurt'u öldürmüş, ancak Neşet Abbasoğlu'nu öldüremeden kaçmışlardır.
Şubat/Temmuz 1980-Şanlıurfa	Örgüt mensupları değişik tarihlerde otomobiller gasp ederek eylemlerde kullanmış ve eylem sonrası bu otomobillerin boyalarını değiştirdikleri de görülmüştü. Örgüt mensupları, 1980 yılının şubat ayında Süleyman Aşireti'ne ait bir otomobili gasp etmiş, bu otomobil 10 Şubat 1980 tarihinde içerisinde örgüt mensupları ile birlikte yakalanmıştır. Örgüt mensupları yine Abuzer Bayık'a ait 63 AY 483 plaka sayılı Renault marka aracı 27 Temmuz 1980 tarihinde silahla tehdit ederek sahibinden gasp etmiştir.
Haziran 1980-Şanlıurfa	1980 yılının haziran ayında kendisine ait arazide buğday biçen Halil Koyun'un yanına gelen örgüt mensupları, tehditle bir kamyon dolusu buğdayını gasp etmiştir.
Şanlıurfa	Hilvan eski belediye başkanı Süleymanlar aşiretinden olması sebebiyle bu aşirete düşman Paydaş aşiretinin desteğini alan PKK üyeleri, belediye başkanını ve encümen üyelerini istifaya zorlamış ve boşalan belediye başkanlığı için yeniden seçim yaptırmışlardır. Seçim döneminde halka baskı uygulayan örgüt, kendilerine yakın olan Nadir Temel'i belediye başkanı seçtirmişlerdir. Yine, köylülerin mallarını gasp etmek amacıyla Arapkazanı köyünü basan örgüt mensupları, köyden 100 civarında koyunu alarak Hilvan'da hayvan pazarında 300.000 lira karşılığında satmış ve örgüte para temin etmişlerdir.
	Derik ilçesinin Şikestun mezrası örgüt faaliyetleri açısından

Mardin	uygun bir yerdi. Buranın sahibi olan Ferhan Türk örgütün maddi gelirini sağlamaktaydı. Abdullah Öcalan bu mezraya gelerek Ferhan Türk ile görüşmüş ve aralarında anlaşma yapılmıştır. O yıllarda Türk, Necimoğulları ve Kahramanlar aşiretleri arasında kan davası vardır. Anlaşmaya göre; PKK bu aşiretlerden Türk ailesini koruyacak, karşılığında Ferhan Türk 600 dönüm arazisini ekip biçmek için örgüte verecek, ayrıca ayda 15.000 lira örgüte maddi yardımda bulunacaktı.
17.08.1979-Mardin	Kızıltepe ilçesinde örgütün faaliyetlerine engel olan polis memuru Mahmut Aksın, Ziraat Bankası'ndan gelirken pusu kurularak örgüt tarafından şehit edildi.
14.03.1980-Mardin	Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğinde sendika başkanlığı seçimini KUK örgütünün adayı kazanması üzerine, KUK ile PKK arasında çatışma çıkmış ve PKK örgütünden ölenler olmuştu. Bunun intikamını almak için 14 Mart 1980 tarihinde Tepebaşı Mahallesi'nde KUK militanlarına ateş eden PKK üyeleri arasında çatışma çıkmış, çatışma sırasında olay yerinde bulunan Fikret Çalışır ile Abdüsselam Altun isimli çocuk ölmüş, Sultan Bozkurt ise kolundan yaralanmıştı. KUK örgütü mensuplarının olay yerinden kaçması sonucu çatışma sona ermiştir.
27.03.1980-Mardin	Aralarında cezaevi firarisinin de olduğu örgüt mensuplarının Kızıltepe ilçesinin Gürmeşe köyünde örgüte para topladığını öğrenen güvenlik güçleri, köye operasyon düzenlemiş ve çıkan çatışma sonrası PKK üyeleri, silahlarıyla birlikte yakalanmıştı.
28.03.1980-Mardin	1980 yılının mart ayında Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde sendika başkanlığı seçimini KUK örgütünün adayı kazanması üzerine, KUK ile PKK arasında çatışma çıkmış ve PKK örgütünden ölenler olmuştu. Bu olaydan sonra üst düzey PKK yöneticileri, 27-28 Mart 1980 tarihinde Şikestun mezrasında Ferhan Türk'ün evinde toplantı yapmaya karar vermişti. Uzun zamandır Ferhan Türk'ün faaliyetlerini takip eden güvenlik güçleri, toplantının yapılacağını öğrenmiş ve 28 Mart 1980 tarihinde Şikestun mezrasına operasyon düzenlemişti. Bu operasyon esnasında Ferhan Türk ve üst düzey örgüt elemanları kaçmış, ancak Ferhan Türk yakalanmıştı. Toplantının emniyetini almakla görevlendirilen örgüt militanları, jandarma ile çatışmaya girmiş, çatışmada Yüzbaşı Beşir Bayraktar, Er Ramazan Sarıkaya ve Astsubay Memduh Altıntop şehit olmuş ve PKK mensubu 3 kişi hayatını kaybetmiştir.
25.04.1980-Mardin	Mardin Gercüş Hisar köyü muhtarı Mehmet Kaya, 25 Nisan 1980 tarihinde Cuma namazından sonra köylüye, köye yabancı kişilerin geldiğini, yabancı kişileri görürseniz kendisine bildirmeleri gerektiğini, kendisinin de hükümete bildireceğini söylemişti. Bu konuşmadan sonra evine gelen Mehmet Kaya, ailesi ve yeğeni Osman Kaya ile birlikte evinin bahçesinde oturmaktaydı. O sırada örgüt mensupları evini taramış ve Osman Kaya ağır yaralanmıştır. Bu olaydan üç gün sonra örgüt mensuplarının Hisar köyü etrafında gezdiklerini duyan köy muhtarı Mehmet Kaya, yakınlarını alarak çevreyi kontrole çıktığında vadiye doğru koşan bir kişiyi yakalamıştır. Bu şahsı güvenlik güçlerine teslim etmek için getirdikleri sırada tepeye mevzilenmiş örgüt mensupları, üzerlerine ateş açmış, olay yerinden atıyla hızla kaçan muhtar kurtulmuştur.

28.04.1980-Mardin	Örgüt mensupları, saat 20.00 sıralarında İpek Mahallesi'ndeki Musa Karker'in evini uzun namlulu silahlarla taramıştı. Silah seslerini duyan güvenlik güçleri olay yerine geldiği esnada örgüt üyelerince üzerlerine ateş açılmış, o sırada etrafta bulunan araçlarda maddi hasar oluşmuştur.
30.05.1980-Mardin	PKK'ya karşı olan Nusaybin Belediye Başkanı Hasan Yıldırım'a pusu kuran örgüt mensupları, belediye başkanının otomobili geçerken ateş etmiş, o sırada arabada bulunan koruma görevlisi Gaip Başak ölmüştür.
10.12.1978-Batman	Batman İGD binasına giren örgüt mensupları, sağa sola rast gele ateş etmiş ve binayı benzin dökerek tutuşturmuşlardır.
11.12.1978-Batman	PKK üyeleri, Batman Lisesi'nde öğrencilerin teneffüste buldukları sırada öğrencilerin üzerlerine ateş açmış, ölen ya da yaralanan olmamıştır.
19.01.1979-Batman	Batman'da TPAO atölyelerinde işçi olarak çalışan Recep Altıparmak, MHP yanlısı olarak bilinmesi sebebiyle Toprak Mahsulleri Ofisi'nin arka tarafında örgüt mensuplarınca tabanca ile ateş edilerek öldürülmüştür.
26.01.1979-Batman	Batman'da İGD örgütü (Türkiye Komünist Partisinin kurduğu İlerici Gençlik Derneği) ile PKK arasında fikir anlaşmazlığı nedeniyle sürtüşmeler hatta silahlı çatışmalar meydana gelmişti. 26 Ocak 1979 tarihinde örgüt mensupları, Batman İGD binası önünde bulunan Abdurrahman Kutlu'ya ateş etmiş ve yaralanmasına sebep olmuşlardır. Aydınlık grubu elemanlarından Yavuz Binbay, Abdurrahman Kutlu'nun vurulduğunu öğrenmiş ve olay yerine giderken örgüt mensuplarınca açılan ateş sonucu ağır yaralanmıştır.
27.01.1979-Batman	Batman Sigorta Caddesi'nde PKK ile İGD arasında silahlı çatışma çıkmış, çatışma sırasında yoldan geçmekte olan Fevzi Yıldırım isimli vatandaş başından vurularak ölmüştür.
27.01.1979-Batman	Örgüt mensupları Batman İGD binasına tabanca ile ateş etmişlerdir.
01.02.1979-Batman	Fadıl çayevinde oturan Cevdet Gündem ve Mevlut Pekeroğlu'na silah sıkan örgüt mensupları, her iki şahsı da yaralamıştır.
01.02.1979-Batman	Raman Mahallesi'nde silahlı çatışma anonsuna giden polis otosuna, olay yerine varınca örgüt mensuplarınca ateş açılmış, araçta maddi hasar oluşmuştur.
18.08.1979-Batman	Mehmet Salih Gürkan, Batman Belediye Başkanlığı seçimi sırasında PKK'nın adayını desteklemesi hususunda örgüt mensupları tarafından tehdit edilmiş, ancak kimseyi desteklemeyeceğini belirtmiştir. Yine örgüt mensupları Mehmet Salih Gürkan'a bildiri vermiş, kendisi bu bildiriye yırtarak örgüt mensuplarını kovalamıştır. Bu sebeplerden dolayı Mehmet Salih Gürkan, Aydışlar Müessesesi önünde oturduğu sırada örgüt mensuplarınca ateş edilerek öldürülmüştür. Olay yerinden geçmekte olan Yüksel Talan isimli kız çocuğu da kurşun isabet etmesi sonucu ölmüştür.
24.11.1979-Batman	Raman Aşireti mensubu Ahmet Özdemir, PKK'ya karşıdır. İluh Mahallesi muhtarı İbrahim Yüce de PKK'ya karşı olup kendisinden örgüte yardım yapması talebinde bulunmuş, ancak kabul etmemiştir. 24 Kasım 1979 tarihinde Raman sineması yanındaki oto garajında bulunan Ahmet Özdemir ve İbrahim Yüce'ye örgüt mensupları tarafından ateş edilmiş, her

	iki şahıs da ölmüştür.
30.11.1979-Batman	Örgütün desteği ile Batman belediye başkanı seçilen Edip Solmaz, 1979 yılının sonbahar aylarında öldürülmüş, örgüt mensupları bu olayın failinin Raman Aşireti olduğunu inanıp, bu aşirete eylem yapmaya karar vermişti. Raman Aşireti mensupları örgütün eyleminden haberdar olmuş ve 30 Kasım 1979 tarihinde aşiretten birkaç kişi Raman Dağı'na çıkarak araziye kollamaya başlamıştır. Raman aşiretinden Hasan Özgül ve İsmet Zengin, vadide koyun otlatan çobandan bilgi almak için Raman Dağı'ndan vadiye inmiş, diğerleri dağda beklemekteydi. Sayıca kalabalık olan örgüt mensupları vadide bulunan Hasan Özgül ve İsmet Zengin'i silahla vurarak öldürmüş ve çıkan çatışmada Mehmet Sait Baytar isimli örgüt mensubu da yaralanmıştır.
28.12.1979-Batman	Hacı Ali Ekbel'in örgüte karşı olması sebebiyle, PKK üyeleri evini taramıştır.
31.12.1979-Batman	Örgüte karşı olması sebebiyle Mustafa Aydiş isimli ağanın evine patlayıcı madde atılmış ve evi taranmıştır. O sırada evde bulunan Vasfiye Aydiş, Metin Aydiş ve Naif Avin yaralanmış, ayrıca evde büyük çapta hasar oluşmuştur.
22.01.1980-Batman	Yenimahalle semtinde işe giden Zahid Bingöl'ün yol güzergâhına pusu kuran örgüt mensupları, açtıkları ateş sonucu Zahid Bingöl'ü yaralamışlardır.
14.03.1980-Batman	Mehmet Mehdi El, MHP yanlısı olması ve güvenlik güçlerine örgüt hakkında bilgi verdiği iddiasıyla 14 Mart 1980 tarihinde eşi ile birlikte Batman Sigorta Hastanesi civarında yürürken, örgüt tarafından açılan ateş sonucu ölmüş, o sırada olay yerinde bulunan Arif Fırat isimli şahıs da yaralanmıştır.
05.04.1980-Batman	Kısmet Mahallesi'nde devriye görevi yapan polis otosunu gören örgüt mensupları kaçmaya başlamış, kovalamaca esnasında karşılıklı çatışma çıkmış, örgüt mensuplarından biri yakalanmıştır.
17.12.1979-Siirt	Örgüt mensupları, Siirt ilinde Abbas Dede'ye ait Has Emek fırında çalışan işçileri, Pazar günü çalışmamaları konusunda tehdit uyarılmış, ancak işçiler bu tehdide aldırılmamıştı. 17 Aralık 1979 tarihinde örgüt mensuplarınca bu fırına patlayıcı madde atılmış ve silah sıkılmış, fırında maddi hasar oluşmuştur.
20.01.1980-Siirt	PKK'yı ihbar ettiği iddiasıyla Halil Er'in evine, örgüt mensuplarınca patlayıcı madde atılmış ve silahla taranmış, evde büyük çapta zarar meydana gelmiştir.
30.03.1980-Siirt	Örgüt mensuplarını ihbar ettiği iddiasıyla Cevdet Taşan'ın evi taranmıştır.
19.05.1980-Siirt	Örgütçe ajan olarak bilinen Cevdet Görnü'nün evi, örgüt mensuplarınca taranmıştır. Ev taranmadan önce evin bahçesine bomba atılmış, ancak bomba patlamamıştır.

Yukarıdaki tabloda gösterilen eylemlerin haricinde de ufaklı çaplı olaylar meydana gelmiştir. Tabloya göre 99 eylemin; 54'ü Şanlıurfa'da, 17'si Diyarbakır'da, 16'sı Batman'da, 8'i Mardin'de ve 4'ü Siirt'te gerçekleşmiş, Şanlıurfa 1978-1980 yılları arasındaki PKK eylemlerinin en çok meydana geldiği il olarak kendini göstermiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri kuşkusuz PKK terör örgütünün en fazla direnci Siverek ve Hilvan ilçelerinde görmesiydi.

4. 8. PKK'da İsim Değişiklikleri ve Güncel Durum

20-25 Ağustos 1982 tarihinde Suriye Şam'da PKK, II. kongresini gerçekleştirmiş, bu kongrede alınan kararlar sonrasında örgütün ilk silahlı kanadı olan HRK (Hezen Rızgarıya Kürdistan-Kürdistan Kurtuluş Birliği) kurulmuş ve HRK'nin kuruluşunun silahlı bir eylemle duyurulması planlanmıştır.

Eylem planına göre; örgüt elemanları Silahlı Propaganda Birlikleri (Takımları) ve Silahlı Propaganda Grupları (Mangaları) şeklinde teşkilatlanması kararlaştırılmış, Eruh-Şırnak-Pervari bölgesinde Mahsum Korkmaz⁴²⁷ liderliğinde 14 Temmuz Silahlı Propaganda Birliği, Hakkâri-Çukurca-Şemdinli bölgesinde Abdullah Ekinci liderliğinde 21 Mart Silahlı Propaganda Birliği, Van-Çatak bölgesinde de Ali Ömürcan liderliğinde 18 Mayıs Silahlı Propaganda Birliği oluşturulmuştur. Öcalan, Şemdinli ve Eruh ilçelerine baskın düzenleyen birliklerin, Kuzey Irak'ta KDP'nin kontrolündeki bölgede bulunan Lolan Kampı'nda hazırlık yaptıklarını dile getirmiştir.⁴²⁸

15 Ağustos 1984 tarihinde 14 Temmuz Silahlı Propaganda birliği tarafından Eruh, 21 Mart Silahlı Propaganda birliği tarafından da Şemdinli baskınları gerçekleştirilmiş, 18 Mayıs Silahlı Propaganda birliği ise planlanan Çatak baskınını yapamamıştır. Bu eylemlerde 1 asker şehit olmuş, 9 asker ve 3 sivil vatandaş yaralanmıştır. Eylem sonrasında HRK'nin Kuruluş Bildirisi dağıtılmıştır.

15 Ağustos 1984 tarihindeki eylem, PKK'nın devlete karşı yaptığı ilk eylem olup örgüt tarafından çok önemsenmektedir. Her yıl 15 Ağustos'ta eylem yapmayı planlayan PKK, güvenlik güçlerinin aldığı sıkı tedbirler sayesinde çoğu kez amacına ulaşamamıştır. Örgüt sempatanları tarafından 15 Ağustos'u çeşitli etkinliklerle kutladıkları bilinmektedir.

15 Ağustos 1984 ile 22 Şubat 1999 tarihleri arası PKK terör örgütü; 6036 saldırı yapmış, 388 gasp suçuna karışmış ve 1046 kişiyi kaçırmıştır. Bu tarihler arası PKK'nın terör eylemlerinde; 4472 sivil vatandaş hayatını kaybetmiş, 5620 sivil vatandaş yaralanmış (yaralıların çoğu sakat kalmıştır), 3874 asker-247 polis-1225 güvenlik korucusu şehit olmuş, 8178 asker-909 polis-1665 güvenlik korucusu yaralanmış ve

⁴²⁷Örgütte Agit Kod ismini kullanan Mahsum Korkmaz, 28 Şubat 1986 tarihinde Gabar Dağında ölü olarak ele geçirilmiştir.

⁴²⁸Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.83

yaralıların çoğu sakat kalmıştır.⁴²⁹ Bunların haricinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Kürt kökenli vatandaşların yaşadığı yerlerde, PKK'nın gerçekleştirdiği köy baskınlarında beşikteki bebeklerin bile katledildiği bilinir.

Resim 4. 8. PKK'nın bebek ve çocuk katliamları

Örgüt, askeri kanadı olan HRK ismini, önce ARGK (Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan-Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) olarak değiştirmiştir. 2000 yılında gerçekleştirdiği 7. Kongresinde de askeri kanadının ismi HPG (Hezen Parestina Gele-Halk Savunma Güçleri) ismiyle anılmaktadır. 21 Mart 1985 tarihinde ise, örgüt mensuplarını yönlendirmek, sevk ve idare etmek amacıyla Yunanistan'ın başkenti Atina'da ERNK (Eniya Rızgariya Netewa Kürdistan-Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) kurulmuştur.

Örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın 15.02.1999 günü Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi, örgüt içerisinde büyük endişe yaratmıştı. Özellikle de Öcalan'ın yakalandıktan sonra uçakta videoya çekilmiş konuşmaları adeta şok etkisi yaratmıştır. Bu konuşmalar şu şekildedir:

⁴²⁹Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara, s.83

“-Abdullah Öcalan, memlekete hoş geldin.

Öcalan: Sağol

-Nasılsın, sağlık durumun nasıl?

Öcalan: İyi

-Sağlıktan bir problemin yok yani?

Öcalan: (Midesini işaret ediyor)

-Ne var, midende ağrı mı, ekşime mi var? Yanıyor mu?

Öcalan: (Başını evet anlamında sallıyor.)

-Tamam biz gerekli tedaviyi yaparız, yaptırırız gidince.

Öcalan: (Gözlerini kapatıyor.)

-Tamam gözlerini kapatmana gerek yok. İstersen suyla silelim. Silelim mi? Bant rahatsız ettiyse suyla silelim.

Öcalan: (Hayır anlamında başını sallıyor.)

-Sen şimdi bizim misafirimizsin. Şimdi sana bir şeyler sormak istiyorum. Rahat ol. Kendini öyle sıkıntıya sokma. İstedğin bir şey varsa...

Öcalan: Ben ülkemi severim. Annem de Türk'tü. Eğer bir hizmet gerekirse yaparız. Onun dışında bana bir şey sormayın.

-Bizim sorduğumuz sorulara cevap vermiş olursan, hizmet yapmış olursun.

Öcalan: Türkiye'ye dönünce hizmet edeceğim. Fırsat verirsiniz ederim.

-Bak şimdi kayıt yapıyoruz...

Öcalan: Kaydedin, yayınlayın. İşkence etseydiniz... İşkence etmediniz. Ama ben gerçekten söylüyorum. Türkiye ve Türk halkını seviyorum. Onlar için iyi hizmet edeceğime inanıyorum. Fırsat verilirse yaparım.

-Fırsat veririz de istediklerin ne? Ne istiyorsun mesela?

Öcalan: Kendinizi de o kadar yormayın. (Kelepçeyi göstererek) Böyle şeylere gerek yok.

-Yok zaten bir emniyet tedbiri.

Öcalan: Bir fırsat verilirse, bir hizmet imkanım varsa ki inanıyorum vardır, hizmet yapabilirim.⁴³⁰

⁴³⁰Tarihi Diyalog, Milliyet, 18 Şubat 1999, s.2

Resim 4.9. Kenya'da yakalanan Abdullah Öcalan'ın uçaktaki görüntüleri⁴³¹

PKK'nın kurucusu olan ve binlerce kişinin kanı eline bulaşmış birisinin bir anda "Benim annem de Türk'tü, eğer bir hizmet gerekirse yaparız, Türkiye ve Türk halkını seviyorum."⁴³² sözlerini sarf etmesi özellikle örgüt elemanlarını derinden etkilemiştir. Ama yine de örgüte müzahir şahıslar tarafından 15 Şubat tarihinde Öcalan'a özgürlük adı altında çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

PKK'nın 8. kongresi, 4-10 Nisan 2002 tarihinde Kandil dağı Dola Koge kampında gerçekleşmiş, PKK ismi feshedilerek örgütün adı KADEK (Kongreya Azadi u Demokrasiya Kürdistan-Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) olmuş, Abdullah Öcalan kongre başkanlığına seçilmiştir. Bu kongre aynı zamanda da KADEK'in birinci kongresi sayılmaktadır. KADEK' in kuruluş günü, aynı zamanda Abdullah Öcalan'ın doğum gününe de denk gelen 4 Nisan 2002 kabul edilmiştir.

Resim 4.10. KADEK amblemi

⁴³¹Milliyet, a.g.g., s.2

⁴³²Milliyet, a.g.g., s.2

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik terör saldırıları sonrası dünyada terör kavramı yeniden şekillenmiş PKK, AB ve ABD tarafından terör örgütleri listesine alınmıştır. Avrupa'da ve ABD'de rahat hareket edemeyeceğini düşünen örgüt, ismini KADEK olarak değiştirdiği bilinir.

Öcalan'ın yakalanmasından sonra Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler düzelmeye başlamış, sonucunda da Suriye topraklarında KADEK örgüt militanlarının barınmasına müsaade edilmediği gibi birçok örgüt mensubu da yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmiştir. Bununla birlikte 2003 yılı nisan ayında Türkiye ve Almanya arasında imzalanan anlaşma gereğince, Almanya KADEK' in faaliyetlerini yasaklayarak birçok örgüt mensubunu tutuklamıştır. ABD de KADEK'i terör örgütü olarak gördüğünü açıklaması üzerine örgütte yeniden isim değişikliği gündeme gelecektir.

27 Ekim-6 Kasım 2003 tarihleri arasında Kandil Dağı'nda 9. kongresini gerçekleştiren PKK (KADEK'in II. kongresi), KADEK ismini fes ederek KONGRA GEL'i (Kongreya Gele Kürdistan-Kürdistan Halk Kongresi) kurmuş, başkanlığına Zübeyir Aydar getirilmiştir. Öcalan ise, kurumsal genel başkan olmuştur.

Resim 4. 11. KONGRA GEL amblemi

Bu dönemde KONGRA GEL, Abdullah Öcalan'ın serbest kalması, örgüte yönelik operasyonların durdurulması, koruculuk sisteminin kaldırılması, Kürt kimliğinin anayasada tanınması, kendilerinin muhatap alınması şeklindeki taleplerinin yerine getirilmediği gerekçesiyle tek taraflı ateşkes uygulamasından vazgeçilerek eylem sürecini başlattığını duyurmuş, eylem biçimini de 'Siyasal Serhildan'⁴³³ şeklinde

⁴³³Siyasal Serhildan, legal zeminde siyasi ve kültürel boyutlu kitlesel faaliyetler olarak tanımlanır. Örgüt serhildan

değiştirdiğini açıklamıştır.

Resim 4. 12. KONGRA GEL genel başkanı Zübeyir Aydar.

KONGRA GEL kurulmasıyla birlikte örgütte var olan bölünmeler daha da derinleşerek, Osman Öcalan (Abdullah Öcalan'ın kardeşi) ve Nizamettin Taş gibi üst düzey isimler örgütten kopma noktasına gelmiştir. Örgütün içerisinde bulunduğu ideolojik anlamda bulanım; şiddet eylemlerini tırmandırarak ve Öcalan'ın ortaya attığı Demokratik Konfederalizm şeklindeki örgütlenme modeliyle aşılabacağı düşüncesiyle KKK (Koma Komalen Kürdistan-Kürdistan Demokratik Konfederalizm) sistemi 2005 yılında hayata geçirilmiştir. Bunun da örgüt açısından fazla bir etkisi olduğu söylenemez.

Irak'ın kuzeyinde bulunan örgüt kamplarında 16-22 Mayıs 2007 tarihleri arasında KONGRAGEL 5. Genel Kurulu adı altında bir toplantı gerçekleştirilmiş, KKK ismi KCK (Koma Civaken Kürdistan-Kürdistan Halklar Topluluğu) olarak değiştirilmiştir. Bu modele göre; yasama, yürütme ve yargı şeklinde örgütlenmeler oluşturulmuştur. KCK modeline göre örgüt, devlet sistemi gibi yapılandırılmaya gidilmiştir. Öcalan KCK'nın kurucusu ve önderi konumundadır. Yürütme Konseyi ve Eşbaşkanlık (bir bayan ve bir erkekten oluşan) sistemi getirilmiştir. KCK yapılanması içerisindeki Yasama, Yürütme ve Yargı organlarının hiyerarşik olarak KCK Genel

tanımını “Kendisini yasal alanda ifade etme sorunuyla karşı karşıya bulunan halkın ve tüm toplumsal kesimlerin yasalara rağmen siyaset yapma ve kendisini ortaya çıkarma” mücadelesi olarak ifade eder. Bk. Ağustos 2000 tarihinde gerçekleştirilen PKK Parti Meclisi 2. Toplantısı kararları. Serhildan sivil itaatsizlik ve çıkarlara uygun olmayan yasaları-uygulamaları reddetmek olarak tarif ediliyor. Örgütün Siyasal Serhildan ilan ettiği dönemde; kamu binalarını tahrip etme, yakma, yağmalama, molotof kokteyli atma gibi eylemler dikkate alındığında bu ilan sivil itaatsizlik olarak adlandırılması mümkün değildir.

Başkanlığı ve KCK Genel Başkanlık konseyinin altında yer aldığı, Yasamanın KONGRAGEL, Yürütmenin KCK Yürütme Konseyi, Yargının ise Adalet Divanlarının⁴³⁴ adı altında yapılandırıldığı bilinmektedir.

KCK sisteminin Abdullah Öcalan'ın bir projesi olduğu bilinir ve Öcalan 4 Nisan 2007 tarihli avukatlarıyla görüşme notunda bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır:

“Ben bu nedenle KCK sistemini önermişim. KCK açılımı Komalya Civaka Kurdistan'dır. KCK sistemi, demokratik toplumsal diyalektik bir sistemdir. Kürtler bulunduğu her parçada, o devletlerle demokratik bir diyalog ve yöntem geliştirirler. Bunlar birbirlerinin karşıtı gibi ak ve kara değildir... Bu nedenle KCK, tüm Kürtleri temsil eder. Ve her parçada Kürtler adına politika üretir. KCK, İran'la, Suriye'yle, Türkiye'yle hatta Irak'la Kürtler adına görüşmeler yapabilir ve onlarla demokratik diyalogu geliştirir. KCK hakkında çok daha derin felsefi çözümlerim var ancak şimdilik burada bitiriyorum.”⁴³⁵

27 Kasım 1978 tarihinde PKK ismiyle kurulan örgüt, 2002 yılında KADEK, 2003 yılında KONGRA GEL, 2005 yılında KKK ve son olarak 2007 yılında KCK ismini almış, günümüzde ise PKK/KCK terör örgütü olarak bilinmektedir.

Resim 4. 13. PKK'da isim değişiklikleri ve amblemleri

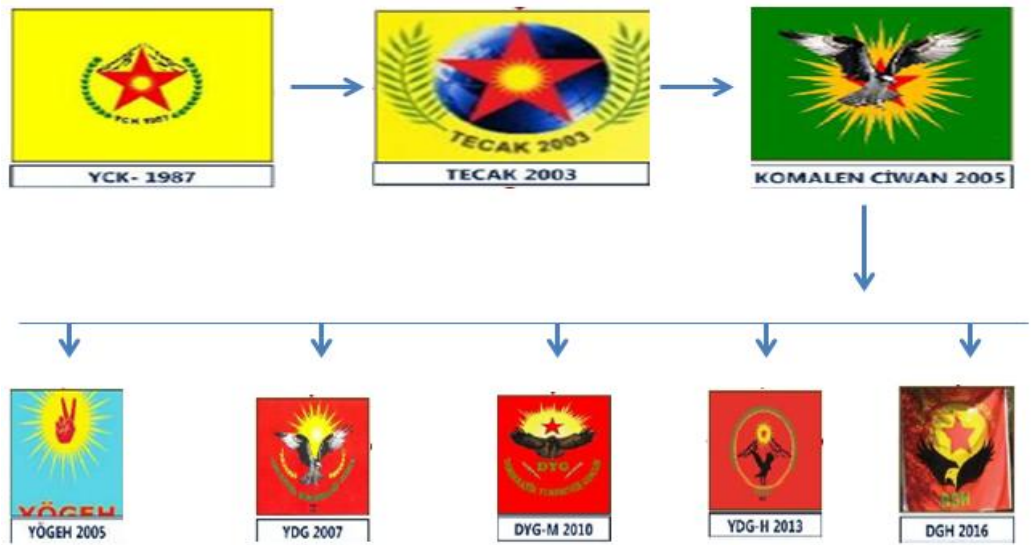
⁴³⁴Bk. KCK Sözleşmesi

⁴³⁵<http://www.yeniozgurpolitika.com/?bolum=haber&hid=15633>, Öcalan'ın 4 Nisan 2007 tarihli görüşme notu Erişim: 15 Nisan 2007

Bunların haricinde KCK içerisinde kadın örgütlenmeleri birçok ismi barındırmakta, ancak bunlardan bahsedildiğinde tezin sınırları dışına çıkılacaktır. Güncelliğini koruması ve eylemleriyle toplumu etkilemesi nedeniyle PKK/KCK terör örgütü içerisinde gençlik yapılanmasının tarihinden ve bugünkü durumundan genel olarak bahsedilecektir.

PKK, III. Kongresi 26-30 Ekim 1986 tarihleri arasında Helve kampında gerçekleştirmiş, gençlik örgütlenmesi oluşturma kararı almıştır. Bu karar sonucu 24-25 Ekim 1987 tarihinde düzenlenen I. gençlik kongresi ile YXK (Yekitiya Xortên Welatparezen Kürdistan-Kürdistan Devrimci Yurtsever Gençlik Birliği) isimli gençlik örgütlenmesi kurulmuş, 1991 yılında isim değişikliğine gidilerek YCK (Yekitiya Civanên Kürdistan-Kürdistan Gençler Birliği) adını almıştır.

Daha sonra sırasıyla TECAK-Kürdistan Özgür Gençlik Hareketi (Türkiye’de Bağımsız Gençlik Hareketi-BAGEH), Komalen Ciwan-Kürdistan Demokratik Gençlik Konfederalizmi (Türkiye’de Yurtsever Özgür Gençlik Hareketi-YÖGEH), Demokratik Gençlik Konfederasyonu-DEM-GENÇ, YDG (Yurtsever Demokratik Gençlik),⁴³⁶ YDGM (Yurtsever Demokratik Gençlik Meclisi), DYGM (Demokratik Yurtsever Gençlik Meclisi), YDG-H (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) şeklinde gençlik yapılanmaları devam etmiş ve 2016 yılından sonra örgütün gençlik yapılanması DGH (Devrimci Gençlik Hareketi) olmuştur. PKK, günümüzde DGH isimli gençlik yapılanmasıyla faaliyetlerini yürütmektedir.

Resim 4. 14. PKK'nın gençlik örgütlenmeleri ve amblemleri

⁴³⁶Mutlu Akkurt, *PKK Terör Örgütünün Gençlik Yapılanması*, IQ Yayınları, İstanbul, 2010, s.91

Örgütün bir dönem gençlik yapılanması olan Demokratik Gençlik Konfederasyonu (DEM-GENÇ), Öcalan'ın projesi olup, DEV-GENÇ'e benzetilmiş ve onun mirasçısı olarak kabul edilmiştir.⁴³⁷ Öcalan'ın hem Ankara hem de İstanbul'daki okul yıllarında sol tandanslı örgütlerle ilişkisinin olması, kurduğu bu yapıyla onlardan etkilendiğini gözler önüne sermektedir.

Sadece kır gerillacılığına dayalı bir savaşın, zafere ulaşmasını engellediğini, şehirlerde de daha etkin örgütlenmenin ve şehir savaşının zorunlu olduğunu düşünen örgüt, özellikle 2007 yılında KCK sistemine geçiş ile birlikte 'Kıra Dayalı Şehir Savaşı' stratejisini uygulamaya koymaktadır. Bu kapsamda HPG bünyesinde silahlı bir yapılanma olan YPS (Yekineyen Parastina Sivil-Sivil Savunma Birlikleri) sistemini 2015 yılının aralık ayında hayata geçirmektedir. Kırıldan gönderilen silahlı örgüt mensupları, şehir merkezlerindeki YDG-H üyeleri ve örgüte şehirlerde yardım eden milis/işbirlikçi yapılanmaları tek bir çatı altında toplanarak YPS ismi altında birleştirilmiştir.

⁴³⁷Abbas Türkmen, "Devrimci Yurtsever Gençliği Değerlendiriyor," *Özgür Halk Dergisi*, Sayı 177, Ekim 2007, s.19

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE DIŞI ETNİK TERÖR (ETA ve IRA ÖRNEĞİ)

Dünya’da yaşanan çatışmaların temelinde ülkelerin birbirlerini siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, askeri ve psikolojik yönden etkileme amacı yatar. Bu amaca ulaşabilmek için her ülke kendi adına milli politikalar üretir. Terör, kullanıma elverişli politikaların başında gelir ve güncelliğini sürekli korur. Kimi zaman dini duygular kullanılarak oluşturulur, kimi zaman da etnik yapı ön plana çıkartılır ve etnik terör olarak dünya kamuoyunda yerini alır.

Etnik terör çerçevesinde dünyanın birçok yerinde örgütler kuruldu. Türkiye’de PKK (Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkeren Kürdistan), İspanya’da ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük-Euskadi Ta Askatasuna), Kuzey İrlanda’da IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu-Irish Republican Army), Sri Lanka’da Tamil Kaplanları (LLTE) ve Ermeni terör örgütü ASALA bunlar arasında gösterilebilir.⁴³⁸ Ayrıca Kanada’da Quebec Kurtuluş Cephesi (FLQ) ve Filipinlerdeki Abu Sayyaf Grubu, etnik terör örgütü sınıfına dâhil edilebilir.⁴³⁹ PKK, Türkiye ile birlikte Irak, İran ve Suriye’de faaliyet alanı bulunduğu için, bu ülkelere karşı etnik terör grubunda sayılabilir.

Etnik kelimesi Türk Dil Kurumu’na göre; kavimle ilgili, budunsal, kavmi gibi anlamlar ifade eder⁴⁴⁰ ve kökeni Yunanca olup ethnos’tan gelir. Ethnos’un anlamı ise, topluluk, insanlar veya kabiledir.⁴⁴¹ Etnik terör, etnik bir grubun etnik temele dayalı olarak ideolojisini sürdürmek için meydana getirdiği bilinçli şiddet hareketleri olarak tarif edilebilir.⁴⁴² Diğer bir deyişle belirli bir toprağı, bağlı bulunduğu ülkeden kopararak bağımsızlık kazandırma yolunda faaliyette bulunan grupların uyguladıkları şiddet hareketlerine bölücü, ayrılıkçı veya etnik terör denir.⁴⁴³

Etnik terörde nihai amaç, bağımsız bir devlet kurma veya etnik azınlığın ayrı bir statüye kavuşmasını sağlamadır. Hâlbuki tüm terör örgütleri, bağımsız bir devlet kurmanın terör yoluyla gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını çok iyi bilir, ama yine

⁴³⁸Daniel Byman, “The Logic of Ethnic Terrorism,” *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt 21, No 2, 1998, s.149

⁴³⁹Y. Furkan Şen ve Sevilay E. Gümüş Özuyar, Terör ve Terörizm Üzerine... PKK Özelinde Nedenlere ve Sonuçlara İlişkin Bir Değerlendirme, Yargı Yayınları, Ankara, 2015, s.75

⁴⁴⁰http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ce71b6cae4135.64024691, Erişim: 10.03.2019

⁴⁴¹Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, “Türkiye’nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi ve Irak’ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme,” *Araştırma Raporu*, İstanbul, 2008, s.8, Y. Furkan Şen ve Sevilay E. Gümüş Özuyar, a.g.e., s.76

⁴⁴²Abdulkadir Baharççek, “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2000, s.11

⁴⁴³Necati Alkan, *Gençlik ve Terörizm*, TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.22

de terörü sürdürmeye devam ederler. Bu sayede başka bazı siyasal sonuçlar elde edebileceklerine inanırlar. Ayrıca terörün devam etmesinde dış desteğin önemli bir etken olduğu bilinir.⁴⁴⁴

Etnik terör örgütleri, güçlü ülkelerde haklı olduklarını inandırmak için protestolarda bulunur ve siyasal sistemi zayıf olan devletlerde ayrılıkçı isteklerini yoğunlaştırarak, sembolik saldırılarını daha ses getirici eylemlerle değiş tokuş etme çabasıdadırlar. Bu örgütlerin ortak yanı kendi öz varlıklarını kanıtlama çabasında olmalarıdır.⁴⁴⁵

Dünyada birçok devlette azınlıklar vardır ve azınlık bölgeleri genelde sorunludur, hatta bu durum kimi zaman etnik teröre dönüşür. Bu yüzden etnik terörün anatomisi hemen hemen hepsinde birbirine benzer. Örgüt özelliği açısından yapılan ayrımlar, uluslararası arenada gittikçe kabul görmeye başlamıştır.⁴⁴⁶ Bu bölümde; İspanya'da ETA ve Kuzey İrlanda'da IRA, isimli etnik terör örgütlerine yer verilecektir. Bu örgütlerin gerek mücadele gerekse etkileri açısından dünya gündemini uzun bir süre meşgul ettiği bilinir.

5. 1. ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük-Euskadi Ta Askatasuna)

İspanya uzun yıllardan beri etnik sorunlarla karşı karşıya kalmış ve 1959 yılında ETA terör örgütünün kurulmasıyla birlikte ülkede can kayıpları arttığı gibi örgütle mücadele konusunda hem ulusal hem de uluslararası arenada sorunlar yaşamıştır. ETA'yı incelemenden önce İspanya tarihindeki etnik sorunun kaynağı Bask bölgesi ve tarihi sürecine bakmada fayda vardır.

Bask Bölgesi, Adour Nehri ile başlar ve Ebro Nehri'nde biter. Tüm alan 8,218 mil kare (21,280 km²) uzunluğundadır. Bu alanda yedi Bask eyaleti bulunur ve bunların dördü İspanya topraklarında, üçü ise Fransa topraklarında yer alır. Eyaletlerin hem İspanyolca hem de Bask dilinde isimleri mevcuttur. İspanya toprakları içerisinde bulunan eyaletler; Nafarua-Navarra, Gipuzkoa-Guipuzcoa, Bizkaia-Vizcaya ve Araba-Alava olarak adlandırılır. Fransa topraklarında bulunanlar ise, Lapurdi-Labourd, Benafarua-Basse Navarre ve Zuberoa-Soule şeklinde isimlendirilir.⁴⁴⁷ Bask Ülkesi denilince, İspanya Bask Özerk Bölgesi olan Euskadi ismi ön plana çıksa da Navarra İspanya'da bulunan

⁴⁴⁴Abdulkadir Baharçipek, a.g.m., s.24

⁴⁴⁵Y. Furkan Şen ve Sevilay E. Gümüş Özuyar, a.g.e., s.78

⁴⁴⁶Nurullah Aydın, *Küresel Terör ve Terörizm*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2009, s.61

⁴⁴⁷Mark Kurlansky, *The Basque History of the World*, Penguin Books, New York, 1999, s.18

ayrı bir özerk yönetim bölgesidir. Yani Bask ülkesi üçe bölünmüş olup bunlardan ikisi İspanya içerisinde iki farklı özerk yönetim, diğeri ise Fransa topraklarında bulunup herhangi bir özerk yönetime sahip olmayan yer olarak karşımıza çıkar.⁴⁴⁸

Bask bölgelerinde XV. ile XVII. yüzyıllar arasında İspanya Krallığı, foral olarak adlandırılan bir dizi ayrıcalık sistemi getirir. Bu sistem, sosyal yaşamı ilgilendiren bazı konularda Basklara ayrıcalıklar tanır. Bunlar; kendi gelenek ve göreneklerine uygun bazı yasal düzenlemeler yapma hakkı, askerlikten muafiyet, gümrük başta olmak üzere bazı vergilerden bağışıklık tanıma olarak sayılabilir. Foral sistemin hukuksal dayanağı konusu, İspanyol devleti ile Baskları sürekli karşı karşıya getirir ve bu sorun günümüze kadar sürer.⁴⁴⁹

Diğer taraftan İspanya’da 1839-1876 yılları arasında ordunun önderliğinde liberal bir evrim yaşanır. Geleneksel monarşik yapıya karşı gerçekleşen liberal hareket, laiklik ilkesi çerçevesinde kilise ve bağlı kurumları ile toplum katmanlarını rahatsız eder. Liberalleşmeye tepki gösteren kesimin örgütlenmesi ile “Karlist Savaşları” olarak isimlendirilen iki iç savaş yaşanır. Bask bölgeleri bu savaşta anti liberal Karlist Cephesi’nde yer alır ve her iki savaştan da mağlup ayrılır. Zira liberalizmin merkezîyetçi yaklaşımı, foral sistemin ilk başta kapsamının daraltılmasına, sonra da iptal edilmesine neden olmuştur. Gümrük muafiyetinin 1839-1841 yılları arasında yasayla foral sistem kapsamından çıkarılması, anti liberal kesimin tepkisine neden olmuş, ayrıca bölgede hızlı bir sanayileşmeye yol açmıştır. Böylece Bask bölgesinde güçlü bir sanayici kesim ile güçlü bir işçi sınıfı oluştuğu söylenebilir.⁴⁵⁰ Bundan sonra da gelişmişliği devam eden Bask bölgesi; tarım, sanayi, finans sektörü ve diğer sektörler bakımından İspanya’nın en gelişmiş dört bölgesinden biri konumundadır.⁴⁵¹

İspanya’da ve Bask bölgesinde bu gelişmeler yaşanırken, Bask milliyetçiliğinin kurucusu Sabino Arana, 1865 yılında Bilbao’da doğar. Barcelona’da hukuk eğitimi gören Sabino, bu süre zarfında Bask tarihi ile dili ve foral sistem üzerindeki hukuksal tartışmaları inceler. Sabino, 1839 yasasından önceki dönemi Baskların bağımsızlık dönemi olarak görür ve bu döneme geri dönme temel felsefesini oluşturur. Sabino’nun siyasal yaşamı üç döneme ayrılabilir: 1893-1898 yılları arasında radikal fikirlerini dile

⁴⁴⁸Erhan İşkar, *İspanya İle ETA Arasında Yürütülen Terör Müzakerelerinin Yazılı Basında Ele Alınış Biçiminin Söylem Analizi*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.79

⁴⁴⁹Akın Özçer, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği I. Cilt (1895-1975)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s..51-52

⁴⁵⁰Akın Özçer, a.g.e., s.52

⁴⁵¹Mehmet Turgut, *Türkiye Gerçeği ve Bask Modeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s.23

getirmiş, Bask ırkı ve Katolik dini özünde Bask milliyetçiliğinin çerçevesini çizmiştir. 1898-1903 yılları arasında önceden kurduğu Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) liderliğinde siyasal yaşama atılmıştır. Bu dönemde radikal fikirlerinde belli bir oranda yumuşama olduğu görülür. 1903 yılından sonra yaşamını cezaevinde geçiren Sabino'nun fikirlerinde daha da yumuşama olmuş ve özerkçi bir tutuma yönelmiştir.⁴⁵²

Sabino'nun amacı, Bask toplumunda ulusal yeniden doğuş ruhu yaratarak, bağımsız Euskadi'yi kurmaktır. 1895 yılında kurduğu PNV, bu misyonu siyasi alanda üstlendiği söylenebilir. Ancak 38 yaşında hayatını kaybeden Sabino, Küba Savaşı'nda İspanya aleyhine yazıları nedeniyle 1902 yılında hapis cezasına mahkûm edilmiş ve bir yıl sonra vefat etmiştir.⁴⁵³

1936 yılına gelindiğinde, İspanya'da 3 yıl sürecek bir iç savaş ortamında Bask bölgesinde ayrı bir hükümet kuruldu, ancak kurulan Bask Cumhuriyeti ordunun başında bulunan Francisco Franco ve taraftarlarına 8 ay dayanabildi. Bölgede Bask dili yasaklandı, 1937 yılından itibaren 100 ile 150 bin arası Basklı bölgesini terk ederek Fransa, İngiltere ve Latin Amerika ülkelerine göç etti.⁴⁵⁴ Bu arada 1939 yılında İspanya'daki iç savaş kanlı bir şekilde sonuçlanmış ve 36 yıl sürecek Franco rejimi iktidarı ele geçirmiştir.

Franco döneminde ayırım yapılmadan askeri güç kullanımı, kanuni şartlar oluşmadan gözaltı işlemlerinin yapılması, gözaltına alınanların günlerce bekletilerek avukatlarıyla görüşmesine izin verilmemesi,⁴⁵⁵ keyfi tutuklamalar, uydurma yargılamalar ve işkence gibi hukuksuz uygulamalar ortaya çıktı. 1936-1975 yılları arasında İspanya'da bir kez bile serbest seçim yapılamadı. Franco ülkeyi demir yumrukla yönetti.⁴⁵⁶ Franco dönemindeki hukuk dışı bu uygulamaların, ETA terör örgütünün kurulmasında katalizör etkisi yaptığı söylenebilir.

Hukuk dışı uygulamalara karşı en büyük tepkiyi Bask milliyetçileri gösterir. 1947 yılının mayıs ayında Bilbao'da genel grev örgütlenmesine Bask öncülük etmiştir. Bu Franco rejimine karşı organize edilen ilk örgütlü mücadele olarak Bask tarihine

⁴⁵²Akın Özçer, a.g.e., s..53-57

⁴⁵³Akın Özçer, a.g.e., s..69-72

⁴⁵⁴Emin Gürses, *Uluslararası Sistemin Kıskacında Etnik Terör*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.49

⁴⁵⁵Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM), *İspanya'nın Terörle Mücadelesi*, Polis Akademisi Başkanlığı UTSAM Raporlar Serisi: 15, Ankara, 2010, s.12

⁴⁵⁶Daniele Ganser (çev. Gülşah Karadağ), *NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları, Terörizm ve Avrupa Güvenlik İlkeleri*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.197

geçmiştir.⁴⁵⁷

1950 yılından sonra Franco hükümeti de Bask direnişine karşı dünyadan destek bulur. ABD yönetimi, 1951 yılının haziran ayında İspanya ile askeri üs anlaşması görüşmelerine başlamış ve 26 Haziran 1951 tarihinde Madrid için 100 milyon dolarlık krediyi İspanya'ya vermiştir. Fransa ise, Paris'te sürgünde bulunan Bask hükümetinin bulunduğu binayı İspanyol büyükelçiliğine tahsis eder. Ayrıca Fransa'da yayın yapan Bask milliyetçilerinin radyosu Radio Euskadi'nin yayını 1954 yılında yasaklanır.⁴⁵⁸

Bu ortamda kendilerini laik vatansever hareket olarak tanımlayan bir grup öğrenci, Bilbao'da Ekin (Bask dilinde yapmak) isimli bir bülten çıkarmak üzere bir araya gelir. Bu grup çıkardığı bültenin isminden dolayı "Ekin Taldea" olarak isimlendirilir. Franco rejiminin yasak ve kısıtlamalarına karşı çıkan grup, PNV'ye ilgi duyar, ancak grubun gizli çalışmasına devam etmesi üzerine 1953 yılında bu partiyle temasları kesilir. 1956 yılında sürgündeki Bask milliyetçileri ile Ekin grubu arasında Dünya Bask Kongresi vesilesiyle temas kurulur. Bu kongrede PNV'nin gençlik kolu EGI (Bask Gençliği) ile Ekin'in birleşmesi hususunda uzlaşmaya varılır, ancak bu işbirliği fazla uzun sürmez.⁴⁵⁹

1958 yılında PNV yönetimi ile EGI içinde PNV'yi eleştiren bir grup arasında sorun çıkması üzerine, bu grup PNV'den ayrılır. Ekin üyeleri ile PNV'den ayrılan bu grup 31 Temmuz 1959 tarihinde ETA terör örgütünü kurar. ETA'nın kurulduğu tarih, Sabino Arana tarafından 1895 yılında kurulan Bask Milliyetçiliği Partisi'nin (PNV) 64. yıl dönümüdür. ETA'nın kuruluşunun bu tarihe rastlaması tesadüf olmadığını akla getirmektedir.⁴⁶⁰ ETA'nın ideolojisi, Ekin grubu tarafından 1955 yılından beri yayınlanan "Ekin Defterleri-Cuadernos Ekin" başlıklı belgelerdeki görüşlerde yer alır. Bu belgeler Ekin grubunca militan ve sempatanlara 6 aylık kurslarda işlenen konuların notlarıdır. Kurslar gizli yürütülür, kurslardan mezun olanlara buradaki öğrendikleri hakkında hiç kimseye bir şey söylememeleri için yemin ettirilir.⁴⁶¹

5. 1. 1. ETA'nın İdeolojisi ve Eylemleri

ETA'nın kurulduğu dönemde ideolojisinin dayandığı temeller, Sabino Arana'nın ırk kavramı, milliyetçiliğin temel unsuru olmaktan çıkarılmış, yerine dil unsuru

⁴⁵⁷Emin Gürses, a.g.e., s.50

⁴⁵⁸Emin Gürses, a.g.e., s.50

⁴⁵⁹Akın Özçer, a.g.e., s.144

⁴⁶⁰Emin Gürses, a.g.e., s.51

⁴⁶¹Akın Özçer, a.g.e., s.145

yerleştirilmiştir. Hâlbuki Sabino’da dil unsuru ikinci sırada yer almaktaydı. Dil ile ulusal bağımsızlık arasında bağlantı kurularak, Euskara (Bask Dili) yaşadıkça Euskadi (Bask Ülkesi) yaşayacak şiarıyla hareket edilmiştir.⁴⁶² Euskara’nın yaşaması için öncelikle resmi dil haline getirilmesi, sonrasında kullanılan dil olmasının sağlanması ve nihai olarak çeşitli Bask bölgelerinde kullanılan farklı Euskara’nın birleştirilmesi gerektiği vurgulanır.⁴⁶³

Ekin-ETA, özerkliği tamamen reddeder. Asıl amaç Bask bölgesinin bağımsızlığını kazanmasıdır. İspanya’nın işgalci olduğu iddia edilir. Mücadelenin ulusal direniş olduğu ve gerektiğinde şiddete başvurulabileceği belirtilir.⁴⁶⁴

ETA’nın Fransa’da 1962 yılının mayıs ayında toplanan I. Meclisi’nde şu ilkeler onaylanmıştır:

1-Euskadi ta Askatasuna milli devrimci bir Bask hareketidir ve vatansever direnişe dayanır. Başka parti örgüt ve kuruluştan bağımsız hareket eder.

2-ETA, siyasal çerçevede, Euskadi için temel insan haklarının güvence altına alınmasını savunur. İnsan haklarının Euskadi’nin hâkimiyetine karşı veya Euskadi’de faşist veya komünist diktatörlük rejimi kurulması için bir araç haline getirilmemesi koşuldur.

3-İrkçilik ve sonucunda halkların veya ırkların birbirinin üzerinde olduğu fikri kabul edilemez.

4-ETA laik bir hareket olarak kendini gösterir.

5-ETA, ulusal kültür çerçevesinde Euskara’nın ulusal tek dil ilan edilmesini savunur.⁴⁶⁵

ETA, 1963 yılında III. Meclisi’ni toplayıp ideolojisinin şekillenmesi adına önemli kararlar almıştır. ETA militanlarını eğitmek amacıyla Fransa’da hazırlanan “Euskadi’de Ayaklanma” isimli belgesel mecliste kabul edilmiştir. Belgeselin ilk bölümünde devrimci savaşın gerekliliği vurgulanmakta, ikinci bölümünde devrimci savaş ile klasik savaş arasındaki farklar irdelenmekte, üçüncü ve son bölümde ise Euskadi’de uygulanacak devrimci savaşın aşamaları gösterilmektedir. Yine bu mecliste

⁴⁶²UTSAM, a.g.e., s.12

⁴⁶³Akın Özçer, a.g.e., s.146

⁴⁶⁴UTSAM, a.g.e., s.13

⁴⁶⁵Akın Özçer, a.g.e., s..149-150

“baskı-eylem-baskı” olarak özetlenen şiddet politikası tanımlanmıştır.⁴⁶⁶

ETA'nın ideolojisinin zamanla farklılık gösterdiği bilinir. Katolik sosyal radikalizmden yola çıkan ETA, antikapalist tavır almış, sonradan da Bask bölgesinin bağımsızlığını amaçlayan Marksist-Leninist bir hareket olarak şekillenmiştir. Ayrıca o dönemde Küba ve Venezüella gibi ülkelerdeki yaşanan gelişmeler de ETA'nın ideolojisini etkilemiştir. ETA, birçok etnik terör örgütleri gibi muhafazakâr milliyetçilik ile komünizm ideolojisini birleştirmeye kalkışmıştır.⁴⁶⁷

Değişen ideolojik koşullar çerçevesinde çeşitli eylemlerle gündemde kalmayı başaran ETA'nın ilk eylemi, 1961 yılında iç savaşın galibiyetini kutlama törenleri için Sen Sebastian'a giden Franco taraftarlarını taşıyan trenlerin engellenmesidir, ancak bu eylem başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁴⁶⁸

ETA'nın 1959-1962 dönemi, ideolojik gelişim ve örgütlenme açısından zengin, ancak şiddet eylemleri boyutunda oldukça zayıf bir dönemi olduğu söylenebilir. ETA'nın 1961 yılına kadar duvarlara “Gora (yaşa) Euskadi ve ETA” yazılarının kazınmasından başka eylemine rastlanılmadı. 1961 yılındaki ilk eyleminden sonra yine aynı yıl düşük yoğunlukta birkaç eyleminin olduğu göze çarpar. Vitoria Valiliğine ve Bilbao Emniyet Müdürlüğüne bomba koyma eylemi, 17 Temmuz 1961 tarihinde Euskadi'nin birçok yerinde İspanyol bayraklarının yakılması, 18 Temmuz 1961 tarihinde bir törene katılacak insanları taşıyan treni raydan çıkarma girişimi bunlar arasında gösterilebilir. Bu eylemler sonucunda can kaybı yaşanmamış, ancak birçok ETA üyesi tutuklanmıştır.⁴⁶⁹

Carrero Blanco suikastı gibi büyük yoğunluklu eylemler ETA'yı, halkçı bir örgütten devletin tehlikeli düşmanı haline getirmiştir. Blanco 1973 yılının haziran ayında Başbakanlık koltuğuna oturur ve bazı davranışları sebebiyle geniş halk kitlelerinin nefretini kazandığı⁴⁷⁰ iddia edilir. Blanco'ya suikast yapmaya karar veren ETA, kendisini izlemeye alır ve sabah ayını için her gün kiliseye gittiğini öğrenir. Eylem planına göre; Blanco'nun kilise çıkışında geçtiği sokakta bir apartman bodrum katı kiralanır, buradan sokağın ortasına kadar tünel kazılır, tünelin sokağın ortasında kalan bölümüne 150 kg'lık 4 adet dinamit bloku yerleştirilir ve Blanco'nun arabasının

⁴⁶⁶UTSAM, a.g.e., s.13

⁴⁶⁷UTSAM, a.g.e., s.14

⁴⁶⁸Emin Gürses, a.g.e., s.52

⁴⁶⁹Akın Özçer, a.g.e., s.162-163

⁴⁷⁰Daniele Ganser, a.g.e., s.203

geçmesi beklenilir. Tünel kazma işi 20 gün sürse de kimse tarafından fark edilmez. 20 Aralık 1973 günü sabah ayininden çıkan Blanco, arabasıyla tuzağın olduğu sokaktan geçerken bomba patlatılır ve Blanco ölür. Bu suikasta 60'dan fazla kişinin katıldığı bildirilir.⁴⁷¹

Bu tür bombalı eylemlerle ses getiren ETA, örgüte finans sağlama adına zengin iş adamlarını kaçırmamasıyla da adından söz ettirir. Varlıklı kişilerin serbest bırakılmaları karşılığında çok büyük fidyeler aldığı bilinir. ETA'nın ayrıca devrimci vergileri adı altında Basklı iş adamlarından para topladığı, ödeme yapmayanlara bazen ceza saldırılarında bulunduğu hatta bu cezaların kimi zaman ölümle sonuçlandığı göze çarpar.⁴⁷²

Eylemlerinde 1974 yılına kadar seçici hedef belirleyen ETA, bu tarihten sonra ayırım yapmayan eylem politikasına girişmiştir. ETA'nın eylemlerindeki temel amaç hükümeti zor durumda bırakmak ve müzakerelere zorlamak, sonucunda tavizler koparmaktır. Özellikle ETA'nın önde gelen liderlerinin yakalandığı 1990'lı yıllarda, yeni eylem tarzları benimsenmiş, örgüt hedef kitlesini genişleterek gazeteciler, akademisyenler, hâkimler ve parti liderleri başta olmak üzere birçok kişi ETA'nın kurbanları arasına girmiştir. ETA'nın 1990'lardan sonra geliştirdiği diğer bir eylem tarzı da "kale borroko-street fightings" şeklinde isimlendirilen kitlesel şiddet hareketleridir. Bu eylemlerde ETA'nın gençlik yapılanması sokaklarda gösteriler yaparak polisle çatışmakta, kimi araçlara molotof kokteyli atmakta, kimi araçları da kundaklamaktadır. Bu eylemlerde en büyük zararı kamu malları görmekteydi.⁴⁷³

2003 yılından itibaren ölümle sonuçlanan eylemleri bırakan ETA, genel olarak "kale borroko" tipi eylemlere ağırlık verdiği söylenebilir, ancak 2006 yılındaki Madrid Havaalanı saldırısı iki kişinin ölümüyle sonuçlanmış, örgüt yine adından söz getirmeye başlamıştır. ETA, yeniden eyleme başladığı 6 Haziran 2007 tarihinden bu yana 16 saldırısının beşinde sosyalistleri hedef almıştı. ETA'nın şiddet eylemlerine başladığı tarihten bugüne kadar, eylemler sonucunda 824 kişi hayatını kaybetmiştir.⁴⁷⁴

Yukarıda bahsedilenlerden başka ETA'nın birçok ses getirici eylemi mevcuttur. Bunlar aşağıda tabloda kronolojik olarak verildi:

⁴⁷¹Akın Özçer, a.g.e., s.237-239

⁴⁷²James M. Lutz and Brenda J. Lutz, *Global Terrorism*, Routledge Taylor&Francis Group, London, 2004, s.100

⁴⁷³UTSAM, a.g.e., s.15

⁴⁷⁴UTSAM, a.g.e., s.17

Tablo 5. 1. ETA'nın Bilinen Eylemleri:⁴⁷⁵

Eylem Tarihi	Eylemler
7 Haziran 1968	Jandarma yol uygulamasında içerisinde ETA üyelerinin olduğu arabayı durdurur. Bu esnada jandarmaya ateş eden ETA mensupları jandarma erini öldürür, karşı ateş de ise 1 militan ölür.
2 Ağustos 1968	İşkenceci olarak nitelendirilen komiser Meliton Manzanas, evine giderken ETA militanları tarafından kafasına 3 kurşun sıkılarak öldürülür. Bu olay, ETA tarafından Sagarra (Elma) Operasyonu olarak isimlendirilir. Olay üzerine Guipuzcoa'da olağanüstü hal ilan edilmiştir.
2 Aralık 1970	ETA mensupları, Bilbao'daki Alman Fahri Konsolosu Beihl'i kaçırp Fransa'ya götürür.
Eylül 1974	Madrid'de Emniyet Genel Müdürlüğünün basın bürosuna bitişik binada bulunan kafeteryaya ETA'nın bombalı eylem düzenlemesi sonucu, 11 kişi ölmüş, 71 kişi yaralanmıştır.
19 Temmuz 1986	ETA'nın Barcelona'da Hypercor mağazasında bombalı eylemi sonucunda 21 kişi hayatını kaybetmiştir.
11 Mart 2004	Madrid'de 4 ayrı trene konulan 10 bombanın eş zamanlı olarak patlatılması sonucunda 191 kişi ölmüş, 1430 kişi yaralanmıştır.
30 Aralık 2006	ETA'nın Madrid Havaalanı'na 500 kg patlayıcı ile saldırısı sonucu 2 kişi ölmüş ve 26 kişi yaralanmıştır.
23 Şubat 2009	ETA'nın Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) Bilbao'daki binasına bombalı saldırısı sonucunda 7 polis yaralanmıştır.

5. 1. 2. İspanya'da 1978 Anayasası'nda Bask Bölgesi

1975 yılında Francisco Franco'nun ölmesiyle birlikte İspanya tarihinde demokrasiye geçiş sürecinin başladığı kabul edilir. 1978 yılında yapılan yeni anayasa ile İspanya'da farklı idari düzenlemeler ortaya çıkar ve çeşitli özerk yönetimler oluşturulur.

İspanya'da 1978 Anayasası'nın sekizinci bölümünde yer alan 22 maddenin 4'ü yerel yönetimleri ele alır. Anayasa'ya göre 17 eyalete ayrılan İspanya, doğrudan seçilen hükümetlerle yönetilen bir özerk devletler topluluğu olarak tarif edilir.⁴⁷⁶

1978 Anayasası hazırlandıktan sonra 1979 yılında referandum yapılmış ve Bask ile Katalonya yerel bağımsızlığına kavuşmuştur. Tarih boyunca bölgecilik hareketleri yaşanmayan Galicia'da ise, halk yeni anayasa ile elde edilen hakları riske atmamaktan yana tavır almış ve % 75 gibi bir oranla çekimser oy kullanılmıştır. Andalusia'da da

⁴⁷⁵Bu tablo hazırlanırken; Akın Özçer, a.g.e., s.199-246, Akın Özçer, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği II. Cilt (1976-1999)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s.232-233, Ömer Yılmaz, "İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi?" (der. İhsan Bal), *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s.133 ve UTSAM, a.g.e., s.17 isimli kaynaklardan yararlanıldı.

⁴⁷⁶Semih Eryıldız, *Yöre ve Bölge Araştırmasında Türkiye ve İspanya*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1993, s.94

Galicia ile benzer nedenlerden dolayı özerklik rağbet görmemiş, özerkliğin kabulü için 1983 yılında ikinci bir oylama yapılmıştır.⁴⁷⁷

1979 yılında hazırlanan özerklik kanunu, 1983 yılından itibaren uygulanmaya başlanılarak özerk bölgelerin sayısı 17'ye yükselmiştir. Buna göre; dış politika, savunma, bazı imar işleri ile kısmi mali konular merkezi hükümet tarafından yürütülür. Adalet ise, merkezi olup bağımsız hareket eder. Özerk bölgeler milli menfaatlere zarar vermemek ve İspanya'nın bütünlüğüne karşı çıkmamak koşulu ile iç işlerinde kendilerini idare etme hakkına sahip olmuşlardır. Bunun yanında Bask ve Katalonya gibi özerk bölgelerin kendi iç işlerini idarede ve özerkliklerinde bazı farklılıkların olduğu göze çarpar. Bask'ta sağlık, eğitim, emniyet işleri, imar işleri ve diğer birçok hizmetler mahalli idarenin yetkisi dâhilindedir. Bu durumun birtakım sorunlar çıkardığı söylenebilir. Zira mahalli idare polislerinin zaman zaman ETA ile birlikte hareket ettiği bilinir. Diğer taraftan Bask'ta eğitim; A, B, C şeklinde üç çeşit okulda yapılır. A tipi okullarda ana dil İspanyolca olup, Bask dili yabancı dil statüsündedir. B tipi okullarda her iki dilin ağırlığı eşittir. C tipi okullarda ise ana dil Bask dili, İspanyolca yabancı dil olarak kabul edilir. Özerkliğin ilk yıllarında C tipi okullar tamamen doluyken, günümüzde A tipi okullara yıldan yıla rağbet artmaktadır.⁴⁷⁸

İspanya'nın otonom bölgelerden oluşan bir devlet haline dönüştürülmesi bazı subaylar arasında rahatsızlığa neden oldu ve 17 Ekim 1978 tarihinde darbe girişiminde bulunan bu subaylar başarılı olamadı. 23 Şubat 1981 tarihinde yeniden darbe girişimine kalkışan askerler, İspanyol Meclisi'ni kuşatmış, ancak başarılı olamamışlardır.⁴⁷⁹

Bask bölgesine, diğer özerk bölgelere nazaran daha fazla haklar verilse de sağlık, eğitim, emniyet, imar işleri gibi alanlarda birçok ayrıcalık tanınsa da ETA terör örgütünün eylemlerinin bittiği hiçbir zaman söylenemez.

5. 1. 3. İspanya'nın ETA İle Mücadelesi

İspanya'nın ETA ile mücadelesi, sertlik yanlısı militarist politikalardan sivil odaklı yumuşak güç kullanımına dayanan stratejiye doğru kayma olduğu görülüyor. Bu süreçte ETA'nın tamamen bitirildiği söylenemez, ama halkın örgüte sempatisinin önemli ölçüde azaldığı ve dış desteğin büyük oranda kesildiği, sonuç olarak da örgütün

⁴⁷⁷Ümit Öztürk ve Ayşe Aslıhan Çelenk, "Bask Bölgesi: İspanya'nın Ayrılıkçılık Sorunu," (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman), *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2010, s.797

⁴⁷⁸Mehmet Turgut, a.g.e., s.28

⁴⁷⁹Emin Gürses, a.g.e., s.56

izole olduğu söylenebilir.⁴⁸⁰

ETA, 1968 yılında ilk kanlı eylemine başladıktan sonra İspanya’da terörle mücadele stratejisi geliştirilmiştir. 1968 yılından 1978’de demokrasi dönemine geçişe kadar ETA’yla mücadele çok sert olmuş, birçok yerde olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edilerek yoğun tutuklamalar gerçekleştirilmiştir. Tutuklamalar sadece örgüt üyeleriyle sınırlı kalmayıp, kimi zaman örgütle ilgisi olmayanları da kapsamıştır.⁴⁸¹ Bu dönemde ETA ile mücadelenin soy kırma dönüştüğü, birçok yerde ETA ile bağlantısı görülerek köylerin yakıldığı, örgüte sempati duyanların kurşun yağmuruna tutulduğu, toplu öldürmeler gerçekleştirildiği ve sürgünlere girildiği⁴⁸² iddia edilmekteydi. Bu şekildeki uygulamalar tüm terör örgütleri gibi ETA’nın da işine yarayarak propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.

İspanyol hükümetinin 1978 yılından sonra terörle mücadele alanında attığı ilk adımlardan birisi, polis teşkilatının bu alanda etkin bir şekilde kullanılması olacaktır. Franco rejimi boyunca yasal olarak orduya bağlı olan “Guardia Civil” ve “Silahlı ve Trafik Polisi” İçişleri Bakanlığına bağlanır. Ayrıca polis özel harekât birlikleri kurulur ve böylece ETA’nın önemli gelir kaynaklarından adam kaçırma sonucunda alınan fidye olaylarında azalmalar görülmüştür. Yine polis özel harekât sayesinde ETA’nın askeri kanadına karşı büyük operasyonlar gerçekleştirilmiş ve örgütün yetişmiş militan sayısı alt seviyelere inmiştir.⁴⁸³

1982-1996 yılları arasında İspanya’da Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) iktidarı ele geçirmiştir. İktidarın ilk yıllarında “ZEN” olarak isimlendirilen plan doğrultusunda terörle mücadelede polisiye önlemlere paralel olarak bazı sosyal ve ekonomik uygulamalar ortaya çıkmıştı. Bu uygulamaların ilki topluma kazandırma yasasının çıkarılmasıdır. Fransa’nın talebiyle ETA militanlarına yönelik topluma kazandırma politikası uygulanır. Fransa yakalanan örgüt üyelerini üçüncü ülkelere sınır dışı etmeye devam edecek, İspanya ise şartları yerine getiren militanların bu haktan yararlanmasına yardımcı olacaktır. Buradaki amaç, örgütün çekirdek kadrosunu izole etmek olup, bu konuda Fransa’daki ETA üyelerine yoğunlaşılır.⁴⁸⁴ Bu uygulama ile örgüt

⁴⁸⁰UTSAM, a.g.e., s.9

⁴⁸¹Fatih Mustafa Altun ve Özcan Karaman, “Etnik Ayrımcılık Terörle Mücadele Politikaları Kapsamında Türkiye ve İspanya Analizi,” (der. Oğuzhan Başbüyük, M. Alper Sözer ve Nurullah Altun), *Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler*, Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Sempozyumu, Başak Matbaacılık, Ankara, 2011, s.21

⁴⁸²Mehmet Turgut, a.g.e., s.27

⁴⁸³Ömer Yılmaz, a.g.e., s.125-126

⁴⁸⁴UTSAM, a.g.e., s.24

mensuplarının silahlı mücadeleyi reddetmeleri, devamında serbest bırakılmaları ve sürgünde olanların geri dönmeleri isteniliyordu. Başlangıçta mahkûmlara yönelik uygulansa da ilerleyen zamanda ETA mensuplarına uygulanmış ve bu uygulama sayesinde 1982 yılında 250 ETA üyesi topluma yeniden kazandırılmıştır.⁴⁸⁵

ETA ile mücadelede uluslararası alanda genelde yalnız kalan İspanya, Fransa ile böyle bir uygulamaya girişmesi ve 1986 yılında Avrupa Topluluğu'na (AT) üye olması örgüt ile mücadele adına önemli bir avantaj elde etmiştir.

Demokratikleşme döneminde ETA ile mücadelede başarılı bir ivme kazanan İspanya, GAL (Antiterörist Kurtuluş Grubu) isimli karşı terör örgütü yapılanması ile Franco dönemi uygulamalarını akla getirmiştir. GAL'ın amacı, Fransa topraklarındaki ETA mensuplarına karşı eylem yapmaktır. 1983 yılında Kuzey Euskadi'de sahneye çıkan GAL, Fransa'da 5 yıl boyunca gerçekleştirdiği 38 terör eylemi ve neden olduğu 27 ölüm olayıyla istikrarsızlık ortamı yaratmış, Fransa'da son zamanların en kanlı terör örgütü olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. GAL'ın bu faaliyetleri Fransız makamlarını, İspanya ile terörizmle mücadele alanında işbirliğine yönelttiği söylenebilir.⁴⁸⁶ İspanya'da GAL ile alakası bulunan birçok üst düzey kamu görevlisi yargılanarak hapis cezasına mahkûm edildiği bilinir.

Diğer taraftan Bask sorununun çözümüne ilişkin tutumları ne olursa olsun, bütün siyasi partileri şiddete ve teröre karşı bir araya getirmek isteyen İspanyol hükümeti, faaliyetlerine başlamış ve Herri Batasuna hariç tüm partilerle anlaşmıştır. 12 Ocak 1988 tarihinde Ajuria Enea Sarayı'nda imzalanıp kısaca "Ajuria Enea Paktı" olarak bilinen "Euskadi'nin Normalizasyonu ve Pasifikasyonu" anlaşması bir giriş bölümü ve 17 maddeden oluşur. Giriş bölümünde terörizmin, demokrasinin temel sorunu olduğu belirtilerek kökünün kazınmasının demokratik güçlerin ve kurumların ortak hedefi olduğu vurgulanır. Şiddet kullanan ve şiddete destek verenlerin silah bırakması istenmekte, demokratik kurumlar çerçevesinde siyasi mücadeleye davet edilmektedirler. Enea Paktı'nın temel felsefesi, her türlü mücadelenin mevcut anayasa ve özerklik statüsünde yer alan kurallar ışığında ve siyasi platformlarda verilebileceği temeline dayanır.⁴⁸⁷

Bir yandan şiddete ve teröre karşı siyasi partilerle anlaşma yapan İspanyol

⁴⁸⁵Ömer Yılmaz, a.g.e., s.129

⁴⁸⁶Akın Özçer, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği II. Cilt (1976-1999)*, a.g.e., s..187-188

⁴⁸⁷Akın Özçer, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği II. Cilt (1976-1999)*, a.g.e., s..243-244

hükümeti, diğer taraftan ETA ile Cezayir’de birkaç kez görüştüğü, ancak anlaşmaya varamadığı bilinir.

1996-2004 yılları arasında Halk Partisi’nin (PP) iktidarda olduğu dönemde, ETA ile mücadelede hukuki düzenlemelere ağırlık verilmiş, ayrıca örgütün siyasi uzantılarının sona erdirilmesi yönelik faaliyetlerde bulunulmuştur. 2004 yılında PSOE hükümetinin yeniden iktidara gelmesiyle halk desteğini kazanma adına müzakereye açık politika izlenmiştir.⁴⁸⁸

1968-2011 yılları arasında 829 kişinin ölümünden sorumlu tutulan ETA, 5 Eylül 2010 tarihinde bundan sonra demokratik yollarla mücadele edeceğini ve silahlı mücadeleyi bıraktığını ilan etmiştir. İspanyol hükümeti, 10 Ocak 2011 tarihinde kalıcı ateşkes ilan eden ETA’dan ateşkes değil silah bırakmasını istemiş, ETA ise, 20 Ekim 2011’de silah bırakma kararını açıklamıştır. 8 Nisan 2017 tarihinde tamamen silahsızlanan ETA, bir gün sonra silahlarının bulunduğu 8 adet deponun yerini söyleyerek süresiz ateşkes ilan etmiştir.⁴⁸⁹

Son olarak uzun yıllar ETA terör örgütüyle mücadele eden İspanya’nın ceza yasalarına bakmakta fayda vardır. İspanya’nın terörle mücadele yasası yoktur. Bahse konu hukuki düzenlemeler Ceza Yasası’nda ve Ceza Muhakemeleri Usul Yasası’nda düzenlenir. Ceza Yasası, terör suçları ve bunlara öngörülen cezaları içerirken, Ceza Muhakemeleri Usul Yasası ise, terör suçlarının soruşturulmasında yetkili kolluk güçlerini ve adli makamları belirler, ayrıca şüphelilere uygulanacak özel prosedürleri ve şüphelinin haklarını düzenler.⁴⁹⁰

5. 2. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu-Irish Republican Army)

İrlanda’da mezhep çatışması (Katolik-Protestan) şeklinde başlayan sorun, etnik çatışmaya dönüşerek IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu-Irish Republican Army) terör örgütünü doğurmuştur. IRA’yı incelemeden önce İrlanda adasının siyasi tarihini bilmede yarar vardır.

X. yüzyılda Vikinglerin denetiminde bulunan İrlanda adasının büyük bir kısmı, XII. yüzyılda İngiltere kralı II. Henry tarafından İngiltere’ye dâhil edilir. O zamanlarda birçok kral adayını tüm İrlanda’yı ele geçirmenin planını yapmaktaydı. Turloch O Connor ve Muirchertach O Mac Lochlainn bu krallar arasında gösterilebilir. Krallar arasındaki

⁴⁸⁸Fatih Mustafa Altun ve Özcan Karaman, a.g.e., s.23

⁴⁸⁹<https://www.timeturk.com/eta-orgutu-neden-kuruldu/haber-814457>, Erişim 5 Nisan 2019

⁴⁹⁰UTSAM, a.g.e., s.37

çekişmeler, II. Henry'nin askeri yardım bahanesiyle adanın işgaline vesile olur. XII. ve XIII. yüzyıllarda İngiliz göçmenler İrlanda adasına yerleşmeye başlar, böylece İngilizler adada çok geniş toprakların sahibi olur. XVII. yüzyıla kadar bu şekilde sirkülasyon devam ederken bundan sonra İrlanda sorunu oluşmaya başlayacaktır. İngilizler adadaki sorunun Katolik mezhebi ve kurumları etrafında geliştiği düşüncesiyle adanın kuzeyine İskoç Protestanlarının göçünü teşvik etmiş ve bu göçü İngiltere'den gelen Protestan göçmenlerle desteklemiştir. Göçler sonucunda Ada'nın kuzey doğusunda Protestan adacıkları oluşmaya başlamış ve bu durum yerli halk ile göçmenler arasında gerilime neden olmuştur.⁴⁹¹

Ada'da yaşayan yerliler ile göçmenler arasındaki nefreti artıran ve Ada'yı kana bulayan 1641 yılındaki ayaklanmadan sonra daha kanlı bir dönem yaşanır. Ordusu ile Ada'ya gelen Cromwell, binlerce Katolik'i öldürür, yüzlerce köyü yakar, kalanları Ada'nın güneyine ve batısına sürer. Parlamentoda çıkardığı İskân Kanunu ile boşalan toprakları Protestanlara dağıtır. Böylece nüfusun % 10'nunu oluşturan Protestanlar, toprakların % 80'nini ele geçirmiş olur. Bu arada binlerce Katolik genç, Batı Hint adalarına köle olarak satılır.⁴⁹²

Cromwell ölünce 1660 yılında İngiltere'de tahta II. James geçer. Katolik olan James, İrlanda'da Katolik yanlısı politikalar izleyip onlara birtakım haklar vermeye çalışır, fakat İngiltere Meclisi'nin tepkisiyle karşılaşır. Meclis çevresinde güçlenen muhalifler James'in damadı Prens William of Orange'ya krallık teklif eder. Zamanla güçlenen Orange'nin Katoliklere karşı sert tutumu sonucu bölgede şiddet olayları artmış ve 1688 yılında James İrlanda'ya kaçmak zorunda kalmıştır. 1690 yılında Orange, Belfast'a çıkarma yapmış, Boyne Savaşı olarak adlandırılan bu olaylarda James'in ordusu yenilgiye uğramıştır. İrlanda'da Protestan egemenliği başlaması ile birlikte Katolikler parlamentodan çıkarılmış, kamu kurumlarında görev almaları ve üniversitede okumaları yasaklanmıştır. Kısaca İrlanda, İngiltere'nin sömürgesi haline dönüşür. Bu baskılar İrlanda ulusçuluğunu doğurmaya başlar⁴⁹³ ve birçok örgütlenmelerin ortaya çıktığı görülür.

Bu örgütlenmelerin biri de Protestan kökenli bir hukukçu olan Wolfe Tone'nin

⁴⁹¹Sedat Laçiner, *İngiltere, Terör Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2001, s..6-7

⁴⁹²Levent Özçağatay, *Kuzey İrlanda ve IRA Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme*, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1998, s.27

⁴⁹³Sedat Laçiner, a.g.e., s..7-8

kurduğu, fikir ve tartışma kulüpleri olarak etkinlik gösteren Birleşik İrlandalılar Cemiyeti'dir. Bu arada Fransız İhtilali gerçekleşmiş ve İngiliz Krallığı Fransız ordularının tehdidi altındadır. Bu ortamda İngiliz hükümeti İrlanda'ya bazı ödünler verir. Toprak sahibi Katoliklere oy hakkı ve yeni kurulan milis kuvvetlerine Katoliklerin katılmasına izin verilmesi bunlar arasında gösterilebilir. Bu ödünler Wolfe Tone için yeterli gelmemiş, Ada'da olası bir isyan çıkarmak için Fransız ajanlarla temasa geçmeye başlamıştır. 1798 yılında Fransızların desteğiyle isyanı başlatan Tone, başarısız olur ve İngiltere tarafından yakalanarak idam edilir. Bu isyanda 50 binin üzerinde İrlandalının öldüğü iddia edilir. İsyandan sonra 1800 yılında Birlik Yasası (Act of Union) çıkarılarak 500 yıllık İrlanda parlamentosu kapatılmış ve İrlanda, Birleşik Krallığın bir parçası haline dönüşmüştür.⁴⁹⁴

Birlik Yasası'nın ekonomik yönden Katolikleri olumsuz etkilemesi, İrlanda milliyetçilerinin en çok beslendiği konulardan biri olur. Daniel O'Connell 1823 yılında Katolik Topluluğu'nu (Catholic Association) kurar. Amaç, Katolikleri sıkıntıdan kurtarabilmek için kamu alanındaki sınırlandırılmaların kaldırılması ve Katolik-Protestan eşitliğinin sağlanmasıdır. 1828 yılında milletvekili seçilen O'Connell, Katoliklerin kamu kurumlarında yer alamaması kanunu gereğince parlamentoya giremez. O'Connell, Birlik Yasası'nı yürürlükten kaldırmak için birçok faaliyette bulunmuş hatta Yürürlükten Kaldırma Derneği'ni bile kurmuş, fakat başarılı olamamıştır.⁴⁹⁵

İrlanda'nın tam ya da sınırlı özgürlüğünü amaçlayan ve ABD'deki İrlandalı göçmenlerin desteğini alan diğer bir örgüt de Genç İrlanda (The Young Ireland) hareketidir. Bu hareket, 1848 yılında İrlanda Kraliyet Polis Teşkilatı ile birçok kez çatışmaya girmiş ve büyük kayıplar vermiştir. Üyelerden hayatta kalanların çoğu İrlanda'yı terk etmiştir. New York'a kaçanlar, Fenian Brotherhood isimli örgütü kurarak İrlanda'nın bağımsızlık mücadelesine sınır ötesinden destek vermiştir. Bu örgütün Dublin'deki karşılığı, İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği (Irish Republican Brotherhood-IRB) isimli kuruluş olup açıkça hedefinin İrlanda'nın bağımsızlığı olduğunu ilan etmiştir.⁴⁹⁶

Tüm bu gelişmeler yaşanırken bir milyon kişinin ölümüne neden olan ve bir

⁴⁹⁴Levent Özçağatay, a.g.e., s..34-36

⁴⁹⁵Sedat Laçiner, a.g.e., s.9

⁴⁹⁶Sedat Laçiner, a.g.e., s.10

milyon kişinin de ülkesini terk etmek zorunda kaldığı büyük kıtlık, İrlanda’da meydana gelir. İrlanda halkının üçte biri patates tarımıyla uğraşır. 1845 yılında patates mantarının yol açtığı patates kıtlığı 4 yıl sürer, ancak adayı egemenliği altında bulunduran İngiltere, kıtlık karşısında gereken yardımı yapmamıştır. Bunun sonucunda Ada’da milliyetçi hareketler hızla yayılmış, kıtlık sırasında ABD’ye göç eden İrlandalılar, İngiltere’nin bu tutumunu unutmayarak, IRA’ya tüm imkânlarıyla destek sağlamışlardır.⁴⁹⁷

5. 2. 1. IRA’nın Kurulması, Değişimi ve Eylemleri

İrlanda cumhuriyetçiliğinin ana partisi olan Sinn Fein (İrlanda dilinde bizim için anlamında), 1905 yılında kuruldu ve I. Dünya Savaşı sırasında güçlenerek popüler hale geldi. 1918 yılındaki İngiliz parlamentosu için yapılan seçimi kazanan 73 İrlandalı milletvekili İngiliz parlamentosunu tanımayarak Dail Eireann isimli parlamento kurdular. Bu parlamentonun ilk icraatı bağımsız bir İrlanda Cumhuriyeti’ni ilan etmek oldu. İngiliz hükümeti ise, yeni kurulan bu devleti reddetti. İrlanda’da kurulan yeni devletin ordusu İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) olarak isimlendirildi. IRA, daha sonra aynı isimli örgütlenmelerden ayırt edilebilmek için “Eski IRA” olarak adlandırıldı. IRA, 1919 yılının başlarında patlayıcı madde nakline eskortluk yapan iki İrlanda Kraliyet Polisi’ni öldürerek eylemlerine başladı⁴⁹⁸

1919 yılı içerisinde IRA’nın 14 polisi öldürmesi sonucu İngiltere, Ortadoğu’da birçok başarılı istihbarat faaliyetlerine imza atmış Kahire Çetesi’ni Dublin’e gönderir. Collins tarafından oluşturulan yerel istihbarat birimi sayesinde 21 Kasım 1920 tarihinde Kahire Çetesi mensubu 13 görevli öldürülür ve sonucunda Dublin’de İngiliz istihbaratı çöker. Collins, IRA’yı 20-30 kişilik gerilla grupları şeklinde örgütlemişti. Bu gurupların oluşturulmasında hiçbir zaman eleman sıkıntısı olmadığı gibi silah bulma konusunda da zorlanmazlar. Polis karakollarını basıp silahlarına el koydukları gibi Almanya’dan da silah alabilmekteydiler. IRA gerillaları halk arasında yaşar, eylemi yaptıktan sonra evlerine veya iş yerlerine dönerler.⁴⁹⁹

Bu arada yeni kurulan Dail Eireann parlamentosu 11 Mart 1921 tarihinde İngiltere’ye savaş ilan etmişti. İngiltere ile Sinn Fein arasındaki görüşmeler ise olumlu sonuçlanmış, 1921 yılının aralık ayında Anglo-İrish (İngiltere-İrlanda) Antlaşması ile serbest İrlanda kurulmuştu. Bu antlaşmaya göre İrlanda bağımlı ülke statüsündedir.

⁴⁹⁷İbrahim Kapaklıkaya, *Kürt Açılımı Kuzey İrlanda Perspektifi*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s..54-55

⁴⁹⁸İbrahim Kapaklıkaya, a.g.e., s..55-56

⁴⁹⁹Levent Özçağatay, a.g.e., s.63

Belfast ve Dublin’de kurulacak iki ayrı hükümete kısıtlı bağımsızlık verilir. 1925 yılına gelindiğinde ise kesin olarak bağımsızlığına kavuşan İrlanda, ikiye bölünmüştü. Hem Dail Eireann hem de IRA içinde bir grup bölünmeye karşı çıkmış, Kral’ın yetkisine hiçbir şekilde saygı duymayacaklarını ilan etmiş ve antlaşmayı imzalayanları sert bir dille eleştirmişlerdir. Antlaşmaya imza atan başta Michael Collins olmak üzere birçok kişi öldürülmüş ve 1932 yılına kadar süren bir iç savaş başlamıştır.⁵⁰⁰

İngiltere’ye karşı İrlanda’nın bağımsızlık savaşını yürüten IRA, tarihinde çeşitli bölünmeler sonucunda farklı isimlerle anılmıştır. İlk bölünmesini Anglo-İrish Antlaşması sonrası yaşamış, esas IRA grubu antlaşmayı tanımış, tanımayan grup ise bağımsız ve bütün bir İrlanda amacına ulaşmak için şiddet eylemlerine yönelmişti. 1969 yılının sonuna gelindiğinde, PIRA (Provisional-Geçici IRA) ve OIRA (Official-Resmi IRA) şeklinde ikiye bölünme söz konusudur. PIRA gurubu milliyetçidir, IRA geleneğini takip etmiştir ve silahlı mücadeleye devam etmektedir. OIRA ise Marksist ideolojiye yönelmiş ve zaman içerisinde etkinliğini kaybetmiştir. İleriki zamanlarda CIRA (Continuity-Sürekli IRA) ve RIRA (Real-Gerçek IRA) gibi örgütlerin ortaya çıktığı görülür, fakat bunlarda zamanla etkinliğini kaybedecektir.⁵⁰¹

IRA’nın amacı, İngiltere’nin Kuzey İrlanda’dan çekilmesini sağlamak ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetini devirerek yerine sosyalist cumhuriyeti kurmaktır.⁵⁰² IRA, İngiltere’nin Ada’nın tamamından çekilmesini ve adada bağımsız, bütün bir İrlanda Cumhuriyeti kurma adına eylemlerini sürdürmüştür. Eylemlerini gerçekleştirmek için de IRA’nın mali gelirinin olması ve gerekli silah teminini sağlaması gerekir.

IRA’nın maddi gelirinin çoğu, ABD’deki İrlandalıların oluşturduğu “Irish Northern Aid Committee (Kuzey İrlanda Yardım Komitesi-NORAID)” isimli kuruluştan sağlanır. Ayrıca belediye otobüsüne varıncaya kadar her yerden rüşvet alan örgüt kasasını zamanla doldurmuştur. Örgütün rüşvet işleri sokak çeteleri tarafından yürütülür. Diğer taraftan bölge halkının IRA’ya verdiği destek, örgütün bir diğer mali kaynağını oluşturur. Bunların dışında Libya’nın IRA’ya silah ve para desteği sağladığı iddia edilir. Zira 1973 yılında içerisinde 5 ton silah bulunan gemi, İrlanda sahilinde boşaltma sırasında yakalanmış ve gemilerdeki belgelerden silahların Libya’ya ait olduğu bildirilmişti. Yine 1982 yılında İngiltere’nin İrlanda’dan sorumlu bakanı

⁵⁰⁰Sedat Laçiner, a.g.e., s.14

⁵⁰¹Caner Korhan Demir, *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa’da Etnik Ayrılıkçı Terörizmin Analizi: PIRA, ETA, PKK*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010, s.147

⁵⁰²A. Nazmi Çora, *Uluslararası Terörizm ve Failleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008, s.299

tarafından Libya'nın IRA'ya silah ve para desteği sağladığı açıklanmıştı.⁵⁰³

1922 ile 1969 yılları arasında, IRA'nın eylemlerine ara verdiği ve siyasal alanda faaliyetlerine devam ettirdiği dönem olarak nitelendirilebilir, fakat IRA'dan ayrılan PIRA, 1956 yılından 1962 yılına kadar silahlı çatışmayı sürdürmüştür. Çatışma sürecinde İngilizlerin Kuzey İrlanda'da yaşayan Katolik İrlandalılar üzerindeki baskıyı her geçen gün artırdığı söylenebilir. 1969 yılından sonra ise, İngiltere asıl IRA sorunuyla karşı karşıya kalacaktır.⁵⁰⁴

30 Ocak 1972 tarihinde Kanlı Pazar olarak adlandırılan olaylarda, Protestanlarla birlikte insan öldürme eğiliminde olan İngiliz askerleri, Londonderry'deki İnsan Hakları Gösterisi'nde 13 Katolik'i vurmuştu.⁵⁰⁵ IRA, ölen Katoliklerin intikamını almak için İngiliz askerlerini öldüreceğini açıklamıştı. Kanlı Pazar olayları sonucu İngilizler, birtakım tavizler vermek zorunda kalmıştır. Kuzey İrlanda Parlamentosu kapatılarak yönetim merkez idareye geçmiştir. Bu durum Katoliklerde zafer havası yaratırken, Protestanlarda yenilgi hissini doğmasına sebep olur. Protestanlar 48 saatlik genel grev ilan etmişlerdir. Bu tavizlerin dışında İngilizler, Katolikleri vize almada eşitlik sağlayacağı ve seçim sisteminin adilleştirileceği vb. sözler vermiştir.⁵⁰⁶

1970'li yıllarda bir taraftan IRA'nın eylemleri devam ederken diğer taraftan İngiliz polisi, örgütün lider kadrosunun toplandığı evi basarak birçok örgüt mensubunu yakaladı. Bu olayla büyük darbe yiyen IRA, yeniden teşkilatlanır ve Active Service Units (ACU-Aktif Servis Üniteleri) ismiyle hücrelere bölünür. Hücre sistemine göre, IRA militanları, sadece kendilerine verilen emirleri yerine getirir ve eylemini yapar, hücre dışında kalan örgüt mensuplarını tanımaz.⁵⁰⁷

1994 yılında IRA'nın birçok eylemi gerçekleşmiş, ancak 31 Ağustos 1994 tarihinde ateşkes ilan eden IRA, eylemlerine son vereceğini bildirmiştir.⁵⁰⁸ IRA'nın ateşkes kararının fazla sürmediği kısa sürede kendini gösterecektir.

Bu arada IRA'nın eylemlerinin sona ermesi ve sorunun çözümü için görüşmeler iki kulvarda devam etti. Biri yerel guruplar arasındaki görüşmeler, diğeri ise ABD'nin

⁵⁰³Emin Demirel, *Dünyada Terör Etnik Çatışmalar Silahlı Başkaldırıları Marksist ve Radikal Dini Örgütler*, IQ Yayınları, İstanbul, 2003, s.153-154

⁵⁰⁴Turgut Çapan, *Karşılaştırmalı Terörle Mücadele Stratejileri: İspanya'nın ETA, İngiltere'nin IRA Sorunu*, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.34-35

⁵⁰⁵Claire Sterling (çev. Oya Alpar), *Uluslararası Terörizmin Perde Arkası*, Yüce Yayınları, İstanbul, 1981, s.219-220

⁵⁰⁶Emin Demirel, a.g.e., s.160-162

⁵⁰⁷Emin Demirel, a.g.e., s.153

⁵⁰⁸Yılmaz Altuğ, *Terörün Anatomisi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s.133

öncülüğünde İngiltere ve İrlanda hükümeti arasındaki hazırlık müzakereleriydi. ABD Senatörü George Mitchell, müzakere gurubunun başına getirildi. Görüşmeler sonucunda 10 Nisan 1998 tarihinde taraflar arasında Good Friday Agreement (İyi Cuma Antlaşması) imzalandı. Bu antlaşmaya göre, Kuzey'deki çoğunluğun rızası olmadıkça ayrılık devam edecek, mahkûmlar serbest bırakılacak, Kuzey İrlanda'da yaşayan iki toplumun sivil hakları ve eşit saygı ilkeleri önemsenecek ve İrlanda'nın birleşmesi için seçim ilkeleri belirlenecektir. Antlaşmanın yürürlüğe girmesi için İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda'da referandum yapılmış ve referandum sonucuna göre, Kuzey İrlanda'da kullanılan oyların % 71'i, İrlanda Cumhuriyeti'nde ise kullanılan oyların % 95'i antlaşmanın kabulü yönünde çıkmıştır.⁵⁰⁹

İyi Cuma Antlaşması'ndan sonra bölgede çeşitli olaylar olsa da Kuzey İrlanda'da çatışma sürecinde 1800 kişinin ölmesinden sorumlu tutulan IRA, 28 Temmuz 2005 tarihinde 30 yıllık silahlı mücadeleye son verdiğini duyurmuştu.⁵¹⁰ IRA'dan ayrılan RIRA (Real-Gerçek IRA), 9 Mart 2009'da 2 İngiliz askerini vurması silahlı mücadeleye devam edileceğini göstermektedir. 2002 yılında ABD'de terör örgütleri listesinden çıkarılan IRA, bu olayın akabinde 2009 yılında yeniden listeye dâhil edildi.⁵¹¹

IRA'nın İrlanda Cumhuriyeti, Kuzey İrlanda ve İngiltere'de bombalı araç, suikast ve adam kaçırmaya şeklinde eylem tarzlarının olduğu bilinir. Bunların yanı sıra cezalandırma amacıyla adam dövme ve tehditle baskı kurma kullandığı diğer taktikler arasında gösterilebilir. Örgütün eylem hedefleri arasında İrlanda ve Londra merkez yerleşim yerleri, İrlanda kolluk kuvvetleri, kamu çalışanları ve ekonomik güce haiz yerler vardır. IRA, bu hedefler sayesinde korku yayma politikasını gerçekleştirir.⁵¹²

IRA, kimi zaman sivil vatandaşları öldürerek tepki aldığı, hatta bundan dolayı özür dilediği bile bilinir. IRA, 30 yıllık şiddet eylemleri sırasında 800 kişiyi öldürmüş, bunlardan 650'sinin olaylarla hiçbir ilişkisi bulunmayan siviller olduğu tespit edilmiştir. Bu olaylardan birisi de 21 Temmuz 1972 tarihinde meydana gelen Belfast'taki bombalı saldırıdır. Olayda 9 kişi ölmüş (7 sivil ve 2 asker) ve 130 kişi yaralanmıştı. Belfast'taki bombalamaların yıldönümü öncesinde IRA yönetimi, 30 yıldır terör yüzünden binlerce

⁵⁰⁹Muhittin Ataman, "Kuzey İrlanda: Bir Etnik ve Dini Milliyetçilik Sorunu," (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2010, s.663

⁵¹⁰http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/07/050728_ira_update.shtml, Erişim: 20 Nisan 2019

⁵¹¹<https://www.timeturk.com/ira-orgutu-nedir/haber-800587>, Erişim: 22 Nisan 2019

⁵¹²Ahmet Kalem, *PKK Terör Örgütünün ETA ve IRA Terör Örgütleri İle Karşılaştırılması*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.68

kişinin hayatını kaybettiğini, bundan dolayı bu kişilerin ailelerine, yakınlarına ve topluma başsağlığı dileklerini sunarken hepsinden özürlerinin kabul edilmesini istemiştir.⁵¹³

Yukarıda bahsedilenlerden başka IRA'nın birçok ses getirici eylemi mevcuttur. Bunlar aşağıda tabloda kronolojik olarak verildi:

Tablo 5. 2. IRA'nın Bilinen Eylemleri:⁵¹⁴

Eylem Tarihi	Eylemler
1973-1974	Guilford, Woolwidge ve Birmingham'da kafelere yerleştirilen bombaların patlamasıyla 28 kişi ölmüş ve 236 kişi yaralanmıştır.
27 Ağustos 1979	30 yıl boyunca her Ağustos ayında İrlanda'nın Mullaphmore köyüne balık tutmaya giden Burma Lordu Mountbatten, yatına yerleştirilen bombanın patlaması sonucu ölmüştür. Aynı gün Warengointe'de patlama sonucu 15 İngiliz askeri ölmüş ve 8 asker de yaralanmıştır.
1982	İngiltere Kraliçesinin özel süvari birliğine Hyde Park'ta saldırılmış ve Regent Park'ta konser sırasında askeri bandonun 11 elemanı bomba ile öldürülmüştür.
Ekim-1984	Brinhton'da yapılan Muhafazakâr Parti Kongresi esnasında, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in kaldığı Grand Otel'de bomba patlamış ve başbakan şans eseri kurtulmuştur. Bu eylemde bir kabine üyesi ölmüş ve üç bakanın aralarında bulunduğu 32 kişi yaralanmıştır.
Eylül-1989	İngiltere'nin güneyindeki Deal Deniz Üssü'nün bombalanması sonucu Bando Okulu'nda görevli 11 İngiliz askeri ölmüş ve 30 asker de yaralanmıştır.
27 Mayıs 1990	İngiliz askeri sanılan iki Avusturyalı yanlışlıkla öldürülmüştür.
Haziran-1990	Almanya'nın Dortmund şehrinde bir İngiliz binbaşısı öldürülmüştür.
Haziran-1990	Muhafazakâr Parti üyelerinin gittiği Carlton Kulübü'ne bombalı saldırı sonucu biri Lord olmak üzere 8 kişi yaralanmıştır.
30 Temmuz 1990	İngiltere Muhafazakâr Parti milletvekili Ian Gow, otomobiline yerleştirilen bombanın patlamasıyla ölmüştür.
Eylül-1990	İngiltere'nin Cebelitarık eski genel valisi Sir Peter Terry, silahlı saldırı sonucu ölmüştür.
24 Ekim 1990	Belfast'ın Killeen kasabası ile Londonderry yakınlarında bulunan iki ayrı karakolda bombaların patlaması sonucu 8 asker ölmüş ve 22 asker yaralanmıştır.
7 Şubat 1991	IRA, İngiltere'nin Körfez Savaşı'na katılmasına karşı çıkar ve Savaş Kabinesi toplantıdayken, başbakanlık ve bakanlık binalarına karşı havan topuyla saldırı düzenlenir. Bu eylemde başbakan ve bakanlar kurtulur, ancak 5 kişi yaralanmıştır.
13 Nisan 1991	Belfast'ta emekli polis memuru öldürülmüştür.
17 Kasım 1991	Londra'da bir otomobil içerisinde eyleme hazırlanan 2 IRA mensubu ellerindeki bombanın patlaması sonucu ölmüştür.
15 Aralık 1991	Londra'da çok değerli eserlerin sergilendiği galeri tahrip edilmiştir.
17 Ocak 1992	Kuzey İrlanda'da kamyonu yerleştirilen bombanın patlamasıyla 8 kişi

⁵¹³<http://arsiv.ntv.com.tr/news/164277.asp>, Erişim: 22 Nisan 2019

⁵¹⁴Bu tablo hazırlanırken; Emin Demirel, a.g.e., s.154-83, A. Nazmi Çora, a.g.e., s.305, İbrahim Kapaklıkaya, a.g.e., s.96 ve Levent Özçağatay, a.g.e., s.141, isimli kaynaklardan yararlanıldı.

	ölmüştür.
15 Şubat 1992	Belfast'ta otomobile yerleştirilen bombanın patlamasıyla 5 İngiliz askeri ölmüştür.
28 Şubat 1992	Londra'da bir tren istasyonuna yerleştirilen bombanın patlamasıyla 28 kişi yaralanmıştır.
20 Mart 1992	Warrington'da bombalı eylem sonucu 2 çocuk ölmüş ve 34 kişi yaralanmıştır.
10 Nisan 1992	Londra'da 60'a yakın bomba patlamıştır.
11 Nisan 1992	Londra'da Muhafazakâr Parti'nin seçim kutlamalarının olduğu sırada bombanın patlaması sonucu 3 kişi ölmüş ve 91 kişi yaralanmıştır.
24 Haziran 1992	Belfast'ta patlama sonucu 10 polis yaralanmıştır.
3 Ağustos 1992	Belfast'ta saldırı sonucu 1 İngiliz askeri öldürülmüştür.
23 Eylül 1992	Belfast'ta minibüse yerleştirilen bombanın patlamasıyla Adli Tıp binası çökmüş ve 12 kişi yaralanmıştır.
1 Aralık 1992	Belfast'ın Ann caddesinde patlama sonucu 27 kişi yaralanmıştır.
3 Aralık 1992	İngiltere'nin Manchester şehrinde iki ayrı bomba patlaması sonucu 65 kişi yaralanmıştır.
23 Aralık 1992	Londra metro istasyonunda patlama meydana gelmiştir.
1992	Londra'nın finans merkezi City'de The Baltic Exchange binasına konulan bombanın patlaması sonucu 3 kişi ölmüş, birçok kişi yaralanmış ve 700 milyon sterlin maddi hasar meydana gelmiştir.
24 Nisan 1993	Londra'nın finans merkezi City'de Bishopsgate caddesinde bulunan Nat West Gökdeleni'ne konulan bombanın patlamasıyla 1 kişi ölmüş, 130 kişi yaralanmış ve 1 milyar doların üzerinde maddi hasar meydana gelmiştir.
25 Ekim 1993	Elinde bomba patlayan IRA militanı havaya uçmuş ve patlamada üçü çocuk beşi kadın olmak üzere 10 kişi ölmüştür.
Kasım-1993	Belfast'ta bir balıkçı dükkânının bombalanmasıyla saldırganların da aralarında bulunduğu 10 kişi ölmüştür.
Şubat-1996	Scotland Yard bölgesinde bombanın patlaması sonucu 2 kişi ölmüş, yüzden fazla kişi yaralanmıştır.
15 Ağustos 1998	Omagh'da bombalama eylemi sonucunda Protestan ve Katoliklerden oluşan 29 kişi ölmüş, 200'den fazla insan yaralanmıştır. Bu eylemi RIRA üstlenmiştir.
21 Eylül 2000	Londra'da İngilizlerin gizli servisi M16'nın merkez binası roket ateşine tutulmuştur.

IRA'nın ses getirici eylemleri dolayısıyla dünya kamuoyu tarafından sıkı takip edilmesine yol açmıştır, fakat İrlanda'da IRA'dan başka terör örgütlerinin varlığı ve bunların çoğunun IRA ile mücadele ettiği de diğer bir gerçektir. UFF, UVF, INLA ve UDA bu örgütler arasında gösterilebilir.

UFF (Ulster Freedom Fighters-Ulster Özgürlük Savaşçıları) Protestanlar tarafından kurulan ve IRA ile mücadele eden bir örgüt olduğu bilinir. Genellikle Katolik hedeflere bombalı saldırılar düzenlemiştir. Hedefi tüm IRA üyelerine öldürmek olan ve yine Protestanlar tarafından kurulan diğer bir örgüt ise UVF'dir (Ulster Volunteer Force-Ulster Gönüllüler Gücü). 1969 yılında 2 kişiyi IRA üyesi sanarak öldüren UVF,

yasa dışı ilan edilir.⁵¹⁵

INLA (Irish National Liberation Army-İrlanda Milli Kurtuluş Ordusu) ise, Sinn Fein partisinden ayrılan İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Partisi'nin militan kolu olarak 1972 yılında kurulmuştur. Marksist-Leninist çizgide gençlere eğitim verirler. Önemli kişileri öldürmenin en iyi propaganda yolu olduğunu savunurlar ve IRA ile mücadele ettikleri bilinir.⁵¹⁶

Protestanların silahlı gücünü koordine edebilmek için kurulan ve zamanla en geniş silahlı Protestan birliği rolünü üstlenen UDA (Ulster Defense Association-Ulster Savunma Birliği), 1971 yılında kurulmuş ve üyeleri birçok eyleme karışmıştır. UDA'nın yasadışı ilan edilmesi tarihinin 1992 yılını bulması⁵¹⁷ tartışılması gereken bir konudur.

5. 2. 2. İngiltere'nin IRA İle Mücadelesi

İngiltere'nin 1990'lara kadarki terörle mücadelesine bakıldığında; demokratik hakları feda eden, haksız tutuklamaların tavan yaptığı, halkın hür oylarıyla seçilenleri meclise alınmadığı ve çatışan iki örgüt arasında taraf tutan bir tablo ile karşılaşılır. Dahası terörist saydığı kişileri bulduğu yerde vurup öldüren İngiltere'nin, farklı görüşler belirten kişilerin televizyonda görüntüsüne tahammül edemediği örnekleriyle yaşanmıştır.⁵¹⁸ İngiltere'nin yıllarca sömürge olarak kullandığı İrlanda'daki antidemokratik faaliyetleri IRA terörü olarak karşısına çıktığı diğer bir gerçektir.

1970 yılının Temmuz ayından itibaren Belfast'a İngiliz birlikleri sevk edilmiş ve bölgeyi tamamen kontrol altına alan askerler tüm evleri aramıştır. Bu esnada 4 sivil öldüren askerler, 337 kişiyi de tutuklamıştır. Barışı koruma operasyonu olarak isimlendirilen faaliyetlerin 6 ay sürmesi hedeflenirken 38 yıl sürmüştür. Zamanla daha sıkı uygulamalara yeltenen İngilizler, hâkim önüne çıkarılmaksızın şüphelileri toplama kamplarında süresiz olarak tutma (enterne etme) politikasında bulunmuş ve enterne etme politikası 4 yıl sürmüştür. Diğer bir uygulama ise, IRA sanıklarının adi suçlu sayma politikasıydı. IRA mensupları ile Katolik toplumu birbirinden ayırma, onları adi suçlular gibi gösterme amaçlanıyordu. İki politika da başarısız olmuştur.⁵¹⁹ Adi suçlu muamelesi örgütte propaganda malzemesi olarak kullanıldı ve IRA'nın daha çok üye

⁵¹⁵Sedat Laçiner, a.g.e., s..19-20

⁵¹⁶Yılmaz Altuğ, a.g.e., s.134

⁵¹⁷Sedat Laçiner, a.g.e., s.20

⁵¹⁸Sedat Laçiner, a.g.e., s.37

⁵¹⁹İbrahim Kapaklıkaya, a.g.e., s.104

kazanmasına sebep oldu. Ayrıca ordunun savaş mantığı ile terörle mücadelesi telafisi zor hukuki ve sosyal sorunlara neden oldu.

İngilizlerin iki politikası da başarısız olması onları yeni arayışlara yönlendirdi ve 1975 yılına doğru yeni uygulamaları devreye soktular. Bu uygulamalardan birisi IRA ile mücadelede Kuzey İrlanda polislerinin ön safa çıkarılmasıdır. Mücadelenin Kuzey İrlanda halkı ve oranın güvenlik güçleri tarafından yürütülmesi amaçlandı.⁵²⁰ Böylece SAS birlikleri, IRA ile mücadelede devreye sokuldu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulan ve hedeflerine havadan sevk edildiği için SAS (Special Air Service-Özel Hava Birlikleri) ismini alan birlikler, 1976 yılında Kuzey İrlanda'ya sevk edildi. Yüksek düzeyde fiziksel ve beyinsel eğitim gören SAS birlikleri, IRA militanlarını vurup kaçmakla görevlendirildi.⁵²¹ Birçok gizli operasyona imza atan SAS, İrlanda Cumhuriyeti'nde yaşayan bir IRA liderini evinden alıp Kuzey İrlanda'ya getirmesi ve IRA militanlarını pusuya düşürerek öldürmesi vb. operasyonlarıyla kamuoyunun ilgi odağı oldu. Zaman zaman ülke dışı operasyonlar düzenleyen SAS birliklerinin Kuzey İrlanda'da kaç kişiyi öldürdükleri hakkında bilgi yoktur.⁵²²

1988 yılındaki Cebelitarık Operasyonu'nda silahsız 3 IRA militanı, hiçbir uyarıda bulunulmadan ve teslim olma konusunda direnç göstermemelerine rağmen SAS birlikleri tarafından öldürülmeleri⁵²³ tepkilere neden olmuş, hem ulusal hem de uluslararası arenada köşeye sıkışan İngiltere, tüm bu politikalarından vazgeçerek IRA ve Katoliklerle anlaşma yoluna gitmiştir. Anlaşma döneminde başta RIRA olmak üzere IRA içerisindeki muhalif guruplar eylemler yapsa da özellikle ABD'nin devreye girmesiyle, sorunun çözümüne dönük adımlar atılmıştır. Bu adımların yanı sıra terörle mücadelede İngiltere'de çeşitli terör yasalarının çıktığı bilinir.

Terörle mücadele yasasının İngiltere'deki ilk örneği 29 Kasım 1974 yılında çıkarılan PTA'dır. (Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Act-Terörizmin Önlenmesi Kanunu)⁵²⁴ PTA, geçici bir yasa olup her yıl parlamentonun onaylanması gerekir. Yasaya göre güvenlik güçleri, istedikleri kişiyi 7 gün süreyle gözaltında tutabilir. İngiltere, yasayı uygulamadan dolayı ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Zira

⁵²⁰İbrahim Kapaklıkaya, a.g.e., s.75

⁵²¹Levent Özçağatay, a.g.e., s.120

⁵²²İbrahim Kapaklıkaya, a.g.e., s.78

⁵²³Sedat Laçiner, a.g.e., s..25-26

⁵²⁴<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/56/introduction/enacted>, Erişim: 26 Nisan 2019

1982 yılının sonuna kadar gözaltına alınan 5.500 şüpheliden sadece 110 kişi (% 2) ceza almıştır.⁵²⁵

PTA'ya getirilen 1984 düzenlemesi ile terör, İrlanda dışında uluslararası terör olarak gösterilir. 1996 düzenlemesinde ise, polise ek yetkiler verilmiştir. Daha geniş arama yetkisi, sokak kontrolleri ve tesadüfi aramalar bunlar arasında gösterilebilir.⁵²⁶ 2000'li yıllara gelindiğinde düzenlemelerin yerini yeni Terör Yasası alacaktır.

19 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Terrorism Act 2000 (Terör Yasası 2000), İngiltere'de uluslararası terörü de kapsayan en geniş terörle mücadele yasası olur. Yasayla terör örgütleri listesi oluşturulmuş, PKK ve DHKP-C gibi örgütler bu listede yerini almıştır.⁵²⁷ Yasada arama veya tutuklama kararı olmadan makul şüpheye binaen terör şüphelisini aramaya ve tutuklamaya imkân sağlayan hükümler yer alır.⁵²⁸ Terör Yasası henüz uygulanmaya başlarken ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları İngiltere'de yeni bir terör yasasını gündeme getirecektir.

ABD'de 11 Eylül 2001 tarihindeki saldırının hemen ardından İngiltere'de Anti-Terrorism Crime and Security Act (ATCSA/Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası) bir tür olağanüstü hal yasası gibi çıkarılmıştır. Yasanın IV. Bölümüne göre; İçişleri Bakanı terör zanlısı yabancıların gözaltına alınmasına izin verme yetkisine haizdir. Bu madde çok eleştirilmiş, İngiltere'nin uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüğünü ihlal ettiği iddia edilmiştir. Nitekim 16 Aralık 2004 tarihinde 9 yabancımanın yargılanmadan ATCSA'ya göre 3 yıl tutulması Avrupa insan hakları kurallarına aykırı bulundu ve bu durum Mahkeme tarafından iptal edildi. ATCSA'nın devre dışı kalmasıyla İngiltere'de yeni bir terör yasası çıkacaktır.⁵²⁹

16 Aralık 2004 tarihli kararın oluşturduğu boşluğu gidermek için çıkarılan Prevention of Terrorism Act 2005 (PTA-Terörizmin Önlenmesi Kanunu), 11 Mart 2005'de kraliyet onayıyla yürürlüğe girmiştir. ATCSA IV. Bölümünden farklı olarak sadece yabancılara değil, İngiltere vatandaşlarına da benzeri uygulamalar

⁵²⁵Sedat Laçiner, "Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği," (der. İhsan Bal), *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s.293

⁵²⁶İhsan Bal, *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s.372-373

⁵²⁷İhsan Bal, a.g.e., s.373-374

⁵²⁸Muhammet Celal Kul, "Birleşik Krallık'ta Organize Suçla ve Terörizmle Mücadelede İlişkin Gelişmeler ve Yasal Düzenlemeler," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Yıl 11, Güz 2012, s.450

⁵²⁹Sedat Laçiner, "Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği," a.g.e., s.315-317

getirilmiştir.⁵³⁰ Bunların haricinde İngiltere’de 2008 yılında Counter-Terrorism Act 2008 (Terörle Mücadele Kanunu), 2010 yılında Terrorist Asset-Freezing (Temporary Provisions) Act 2010 (Terörist Varlık Dondurma Kanunu)⁵³¹ isimli kanunların yürürlüğe girdiği bilinir.

⁵³⁰Sedat Laçiner, “Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği,” a.g.e., s.317-318

⁵³¹Muhammet Celal Kul, a.g.m., s.451-452

SONUÇ

Kürt Sorunu, Şark Meselesi, Terör Sorunu vb. isimler altında karşımıza çıkan ve hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin gerek ulusal kamuoyunda gerekse uluslararası arenada önüne engel olarak sunulan bu mesele, güncelliğini koruyarak çözüme kavuşmasını süratle beklemektedir.

Bu çalışmada; Türkiye'nin komşu ülkelerinde süregelen Kürtçülük faaliyetleri ve Avrupa'da etnik terör ETA, IRA göz önünü alınarak, Türkiye'de 1806 yılından günümüze kadarki Kürtçülük ve bölücülük faaliyetleri kronolojik olarak işlendi. Nerelerde nasıl yanlışlar veya doğrular yapıldığı mümkün olduğu kadarıyla belgelerle ortaya konularak, çeşitli isimlerle adlandırılan (Kürt Sorunu, Şark Meselesi, Terör Sorunu... vb.) bu meselenin çözümüne yeni fikirlerle katkıda bulunmak amaçlandı. Bu meseleye yönelik sunulan politika önerileri kuskusuz çok daha kapsamlı siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlemelerle birlikte dikkate alınması gerekir. Bu çerçevede:

1. Bilindiği üzere 23 Ağustos 1514 tarihindeki Çaldıran Savaşı ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan eyaletler Osmanlı Devleti himayesine girmişti. Bu bölgelerde çeşitli idari düzenlemeler yapılarak yönetim sistemi değişmekte ve başlarında Kürt Emirlerinin bulunduğu bir nevi eyalet sistemine geçilmekteydi. Merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin en zor zamanlarında bu eyaletlerde, bastırılması güç isyanlar meydana gelmiştir. Çoğunluğu mevki hırsı ve menfaat çatışmasından çıkıp Kürtçülük duygusunun kullanıldığı bu tip isyanların bir daha yaşanmaması için Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi merkezden yönetim modeli benimsenmeli, farklı idari düzenlemelere kesinlikle gidilmemelidir.

2. Bu şekildeki idari düzenlemenin faydasından çok zararını gören Osmanlı Devleti, Zeki Paşa ve Şakir Paşa'nın 'Hamidiye Alayları' projesini hayata geçirmiş, 1891 yılında Hamidiye Alayları'nın kurulması ile Kürt aşiretleri disiplin altında tutulması ve ayaklanmalara son verilmesi amaçlanmıştı. Günümüzde buna benzer olarak Köy Koruyuculuğu Sistemi oluşturuldu. 26 Mart 1985 tarihinde, 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 74. maddesinde değişiklik yapılarak, Geçici Köy Koruculuğu sistemi kuruldu, 29 Ekim 2016 tarihinde 29872 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ismi Güvenlik Korucusu (GK) olarak değiştirildi.⁵³²

⁵³²https://www.jandarma.gov.tr/asayis/Guv_Korucusu_Sistemi.htm, Erişim 16.01.2019

Güvenlik Korucusu olan kişiler, o bölgede yaşayanlar arasından seçilir ve böylece bölgenin konumu, yapısı ve arazi koşulları hakkında sağlıklı bilgi alınabilir. Ayrıca ani gelişen olaylar karşısında ivedi bir şekilde GK tarafından güvenlik güçleri bilgilendirilir. Terörle mücadelede etkinlik açısından GK sisteminin yaygınlaştırılması gerektiği gibi GK olarak görev yapanların özlük haklarının daha da iyileştirilmesi gerekmektedir.

3. Yirminci yüzyılın başlarında Kürt siyasi hareketleri, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları bir kenara bırakıp, örgütlü kuruluşlarla kendini gösterdi. 1900 tarihinde ilk siyasi kuruluş olan Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti'nin kurulması Kürtler açısından farklı bir dönemin başladığının işaretidir; ancak bu durum kısa sürmektedir. 1912-1937 yılları arası isyan dalgaları bakımından çok sıkıntılı bir dönemdir. Şeyh Said İsyanı (1925), Ağrı İsyanları (1926), Dersim İsyanı (1937) gibi büyük çaptaki ayaklanmalar çok zor şartlarda bastırıldı ve bu isyanların dışında 1912-1937 yılları arasında 26 ayrı ayaklanma meydana geldiği tespit edildi.

Şeyh Said İsyanı'nın halifeliğinin kaldırılmasından sonra dini duygularla başlayıp, sonrasında Kürtçülük duygusuyla büyüyen bir ayaklanma olduğu bilinir. 1989 yılında Şırnak'ta meydana gelen bir olayı da anımsatmak istiyorum. Zahide isimli PKK terör örgütü üyesi, Güvenlik Güçleri ile girdiği çatışmada ölü ele geçirilmiştir. Köydekilerin anlattığına göre; Zahide'nin cenazesini askerler köyün dışında belirsiz bir yere gömmeye çalışmış, ancak buldozerler toprağı delememiştir. Üç kez denemeden sonra cesedi ailesine teslim etmek zorunda kalmışlar. Ailesi cenazeyi kendisi defnetmiş ve Zahide'nin mezarı zamanla özellikle kadınların koca bulmak ve çocuk sahibi olmak için dua ettikleri adak yerine dönüşmüştür. O yıllarda bölge halkı bu olayı, Allah'ın Zahide'yi ve PKK'nın mücadelesini koruyup gözettiğinin bir işareti olarak yorumlamaktadır.⁵³³ Bu olayda da PKK'nın dini duyguları kullandığı açık bir şekilde gözükmektedir. Peygamber Efendimiz veda hutbesinde; "Size iki şey bırakıyorum. Onlara sarıldıkça yolunuzu sapıtmazsınız. Birisi Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim, diğeri benim sünnetimdir!" şeklinde bizlere öğüt vermektedir. O halde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, dini duyguların kullanılıp telafisi zor olayların meydana gelmemesi için acilen çalışma başlatması gerekmektedir. Devlet eliyle, veda hutbesinde buyrulduğu gibi doğru bir dini eğitim

⁵³³Aliza Marcus (çev. Ayten Alkan), Blood and Belief The PKK and The Kurdish Fight for Independence (Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.21

verilmesi hayati öneme sahiptir.

4. 1938-1960 yılları arasında Kürtçülük duraklama dönemine girdi. Çeşitli tarihlerde çıkarılan İskân Kanunları ile isyanlarda parmağı olan ağa, şeyh ve seyit lakaplı dönemin nüfuz sahibi şahısları batı illerine nakledildi ve isyan bölgelerindeki sıkı askeri tedbirlerle bölgede sükûnet sağlandı, ama komşu ülkelerdeki gelişmeler Türkiye'yi etkilemeye başladı. Özellikle İran ve Irak'taki bu faaliyetlerin Türkiye'yi büyük ölçüde etkilediği bilinir. 22 Ocak 1946 tarihinde İran'da Mahabad Kürt Cumhuriyeti ilan edilmiş, Kadı Muhammed Cumhurbaşkanlığına getirilmişti. Bu duruma seyirci kalmayan İran, başta Kadı Muhammed olmak üzere birçok kişiyi idam etmiş, Molla Mustafa Barzani ve adamları İran'dan kaçarak Rusya'ya sığınmıştır. 1958 yılında Irak'ta askeri darbe ile başa geçen Sovyet yanlısı General Abdulkerim Kasım, Kürtlere bir takım haklar vadedip, Rusya'da bulunan Molla Mustafa Barzani'yi Irak'a davet etmiş, böylece İran Kürtleri, Irak'a geçerek Barzani liderliğindeki IKDP saflarına geçmişti. Bu tarihten sonra Barzani ailesi, Irak'a yerleşip faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Kürdistan Yurtsever Birliği partisi lideri Celal Talabani ile uzun süre rekabet içerisinde olan Barzani ailesi, 2005 yılında Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimini (IKBY) kurmayı başarmıştır.

Türkiye dışındaki ülkelerinde bölücülük faaliyetlerinin başta sınır bölgesinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşları etkilediği bilinmektedir. Irak, İran, Suriye, Yunanistan, Rusya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya, ABD gibi ülkelerde legal görünüm altında da olsa faaliyetlerini sürdüren bölücü örgütlenmelerin terör bağlantıları, etkin diplomasi, tanıtım ve ikna yöntemleriyle kabul ettirilmeli, mümkün olduğu kadar bu ülkelerdeki bölücülük faaliyetleri deşifre edilerek dünya kamuoyuyla paylaşılmalı, böylece terörün hareket alanının daraldığı görülecektir.

5. Bir taraftan etkin diplomasi yöntemi devreye sokulurken diğer taraftan sınır güvenliğinin tam olarak sağlanması mühim bir konudur. 3 Ekim 2008 tarihinde Aktütün Karakolu'na PKK terör örgütünün saldırısı sonucu 17 asker şehit düşmüştü. Bu tarihten sonra Kalekol olarak adlandırılan sınır karakollarının yapımına başlandı ve her geçen gün sayısı arttı. Böylece PKK'nın karakol baskınları azaldı. Bundan dolayı başta PKK olmak üzere örgütün tüm sempatanları Kalekol yapımına karşı çıktı.

a) Bu suretle ilk etapta Irak, İran ve Suriye sınırındaki bütün sınır karakolların Kalekol şekline dönüştürülmesi, bunlar tamamlandıktan sonra diğer kara sınırlarına da

aynı şekilde Kalekolların yapılması milli güvenlik açısından önemi haizdir.

b) Sınır güvenliği konusunda önem arz diğer bir konu da İHA (İnsansız Hava Araçları) ve SİHA'ların (Silahlı İnsansız Hava Araçları) etkin bir şekilde kullanılmasıdır. Örgüt mensuplarının telsiz konuşmalarından ve teslim olan PKK'lıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere; İHA ve SİHA'ların günümüzde etkin bir şekilde kullanılmasıyla, örgütün hareket alanını kısıtlanmış, dahası saklandıkları yerden çıkamaz hale gelmişlerdir. Başta Irak, İran ve Suriye sınırı olmak üzere Türkiye'nin tüm sınırlarında İHA ve SİHA'ların yaygın bir şekilde kullanılması sınır güvenliğinin tam kontrolü açısından önem teşkil eder.

6. 1960 yılının Haziran ayında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan getirilen "şeyh, ağa, reis" lakaplı yaklaşık 485 kişi, Sivas Kabakyazı'da bulunan askeri bir kampa konulmuş ve dokuz ay zorunlu misafirlığe tabi tutulmuştu. Bu kamp, Kürtçülük ideolojisinin benimsetildiği okul haline dönüşmüş, Kürtçülükle ilgisi olmayan birçok kişi, kamptaki sohbetlerden etkilenerek radikal fikirlere sahip olmaya başlamaktaydı. Aynı şekilde 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ile bir kısım örgüt üyeleri cezaevlerine konulmuş ve cezaevleri eğitim yuvasına dönüşmüştü. Cezaevlerindeki ideolojik eğitimler sonucunda, 1974 affi ile dışarı çıkanların hemen hemen hepsinin terör örgütleri içerisinde yer aldığı gözlemlendi.

Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma, Örgüte Bilerek ve İsteyerek Yardım Etme, Terör Örgütü Propandasını Yapma gibi suçlardan tutuklanan veya hüküm giyenlerin çoğu, siyasi koğu olarak nitelendirilen yerlerde cezalarını çekmek isteyip, buralarda gece gündüz örgütün ideolojik eğitimine maruz kalmaktalar. Örgütlere sempatizan düzeyinde olanlar, siyasi koğuştaki örgütsel eğitimler sonucu, terör örgütlerinin maşası haline dönüştüğünün birçok örneği mevcuttur. Bundan dolayı siyasi koğu olarak adlandırılan yerlerde, acilen birtakım önlemler alınması, Adalet ve İçişleri Bakanlıklarının ortaklaşa yapacakları yasal düzenlemelerle mümkündür.

7. Terörle mücadelede yer alan güvenlik güçlerinin tamamen profesyonelleşmesi; mesleki uzmanlıklarının yanı sıra toplumsal ilişkiler ve iletişim açısından da nitelikli olmaları sağlanmalı, evrensel demokratik ilkeler ve insan hakları göz önüne alınarak, şeffaf bir terörle mücadele yöntemi seçilmelidir. PKK'nın 2015 yılında öz yönetim adı altında başlattığı hendek olaylarında, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatı, insan haklarına saygılı şeffaf bir terörle mücadele örneği gösterdi, bir

tek sivilin canına zarar gelmesin diye ne denli hassas davrandığı dünya kamuoyunca da tasdik edildi. Böylece bölücü terörle etnisite bağının koparılmasını açısından büyük bir başarı elde edildi.

8. Terörist ve terörizm gibi kavramlar ilk bakışta aynı manaya geliyor izlenimi verse de özellikle mücadele kısmında, aralarında büyük farklılıklar vardır. Terörist ile mücadelede sadece askeri tedbirler yer alırken, terörizm ile mücadelede Devletin tüm kurumları taşın altına elini koyar; siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda mücadele esas alınır. Terörizmle mücadelede olmazsa olmazı terörün finans kaynağının kurutulmasıdır. Terörün finans kaynağını oluşturan illegal ekonomik faaliyetlerinin önlenmesi için ulusal ve uluslararası işbirliği gerekir. Bunun için Maliye Bakanlığına bağlı olarak MASAK (Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı) isimli birim kuruldu, ayrıca 2013 yılında Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında kanun çıkarıldı.

MASAK, 19.11.1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Kararın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ile kuruldu ve 17 Şubat 1997 tarihinde faaliyetine başladı. 18.10.2006 tarihinde yürürlüğü giren 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ile MASAK'ın görev ve yetkileri yeniden belirlendi. Bunlardan biri de "Aklama veya terörün finansmanı suçunun işlendiğine dair ciddi şüphelerin mevcut olması durumunda, konuyu ilgili Cumhuriyet savcılığına intikal ettirmektir."⁵³⁴ Günümüzde terörün finansmanının önlenmesi açısından MASAK'ın başarılı çalışmaları gözden kaçmamaktadır. Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarının ortaklaşa yapacakları yasal düzenlemelerle, MASAK'ın yetkileri genişletilmelidir. Bunun sonucunda terörün finansmanının aşağı seviyelere ineceği öngörülür.

9. PKK'nın ve liderinin gerçek yüzünü görüp örgütten kaçanlar, yukarıda bahsedilen kitaplarda gerçekleri dile getirmişti. Eli kalem tutanlar yaşadıklarını yazmaktan çekinmemiş, fakat bir de yazamayanlar ve bildiklerini anlatmaktan çekinenler vardır. Kimisi öğretmeni, kimisi arkadaşları, kimisi sevgilisi tarafından kandırılıp örgüte gönderilmiş, kimisi kendini ispatlamak, çevresinde ezilmişlikten kurtulmak için örgüte katılmıştır. Ama hepsinin ortak özelliği daha ilk günden itibaren pişman olmuş, örgütten kaçmanın derdine düşmüş, ancak bir türlü becerememişti. Bunlardan çok azı kaçabilmiş, Türk Devleti'ne sığınmış ve kendini kurtarabilmişti. Bir

⁵³⁴<http://www.masak.gov.tr/tr/content/gorev-ve-yetkiler/39>, Erişim 29.01.2019

kere yola çıkıldı mı geri dönmek zordu, önemli olan o yolu yok edip hiç çıkan olmamasıydı. Örgütün gerçek yüzünü anlatmak için yazılan kitaplar, akademik çalışmalar, filmler inandırıcı gelmeyebilir örgüte sempati duyan bir kişiye, ancak örgütten kaçarak yaşadıklarını kaleme alanlar, doğruları tüm gerçekliği ile gün yüzüne çıkaranlar çok etkili olacaktır. Çünkü bu kişiler aynı düşüncelerle, benzer yollarla şer odaklarının ağına takılmıştır. Örgüte sempati duyanların ilahlaştırdığı Öcalan'ın ve PKK'nın gerçek yüzünü göstermek ve aynı pişmanlığı onların da yaşamaması önlemek için örgütten kaçanların yazdığı bu kitaplar, Devlet eliyle çoğaltılmalı, reklamları yapılmalı ve bu yazarlara her türlü destek sağlanmalıdır. Dahası bu kişilerin örgüt içerisinde maruz kaldıkları kötülükler ve işkenceler, belgeselleştirilerek ulusal ve uluslararası kamuoyuyla paylaşılması, PKK'nın gerçek yüzünü gösterme açısından önem arz eder.

10. Bilindiği üzere 2009 yılında Demokratik Açılım ismiyle bir süreç başladı ve aynı yıl ismi Milli Birlik ve Kardeşlik (Beraberlik) Projesi oldu. 1 Ocak 2009 tarihinde Kürtçe yayın yapan TRT 6 (TRT Şeş) yayın hayatına başladı. Bu proje kapsamında; cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerin yakınlarıyla anadilleriyle görüşebilmesinin önü açıldı, özel televizyon ve radyolarda farklı dil ve lehçelerde 24 saat yayın imkânı getirildi. Mardin Artuklu Üniversitesinde Yaşayan Diller Enstitüsü ve bu enstitüye bağlı olarak Kürt Dili ve Kültürü, Süryani Dili ve Kültürü, Arap Dili ve Kültürü Anabilim Dalları kuruldu, Kürtçe, Arapça ve Süryanice dillerinde yüksek lisans eğitimine başlandı. 2010 yılında Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü açıldı. 2011 yılına gelindiğinde Bingöl Üniversitesinde Yaşayan Diller Enstitüsü kuruldu. Yine 2011 yılında Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü'ne bağlı olarak Zaza Dili ve Edebiyatı, Kurmanci Dili ve Edebiyatı ve Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim dalları kuruldu. 2012 yılında Dicle Üniversitesi'nde Kürt Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı açıldı, Kürtçe haber sitesi olan TRT Xeber yayın hayatına başladı. 2012-2013 eğitim-öğretim döneminde seçmeli derslerde eğitime başlandı ve Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulabilmesi sağlandı. 2013 yılında sanıklara anadilde savunma hakkı getirildi.⁵³⁵

Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi kapsamında yapılan bu değişiklikler Kürtlerin temel hak ve özgürlükleri olarak düşünüldü ve hayata geçirildi. Bu köklü değişiklikler

⁵³⁵Bk. TBMM, Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (XI. Bölüm 2002-2013 Döneminde Yaşanan Değişim ve Dönüşüm), Ankara, Kasım 2013, s..392-424

ile ilgili Türk kamuoyunun ikna edilmesi gerekiyordu ve terörden bıkmış bir Türkiye olarak bunlar zamanla kabul edildi. Zira Ziya Gökalp İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edildiğinde, orada kendisine Kürt denilmesine büyük tepki gösterdiğini düşünecek olursak ikna olayının hiç de kolay olmadığı, nereden nereye geldiği iyi analiz edilmesi gerekir. Ancak 19 Ekim 2009 tarihinde Abdullah Öcalan'ın çağrısıyla 34 PKK terör örgütü üyesinin Habur Sınır Kapısı'ndan girip teslim olmaları ve bu örgüt üyelerinin alkışlarla karşılanması hiçbir zaman kabul edilmedi, başta şehit yakınları olmak üzere terörle mücadelede aktif rol oynayan güvenlik güçleri bu durumdan olumsuz etkilendi.

Milli Birlik ve Kardeşlik Projesine 2013 yılından itibaren Çözüm Süreci ismi verildi ve bu yıldan itibaren sıkıntılar başladı. PKK, kendini sürecin başkanı zannederek tek başına yönetmek istedi. Hâlbuki bu projenin amacı, Kürtlere temel hak ve hürriyetleri verilerek Türkiye'deki terör sorununu çözmektir. Çözüm sürecine rağmen PKK'nın 2013-2015 yılları arasındaki eylemleri her geçen gün arttı, yaptıkları Türkiye'ye zarar vermeye başladı ve artık müdahale zamanı geldi. Nitekim öyle oldu, 22 Temmuz 2015 tarihinde Ceylanpınar'da 2 polisin PKK terör örgütü tarafından şehit edilmesiyle Çözüm Süreci ömrünü tamamladı. Bu anlatılanlardan yola çıkarak;

a) Yılanla oduncunun hikâyesi anlatmak herhalde uygun olur. Eski zamanlarda oduncunun biri ormanda odun keserken bir yılanla rastlamış. Elindeki baltayı kaldırıp yılanı vurmaya çalışırken yılan kıyamamış ve vazgeçmiş. Yılan da bu durum karşısında dile gelmiş, "Sen beni öldürmedin, bundan sonra sana ömür boyu her gün bir altın vereceğim." demiş ve bir kuyuya dalarak ağzında bir altınla geri dönmüş. O günden sonra oduncu her gün kuyunun başında yılanla buluşmuş ve bir altın almış. İlerleyen zamanlarda oduncu yaşlanmış ve kuyuya gidemez olmuş, oğluna sırrını anlatmış, yılanı da oğlu olduğunu söylemesini, kendisine her gün bir altın vereceğini söylemiş. Oğlu yılanla buluştuktan sonra hikâyenin gerçek olduğunu anlamış, o da babası gibi yilandan her gün bir altın almaya başlamış. Oduncunun oğlu zamanla hırsla kapılmış ve yılanın altın getirdiği kuyuda hazine olduğunu düşünerek kuyuya girmek istemiş. Bunun için öncelikle yılanı öldürmek istemiş ve yılanı kürekle vurmaya çalışmış. Bununla birlikte yılanın kuyruğunu koparmış, yılan da can havliyle oduncunun oğlunu ısırarak ve oğlu ölmüş. Akşam olmuş ancak oğlu hala gelmeyince oduncu endişelenmiş, hasta yatağından kalkarak kuyunun başına gitmiş. Bir de ne görsün oğlu cansız yatıyor, yılanın kuyruğu kopmuş kanlar içinde. Oğlunun hatasını anlayan oduncu yilandan özür

dileyerek tekrar dost olalım demiş. Yılan ise, sen de bu evlat acısı, bende de bu kuyruk acısı varken biz artık dost olamayız demiş. Öyleyse PKK ve diğer terör örgütleri ile Türkiye'nin hiçbir zaman anlaşması beklenemez.⁵³⁶

b) Bölücü terörün etnik milliyetçilik boyutunun oluşu, dolayısıyla belirli ölçüde sosyal taban oluşturması, bu yönde terörün amacı olan etnik ayrışma ve çatışmanın önlenmesi için toplumun diğer kesimlerinin de bilinçlendirilmesi gerekir. Özellikle PKK'nın Kürtleri temsil etmediği, Kürtçülük duygusunu kullanarak taban oluşturmaya çalıştığı, örgütün tarihine bakıldığında en büyük zulmün Kürtlere yapıldığı örnekleriyle anlatılmalı, bu konunun Kürt kökenli vatandaşlar tarafından özümsemesi için çeşitli projeler üretilmelidir.

c) Bölücü terörle mücadele siyasetten ayrılarak devlet güvenliği ve bekası çerçevesinde tüm partilerin katılımıyla ortak bir konsorsiyum oluşturulmalıdır.

d) Bölücü terörün kısmen sosyal taban bulduğu Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'nin sosyal ve ekonomik kalkınmaları sağlanmalıdır. Bu sayede oluşacak toplumsal hareketlilik, etkileşim ve katılım etnik milliyetçiliğe dayalı terör zeminini daraltmış olacaktır.

e) Her türlü siyasal ve sosyal taleplerin; tek devlet, tek millet, tek bayrak çatısı altında ve terör dışı meşru zeminlerde özgürce ifade edilebilmesi mümkün olmalıdır. Bunun için kendini terör ve şiddetten tamamen soyutlamış, terör örgütlerinin yönlendirmelerinden uzak ve kendini Kürtlerin sorunlarına adanmış bir partiyle mümkün olacağı öngörülür.

11. Franco rejimi 1936-1975 yılları arasında İspanya'yı antidemokratik yöntemlerle yönetmiş, birçok yerde olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edilerek yoğun tutuklamalar gerçekleşmiştir. Tutuklamalar sadece örgüt üyeleriyle sınırlı kalmayıp, kimi zaman örgütle ilgisi olmayanları da kapsamıştır. Aynı şekilde İngiltere'nin yıllarca sömürge olarak kullandığı İrlanda'daki antidemokratik faaliyetleri ve özellikle Protestan yanlı tutumu Katoliklerle büyük sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Bu tip uygulamalar, etnik milliyetçiliğin gelişmesine devamında da etnik terörün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Etnik terörde propaganda ile geniş kitleleri etkilemek mümkündür ve propaganda en iyi eleman kazanma yöntemidir. Nitekim İspanya'da ETA,

⁵³⁶Burada anlaşma beklenemeyen, Türkiye'nin birliğini ve bütünlüğünü bozmak isteyen PKK başta olmak üzere tüm terör örgütleri kast edilmektedir.

İngiltere’de IRA terör örgütü kurulmuş ve her iki ülkeyi yıllarca uğraştırmıştır. Etnik terörle mücadele eden tüm ülkeler, antidemokratik uygulamalardan vazgeçmelidir. Böylece terörle etnisite bağı kesilerek örgütlerin eleman kazanma yöntemlerine ağır darbe vurulmuş olacaktır.

12. İspanya ve İngiltere’de 1980’li yıllara kadar meskûn mahalde terörle mücadelede ordu kullanılmış, karşı tarafta duranlar düşman olarak görülüp savaş ortamı yaratılmış ve savaşta her yol mubah mantığıyla hareket edilerek tüm hukuk kuralları çiğnenmiştir. Dolayısıyla suçlu suçsuz ayırımı olmayan bir terörle mücadele hezimetle sonuçlanmış ve örgütlerin geniş kitlelere ulaşmasına, daha da güçlenmesine sebep olmuştur. Öyleyse yerleşim merkezlerinde terörle mücadelede hukuk kuralları çerçevesinde Polis Teşkilatı’nın etkin bir şekilde kullanılması ve bu esnada masum insanların çok iyi ayırt edilebilmesi gerekmektedir.

13. Kuzey Euskadi’de 1983 yılından itibaren Antiterörist Kurtuluş Grubu (GAL) isimli bir yapının bazı kamu görevlileri tarafından oluşturulduğu ve GAL’ın ETA ile mücadele ettiği bilinir. İngiltere’de UFF, UVF gibi Protestan terör örgütlerinin türediği ve bunların IRA ile çatıştığı diğer bir gerçektir. Bir terör örgütünü yok etmek için başka bir terör örgütü kurmak, demokratik ülkelerde terörle mücadelede doğru bir uygulama değildir. Zira oluşturulan illegal örgütler, birçok hukuk dışı faaliyetlerde bulunacak, zamanla kontrolden çıkarak yeni bir terör örgütü olarak ülkesini uğraştıracaktır. GAL ve diğer örgütlerde bu örnekler yaşanmıştır. Bundan dolayı terörle mücadelede başka bir terör örgütü oluşturma yöntemine hiçbir zaman tevessül edilmemelidir.

BİBLİYOGRAFYA

MAHKEME BELGELERİ

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Hz. No: 1997/514, Esas No: 1999/98 ve İddianame No: 78, Sanık Abdullah Öcalan Hakkında İddianame, 26.04.1999, Ankara (Mutlu Akkurt özel arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1981/377 Esas ve 1985/93 Karar Numaralı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Gerekçeli Hüküm I. Bölüm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1981/377 Esas ve 1985/93 Karar Numaralı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Gerekçeli Hüküm II. Bölüm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi, 1980/568 Esas ve 1984/159 Karar Numaralı DDKD-KİP Gerekçeli Hüküm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, 1980/1074 Evrak, 1981/601 Esas ve 1981/470 Karar Numaralı (Kawa örgütü) İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi, 1981/352 Esas ve 1985/10 Karar Numaralı Kawa Örgütü Gerekçeli Kararı (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1984/195 Esas ve 1986/78 Karar Numaralı Gerekçeli Karar PKK (Apocular), Hilvan I Siverek Grubu 1. Cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, Apocular (PKK) İddianame, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1981 (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1991/13 Esas ve 1993/14 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekçeli Karar, Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin Grubu I. Cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1991/13 Esas ve 1993/14 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekçeli Karar, Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin Grubu II. Cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, 1984/195 Esas ve 1986/78 Karar Numaralı PKK (Apocular) Gerekçeli Karar, Hilvan, Siverek Grubu I. Cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

RESMİ YAYINLAR

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*, Yayın Nu: 62, Ankara, 2003.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 38, B 67, 20.06.1978, O 1.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (Gizli Celse), Cilt 2, İ 87, 05.10.1921, C 1.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, B 13, 18.10.1963, O 1.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, TBMM Tahkikat Komisyonu Raporu, Toplantı Yılı 3, B 13, S. Sayısı 22, Esas No 4/9, 10, 11, Karar No:14, 24.06.1964.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 19, B 126, 27.06.1967, O 3.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2 Cilt 36, B 94, 15.05.1969, O 1.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 8, B 134, 27.07.1970, O 1.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 2, B 58, 27.03.1974, Adalet Komisyon Raporu, S. Sayısı:25.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 3, B 74, 14.05.1974, T 1, S Sayısı: 25'e 2. ek.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 3, B 74, 14.05.1974.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 5, Cilt 8, B 39, 24.01.1979, O 1.

Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 4, B 75, 16.10.1981, O 1.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (XI. Bölüm 2002-2013 Döneminde Yaşanan Değişim ve Dönüşüm), Ankara, Kasım 2013.

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 4, B 54, 26.04.1961, O 2.

T.C. Resmi Gazete, No: 8270, 29 Kasım 1952.

T.C. Resmi Gazete, No: 10638, 25 Ekim 1960.

T.C. Resmi Gazete, No: 10682, 16 Aralık 1960.

T.C. Resmi Gazete, No: 11239, 23 Ekim 1962.

T.C. Resmi Gazete, No: 14890 Mükerrer, 18 Mayıs 1974.

T.C. Resmi Gazete, No: 15971, 19 Haziran 1977.

KİTAPLAR

Akçura, Belma, *Devletin Kürt Filmi 1925-2009 Kürt Raporları*, New Age Yayınları, İstanbul, 2009.

Akgül, Suat, *Musul Sorunu ve Nasturi İsyanı*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001.

Akgül, Suat, *Yakın Tarihimize Dersim İsyanları ve Gerçekler*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

Akkurt, Mutlu, *PKK Terör Örgütünün Gençlik Yapılanması*, IQ Yayınları, İstanbul, 2010.

Akşin, Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2001.

Alkan, Necati, *Gençlik ve Terörizm*, TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Altuğ, Yılmaz, *Terörün Anatomisi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995.

Altun, Fatih Mustafa ve Özcan Karaman, “Etnik Ayrılmakçlı Terörle Mücadele Politikaları Kapsamında Türkiye ve İspanya Analizi,” (der. Oğuzhan Başlıbüyük, M. Alper Sözer ve Nurullah Altun), *Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler*, Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Sempozyumu, Başak Matbaacılık, Ankara, 2011.

Ataman, Muhittin, “Kuzey İrlanda: Bir Etnik ve Dini Milliyetçilik Sorunu,” (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Elips Kitap Yayınları, Ankara, 2007.

Aybars, Ergun, *Yakın Tarihimize Anadolu Ayaklanmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

Aydın, Ahmet, *Kürtler, PKK ve A. Öcalan*, Kiyap Yayınları, Ankara, 1992.

Aydın, Nurullah, *Küresel Terör ve Terörizm*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2009.

Bal, İhsan, *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006.

Batur, D. Ahsen, *Kürdoloji Yalanları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011.

Bayrakdar, Mehmet, *Medler ve Türkler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.

Beşikçi, İsmail, *Doğu Mitinglerinin Analizi*, İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

Beşikçi, İsmail, *Orgeneral Mustafa Muğlalı Olayı Otuz Üç Kurşun*, Belge Yayınları, İstanbul, 1991.

Bila, Fikret, *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler Hangi PKK*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004.

Bir Ulusun Özgürlük Davası Kürt Meselesi, İşçi Gerçeği Yayınları, Dortmund, 1986.

Birand, Mehmet Ali, *Apo ve PKK*, Milliyet Yayınları 7. Baskı, İstanbul, 1992.

Boray, Ferit Erden, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İsyandar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011.

Bozdağ, İsmet, *Kürt İsyandarları*, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.

Bruinessen, Martin Van (çev. Banu Yalkut), *Ağa, Şeyh ve Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

- Bruinessen, Martin Van (çev. Nevzat Kıracı, Bülent Peker, Leyla Keskiner, Halil Turansal, Selda Somuncuoğlu, Levent Kafadar), *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Budak, Nazım, *Varlığımızı Hedef Alan Tehdit Bölücü Terör*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Cemal, Behçet, *Şeyh Said İsyanı*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- Çay, Abdulhaluk M., *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Turan Kültür Vakfı Yayınları 4. Baskı, Ankara, 1996.
- Çay, Abdulhaluk M., Dursun Yıldırım, Fahri Unan, Enis Öksüz, Suat Akgül, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992.
- Çelenk, Halit, *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi Yaşadıklarım*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2003.
- Çeşme, Ahmet, *Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekât ve PKK*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Çiçek, Nevzat, *27 Mayıs'ın Öteki Yüzü Sivas Kampı*, Lagin Yayınları, İstanbul, 2010.
- Çiftçi, Nevzat, *Girdap PKK'da Yaşanmayan Yıllar*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Çora, A. Nazmi, *Uluslararası Terörizm ve Failleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008.
- Çürükkaya, Selim, *Apo'nun Ayetleri*, Doz Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- DDKO Dava Dosyası 1*, Komal, Ankara, 1975.
- Deligöz, Önder, *KCK Demokrasi Kılıfında Terör*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- Demirel, Emin, *Dünyada Terör Etnik Çatışmalar Silahlı Başkaldırıları Marksist ve Radikal Dini Örgütler*, IQ Yayınları, İstanbul, 2003.
- Demirkıran, Sami, *PKK*, Kipa Yayınları, İstanbul, 2001.
- Demirkıran, Sami, *Ürperten İtirafı PKK İle 3,5 Yıl*, Kemer Yayınları, İstanbul, 1998.
- Deniz, Can, *Devrimciliğimin Anatomisi ve Tanrımız Apo*, Aksu Matbaası, Ankara, 1996.
- Dersimi, Nuri, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Ani Matbaası, Halep (Suriye), 1952.

- Eagleton, William, *The Kurdish Republic of 1946*, Toronto 1963; trc. Mehmet Emin Bozarslan, *1946 Mahabad Kürt Cumhuriyeti*, İstanbul, 1990.
- Ekinci, Tarık Ziya, *Kürt Siyasal Hareketlerinin Sınıfsal Analizi*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ekinci, Tarık Ziya, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ekinci, Tarık Ziya, *Vatandaşlık Açısından Kürt Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi*, Küyerel Yayınları, İstanbul, 2000.
- Elçi, Şeyhmus, *Apo 'nun Gerçek Yüzü ve PKK*, Mardin, 1995.
- Erer, Tekin, *Kürt Meselesi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Eröz, Mehmet, *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1982.
- Ersanlı, Büşra, Günay Göksu Özdoğan, Nesrin Uçarlar, *Türkiye Siyasetinde Kürtler Direniş, Hak Arayışı, Katılım*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Eryıldız, Semih, *Yöre ve Bölge Araştırmasında Türkiye ve İspanya*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1993.
- Esengin, Kenan, *Kürtçülük Sorunu*, Su Yayınları, İstanbul, 1976.
- Esengin, Kenan ve Suat Akgül, *Orgeneral Mustafa Muğlalı ve Van-Özalp Olaylarının İç Yüzü*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001.
- Ganser, Daniele (çev. Gülşah Karadağ), *NATO'nun Gizli Orduları Gladio Operasyonları, Terörizm ve Avrupa Güvenlik İlkeleri*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları-III*, Kaynak Yayınları:102, İstanbul, 1992.
- Göktaş, Hıdır, *Kürtler, İsyân-Tenkil*, İstanbul, Yeni Alan Yayınları, 1991.
- Göktaş, Hıdır, *Kürtler-II Mehabad'dan 12 Eylül'e*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.
- Gün, Ercan, *Baron Behçet Cantürk'ün MİT İtirafları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009.
- Gürsel, İbrahim Etem, *Kürtçülük Gerçeği*, Kömen Yayınları, Ankara, 1977.
- Gürses, Emin, *Uluslararası Sistemin Kıskaçında Etnik Terör*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Hassanpour, Amir (çev. İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan), *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil 1918-1985*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2005.

Howard, Harry, *Turkey the Straits on U.S Policy*, London, 1974.

İnanç, Ünal ve Polat, Can, *İmralı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1999.

Jwaideh, Wadie (çev. İsmail Çekem, Alper Duman), *The Kurdish Nationalist Movement: Its Origins and Development*, (*Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*), İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Kahraman, Ahmet, *Kürt İsyanları Tedip ve Tenkil*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2004.

Kalafat, Yaşar, *Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, Karakteri, Dönemindeki İç ve Dış Olaylar*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992.

Kapaklıkaya, İbrahim, *Kürt Açılımı Kuzey İrlanda Perspektifi*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

Karaca, Ali, *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899)*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi C. V*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

Kılıç, Altemur, *Titrek Pusula 19. Yüzyıldan Günümüze Kürdistan Hayali*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Kürtlerin Türklüğü*, Hamle Yayınları, İstanbul, 1995.

Kısacık, Raşit, *Kürt Sorunu ve Etnik Örgütlenmeler-1 Kawa, Denge Kawa-Red Kawa-PSŞK*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Kısacık, Raşit, *Kürt Sorunu ve Etnik Örgütlenmeler-2 Rizgari ve Ala Rizgari*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Koca, Hüseyin, *Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları*, Mikro Basım-Yayım-Dağıtım, Konya, 1998.

Koçaş, M. Sadi, *Kürtlerin Kökeni ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1990.

Kurlansky, Mark, *The Basque History of the World*, Penguin Books, New York, 1999.

- Kurubaş, Erol, *Başlangıçtan 1960'a Değın Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1997.
- Kurubaş, Erol, *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, Nobel Yayınları, Ankara, Ocak 2004.
- Küçük, Yalçın, Abdullah Öcalan, *Dirilişin Öyküsü*, Zagros Yayınları, İstanbul, 1993.
- Laçiner, Sedat, *İngiltere, Terör Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2001.
- Laçiner, Sedat, "Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği," (der. İhsan Bal), *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006.
- Lutz, James M. and Brenda J. Lutz, *Global Terrorism*, Routledge Taylor&Francis Group, London, 2004.
- Marcus, Aliza (çev. Ayten Alkan), *Blood and Belief The PKK and The Kurdish Fight for Independence (Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Mayevsriy, V. T. (çev. Mehmet Sadık ve Haydar Varlı), *19. Yüzyılda Kürdistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Kürt-Ermeni İlişkileri*, Sipan Yayınları, 1997.
- Mcdowall, David (çev. Neşenur Domanıç), *Modern Kürt Tarihi*, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Meserve, Margaret (çev. Mehmet Tanju Akar), *Türk*, April Yayınları, İstanbul, 2011.
- Moltke, Helmuth Von (çev. Hayrullah Örs), *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.
- Mugerditchian, Thomas ve Esther (çev. Kaya Ataberk), *Ermenilerin Kaleminden Kürtleşen Ermeniler*, Tarih Kuram Yayınları, İstanbul, 2018.
- Mumcu, Uğur, *Kürt Dosyası*, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2005.
- Natali, Denise (çev. İbrahim Bingöl), *Kürtler ve Devlet Irak, Türkiye ve İran'da Ulusal Kimliğin Gelişmesi*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Öcalan, Abdullah, *Gerçeğin Dili ve Eylemi*, Şam, 1996.

Öcalan, Abdullah, *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru II*, Mem Yayınları, İstanbul, 2001.

Öcalan, Abdullah, *19. Yüzyıldan Günümüze Kürdistan Gerçeği ve PKK Hareketi*.

Öke, M. Kemal, *Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918-1926*, TKAE Yayınları, Ankara, 1992.

Özcan, Nihat Ali, *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.

Özçağatay, Levent, *Kuzey İrlanda ve IRA Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme*, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1998.

Özçer, Akın, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği I. Cilt (1895-1975)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

Özçer, Akın, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği II. Cilt (1976-1999)*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

Özdağ, Ümit, *PKK ile Pazarlık Öcalan İle Anayasa Yapmak*, Kripto Yayınları, Ankara, 2013.

Öztürk, Ümit ve Ayşe Aslıhan Çelenk, “Bask Bölgesi: İspanya’nın Ayrılıkçılık Sorunu,” (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman), *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.

Parmaksız, Alaettin, *PKK Gerçeği Terör Örgütünün İç Yüzü ve Çözüm Önerileri*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009.

Perinçek, Doğu, *Abdullah Öcalan İle Görüşmeler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.

Pirim, Oktay ve Örtülü, Süha, *Ömerli Köyünden İmralı’ya PKK’nın 20 Yıllık Öyküsü*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1999.

Reynolds, Michael A., *The Mullah Selim Uprising and Imperial Russian Designs en Anatolia Türk Dünyasına Bakışlar* (Prof. Dr. Mehmet Saray’a Armağan), İstanbul, 2003.

Riştanoğlu, Mahmut, *Saklanan Gerçek Kurmanclar ve Zazalar’ın Kimliği II*, Tanmak Yayınları, Ankara, 1995.

Sakık, Şemdin, *Apo*, Şark Yayınları, Ankara, 2005.

Sasuni, Garo, *Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri*, trc. Bedros Zartaryan, Memo Yetkin, İstanbul, 1992.

Sasuni, Garo, *Kürt Ulusal Hareketleri ve Ermeni Kürt İlişkileri*, Stockholm, 1986.

Sönmez, Mustafa, *Doğu Anadolu'nun Hikayesi Kürtler: Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1992.

Sterling, Claire (çev. Oya Alpar), *Uluslararası Terörizmin Perde Arkası*, Yüce Yayınları, İstanbul, 1981.

Şadillili, Vedat, *Türkiye'de Kürtçülük Hareketleri ve İsyanlar*, Kon Yayınları Cilt:1, Ankara, 1980.

Şen, Y. Furkan ve Sevilay E. Gümüş Özuyar, *Terör ve Terörizm Üzerine... PKK Özelinde Nedenlere ve Sonuçlara İlişkin Bir Değerlendirme*, Yargı Yayınları, Ankara, 2015.

Şenşekerci, Erkan, Hayrettin Şahin, Yılmaz Gülcan, Mine Erseviniç, *Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi-I*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2013.

Şeyh Attar, Ali Rıza (çev. Alptekin Dursunoğlu), *Kürtler: Bölgesel ve Bölgedışı Güçler (Kurdhâ: Kudrethâyî u Mıntıkâî u Ferâ Mıntıkâî)*, Anka Yayınları, İstanbul, 2008.

Şimşir, Bilal N., *Kürtçülük II 1924-1999*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2011.

Şimşir, Bilal, *Osmanlı Ermenileri*, İstanbul, 1986.

Turan, Ömer, *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003.

Turgut, Mehmet, *Türkiye Gerçeği ve Bask Modeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.

Türk İstiklal Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar (1919-1921), Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları Seri No: 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964.

Türkdoğan, Orhan, *Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Türkiye İşçi Partisi Programı, TBMM Kütüphanesi, Ersa Matbaacılık, İstanbul, 1964.

Türkiye İşçi Partisi Programı ve Tüzüğü, TBMM Kütüphanesi, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1975.

Toplu, Abdülhadi, *Tarih İçinde Anadolu Sakinleri ve İsyandar-Ayaklanmalar*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996.

Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM), *İspanya'nın Terörle Mücadelesi*, Polis Akademisi Başkanlığı UTSAM Raporlar Serisi: 15, Ankara, 2010.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitapevi, 8.baskı, Isparta, 2010.

Ünsal, Artun, *Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

Üşümezsoy, Şener, *Kürt Kimliği*, İleri Yayınları, İstanbul, 2006.

Vali, Abbas (çev. İbrahim Bingöl), *Kürt Tarihi Kimliği ve Siyaseti*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2013.

Winrow, Gareth M. ve Kemal Kirişçi, *Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

Yıldız, Hasan, *Kürtler Aşiretten Ulusallığa Doğru -Politik Felsefe Açısından Kürt Toplumunun Bir Kritiği*, Fırat Dicle Yayınları, İstanbul, 1991.

Yılmaz, İrfan, *Güneydoğu ve Şer İttifakı*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996.

Yılmaz, Ömer, "İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi?" (der. İhsan Bal), *Terörizm Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara, 2006.

Yüce, M. Can, *Doğu'da Yükselen Güneş I*, Zelal Yayınları, İstanbul, 1999.

Yüce, M. Can, *Doğu'da Yükselen Güneş II*, Zelal Yayınları, İstanbul, 1999.

TEZLER

Ağca, Akın, *Şark Meselesinde Kürtçülük (1787-1923)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2012.

Ağırseven, Nehir, *Enver Hoca Dönemi ve Sonrası Arnavutluk*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015.

Aksu, Cumali, *Türkiye'nin Kürt Sorununun Kökenleri (1908-1923 Dönemi)*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

Akyürekli, Mahmut, *Dersim Sorunu (1937-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Alpkaya, H. Faruk, *Cumhuriyet Rejiminin Bir Islah Çalışması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

Atalay, Hamdi, *1978-2002 Yılları Arasında PKK ve Türkiye'de Bölücü Terör Hareketlerindeki Rolü*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Çakır, Göze, *Türkiye'de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

Çakır, Meryem, *Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tutanaklarında İç İsyenlar (1920-1934)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

Çal, Gökhan, *Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi (1969-1971)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Çapan, Turgut, *Karşılaştırmalı Terörle Mücadele Stratejileri: İspanya'nın ETA, İngiltere'nin IRA Sorunu*, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Demir, Cenker Korhan, *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa'da Etnik Ayrılıkçı Terörizmin Analizi; PIRA, ETA, PKK*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010.

Doğan, Cabir, *Cizre ve Bohtan Emiri Bedirhan Bey (1802-1869)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar, 2010.

Dursun, Habip, *Jin Dergisi'nde Kürt Milliyetçiliği*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Emiroğlu, Gökhan, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Dünden Bugüne İsyân-Terör Olayları ve Kamu Faaliyetleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2012.

Ertem, Barış, *Türkiye'de "Kürtçülük" (1950-1984)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012.

Gencer, Fatih, *Merkeziyetçi İdari Düzenlemeler Bağlamında Bedirhan Bey Olayı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2010.

Girit, Oya, *Milli Mücadele Dönemi Kürtçülük Hareketi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 1994.

Güney, Enis, *Cumhuriyet Türkiye'si Kürt Sorunu*, Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bilecik, 2011.

İşkar, Erhan, *İspanya İle ETA Arasında Yürütölen Terör Müzakerelerinin Yazılı Basında Ele Alınış Biçiminin Söylem Analizi*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Kalem, Ahmet, *PKK Terör Örgütünün ETA ve IRA Terör Örgütleri İle Karşılaştırılması*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Kılınc, Orhan, *Ağrı İsyânları (1926-1930)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Körpe, Özgür, *Yakın Dönem Türkiye Tarihindeki Ayaklanmaların Modellenmesi (1800-1938)*, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

Maral, Taylan, *Türkiye'de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci*, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

Özadam, İsmet, *1946-1960 Yılları Arasında Milletvekillerinin Siyasi Bakış Açılarının İncelenmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2007.

Özer, Yücel, *Milli Mücadele'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Ayaklanmalar*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995.

Tuğrul, Abdülmecit, *Batı'da Kürdoloji Çalışmaları ve Kurumları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Umut, Erol, *Musul Meselesinde Petrol Faktörü*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Yaylalı, Derya, *Cumhuriyet Dönemi Bölücü Faaliyetler İçinde Ağrı Dağı Ayaklanmaları (1926-1930)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Yıldırım, Necati, *Türk Dış Politikasında Terör Boyutuyla Güneydoğu Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Yılmaz, Selçuk, *Irak Türkmenlerine Yapılan Katliamlar ve Bunun Türk Kamuoyuna Yansımaları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

DERGİ ve MAKALELER

Abak, Tibet, "Rus Arşiv Belgelerinde Bitlis İsyanı (1914)," *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 208, Nisan 2011.

"Abdullah Öcalan'ın III. Ulusal Konferans Konuşmaları," Cilt 2.

Akbulut, Örsan Ö., "Ulusal Siyaset-Yerel Siyaset İlişkisi Bağlamında 1963 Seçimleri," *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, Ekim 2001.

Aksakal, Hasan, "Güler Yüzlü Bir Sosyalist, İlkeli Bir Siyasetçi: Mehmet Ali Aybar'ın Türk Siyasal Yaşamındaki Yeri ve Önemi," *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20, Aralık 2009.

Aslan, Taner, "Saidpaşazade Mehmet Şerif Paşa Muhalefeti ve İkinci Meşrutiyet Döneminde Yasaklanan Bir Risalesi," *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXX, Sayı 30.

Atsız, H. Nihal, "Konuşmalar I," *Ötüken*, Sayı 40, 1967.

Aydoğan, Erdal, "Üçüncü Umumi Müfettişliğinin Kurulması ve III. Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri," *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004.

Aydoğan, Erdal, "Yeni Belgeler Işığında Bitlis Vukuatı," *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Sayı 49, 2013.

- Baharççek, Abdulkadir, "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2000.
- Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, "Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme," *Araştırma Raporu*, İstanbul, 2008.
- Beşikçi, İsmail, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.
- Bilek, Cemşit, "12 Mart 1971 Askeri Darbesi, Diğer Sivil Toplum Örgütleri Gibi DDKO'yu da Kapattırdı," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.
- Bozçalı, Hikmet, "DDKO'lu Siyasi Serüvenim," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.
- Bulut, Engin Çağdaş, "Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler," *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, Yıl 11, Bahar 2015.
- Byman, Daniel, "The Logic of Ethnic Terrorism," *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt 21, No 2, 1998.
- Değerli, Sarıkoyuncu Esra, "Ağrı İsyânlarında Yabancı Parmağı (1926-1930)," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Aralık 2008.
- Demirtaş, Mehmet, "Tanin, Peyam ve Sabah Gazeteleri Örneğinde 1914 Tarihli Bitlis Ayaklanmasının Dönemin Gazetelerindeki Yansımaları," *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, Eylül 2015.
- Devrimci Doğu Kültür Ocağı Tüzüğü, *Türk Solu Dergisi*, Sayı 4, 27 Mayıs 1969.
- Doğan, Cabir, "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısı Altında Kürt Emirlikleri ve Statüleri," *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 23, Mayıs 2011.
- Doğanoğlu, Mustafa, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) ve Siyasal Ayrışma," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 71, No 3, 2016.
- Durmuş, Oğuzhan, "Sovyet İdeolojisinin Kişi Adları," *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası Sempozyum Bildirileri*, 25-27 Ekim 2017, Ankara, 2018.
- Eser, H. Bahadır, Cemal Baltacı ve Mustafa Arslan, "Türk Siyasal Sisteminde 1960 Müdahalesi ve Vesayet Kurumsallaşması Üzerine Bir Analiz Denemesi," *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25, Mayıs 2012.
- Fırat, Ümit, "Ümit Fırat İle DDKO Söyleşisi," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.

- Gökcan, Özkan, "Suriye'nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011)," *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2018.
- Karadoğan, Yaşar, "Kürd Demokratik Mücadelesinde Bir Kilometre Taşı: 1967-1969 Doğu Mitingleri ve Kürd Uyanışı," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.
- Kardaş Abdulaziz, "Cumhuriyet Dönemi'nde Sason İsyanları ve Alınan Tedbirler," *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 43, p.48-70, Spring I 2016.
- Kocaoğlu, A. Mehmet, "Rusya'nın Tarihe Düşen Emperyalist Gölgesi," *Bilig*, Cilt 3, Yıl Güz 1996.
- Kodaman, Bayram, "II. Abdülhamid ve Aşiret Mektebi," *Türk Kültürü Araştırmaları*, XV/1-2, 1976.
- Kodaman, Bayram, "II. Abdülhamid ve Kürtler-Ermeniler," *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, Mayıs 2010.
- Köçer, Mehmet, "Ağrı İsyanı (1926-1930)," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt XIV, Sayı 2, 2004.
- Kul, Muhammet Celal, "Birleşik Krallık'ta Organize Suçla ve Terörizmle Mücadeleye İlişkin Gelişmeler ve Yasal Düzenlemeler," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Yıl 11, Güz 2012.
- Kutlay, M. Naci, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları ve Öncesi," *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.
- "Niçin Çıkıyoruz?" *Xebat Dergisi*, Sayı 1, 1976.
- Öcalan, Abdullah, "Seçme Yazılar," Cilt 1.
- Özdemir, Burcu ve Ayna Askeroğlu Arslan, "Rusya'nın Kürdoloji Çalışmaları (1787-1947)," *İnsan & İnsan*, Sayı 17, Yıl 5 Yaz 2018.
- Özdemir, Nuray, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yol Vergisi," *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXXII, 2013.
- PKK-Parti Programı, Eylül 1977.
- Sarıçioğlu, Melike, "İran Arşivlerine Göre Şeyh Ubeydullah İsyanı," *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Haziran 2013.
- Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi*, Aralık 1984.

Serxwebun (Bağımsızlık) Dergisi, Aralık 1988.

Sosyal Adalet Dergisi, Sayı 9, 14 Mayıs 1963.

Sterke Ciwan (Gençlik Yıldızı) Dergisi, Sayı 4.

Şemikanlı, Nezir, “Geçmiş Olmadan Gelecek Olmaz,” *Bir Dergisi*, Sayı 5, 2006.

“Tekoşincilere Açık Mektup,” *Kürdistanlı Marksist*, Sayı 1, Ocak 90.

Türkmen, Abbas, “Devrimci Yurtsever Gençliği Değerlendiriyor,” *Özgür Halk Dergisi*, Sayı 177, Ekim 2007.

Uçar, Fuat, “Demokrat Parti Döneminde Kürt Sorunu: Gelişimi ve Etkileri,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 43, p.175-200, Spring I, 2016.

Ünal, Mehmet Ali, “Diyarbakir’de Osmanlı Hakimiyetinin ve Diyarbakir Beyliği’nin Kurulması” *I. Uluslararası Oğuzlar’dan Osmanlı’ya Diyarbakir Sempozyumu Bildirileri*, 20-22 Mayıs, Diyarbakir, 2004.

Üngör, Çağdaş, “Çin ve Üçüncü Dünya,” *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 41, Ekim 2009.

Yalçın, Emruhan, “Kerkük’ün Nüfus Yapısını Değiştirmeye Yönelik Çalışmalar,” *CTAD*, Sayı 23, Yıl 12, Bahar 2016.

Yılmazçelik, İbrahim, “Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı İli İlgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar (1875-1918),” *OTAM*, Sayı 28, 2010.

Yüceer, İsa, “İslam Birliği Fikri ve II. Abdülhamit,” *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2016.

GAZETELER

Akşam, 29 Haziran 1963.

Aydınlık, 8 Mayıs 1979.

Aydınlık, 3 Haziran 1979.

Aydınlık, 26 Haziran 1979.

Aydınlık, 3 Temmuz 1979.

Aydınlık, 1 Ağustos 1979.

Cumhuriyet, 29 Haziran 1963.

Cumhuriyet, 30 Ekim 1967.

Milliyet, 11 Şubat 1960.

Milliyet, 4 Aralık 1960.

Milliyet, 7 Mayıs 1961.

Milliyet, 3 Mart 1963.

Milliyet, 17 Nisan 1965.

Milliyet, 17 Ekim 1967.

Milliyet, 28 Nisan 1971.

Milliyet, 16 Mayıs 1971.

Milliyet, 2 Haziran 1974.

Milliyet, 1 Ağustos 1979.

Milliyet, 3 Mart 1990.

Milliyet, 11 Ocak 1995.

Milliyet, 18 Şubat 1999.

Özgür Bakış, 1900'den 2000'e Kürtler, Serler Matbaacılık, İstanbul, Ocak 2000, s.35
(Özgür Bakış Gazetesinin eki).

Son Havadis, 30 Ekim 1967.

Takvim-i Vekayi, Defa 136.

Yevm-i Servet-i Fünun, nr. 21, (2 Ağustos 1324).

Yılmaz, Sait, *İsrail ve Barzani Ailesi*, Aydın Gazetesi (İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulama Gazetesi), 1 Ağustos-1 Eylül 2012, Sayı 14.

A Haber, Deşifre Programı, 8 Ocak 2012.

İNTERNET SİTELERİ

<https://www.aksam.com.tr>, Erişim: 26 Mayıs 2018.

<http://www.anayasa.gov.tr>, Erişim: 19 Mart 2018.

<http://www.bbc.co.uk/>, Erişim:20 Nisan 2019.

<http://www.gazetevatan.com.tr>, Erişim: 21 Mart 2018.

<https://www.institutkurde.org/en/>, Erişim: 11 Mart 2019.

<http://www.internethaber.com/>, Erişim: 26 Mayıs 2018.

<https://www.jandarma.gov.tr/>, Erişim: 16.01.2019.

<http://www.legislation.gov.uk/>, Erişim: 26 Nisan 2019.

<http://www.masak.gov.tr/>, Erişim: 29.01.2019.

<http://ntv.com.tr/>, Erişim: 22 Nisan 2019.

<https://www.takvim.com.tr/>, Erişim 28 Nisan 2019.

<https://www2.tbmm.gov.tr/>, Erişim: 7 Mart 2019.

<http://tdk.gov.tr/>, Erişim: 02.03.2019.

<https://www.timeturk.com.tr>, Erişim: 21 Mart 2018.

<https://www.timeturk.com.tr>, Erişim: 5 Nisan 2019.

<https://www.timeturk.com.tr>, Erişim: 22 Nisan 2019.

<https://www.yeniakit.com.tr>, Erişim: 26 Mayıs 2018.

<http://www.yeniozgurpolitika.com/>, Erişim: 15 Nisan 2015.

<http://www.ysk.gov.tr>, Erişim: 10.11.2017.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

9 Ağustos 2015 tarihinde Diyarbakır merkezde bulunan iş yerinde ismi mahfuz eski bir Kawa örgütü üyesi ile yapılan röportaj.

13 Ağustos 2015 tarihinde Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde merkezde bulunan çay bahçesinde ismi mahfuz eski bir Rızgari örgütü üyesi ile yapılan röportaj.

EKLER

EK-1 1981 yılında Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan ve 207 sayfadan oluşan PKK'nın (Apocular) ilk iddianamesi (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

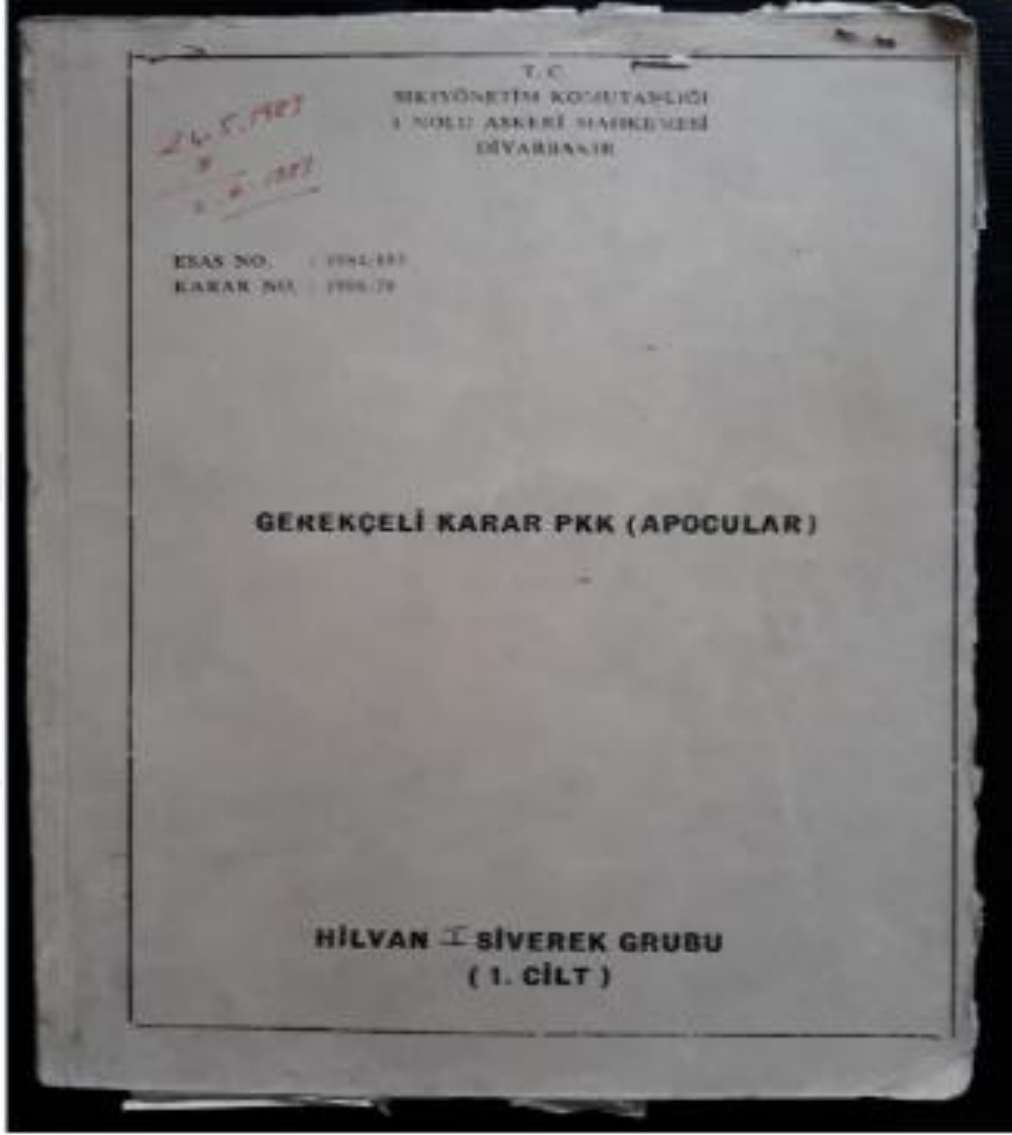
EK-2 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 150 sayfadan oluşan PKK (Apocular) Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin grubu gerekçeli karar I. cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

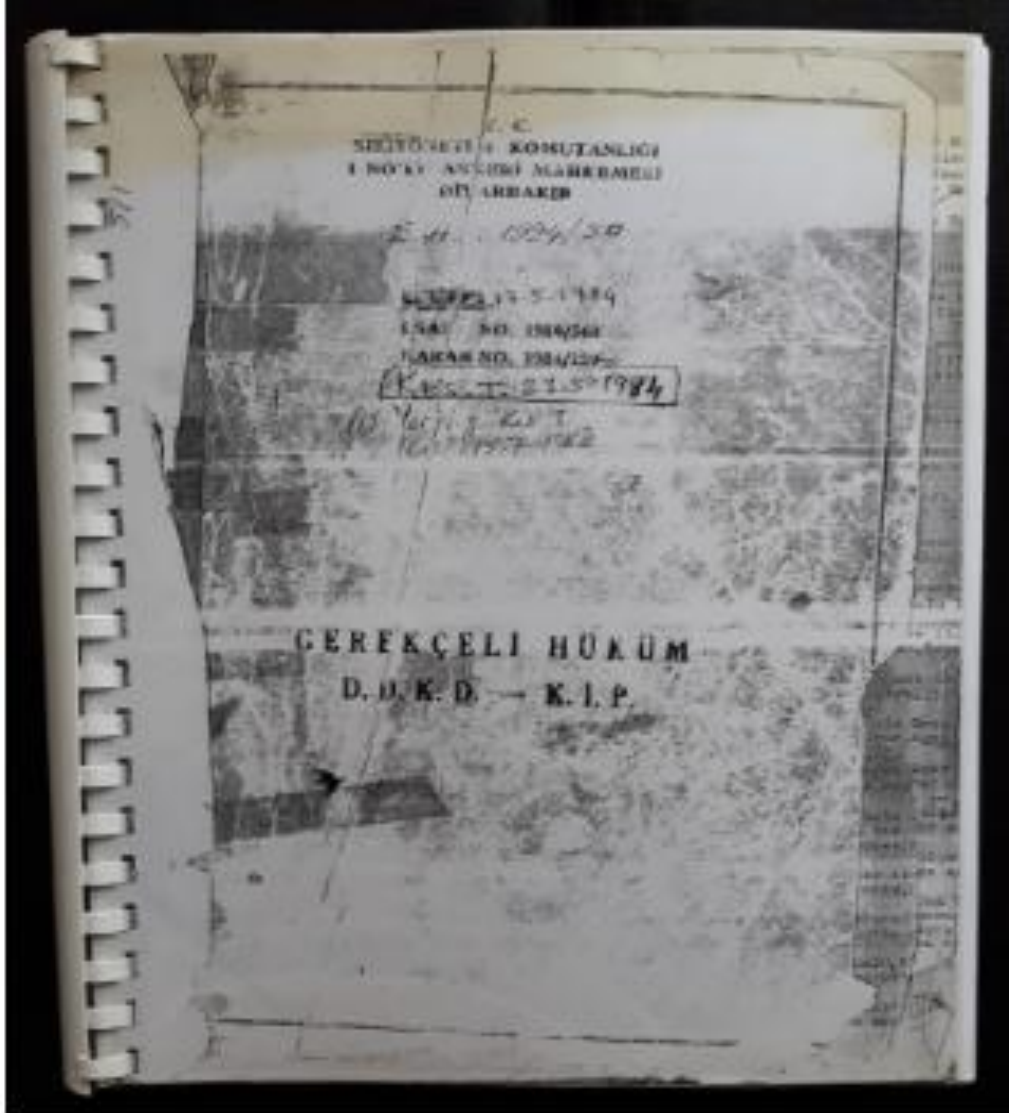
EK-3 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 397 sayfadan oluşan PKK (Apocular) Diyarbakır, Ergani, Urfa, Hilvan, Siverek, Siirt, Batman ve Mardin grubu gerekçeli karar II. cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

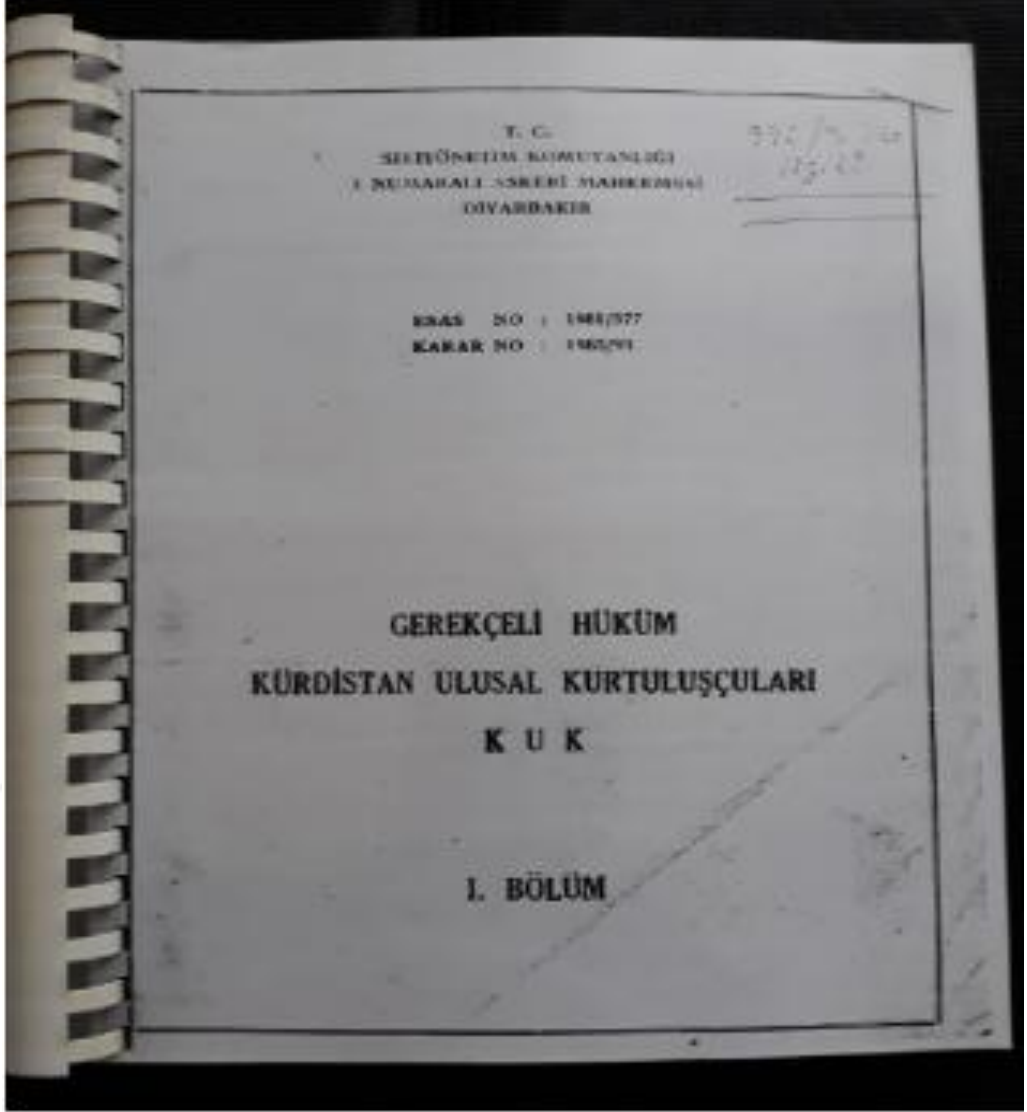
EK-4 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 600 sayfadan oluşan PKK (Apoçular) Hilvan ve Siverek grubu gerekçeli karar I. cilt (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

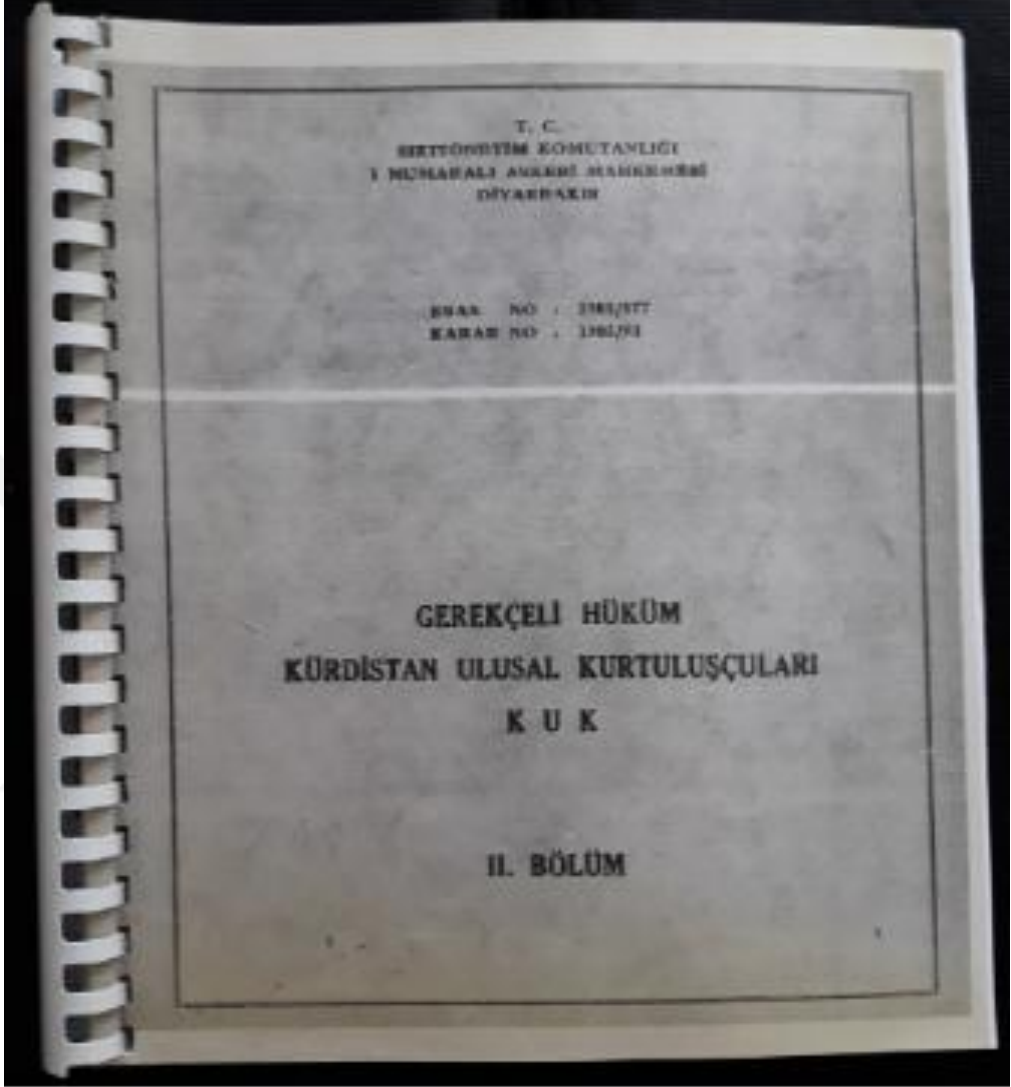
EK-5 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 511 sayfadan oluşan DDKD-KİP gerekçeli hüküm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

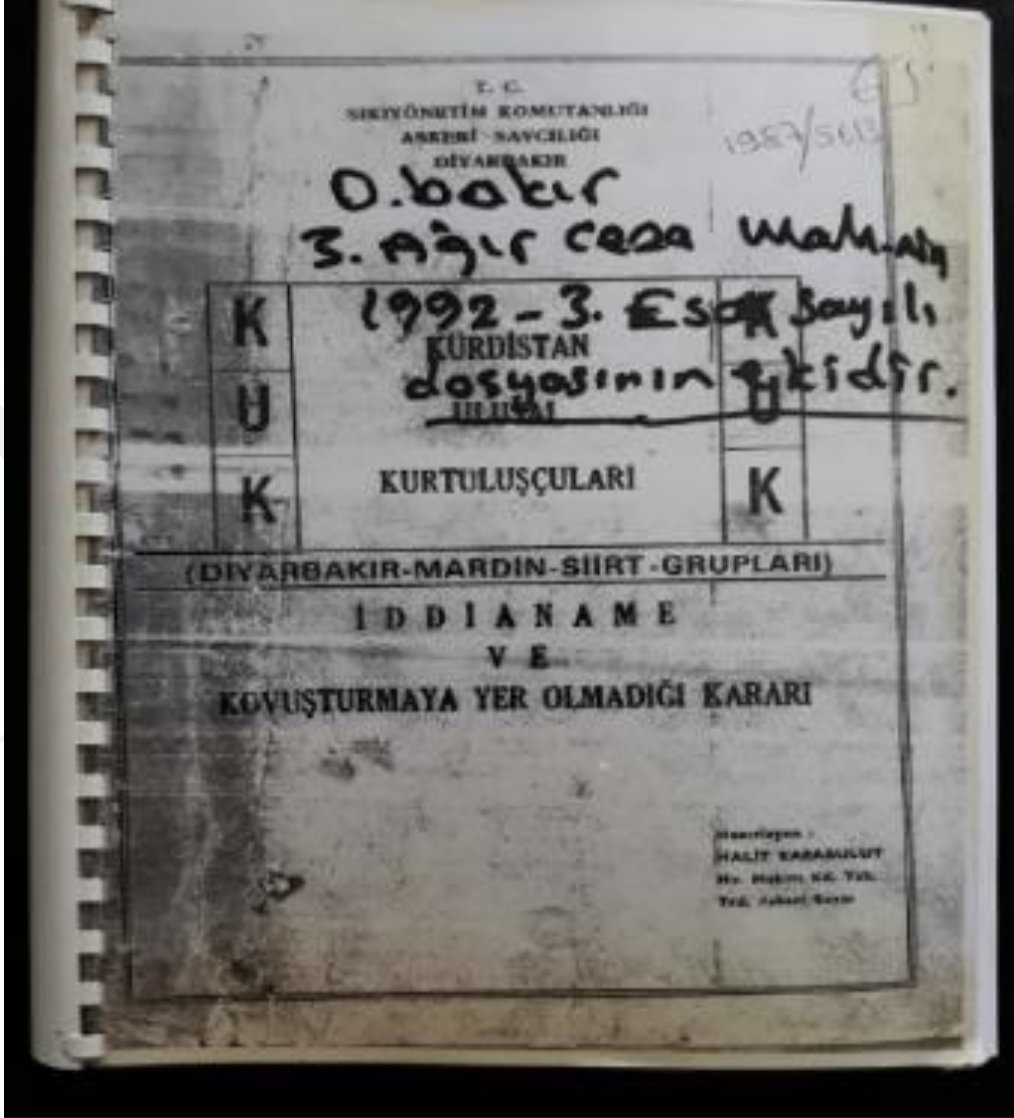
EK-6 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 233 sayfadan oluşan Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK gerekçeli hüküm I. bölüm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

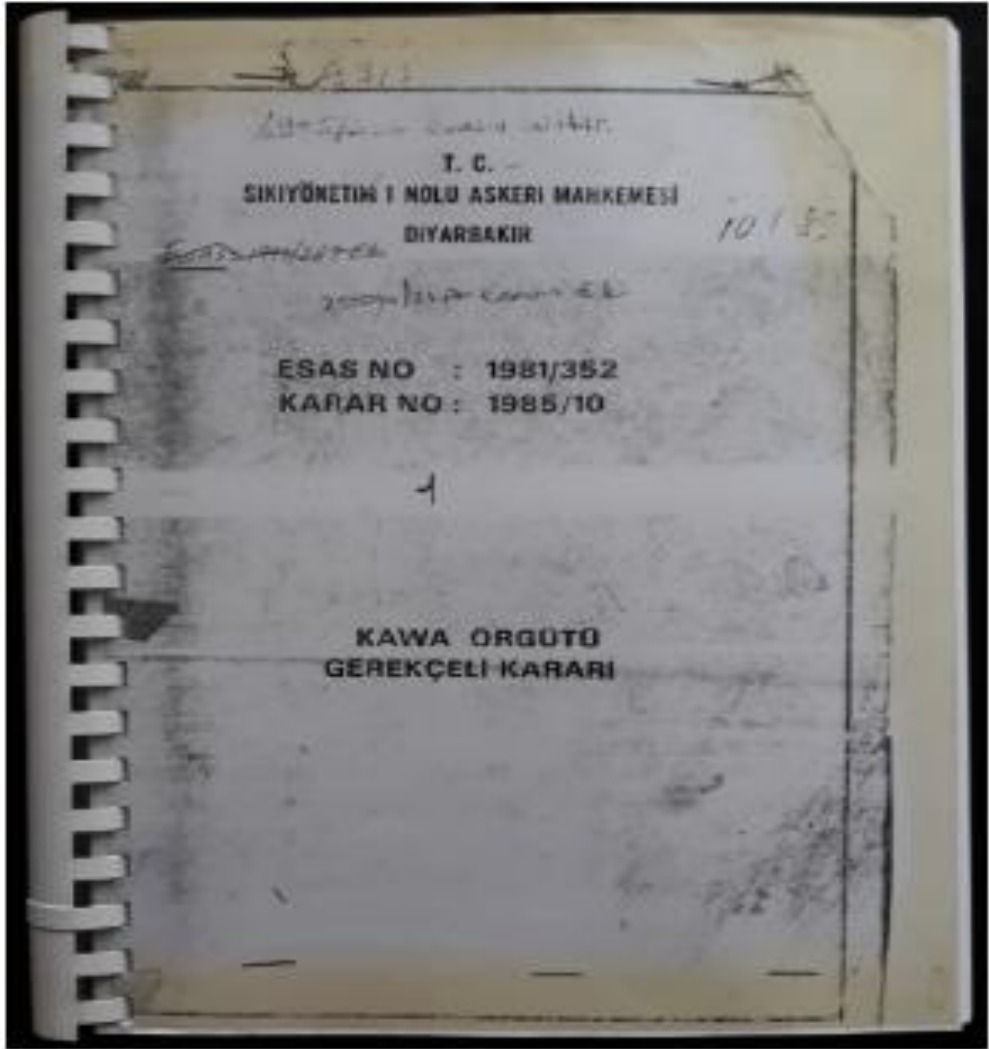
EK-7 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 765 sayfadan oluşan Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK gerekçeli hüküm II. bölüm (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

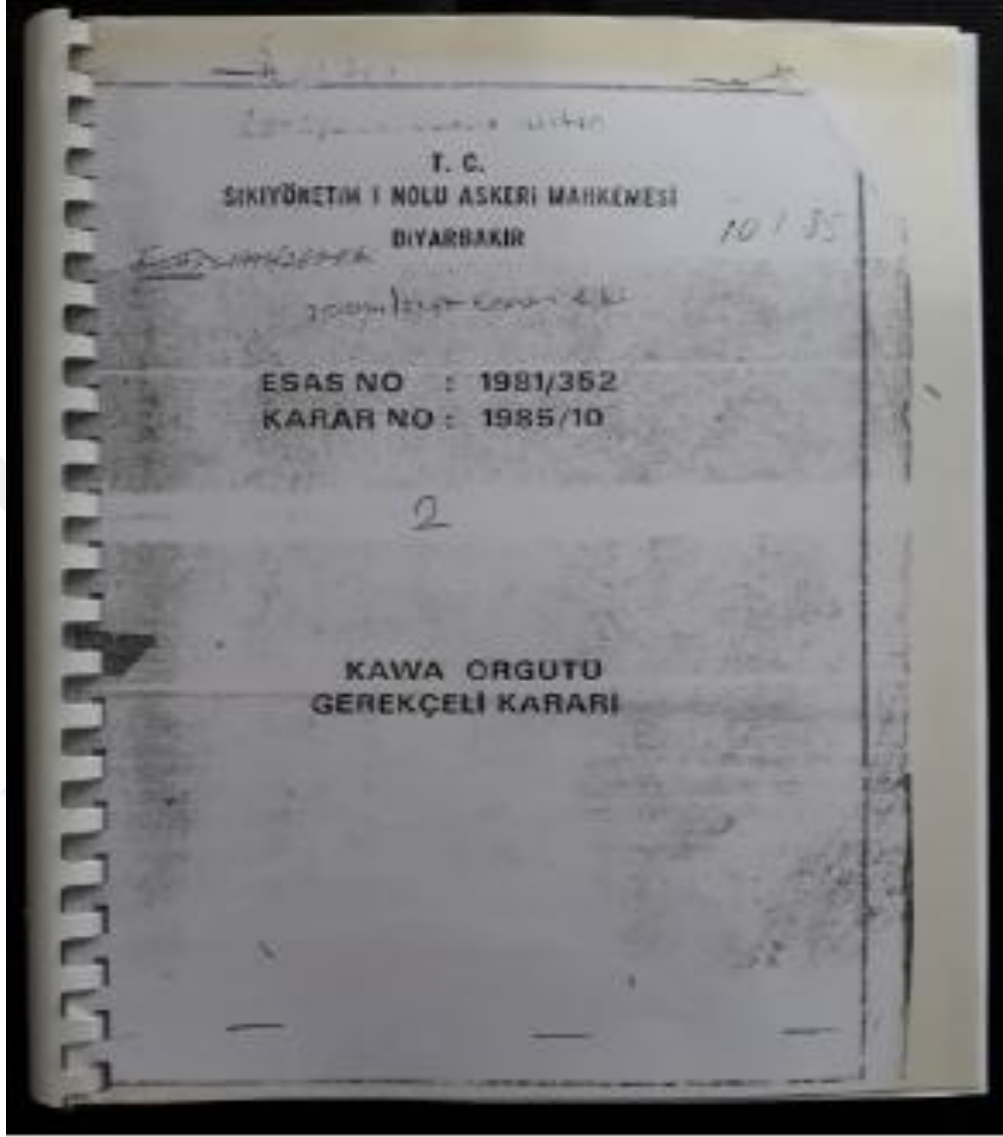
EK-8 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan ve 672 sayfadan oluşan Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları KUK Diyarbakır, Mardin ve Siirt grupları kovuşturmayaya yer olmadığı kararı (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

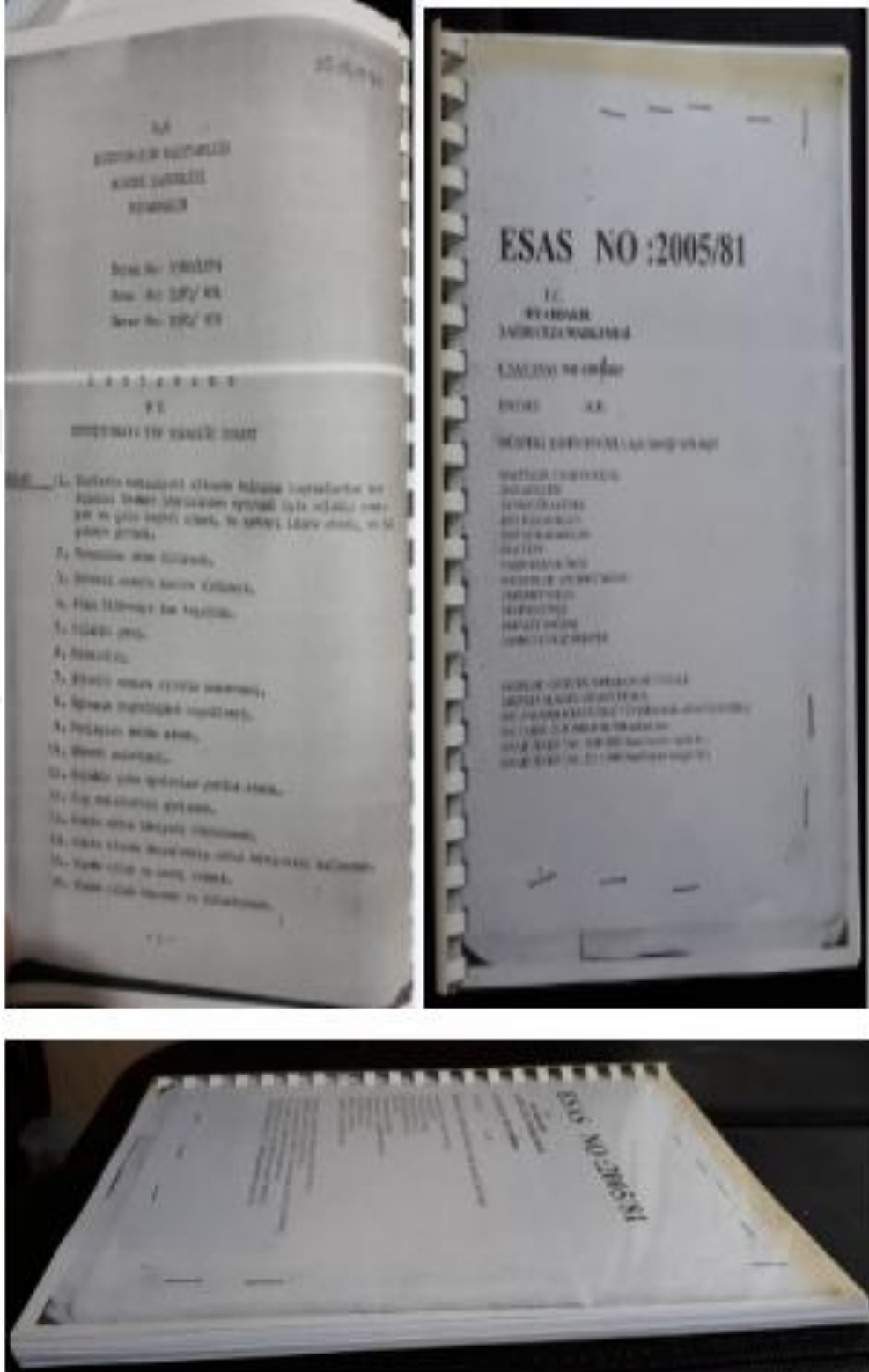
EK-9 Diyarbakır Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 420 sayfadan oluşan Kawa Örgütü gerekçeli kararı I (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

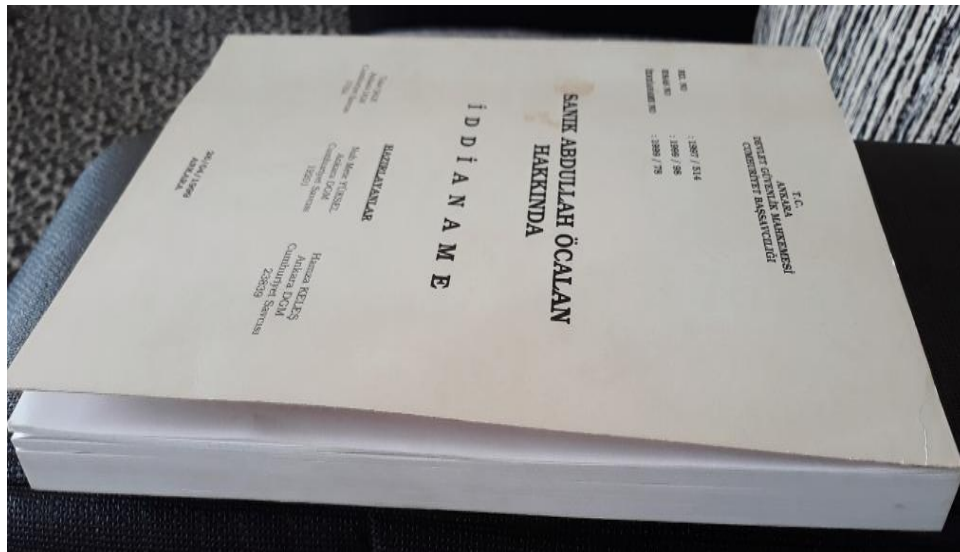
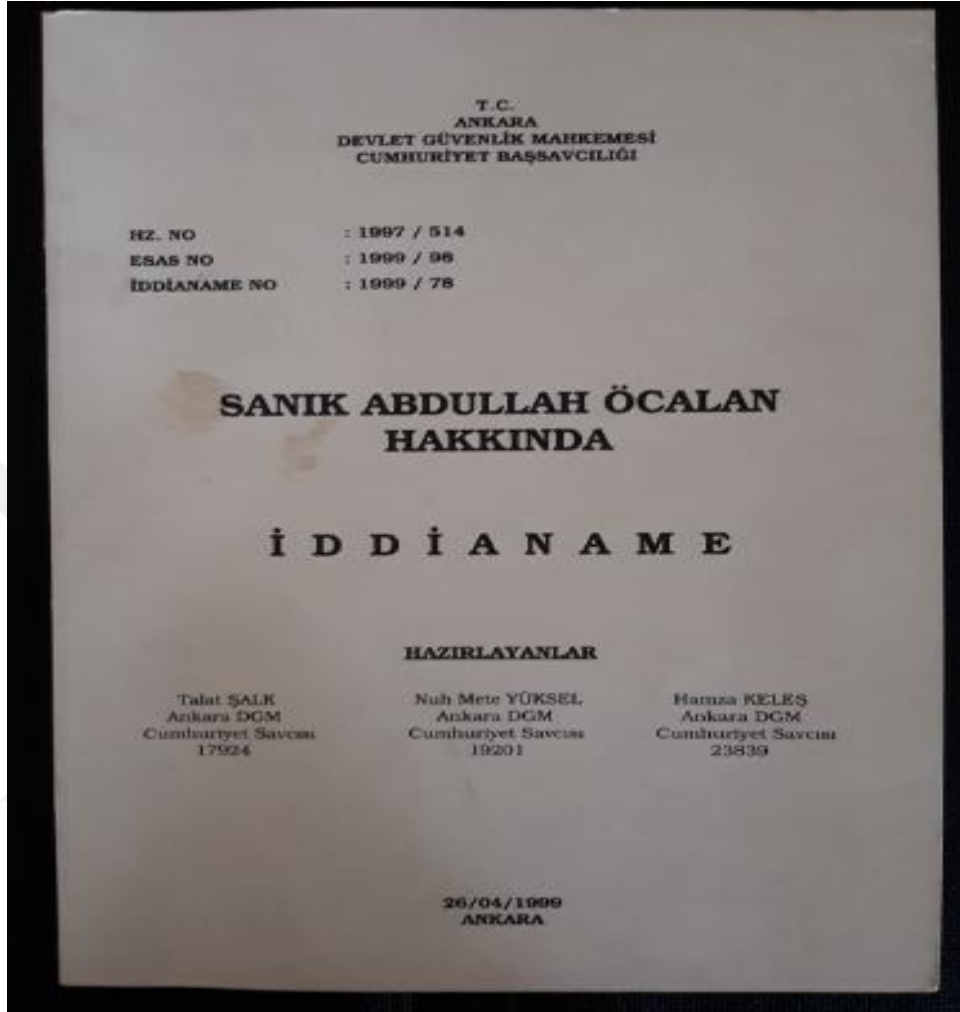
EK-10 Diyarbakır Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından hazırlanan ve 830 sayfadan oluşan Kawa Örgütü gerekçeli kararı II (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

EK-11 Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan ve 129 sayfadan oluşan Kawa ve Red Kawa iddianame ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı (Mutlu Akkurt özel arşivi ve Diyarbakır Adliyesi arşivi).

EK-12 26.04.1999 tarihinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan ve 139 sayfadan oluşan Abdullah Öcalan hakkındaki iddianame (Mutlu Akkurt özel arşivi).

EK-13 PKK Parti Programı (3. Bölüm), Eylül 1977

“Kürdistan Devrimi-Kürdistan Devriminin Özellikleri

Bundan önceki kısımda kısaca belirlediğimiz Kürdistan toplumunun doğası, Kürdistan devriminin karakterini ortaya koymaktadır. Bu devrim, yeni türden bir burjuva devrimi olup, özellikleri şunlardır:

a-Devrimin iki yanı vardır; milli ve demokratik yanı. Milli yanı, sömürgeciliğin siyasi, askeri, ekonomik, kültürel alandaki hakimiyetini hedef alır. Devrim daha ilk aşamada bu yanı ön plana almak zorundadır. Milli çelişki baş çelişki durumunda olup, diğer toplumsal çelişkilerin çözülmesinde tayin edicidir. Milli çelişki çözülmedikçe, hiçbir toplumsal çelişki yalnız başına çözümlene, imkanına sahip değildir. Devrim uğruna atılan ilk adımlar, milli bir karakter taşımak zorundadır.

Devrimin ikinci yanı, demokratik yandır. Demokratik devrim, toplumdaki Orta Çağdan kalma çelişkileri temizlemeyi hedef alır. Bunlar, feodal ve komprador sömürüsü, aşiretçilik, mezhepçilik, kadının köleci bağımlılığı gibi çelişkilerdir. Bu çelişkiler çözüldükçe, toplum demokratik bir görünüm kazanır.

Devrimin iki yanı arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bu iki yan adeta iç içe girmiştir. Demokratik devrim, hakim yan olan milli devrime bağlı olarak gelişir. Milli devrimin gelişmesi de toplumdaki demokrasinin gelişmesine yakından bağlıdır.

b-Kürdistan devriminin diğer bir yanı da önderlik sorununa ilişkindir. Gerek tarihte süreklilik kazanan yabancı hakimiyet ve hakimiyetin yerli hakim sınıflarda geliştirdiği sıkı işbirlikçilik, gerekse günümüzde emperyalizmin ve sömürgeciliğinin genelde ortaya çıkmasını zorlaştırdığı milli burjuvazinin bir sınıf olarak Kürdistan’da belirmemesi (tek tek unsurların belirmesi bu gerçeği ortadan kaldırmaz) toprak ağalarının ve kompradorların bir sınıf olarak milli ihaneti çoktan seçmesi, şehir küçük-burjuvazisinin zayıf niteliği, devrimin temel gücünün işçi ve köylü ittifakından oluşacağını açıkça ortaya koymaktadır.

Böyle bir ittifakı, sınıf niteliği gereği küçük burjuva milliyetçiliği geliştirme yeteneğinde değildir. Ancak proletaryanın ideolojik, politik ve örgütsel önderliği böyle bir ittifakı gerçekleştirebilir.

İster işçi köylü ittifakını sağlamak, ister bu ittifaka önderlik etmek olsun, burjuva milliyetçi ulusal inkarcı ve revizyonist takımlarla sıkı bir mücadeleyi gerektirir.

c-Bu devrimin üçüncü bir özelliği, halkın geniş güçlerinin seferber edildiği, uzun vadeli bir mücadeleyle başarıya ulaşacağıdır. Halkın geniş güçlerinin seferber edilmesi ve uzun vadeli mücadele stratejisi keyfi seçilmiş bir şey değildir. Sömürgecilerin son derece güçlü olan baskısına karşı, ancak böyle bir mücadele anlayışı ile karşı çıkılabilir. Mücadele yöntemleri daha çok şiddete dayalı olmak zorundadır. Bu, somut şartlar elverince başka tip mücadele yöntemleri kullanılamayacağı anlamına gelmez...

Kürdistan Devriminin Görevleri

Yukarıda özelliklerini belirlediğimiz devrim, en yüce amacımız olan sınıfsız toplumu kurmak ve toplumun ilk evresi olan sosyalizme varmak için zorunlu bir aşama olup, esas olarak aşağıdaki şu görevleri gerçekleştirecektir:

A-Türk sömürgeciliğinin ve gerisindeki emperyalizmin Kürdistan üzerindeki her türlü hakimiyetine son vermek. Bunun için:

1-İşçi, köylü, aydın ve diğer sınıf ve tabalardan gelen yurtseverlerden oluşan geniş bir Ulusal Birleşik Cephe kurmak.

2-İşçi, köylü, esnaf, gençlik ve kadın birliklerini kurmak yoluyla halkın topyekün örgütlenmesini sağlamak.

3-Sömürgeciliğe karşı temel mücadele biçimi olan halk savaşını yürütmek; bunun için, temel gücünü köylülüğün oluşturduğu bir halk ordusu inşa etmek.

4-Sömürgeci burjuva partilerinin mezhep ve aşiretçiliği körüklediği, ağaların kendi sınıf hakimiyetini pekiştirmek için yararlandığı, halk arasındaki çatışmalara son vermek. Bölgeciliği ve dar burjuva milliyetçi anlayışları tasfiye etmek.

5-Türkiye Cumhuriyetinin sömürgeci boyunduruğunu parçalamayı hedeflemeyen, 'bölgesel özerklik,' 'otonomi' vs. gibi özünde sömürgecilikle uzlaşmayı getiren teslimiyetçi anlayışları teşhir etmek; bunlara karşı kararlı bir mücadele vermek.

6-Savaş içinde sömürgecilerle işbirliği yapan ağaların topraklarını müsadere ederek, topraksız köylüye dağıtmak.

7-Sömürgeciliğin halk üzerindeki her türlü tahribatına karşı mücadele etmek için ekonomik, kültürel, eğitim ve sağlık hizmetlerini bizzat üslenmek.

B-Demokratik halk diktatörlüğünü uygulamanın ilk aracı olarak bir işçi-köylü hükümeti kurmak. Bu hükümet aşağıdaki hususları uygulayacaktır:

1-Sömürgeciliğin işlettiği bütün yeraltı ve yerüstü kaynaklarına el koyacak; fabrika, çiftlik ve diğer bütün işletmeleri devralacaktır. Bütün bunların mülkiyeti kamunun olacaktır.

2-Sömürgeciliğin mali ve banka sistemi dağıtılacak, yerine bağımsız bir mali kredi sistemi geliştirilecektir.

3-Ülke üzerinde tam bir hükümlanlığa sahip olup, hiçbir ülkeye askeri üs ve imtiyaz tanınmayacaktır.

4-Yurtsever unsurlar dışında bütün toprak ağalarının topraklarına el konulacak, mülkiyeti kamunun olmak üzere topraksız ve az topraklı köylüye bedava dağıtılacaktır. Yurtsever unsurların ellerinde geçimlerini sağlayabilecek toprak bırakılarak, gerisi anlaşmalar yoluyla kamu mülkiyetine devredilecektir.

5-Yoksul köylülerin tefeciye ve bankalara olan bütün borçları iptal edilecektir.

6-Başta işçiler ve köylüler olmak üzere diğer yurtsever sınıf ve tabakalara demokrasi sağlanacak; işbirlikçi toprak ağalarına ve komprador burjuvaziye karşı diktatörlük uygulanacaktır. Emekçi halkın ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda örgütlenmesinin önündeki engeller kaldırılacak; bu alanlarda örgütlenmesi için yeni statü geliştirilecektir.

7-İşçilere yeni iş alanları yaratılacak, işçilerin beden ve fikren gelişmesine önem verilecek, (8) saatlik iş gününün uygulamasına çalışılacaktır.

8- Sömürgeciliğin adli sistemi dağıtılacak, yerine demokratik bir adli sistem kurulacaktır.

9-Kadın üzerindeki her türlü feodal baskı kaldırılacak, tüm toplumsal ve siyasi alanlarda kadın-erkek eşitliği sağlanacaktır.

10-Azınlık milliyet ve dinsel gruplar üzerindeki her türlü baskıya son verilecektir.

C-Bağımsız bir ekonomik yapı inşaa etmek. Bunun için:

1-Ekonomi, merkezi bir planlama ile yönlendirilecektir.

2-Kamu mülkiyetinde ağır sanayinin geliştirilmesine öncelik tanınacaktır.

3-Yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarının işletilmesi, ulaşım, ticaret, bankacılık, kitle haberleşme araçları vb. kamu mülkiyetinde olacaktır.

4-Toprak reformu yapılacak, köylüler devletin yardım ve himayesi altında kooperatifleşmeye teşvik edilecektir.

5-Toplumun gelişmesine yararlı olabilecek özel girişimcilik serbest olup, devletten yardım ve destek görecektir.

D-Sömürgeci eğitim ve kültür kurumlarının yerine, ulusal eğitim ve kültür kurumları oluşturulacaktır. Kürtçe lehçelerinden birinin ulusal dil haline gelmesi teşvik edilecektir. Kürt dili, edebiyatı ve tarihi alanında yoğun bir araştırma ve örgütlenme çabasına girişilecektir. Bütün halka okur-yazar imkanı tanınacaktır.

E-Kürdistanın birliğinden yana olmak. Bunun için:

1-Her parçadaki devrim, esas olarak o parçada yaşayan halkın eseri olacaktır.

2-Her parçada yaşayan halkı, sömürgeci devlet aygıtıyla 'özerklik' veya 'otonomi' adı altında bir takım reformlarla uzlaştırma çabalarına karşı mücadele edilecektir.

3-Her parçada mücadele veren devrimci güçler arasında en sıkı destek ve dayanışmanın sağlanmasına çalışılacaktır.

F-Komşu halklar ile olan ilişkilerde, uluslararası sorunlarda, proleter enternasyonalizmini uygulamak. Bunun için:

1-Komşu halkların devrimci güçleriyle olan ilişkilerde, ülke ayrımı temeli üzerinde, her devrimci hareketin kendi ülkesindeki devrimden sorumlu olacağı ilkesi hakim kılınarak; bu temel üzerinde, çeşitli düzeylerde ortak mücadelelere girişilecektir.

2-Komşu halklarla birlik, her halkın bağımsız ve özgür olmasından geçer. Bu temel ilke üzerinde gerçekleşmeyen bütün zoraki birliklerin parçalanması için amansız bir mücadele verilecektir.

3-Sosyalist ülkelerle dostluk, Ulusal Kurtuluş Hareketleriyle ittifak, dünyanın her köşesindeki işçi sınıfı hareketi ve demokratik eğilimlerle dayanışma içinde olunacak ve dünya barışını korumak için mücadele edilecektir.”

EK-14 PKK Parti Tüzüğü, 27 Kasım 1978

“I.BÖLÜM: GENEL HÜKÜMLER

1-Örgütün adı, Partiya Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)’dir. Kısa adı PKK’dır.

2-Örgütün amblemi, yeşil şerit ile çevrili sarı güneş içerisinde kırmızı yıldızdır. Bu amblemin ölçüleri belirlenmiş kırmızı zemin üzerine oturtulmasıyla Parti Bayrağı oluşur.

3-Örgütün amacı, demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü toplum paradigması ve bilimsel-demokratik sosyalizm çizgisi temelinde demokratik konfederal yapılanmayla Kürt ulusunun öz demokratik yönetimini ve birliğini geliştirmek, Kürt sorununun bulunduğu ülkelerde demokratik çözümü Özerk-Demokratik Kürdistan temelinde gerçekleştirmek, demokratik kurumlaşmayı sağlayarak ekonomik ve siyasi açıdan sömürge, askeri açıdan işgal ve kültürel açıdan soykırım altında olan Kürdistan üzerinde egemen devletlerin siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamdaki rolünü sınırlandırıp demokrasiye duyarlı hale gelmelerini sağlamak, geri, toplumsal cinsiyetçi ve hiyerarşik-devletçi etkileri aşarak Kürt toplumunun özgür ve demokratik dönüşümünü gerçekleştirmek, kadın özgürlüğüne ve ekolojik bilince dayalı bir demokrasiyi geliştirerek toplum-birey bütünlüğünün birbirini güçlendirdiği komünal demokratik yaşamı kurmak, bölge halklarıyla Demokratik Ortadoğu Konfederasyonu hedefi temelinde ilişki ve dayanışma içerisinde olmak ve küresel emperyalizme karşı küresel demokrasiye ulaşmaktır.

Bu amaç daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak programda belirlenmiştir.

4-PKK, demokratik, özgür ve eşitçi topluma doğru dönüşmeyi esas alan bir programla, bu programdan çıkarı olan tüm toplumsal kesimleri ortak bir stratejiye bağlayan, başta sivil toplum örgütlenmesi olmak üzere çevreci, feminist, kültürel geniş bir örgütlenmeye ve eylem biçimlerine dayanan, meşru savunmayı ihmal etmeyen bir taktiği esas alan toplumsal hareketin kurmay örgütüdür.

II. BÖLÜM: ÖRGÜT ÜYELİĞİ

5-Parti kadrosu (üyesi), parti zihniyetini ve program esaslarını en iyi özümseyen ve tam bir coşku seli halinde pratiğe aktarmaya çalışan, kendini parti amaçlarına sınırsız inanç, kararlılık ve aydınlıkla bağlayan, iradesini parti iradesiyle en üst düzeyde bütünleştirmeye çalışan, örgüt yaşamına ve taktik uygulamaya bir organda sürekli katılan, kendini Apocu tarz, tempo ve üsluba ulaştırarak parti amaçları için ödünsüz, çıkarsız, derin coşku ve sonsuz fedakârlıkla yürüttüğü mücadele ile yoldaşlarına ve tüm topluma örnek olan kişidir.

Aktifleşmiş taraftar olan, partinin programla belirlenen amaçlarını benimseyen, toplumsal kuruluş çalışmalarında örgütlü bir biçimde yerini alarak demokratik konfederal sistemin örgütlenmesinde görev üstlenen, partiye düzenli ve sürekli maddi gelir sağlayan kişi parti sempatanıdır.

Partiyi ve Önderliği seven, maddi ve manevi olarak gücü oranında destekleyen, Kürt halkının özgürlüğü ve demokratik konfederal sistemin kurulması için gücü oranında çalışan kişi Apocu taraftardır.

6-Parti sempatanları içinden kadro ölçülerine ulaşmak ve kadrolaşmak isteyen kişi, en az iki parti kadrosunun önerisiyle alandaki parti komitesi tarafından kadro adayı olarak görevlendirilir. Bu kişinin kadroluğu bir yıl içerisinde Parti Meclisinin onayıyla kesinleşir.

Kadro ölçü ve özelliklerini kaybeden ya da ağır disiplin suçu işleyen kişinin partiden çıkarılması, söz konusu alandaki parti platformunun kararı ve Parti Meclisi'nin onayıyla gerçekleşir. Parti kadroluğu görevlerini yerine getiremeyecek durumda olanların kadroluktan düşürülmesi de Parti Meclisinin kararıyla olur.

7-Parti Kadrosunun Görevleri:

a-Önder APO'nun yaşamını ve özgürlüğünü ahlaken ve vicdanen yaşam gerekçesi saymak ve bunu mücadelesinin merkezine almak.

b-Apocu çizgiyi ideolojik, politik, örgütsel ve kültürel düzeyde derinliğine özümsemek, yaşamsallaştırmak, bu çizgiyle çelişen her şeye karşı ideolojik ve örgütsel mücadele içerisinde olmak.

c-Programla belirlenmiş olan parti çizgisini ve amaçlarını hayata geçirmek için sonsuz fedakârlık, coşku, azim ve kararlılıkla çalışmak.

d-Parti Önderliği, Genel Koordinatörlük, Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi tarafından belirlenen politika ve taktikleri tam bir disiplin halinde çalışarak hayata geçirmek.

e-Parti ölçü ve ahlakına göre yaşamak, en kutsal değer olan yoldaşlığın gereklerini yerine getirmek, halkın temel değerlerine saygılı olmak, parti itibar ve yetkisini doğru kullanmak.

f-Partinin büyük bedeller ödeyerek yarattığı maddi ve manevi değerleri, ülkenin ve halkın çıkarlarını yaşam ve mücadele felsefemize bağlı kalarak korumak.

g-Yer aldığı her çalışma alanında tamamlayıcı, çözümleyici olmak, salt yetkiye dayanmadan demokratik duruş içerisinde görev ve sorumluluklarını zamanında sahiplenerek, çalışma alanının özgünlüklerine ve parti ölçülerine göre çalışmak.

h-Mücadele içinde ortaya çıkan eksikliklerinin özeleştirisini vermek, örgüt yaşamı içinde ortaya çıkan her türlü yanlış eğilim ve pratiklere karşı yerinde ve zamanında eleştiri yapmak.

ı-Partiye altı ayda bir düzenli rapor yazmak.

j-Tasfiyeciliğe, bozgunculuğa, idareciliğe, dengencilığe ve kapitalist moderniteden kaynaklanan özelliklere karşı mücadele etmek.

k-Milliyetçiliğe, dinciliğe, cinsiyetçiliğe ve bilimciliğe karşı mücadele etmek.

l-Demokratik Konfederalizmin inşasında öncü rol oynamak.

8-Her parti kadrosunun:

a-Halka ve mücadeleye hizmet en temel yaşam felsefesi olduğundan azami hizmet etme,

b-Her düzeyde seçme ve seçilme,

c-Parti resmîyeti ve tüzük çerçevesinde özgürce değerlendirme yapma, düşüncesini ortaya koyma ve öneri sunma, katıldığı parti toplantı ve platformlarında tartışma ve karar süreçlerine katılma,

d-Eleştirilere karşı parti ahlakı ve kuralları içerisinde görüş belirtme, suçlamalara karşı da parti hukuku çerçevesinde kendini savunma,

e-Eğitim görme hakkı vardır.

9-Parti Kadrosunun Özellikleri:

a-Yurduna, insanına, halkına ve yoldaşlarına karşı büyük bir sevgiyle doludur.

b-Kadın kurtuluş ideolojisi temelinde toplumsal cinsiyetçiliğe karşı, özgürlükçü ve eşitlikçi bir yaşamı esas alır.

c-Apocu ahlakın, yaşam ve mücadele felsefesinin ve demokratik sosyalist değerlerin temsilcisidir. Sade, dürüst, onurlu ve mütevazıdır.

d-Bireycilikten uzak durarak komünal yaşamı esas alır, Halkın özlem ve umutlarına göre yaşar.

e-Parti değerlerine bağlı, ölçülü, kararlı, bilinçli, inançlı ve coşkuludur.

f-Üslupta, hitapta ve yaşam tarzında itici ve kaçırıcı değildir, etrafa coşku yayar, çözüm ve çekim gücüdür.

g-Doğaya derin bir ekolojik bilinç temelinde tutkuyla yaklaşır. Doğa gibi tarih ve kültür değerlerini de varlığının bir parçası olarak görür.

h-Çalışmada planlı, duyarlı, kolektif, inisiyatifli, yetkin, emekçi, yaratıcı ve üretkendir. Esnekliği ve katılımı yerinde kullanır.

i-Kürdistan Devriminin gerçeği olan imkânsızlıklar ve zor koşullarda mücadele edip başarıma tarzını esas alır.

j-Mücadelede öz güce dayanır, başarıdan başka bir seçenek düşünmeyen Apocu tarz, tempo ve üslubu esas alır. Umutlu, iradeli, azimli, cesur ve fedakârdır.

k-Araştırmacı, incelemeci ve sorgulayıcıdır. Kendini sürekli yenileyen ve derinleştiren bir eğitim ve öğrenmeyi esas alır.

l-Devletçi, iktidarcı ve her türden milliyetçi zihniyetten uzak durarak, demokratik ulus bilinciyle hareket eder.

m-Halkların özgür birliğini ve kardeşliğini savunur.

n-Demokratik kültüre sahiptir.

o-Duygu ve anlam gücüne dayanarak yaşar.

III. BÖLÜM: ÖRGÜT YAPISI

10-Partinin en yüksek teorik-ideolojik organı Parti Önderliğidir. Önderlik partinin felsefe, ahlak ve politikadan oluşan zihniyetini çizer, parti stratejisini belirler ve dönemsel politikaları oluşturur. Kongre kararları ile Yürütme Komitesi ve Parti Meclisinin kararlarını onaylar. Partinin örgütsel durumunu, Yürütme Komitesi ve Parti Meclisinin çalışmalarını gözetir ve denetler.

PKK, Abdullah Öcalan yoldaşı ve düşüncelerini kendi çizgisi ve Önderlik Kurumu olarak kabul eder.

11-Partinin en yüksek karar organı kongredir. Parti kongresi seçilmiş delegelerin en az üçte ikisinin katılımı ile üç yılda bir toplanır. Önderliğin istemi veya Parti Meclisinin üçte ikisinin kararı ya da kadro sayısının üçte birinin istemiyle zamanından önce de toplanabilir. Yine Önderliğin istemi ve Parti Meclisinin üçte ikisinin kararıyla bir defaya mahsus olmak üzere en fazla bir yıl ertelenebilir.

Parti kongresine partinin bütün örgütlerinden seçilmiş delegeler katılır. Partinin bütün örgüt, komite ve temsilcileri güçleri oranında kongrede temsil edilirler. Bu temsil oranı, söz konusu örgütün kadro sayısı ve mücadelenin gelişim düzeyine göre Parti Meclisi tarafından belirlenir. Parti Meclisi üyeleri kongreye doğal üye olarak katılırlar.

Parti kongresi, partinin programını ve tüzüğünü kabul eder veya değiştirir. Partinin dönemsel politikalarını çizer. Parti pratiğini değerlendirir. Parti Meclisinin faaliyetlerini denetler. Parti Meclisi üyelerini seçer.

Önemli politik değerlendirme ve kararların gerektiği, ancak kongrenin toplanmadığı veya toplanmasına gerek görülmediği hallerde parti konferansları toplanabilir. Konferanslar Parti Meclisinin salt çoğunluğunun kararıyla toplanır. Politik-örgütsel durum değerlendirmesi yapar ve kararlar alır. Ancak Parti programını ve tüzüğünü değiştiremez, Parti Meclisi üyelerini seçemez. Ayrıca partiye bağlı örgütler de ihtiyaç halinde kendi konferanslarını yaparlar.

12-İki kongre arasında partinin en yüksek karar ve yürütme organı Parti Meclisidir. Parti Meclisi, kongre tarafından genel oyla seçilen 35 üyeden oluşur. Faaliyetleri hakkında parti kongresine ve konferansına rapor sunar ve hesap verir. Kendi içinden Yürütme Komitesini seçer. Faaliyetleri Yürütme Komitesi tarafından düzenlenir ve yönetilir.

Parti Meclisi parti politika ve taktiklerini belirlemek, Önderlik ve kongre kararlarını hayata geçirmek, partiyi örgütlemek ve yönetmekle görevli ve sorumludur. Yılda bir salt çoğunlukla toplanır. Yürütme Komitesinin istemi veya kendi üye sayısının üçte iki kararı ile erken de toplanabilir veya toplantısını erteleyebilir. Yürütme Komitesi ile birlikte kendini ideolojik, politik ve örgütsel görevlere göre işbölümüne tabi tutarak parti faaliyetlerini yürütür ve faaliyetleri hakkında parti yapısını uygun biçimde bilgilendirir.

13-Parti Meclisi kendi üyeleri içinden on iki kişilik Yürütme Komitesini seçer ve Önderliğin onayına sunar. Yürütme Komitesi, Parti Önderliğinin teorik, politik ve örgütsel işlerden sorumlu olan yardımcıları kuruluştur. Aynı zamanda Parti Meclisinin yürütme gücüdür. Kendini

işbölümüne tabi tutarak çalışır. Üç (3) ayda bir salt çoğunlukla toplantısını yapar. Önderliğe, Genel Koordinatörlüğe ve Parti Meclisine çalışmaları hakkında sürekli bilgi verir ve rapor sunar. Çalışmaları Genel Koordinatörlük tarafından koordine edilir.

14-Yürütme Komitesi kendi üyeleri arasından üç kişilik Parti Genel Koordinatörlüğünü seçer. Parti Genel Koordinatörlüğü, Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi toplantılarına başkanlık eder. Bu kurumların ve tüm örgütlerin çalışmalarını koordine eder ve denetler. Yürütme Komitesinin toplanmadığı hallerde yürütmeye ilişkin gerekli kararları alır ve uygular. Parti örgütlerinden rapor alır ve onlara yön verir. Parti kadrolarının eğitime alınmasını ve temel çalışma alanlarında görevlendirilmesini düzenler.

15-Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi parti merkez çalışmalarını demokratik konfederalizm içinde ideolojik, örgütsel, askeri ve mali alanlarda kendisini işbölümüne tabi tutarak yürütür.

İdeolojik Komite, kadro eğitimini, teorik çalışmaları, propaganda ve ajitasyon faaliyetlerini, sanat-edebiyat çalışmalarını ve ideolojik mücadeleyi örgütlemek ve yürütmekten sorumludur. Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi üyeleriyle gerektiği kadar kadrodan oluşur. Yürüttüğü çalışmalara göre kendi alt örgütlerini oluşturur ve yönetir.

Örgütlenme Komitesi, Kürdistan parçalarında ve yurtdışında demokratik konfederalizmi örgütlemekten sorumludur. Ayrıca demokratik konfederalizm çizgisinde kadın ve gençlik örgütlenmesini gerçekleştirmekle de görevlidir. Bu görevleri yerine getirmek amacıyla Kürdistan parçalarında, temel yerleşim alanlarında ve yurtdışında parti komite ve temsilciliklerini örgütlemek ve yönetmekle görevlidir. İhtiyaca göre gerektiği kadar Yürütme Komitesi, Parti Meclisi üyesi ve parti kadrosundan oluşur.

Savunma Komitesi, meşru savunma çizgisinin örgütlenmesi ve pratikleştirilmesinden sorumludur. Bu temelde gerillanın ve öz savunmanın örgütlenmesini, eğitimini, donatımını ve yönetimini gerçekleştirmekle görevlidir. Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi üyeleriyle gerektiği kadar parti kadrosundan oluşur.

Mali Komite, partiye aidat toplanması ve mali gelir sağlanması ile parti giderlerinin düzenlenmesinden sorumludur. Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi üyeleriyle gerektiği kadar parti kadrosundan oluşur.

Parti, ihtiyaca göre gerekli olduğu kadar merkezi kurum, kurul veya bunlara bağlı bürolar ve şubeler oluşturur. Kitle faaliyetlerini geliştirmek amacıyla oluşturulan değişik halk kesimlerinin kitlesel kol örgütlenmelerine öncülük yapar. Sendikalar, kooperatifler, göçmenler, çiftçiler, esnaf, işadamları birlikleri gibi örgütlenmelere gider.

16-Kürdistan parçalarında ve yurtdışında parti faaliyetlerini örgütlemek ve yürütmek üzere parça ve yurtdışı komiteleri örgütlenir. Bu komiteler kendi çalışma alanındaki hertürlü parti faaliyetini örgütlemek ve yürütmekle görevlidir. Parti Meclisinin birer alt komitesidirler ve Örgütlenme Komitesine bağlıdırlar.

Çalışmalarını bölgesel, yerel ve temel parti komitelerini örgütleyerek yürütürler.

17-Ülkenin coğrafi, idari, ekonomik ve sosyal yaşam özelliklerine göre bölünmesinden oluşan bölgesel alanlarda parti bölge komiteleri veya temsilcilikleri örgütlenir. Bu komiteler sorumlu oldukları bölgede partinin tüm ideolojik, politik, örgütsel ve pratik çalışmalarını örgütlemek ve yürütmekle görevlidirler. Parça Komiteleri tarafından örgütlenir ve yönetilirler. Kendi bölgelerinde parti çalışmalarını başarıyla yürütmek için, şehir veya mntıka düzeyinde yerel komiteler örgütlerler.

18-Bir şehir veya mntıkada parti çalışmalarını örgütlemek ve yürütmek üzere parti yerel komiteleri veya temsilcilikleri örgütlenir. Yerel komiteler sorumlu oldukları alanda partinin tüm ideolojik, politik, örgütsel ve pratik çalışmalarını örgütlemek ve yürütmekle görevlidirler. Bölge komiteleri tarafından örgütlenir ve yönetilirler. Çalışmalarını başarıyla yürütmek için, bütün yerleşim birimlerinde parti temel örgütlerini, yani parti komünlerini örgütlerler.

19-Ülkenin köy, mahalle, işyeri, okul gibi temel yerleşim birimlerinde parti faaliyetlerini yürütmek üzere parti komünleri veya hücreleri örgütlenir. Parti komün ya da hücreleri buldukları yerleşim birimindeki tüm halkı partinin demokratik komünal çizgisi doğrultusunda eğitmek ve örgütlemekle görevlidirler. İhtiyaç duydukları oranda kol ya da alt birim örgütleyebilirler. Parti komün ya da hücreleri parti yerel komiteleri tarafından örgütlenir ve yönetilirler.

20-PAJK kadın hareketinin öncü ideolojik kimliğidir. PKK, PAJK ile eşgüdümeye dayalı çalışır. PAJK, PKK'yi demokratik konfederalizmin öncü kimliği olarak görür. PAJK, PKK'nin militanlık ölçülerinin yükseltilmesinden kendini sorumlu görür.

PKK içindeki kadın gücü özgün, özerk birlik olarak örgütlenir. Kadın kurtuluş çizgisinde öncülük misyonunun gereklerini yerine getirir. Kendini özgün olarak PAJK kimliğiyle tanımlar. PKK ve PAJK program ve tüzüklerini esas alır. PKK Parti Meclisinden yeterli sayıda kadın üye PAJK yönetiminde de yer alır.

IV. BÖLÜM: ÖRGÜTSEL İŞLEYİŞ

21-Partinin örgütlenme ve çalışma tarzında demokratik işleyiş esastır. Kadro, örgüt, alt komite, temsilcilikler, Parti Meclisi ve Yürütme Komitesi Önderliğe ve kongreye karşı sorumludur. Bütün çalışmalar demokratik katılım ve kolektif yönetim esaslarına göre düzenlenir. Çalışmalara katılımda özgür irade, gönüllülük ve katılımcılık esastır. Şematizm yerine işlevsel örgütlenme esas alınır. Görevlendirmelerde çifte temsil tercihe şayandır. Her parti örgütünün kendi alanında sorumlu ve inisiyatifli olması temelinde alt ve üst örgütler arasında rapor-talimat düzeni uygulanır. Partinin bütün yönetim organlarında istisnaî haller dışında seçimle göreve gelinir ve gidilir. Bütün üst yönetim organlarında kadın ve erkeğin en az yüzde kırk oranında temsilini esas alan cins kotası uygulanır. Sadece kadını ilgilendiren özgün konularda alınacak kararlarda kadın iradesi esas alınır.

22-Partide örgütsel işleyiş rapor ve talimat esasına göre düzenlenir. Üst örgütler alt örgütlere yerinde ve zamanında gereken talimatları verirken, alt örgütler de sürekli ve düzenli

olarak üst örgütlere rapor sunarlar. Talimat yerine getirilmesi gereken görevleri belirlerken, rapor da yürütülen faaliyet hakkında sistemli bilgi, görüş, değerlendirme ve önerileri içerir. Aynı zamanda parti içi aleniyetin en etkin yollarından biridir. Rapor ve talimatlar düzenli ve anlaşılır biçimde ifade edilir. Zamanında talimat ya da rapor vermeyen örgütler temel bir parti görevini yerine getirmemiş sayılırlar.

23-Örgütlü kolektif çalışmanın en etkili yöntemi toplantı düzenidir. Bütün parti örgütleri, zamanında toplantı yaparak faaliyetlerini değerlendirir ve yapılacak görevleri kararlaştırır. Zorunlu bir gerekçe olmadıkça toplantılar ertelenemez. Toplantılar sistemli, parti kültürüne, demokratik işleyiş esaslarına uygun ve sonuç alıcı tarzda yapılır. Her toplantının ortaya çıkardığı sonuçlar üst örgütlere rapor edilir. Parti içi aleniyet ilkesi esas alınır. Her üye çağrılı olduğu toplantıya katılmak zorundadır. Üst üste iki toplantıya mazeretsiz katılmayan üye temel bir parti görevini yapmamış sayılır.

24-Eleştiri ve özeleştir, parti içi mücadelenin en etkili yoludur. Eleştiri diyalektik tarza uygun olmayı açığa çıkarıp gidermeyi amaçlarken, özeleştir ise diyalektiksel gelişmeye denk düşmeyen başarısız düşünce, tasarı, tavır ve hareketlere son verip doğru olan düşünce ve pratiğe bağlanmayı ifade eder. Özeleştir insanın kendi zaaflarına, yetmezliklerine, yanlışlıklarına karşı yürüttüğü savaştır. Her parti kadrosu eleştiri ve özeleştiriyi bireysel ve partisel gelişmenin en temel silâhi olarak kullanmayı bilir. Parti teorisi ve yaşamına uygun olmayan anlayış ve davranışlara karşı eleştirel olurken, özeleştiriyi de bireysel parti eğitiminin en temel silâhi yapar.

25-Parti disiplinini ihlâl etmek, tüzük hükümlerini uygulamamak, parti çizgisine ve kongre kararlarına aykırı konuşmak veya propaganda yapmak, parti karar ve talimatlarını uygulamamak veya meşruiyetine gölge düşürmek ya da başarısız olmak, kadro özelliklerine ters davranmak, parti yaşamını ve resmîyetini ihlâl etmek, parti sınırlarını açıklamak, değer ve imkânlarını korumamak parti suçudur.

Parti disiplin suçunu işleyen kişilere, işlenen suçun durumuna göre uyarı, kınama, görevini sınırlama, görevden alma, kadroluktan düşürme, geçici ihraç ve partiden atma cezaları verilir.

Disiplin suçları parti soruşturma komisyonları ve parti platformlarınca yargılanarak karara bağlanır. Kadroluktan düşürme, geçici ihraç ve partiden atma cezaları Parti Meclisinin onayı ile kesinleşir.”

EK-15 PKK Kuruluş Bildirgesi (ilgili kısımlar), 1979

“...PKK, çöken emperyalizm ve yükselen Proletarya Devrimler Çağında Kürdistan halkını emperyalist ve sömürgeci sistemden kurtarmak, Bağımsız ve Birleşik bir Kürdistan’da bir Halk Diktatörlüğü kurmak ve nihai olarak sınıfsız toplumu gerçekleştirmek amacındadır.

PKK’nın önderlik ettiği Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, sosyalist ülkeler, ulusal kurtuluş hareketleri ve işçi sınıfı hareketlerinin temel gücünü oluşturdukları dünya sosyalist devriminin ayrılmaz bir parçasıdır.

PKK, günümüzde sömürgeciliğin, ırkçılığın ve her türlü eşitsizliğin arkaasında duran gücün emperyalizm olduğuna, ilerlemek için emperyalist sistemden bir an evvel kopmak gerektiğine inanır. Kürdistan’ın dört parçalı bir sömürge statüsü içine alınmasında ve bu statü içinde Kürt halkının tüm ulusal değerlerinin tahribinden, emperyalizm ve sömürgeci devletlerle işbirlikçileri ortaklaşa sorumludur. Kürdistan halkının çağın akış istikametine girmesini bu güçler önlemektedir.

PKK, feodal ve kapitalist aşamalarda Kürdistan’ı parçalayan yabancı güçleri, bugünkü geriliğin ve yoksulluğun temel nedeni sayar. I. emperyalist paylaşım savaşından sonra, sömürgeci Türk burjuvazisiyle İngiliz ve Fransız emperyalistleri arasında Kürdistan’ı bölüştüren antlaşmalar, Kürt halkının arzusu dışında yapılmıştı ve gayri meşrudurlar. PKK, bu antlaşmalardan kaynaklanan statüyü tanımayan ve bu statü içinde Kürdistan halkının sorunlarına çözüm getirme iddiasında bulunan her türlü şoven, sosyal-şoven Türk çevreleriyle, uşak ve reformist Kürt çevrelerini amansızca teşhir eder ve onlarla sonuna kadar mücadeleyi varlık nedenlerinden biri sayar.

PKK, Kürdistan’ı yurt topraklarının doğal bir parçası olarak gören sömürgeci güçlerle mücadeleyi en açıl görev olarak önüne kor. Bu güçlerin uzun hakimiyet yıllarında geliştirdikleri tüm politika ve uygulamalar halkımızın çıkarına aykırıdır ve hiçbir surette meşru gösterilemez. Her alandaki örgütlenmesini Kürdistan’a taşıyarak kültürel ulusal kişisizliğe neden olan aşiret ve mezhepçi değer yargılarıyla kendisini gizleyebilen bu sömürgecilikten kurtuluş, onun anladığı dille mümkündür. Geçmişte ve günümüzde kurdukları düzende, ordularıyla yaptıkları sayısız katliamları hastalık, kaçakçılık, asayiş hareketleri ve sayısız provokasyonlarla devam ettiren gerici zora karşılık, halkımızın meşru savunma, ulusal değerlerini koruma insan olarak varlığını sürdürme doğrultusunda kullandığı devrimci zordur söz konusu edilen.

PKK, egemen ulusların bir piyonu olarak hareket ve halkımızı sayısız parçalara bölen feodal-komprador ve özümsemiş küçük burjuva sahtekarlarının siyasi düzenbazlıklarını teşhir etmeyi ve güç mihraklarını dağıtmayı Kürdistan halkının ulusal kurtuluş yolunda birliğini sağlama doğrultusunda yerine getirilmesi gereken bir ön koşul olarak kabul eder. Bu ön koşul yerine getirilmeden ulusal kurtuluş sürecine girmek mümkün değildir.

PKK’nın yerine getirmesi gereken görevlerden biride, halkımızın kendi ulusal özüne karşı suç işlettirecek hale getiren faşist, sosyal şoven ideolojileri ve güç mihraklarını ne pahasına olursa olsun ivedi olarak dağıtmaktır. PKK, bu güçlerle savaşmayı bir şiddet sorunu olarak ele alır ve

ikna yöntemi ile çözülmesi gereken halk safları arasındaki sorunlardan ayırır.

PKK, örgütsel varlığına musallat olan sivil ve resmi polisle, ajan ve ajan provokatörlere karşı devrimci terörü vazgeçilmez bir mücadele yöntemi sayar.

PKK, Kürdistan halkı için siyasal, kültürel sosyal alanda gelişmenin ancak bir savaş ortamı içinde mümkün olacağına inanır ve bu amaçla tüm ideolojik ve politik çalışmalarında bağımsızlığı ve özgürlüğü için savaşı bir halk yaratmayı esas alır. Bu konuda barışçıl bir ortam içinde her gün ulusal olarak eriyip yok olmaktansa, savaşla ve savaş içinde dirilmeyi bir ilke olarak kabul eder.

PKK, halkımız için öngördüğü düzenin, ancak hayatın her alanında uzun vadeli, basit biçimlerde karmaşık biçimlere doğru verilecek bir savaştan sonra kurulabileceğine inanır. Ama bu, devrim süreci içinde mücadelenin yan ürünleri olarak ortaya çıkan reformlardan yararlanmamayı ve toptan redetmeyi gerektirmez. En incesinden en kabasına kadar her türlü sömürgecilik yöntemlerinin hakim olduğu, feodal-komprador düzenbazlıkların cirrit attığı ve çoğu küçük-burjuvanın ukalalığından geçilmediği bir Kürdistan'da, Kürdistan halkı için namuslu bir yaşamdan söz edilemez.

Günümüz Ortadoğu'sunda, gericiliği kendi kanatları arasında yeniden örgütlemek ve kendi egemenliği altında sözde bir barış statüsü yaratmak amacıyla olan ABD emperyalizmi, tüm Ortadoğu halklarının düşmanıdır.

PKK, başta ABD olmak üzere tüm emperyalistlerin ve işbirlikçilerinin bölgedeki düzeni devrilmeden, Ortadoğu uluslar arasında eşitlik ve özgürlük temelinde bir barış ve işbirliği ortamı geliştirilemeyeceği inancındadır.

Kürdistan'ın dörde bölünüşü Ortadoğu'daki gericiliğin ve şovenizmin sürekli bir kaynağı olup, bu statü devam ettikçe halk hareketlerinin kesin bir başarıya ulaşması zordur. PKK bu nedenle, Kürdistan halkının ulusal kurtuluş ve birlik yönündeki mücadelesine yapılacak yardımı, önemli bir enternasyonalist görev sayar.

PKK, omuzladığı görevin tarihi öneminin ve ne kadar zor olduğunun bilinci içindedir. Özellikle, İran'daki Halk Devrimi ve son yıllarda Kürdistan halkında yükselen ulusal bilinç ve örgütlenme çabaları, emperyalist ve sömürgeci güçlerin uykusunu kaçırmıştır. Onlar, yok saydıkları bir meselenin kendi temellerini oyduğunu gördükçe kudurmaktadır. Kürdistan halkının başına CENTO misali yeni gizli ve açık ihanet çemberlerinin tekrar örülmesini ve bunun için yeni politika ve uygulamalar geliştirilmesi gereğini avaz avaz bağırırmaktadırlar. Ama bu çabalar boşunadır. Halkımız katliamlarla, feodal düzenbazlıklarla, sahte reform ve doğu kalkındırma masallarıyla avutmak artık mümkün değildir. PKK, kendi siyasi önderliği altında tüm bu manevraları boşa çıkaracak güçtedir. Hele ağır ve siyasi ekonomik bunalımlarıyla Türk burjuvazisinin faşist katliam ve sahte reform yöntemleriyle eskiden oynadığı oyunları yeniden sahneye koyması hiç mi hiç mümkün olamayacaktır. Bu gün iç politikalarının temel noktası haline getirdikleri 'Doğu Sorunu' Türk burjuvazisini, girdiği ağır ekonomik ve siyasi buhranda bitirecek ve eski günlerine bir daha kavuşturmayacaktır.

PKK, Türk burjuvazisinin buhranının yükünü halkımıza çektirmek için girişeceği yeni politika ve uygulamaları anında teşhir ve tüm dünya, Türkiye ve Kürdistan halkları arasında mahkum etmeyi en acil görevlerinden biri sayar.

PKK, Program, Manifesto ve burada dile getirdikleri görevlerinin altında başarıyla çıkmayı, ancak Marksizm-Leninizme, dünya sosyalist devriminin güçlerine, halkımızın direnmelerle dolu tarihi mirasına ve bugün kazanmak için gösterdiği cesarete dayanmakla mümkün olacağına inanır. Büyük bir dünya savaşı olmadan da, Vietnam, Küba, Mozambik, Gine ve bir dizi sayıca küçük halkların tek tek girdikleri ve muzaffer oldukları ulusal bağımsızlık savaşları Kürdistan halkının da sürekli ilham kaynağıdır. Zafer mümkündür, ama bunun için cesaret gereklidir.

PKK, Kürdistan halkı için sürekli ulusal baskı ve sömürü çağının geçtiğini, bunun yerine proleterya önderliğinde direnme döneminin başladığını ilan etmekle, sadece gecikmiş bir görevi yerine getirdiği inancındadır...”